

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER
FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ
DAĞITIMI VE PEŞİN FİYATLANDIRMA
ANLAŞMASI

İPEK DİLAVER
2501070260

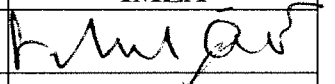
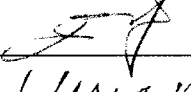
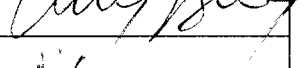
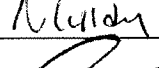
TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. S. ATEŞ OKTAR

İSTANBUL 2010

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz MALİ HUKUK Bilim Dalında 2501070260 numaralı İPEK DİLAVER'İN hazırladığı “KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI VE PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI” konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 11/03/2011 CUMA günü Saat ^{12.30} de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin kabulü.....'ne* OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~YLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.S.ATEŞ OKTAR	kabul	
PROF.DR.ELİF SONSUZOĞLU	kabul	
DOÇ.DR.UFUK BAKKAL	kabul	
DOÇ.DR.NAZAN SUSAM	kabul	
YRD.DOÇ.DR.ERTUNÇ ŞİRİN	KABUL	

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Peşin Fiyatlandırma Anlaşması

İpek Dilaver

ÖZ

Transfer fiyatlandırması, küreselleşme olgusunun hızla artması ve ülkeler arasındaki ticaret hacminin genişlemesi sonucunda, uluslararası vergi literatürünün en önemli tartışma konularından birisi haline gelmiştir. Türk vergi mevzuatına 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" başlığı altında, transfer fiyatlandırması manipülasyonlarını önleme amacını taşıyan bir vergi güvenlik müessesesi olarak girmiştir. Söz konusu Kanun'un getirdiği önemli yeniliklerden birisi olan peşin fiyatlandırma anlaşması ise, mükelleflere transfer fiyatlandırması yöntemini Maliye Bakanlığı ile birlikte belirleme imkanı sunmaktadır.

Bu çalışmada, Kurumlar Vergisi Kanunu ve OECD normları çerçevesinde transfer fiyatlandırması ve peşin fiyatlandırma anlaşması konuları irdelenmektedir. Mevcut transfer fiyatlandırması düzenlemesi ile Türk vergi sisteminin uluslararası düzenlemeler paralelinde çağdaş bir yapıya kavuştuğu sonucuna varılmıştır.

Distribution of Disguised Profit through Transfer Pricing and Advance Pricing Agreement in Corporate Tax Law

İpek Dilaver

ABSTRACT

Transfer pricing regulations has arisen as one of the hottest issues within international tax arena together with the increasing globalization and volume of trade among countries. Transfer pricing regulations have recently been embedded into Turkish Corporate Tax Law (No: 5520) as one of the anti-avoidance rules in order to tackle the disguised/manipulated cross-border profit distributions. One of the most important aspects, brought by the transfer pricing legislation, is the availability of advance pricing agreement which enables tax payers to agree on their future transfer pricing with Ministry of Finance in advance.

This study analyses the current transfer pricing regulations and advance pricing agreements within the light of Corporate Tax Law and OECD norms. The study concludes that the current transfer pricing regulations enabled Turkish tax system to become in line with the contemporary international regulations.

ÖNSÖZ

Globalleşen dünyada vergileme alanında yapılan değişiklikler, vergi güvenlik müesseselerinin revizyonunu gerekli kılmıştır. Revizyona ihtiyaç duyulan alanların başında ise, transfer fiyatlandırmasına yönelik vergi güvenlik önlemleri gelmektedir. Türk vergi mevzuatında da transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını önlemek amacıyla 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda transfer fiyatlandırması düzenlemelerine yer verilmiştir.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesi kapsamında transfer fiyatlandırması düzenlemesi ile getirilen yeniliklerden belki de en önemlisi, OECD kriterlerine paralel olarak mükelleflere bir yol haritası çizilmiş olmasıdır. Söz konusu Kanun ile daha önce mevzuatta yer alan örtülü kazanç düzenlemesi derinleştirilerek, OECD normlarına göre muhteva kazandırılmıştır. Her ülkenin emsal bedel prensibinin uygulamasına ilişkin yasaları arasında farklılıklar olduğu halde, birçok ülke transfer fiyatlandırması yasalarını ve düzenlemelerini OECD prensipleriyle temellendirmiştir.

Bu çalışmanın amacı, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile yürürlüğe giren transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtım müessesinin ve söz konusu düzenleme paralelinde vergi sistemimize dahil edilen peşin fiyatlandırma anlaşmalarının derinlemesine incelenerek artı ve eksi yönlerini ortaya koymak ve ilgili düzenlemenin uygulamada amacına ulaşp ulaşmadığını sorgulamaktır. Bununla birlikte, transfer fiyatlandırması müessesinin hem yerel mevzuatta hem de uluslararası arenada artan önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmalarımın başından sonuna kadar geçen süre zarfında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. S. Ateş Oktar'a, çalışmalarım esnasında gösterdikleri anlayış ve hoşgöründen dolayı başta Kadir Baş, Serhat Onan ve Duygu Türkoğlu olmak üzere PwC'de beraber çalışma fırsatı bulduğum tüm ekibime ve eğitim hayatım boyunca bana sürekli olarak destek olarak hep yanımda olan anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI VE TEORİSİ

1.1. GENEL OLARAK TRANSFER FİYATLANDIRMASI.....	3
1.2. ULUSLARARASI TRANSFER FİYATLANDIRMASI.....	5
1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TARİHÇESİ.....	8
1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ.....	10
1.5. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ETKİLERİ.....	12
1.5.1. Transfer Fiyatlandırmasının İşletmeler Üzerindeki Etkileri.....	13
1.5.2. Transfer Fiyatlandırmasının Vergi İdareleri ile Ülkeler Üzerindeki Etkileri	13
1.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI.....	15
1.6.1. Vergi ile İlgili Amaçlar.....	17
1.6.2. Şirket Yönetimi ile İlgili Amaçlar.....	19
1.6.3. Uluslararası Amaçlar.....	20
1.7. TEORİDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI.....	22
1.8. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ.....	24
1.8.1. Pazara Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi.....	25
1.8.2. Maliyete Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi.....	26

1.8.2.1. Değişken Maliyet Yöntemi.....	28
1.8.2.2. Tam Maliyet Yöntemi.....	29
1.8.2.3. Kar Marjı Yöntemi.....	29
1.8.3. Görüşmelerle Belirlenen Transfer Fiyatlandırması Yöntemi.....	30
1.8.4. İkili Transfer Fiyatlandırması Yöntemi.....	32
1.8.5. Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Seçimine Etki Eden Faktörler ve Yöntemlerin Karşılaştırılması.....	33
1.9. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KONUSUNDA OECD TARAFINDAN YAPILAN DÜZENLEMELER.....	36

II. BÖLÜM

KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

2.1. ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI KAVRAMI VE MÜLGA 5422 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA YER ALAN DÜZENLEME.....	40
2.1.1. Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi.....	40
2.1.2. Mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi.....	42
2.2. 5520 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI.....	46
2.2.1. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Yasal Düzenleme.....	47
2.2.2. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına Konu Olabilecek İşlemler.....	52
2.2.2.1. Alım, Satım, İmalat, İnşaat ve Hizmet İşlemleri.....	53
2.2.2.2. Kiralama ve Kiraya Verme İşlemleri.....	54
2.2.2.3. Ödünç Para Alıp Verme İşlemleri.....	56
2.2.2.4. Aylık, İkramiye, Ücret ve Benzeri Ödemeler.....	59
2.2.3. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında İlişkili Kişiler.....	60

2.2.3.1. Kurumların Kendi Ortakları.....	66
2.2.3.2. Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi ve Kurumlar.....	68
2.2.3.3. Kurumların veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Doğrudan veya Dolaylı Olarak Bağlı Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar.....	71
2.2.3.4. Kurumların veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Nüfuzu Altında Bulundurduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar.....	73
2.2.3.5. Ortakların Eşleri.....	75
2.2.3.6. Ortakların veya Eşlerinin Üstsoy ve Altsoyu, Üçüncü Derece Dahil Yansoy Hısımları ve Kayın Hısımları.....	76
2.2.3.7. Bakanlar Kurulunca İlan Edilen Ülkelerde veya Bölgelerde Bulunan Kişiler.....	77
2.2.4. Emsallere Uygunluk İlkesi.....	79
2.2.4.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi.....	86
2.2.4.1.1. Mal veya Hizmetlerin Nitelikleri.....	89
2.2.4.1.2. İşlev Analizi.....	90
2.2.4.1.3. Ekonomik Koşullar.....	93
2.2.4.1.4. İş Stratejileri.....	95
2.2.4.2. Emsal Fiyat Aralığı.....	96
2.2.5. Emsallere Uygun Fiyat ya da Bedelin Tespitinde Kullanılan Yöntemler...98	
2.2.5.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri.....	101
2.2.5.1.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi.....	102
2.2.5.1.2. Maliyet Artı Yöntemi.....	105
2.2.5.1.3. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi.....	108
2.2.5.2. Diğer Yöntemler.....	111
2.2.5.2.1. Kar Bölüşüm Yöntemi.....	112
2.2.5.2.2. İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi.....	115
2.2.6. Gayri Maddi Haklarda Transfer Fiyatlandırma Uygulaması.....	118
2.2.6.1. Gayri Maddi Haklarda Emsallere Uygunluk İlkesi.....	119
2.2.6.2. Gayri Maddi Haklarda Emsallere Uygun Bedelin Tespitinde Kullanılabilecek Yöntemler.....	119
2.2.7. Grup İçi Hizmetlerde Transfer Fiyatlandırma Uygulaması.....	121

2.2.7.1. Grup İçi Hizmetlerin Fiilen Sağlanıp Sağlanmadığının Tespiti ve Emsallere Uygunluk İlkesi.....	122
2.2.7.2. Grup İçi Hizmetlerde Emsallere Uygun Bedelin Tespitinde Kullanılabilecek Yöntemler.....	123
2.2.8. Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme.....	124
2.2.9. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtölü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri.....	128
2.2.9.1. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtölü Kazanç Dağıtan Kurum Tarafından Yapılacak Düzeltme İşlemleri.....	131
2.2.9.2. Örtölü Kazanç Dağıtılan Kişinin Tam Mükellef Kurum Olması.....	132
2.2.9.3. Örtölü Kazanç Dağıtılan Kişinin Dar Mükellef Kurum, Gerçek Kişi, Vergiye Tabi Olmayan veya Vergiden Muaf Olan Herhangi Bir Kişi Olması.....	133
2.2.10. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtölü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı.....	135
2.2.11. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtölü Kazanç Dağıtımında KDV Uygulaması.....	139

III. BÖLÜM

PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI

3.1. OECD DÜZENLEMELERİ ÇERÇEVESİNDE GENEL OLARAK PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI.....	142
3.2. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI TÜRLERİ.....	147
3.3. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASININ HUKUKİ VE İDARİ DAYANAKLARI	151
3.4. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASININ AVANTAJLARI.....	152
3.4.1. Uygulanacak Yöntemin Kesinlik Taşınması ve Mükellefe Vergi Planlaması İmkânı Tanınması.....	153
3.4.2. Mükellef ile Vergi İdaresi Arasında İşbirliği Sağlanması.....	154
3.4.3. Anlaşma Süresinin Uzatılabilmesi.....	155

3.4.4. İki Taraflı ve Çok Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarında Çifte Vergilendirme Riskinin Azaltılması.....	155
3.4.5. İdarenin Belirli Konularda Uzmanlık Kazanması.....	156
3.4.6. Anlaşma Hükümlerinin Geriye Yürüyebilmesi.....	157
3.5. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI DEZAVANTAJLARI.....	158
3.5.1. Tek Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Çifte Vergilendirme Sorunu.....	158
3.5.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Maliyet Faktörü.....	159
3.5.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Zaman Faktörü.....	160
3.5.4. Mükelleflerin İncelemeye Alınma Olasılığı.....	161
3.5.5. İdarelerin Kaynak Sıkıntısı Çekmesi.....	162
3.6. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI.....	165
3.6.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Amacı.....	167
3.6.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Kapsamı.....	168
3.6.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Süreci.....	171
3.6.3.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Aşamaları.....	171
3.6.3.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Yenilenmesi.....	174
3.6.3.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Revize Edilmesi.....	175
3.6.3.4. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının İptali.....	176
3.6.4. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Belgelendirme.....	179
SONUÇ.....	182
KAYNAKÇA.....	188
EKLER.....	214
EK: 1 – PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASINA İLİŞKİN YILLIK RAPOR.....	214
EK: 2 – TRANSFER FİYATLANDIRMASI, KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM VE ÖRTÜLÜ SERMAYEYE İLİŞKİN FORM.....	216
EK: 3 – YILLIK TRANSFER FİYATLANDIRMASI RAPORU.....	222

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çok Uluslu Şirketler İçin Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Temel Amaçları.....	16
Tablo 2. Yaygın Olarak Kullanılan Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Avantajları ve Dezavantajları.....	35
Tablo 3. OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde Yer Alan Yöntemler.....	99
Tablo 4. Bazı Ülkelerin Kullandıkları Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Türleri.....	150
Tablo 5. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Avantajları ve Dezavantajları	164

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda İlişkili Kişiler	64
Şekil 2. Dolaylı Ortaklık İlişkisi.....	67
Şekil 3. Transfer Fiyatlandırmasında İç ve Dış Emsal.....	83
Şekil 4. Fonksiyon Analizinin Kapsamı.....	91
Şekil 5. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Süreci.....	178

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.e.k.	: Adı Geçen Elektronik Kaynak
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
Bkz.	: Bakınız
BMVDB	: Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı
Çev.	: Çeviren
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development
PFA	: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması
TL	: Türk Lirası
v.b.	: Ve Benzerleri

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan hızlı küreselleşme eğilimi ve teknolojik ilerlemeler sonucunda, çok uluslu şirketler sayı ve hacim olarak büyümüş ve hatta yerleştikleri ülkelerin hükümetleri için zaman zaman tehdit oluşturan ya da kamusal kararları etkileyici bir unsur haline dönüşmüşlerdir. Çok uluslu şirketler ve ülke hükümetleri arasındaki mali ilişkilerde en fazla karşılaşılan sorunlardan birisi de, uluslararası şirketlerin transfer fiyatlamalarıdır.

Transfer fiyatlandırması, günümüzde Türk vergi hukukunun en önemli ve tartışılan konularının başında gelmekle birlikte, hemen her devletin vergilemeden sorumlu birimleri için de en hassas vergi konuları arasındaki yerini uluslararası vergi hukukunda uzun yıllardır korumaktadır. Söz konusu müessese, uluslararası şirketler için olduğu kadar vergi idareleri açısından da önem taşımaktadır. Uzun yıllardır uluslararası literatürde yer alan transfer fiyatlandırması, ilişkili kişiler arasındaki örtülü kazanç aktarımını önlemek amacıyla, “adil fiyat tespiti”nin yapılmasına yönelik kurallar bütünüdür.

Transfer fiyatlandırması, ilgili birimler arasında mal veya hizmet transferlerinde kullanılan bir yönetim ve muhasebe tekniğidir. Transfer fiyatlandırmasının temeli, ilişkili şirketlerin birbirlerine mal satarken, ilişkisiz şirketmiş gibi davranarak piyasa fiyatı uygulaması esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla transfer fiyatlandırmasına konu olan mal ya da hizmetlerin bedelleri piyasaya uygun olmak zorundadır. Herhangi bir ticarete kullanılan fiyatın piyasa fiyatı olduğundan, ancak ticaretin tarafları ilişkisiz kişiler olduğunda emin olunabilmektedir.

Kurumlar vergisine ilişkin bir vergi güvenlik müessesesi olan örtülü kazanç dağıtım müessesesinin en önemli amacı, ilişkili kişilere vergisiz olarak kar transferi yapılmasına engel olmaktır. Çok uluslu şirketler global karını arttırmak için kazançlarını yüksek oranda vergiye tabi oldukları ülkeden, düşük oranda olan ülkelere kaydırmak suretiyle vergiden kaçınmayı hedeflemekte ve transfer fiyatlandırması manipülasyonlarında bulunabilmektedirler.

Gerek mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin zaman içinde ulusal ve uluslararası gelişmeler karşısında yetersiz kalması, gerekse küreselleşme ile birlikte birçok gelişmiş ülke sisteminde yer alan uygulamaların Türk vergi sistemine dahil edilmek istenmesi sonucunda "transfer fiyatlandırması" uygulaması 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile Türk vergi sistemine dahil edilmiş bulunmaktadır. Düzenlemelerin temeli, ilişkili kişilerin birbirleriyle olan ticari işlemlerinde uyguladıkları fiyatların emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilmesine dayanmaktadır.

OECD tarafından hazırlanan Transfer Fiyatlandırması Rehber'inde, vergi idaresi ile mükellefler arasında "emsal bedel" konusunda doğabilecek uyuşmazlıkları engellemek için birtakım idari çözüm yolları önerilmektedir. Bu çözüm yollarından en önemlisi ve belki de OECD ülkelerinde en çok kullanılanı, uluslararası vergileme rejiminin öngörülebilirliğini güçlendiren "peşin fiyatlandırma anlaşmaları"dır.

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, mükellef ile vergi idaresi arasında uygun transfer fiyatını tespit edecek yöntemin bulunması amacıyla gerçekleştirilen ve belirli bir dönemi kapsayan anlaşmalardır. Transfer fiyatlandırması müessesesinin temel unsurlarından biri olan bu anlaşmalar, mükellefler açısından güvenli bir sığınak olarak görülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, çeşitli açılardan transfer fiyatlandırması kavramı ve teorisi incelenecektir. İkinci bölümünde ise, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu çerçevesinde ve 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nde yer alan açıklamalar doğrultusunda transfer fiyatlandırması mevzuatı ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Son olarak üçüncü bölümde ise, Türk vergi mevzuatı açısından ve OECD normlarına göre peşin fiyatlandırma anlaşmaları anlatılacaktır.

Transfer fiyatlandırmasının daha ziyade kurumları ilgilendiren bir konu olması ve peşin fiyatlandırma anlaşmalarının kapsamına sadece kurumlar vergisi mükelleflerinin girmesi sebebiyle, çalışmada gelir vergisine ayrı bir başlık altında değinilmemiş olup, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı konusu kurumlar vergisi açısından ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

I. BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI VE TEORİSİ

1.1. GENEL OLARAK TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Günümüzde uluslararası alanda oldukça tartışılan bir konu olan ve İngilizce'de "transfer pricing" olarak adlandırılan transfer fiyatlandırması hakkında pek çok açıdan çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Transfer fiyatlarına "arz fiyatları" veya "dağıtım fiyatları" da denilmektedir.

Genel olarak bir işletmenin mal ve hizmetler ile gayrimaddi varlıklarını kendi bölümleri arasında veya ilişkili kuruluşlara transfer ederken kullandığı fiyat, transfer fiyatı olarak nitelendirilirken,¹ transfer fiyatının tespit edilme sürecine ise "transfer fiyatlandırması" denilmektedir.² "İşletme içi fiyat" olarak da tanımlanabilen transfer fiyatı; bir işletmenin bir biriminin bir diğerine aktarıldığı mal veya hizmetlere uygulanan değerlendirme veya fiyat olarak nitelendirilmektedir.³

İktisadi anlamda transfer fiyatlandırması; bir ticari işletmenin kendi bölümleri ya da kolları arasındaki mal ve hizmet satışlarında uyguladığı fiyat olarak tanımlanabilir.⁴ Benzer bir şekilde transfer fiyatlandırması; "bir ticari işletmenin kendi bölümleri içinde veya aynı grup içerisindeki diğer şirketlerle arasındaki transfere konu olan mal veya hizmetlere uyguladığı fiyat" olarak tanımlanmıştır.⁵

Transfer fiyatlandırması; aynı organizasyonun birimleri arasında aktarılan mal ve hizmetlere yüklenen değeri ifade etmektedir. Transfer fiyatlandırması aynı gruba dahil bağlı kuruluşlar ve ana merkez arasındaki mal ve hizmetlerin

¹ Willie Seal, Ray H. Garrison, Eric W. Noreen, **Management Accounting**, Second Edition, The McGraw-Hill Companies Inc., Berkshire, 2006, p. 717; Mehmet Aktaş, "Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I", **Yaklaşım**, Sayı: 130, Ekim 2003, s. 84.

² Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **Transfer Fiyatlandırması (Üretim İşletmelerinde Uygulama)**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008, s. 4.

³ "Ekonomi Ansiklopedisi", Paymaş Yayınları, Üçüncü Cilt, İstanbul, 1984, s. 1290.

⁴ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Nedir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 205, Eylül 1998, s. 55.

⁵ Ali Beylik, "Transfer Fiyatlaması", **Yaklaşım**, Sayı: 142, Ekim 2004, s. 116.

değerlenmesinde söz konusu olabileceği gibi, aynı işletmenin departmanları arasında da söz konusu olabilmektedir.⁶

Geniş anlamda transfer fiyatlandırması ise; aynı organizasyonun bölümleri, bağlı ortaklıkları, şirketleri, fiyalleri, iştirakleri, şubeleri, gelir - gider ve kar paylaşımı itibariyle yönetimi veya denetimi altında bulunan birimleri arasında sağlanan mal ve hizmetler ile diğer maddi olmayan haklara uygulanan fiyatlamadır. Görüldüğü gibi, bu tanım sadece aynı işletmenin bölümlerini kapsamamakta, bağlı ortaklık veya iştirakler gibi finansman birlikteliği olan birimler ile yönetimi ve denetimi altında bulunan dolaylı birimleri de kapsama dahil etmektedir.⁷

İlişkili kişiler arasında gerçekleşen mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat ya da bedeli ifade eden transfer fiyatlandırması, ilişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım satımlarının, ticari ve iktisadi şartlar dikkate alınarak nasıl belirlenmesi gerektiği yönünde temel prensipleri ortaya koyan bir kavramdır.⁸ Başka bir tanıma göre ise transfer fiyatlandırması; aynı işletme bünyesinde oluşturulmuş farklı sorumluluk merkezleri arasındaki mal ve hizmet transferlerinde, transfer edilen mal ve hizmet için belirlenen fiyat olarak tanımlanmaktadır.⁹

Vergi hukuku açısından ise transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı; çok uluslu işletmelerin karlarını, değişik ülkelerde bulunan ana ve bağlı işletmeleri arasında kaydırarak, vergiden kaçınmayı sağlayan bir yönetim ve muhasebe tekniği şeklinde tanımlanabilir.¹⁰ Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki; transfer fiyatlandırması bir vergi kaçırma olayının ifadesi değildir. Transfer fiyatlandırması, bağlı şirketler (ilişkili kişiler) arasında gerçekleşen bir

⁶ Zeynep Hatunoğlu, “Çok Uluslu Şirketler, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu”, **Mali Çözüm**, Sayı:78, Kasım-Aralık 2006, s. 119.

⁷ Yenal Öncel, “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2003, s. 4.

⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber**, Yayın No: 114, 2010, s. 2.

⁹ M.Fatih Güner, “Örtülü Kazanç Kavramı Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması ve OECD Transfer Fiyatı Belirleme Yöntemleri”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 14, Eylül 2004, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004094812.htm, 5 Nisan 2010.

¹⁰ Mehmet Saraç, “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 282, Şubat 2005, s. 88.

fiyatlama sistemi ya da ticari işlemlere uygulanan fiyattır ve bu şirketler ilişkili de olsa aralarındaki transferlerde uygulanacak olan fiyatın tespit edilmesinin iktisadi bir gereklilik olduğu tartışmasızdır. Konuyu vergi idarelerinin takibe almasına yol açan etken ise, bu sistemin yanıltıcı amaçlarla kullanılmaya müsait olmasıdır.¹¹ Bağlı şirketler arasındaki transfer fiyatlandırması, kısaca aynı kuruluşun çatısı altında bulunan firmaların içselleştirilmiş işlemleri için uygulanan fiyatlarının tespiti olarak da nitelendirilebilmektedir.¹²

Transfer fiyatlandırması ile örtülü kazanç kavramları bir arada değerlendirildiğinde ise, emsallerine uygun olmayan transfer fiyatlandırmalarını örtülü kazanç olarak nitelendirmek mümkündür. Başka bir deyişle örtülü kazancı; transfer fiyatlarının kötüye kullanılması şeklinde tanımlayabilmek mümkündür.¹³

Çeşitli açılardan yapılan transfer fiyatlandırması tanımlamalarını özetlememiz gerekirse; aynı organizasyona tabi olan birimler yani ilişkili kişiler arasında yurtiçinde veya uluslararası düzeyde gerçekleşen mal, hizmet ve gayrimaddi varlıkların alışverişlerinde uygulanacak fiyatların saptanmasına “transfer fiyatlandırması” denilmektedir.¹⁴

1.2. ULUSLARARASI TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Dünya ekonomisinde çok uluslu şirketlerin faaliyetleri arttıkça, firmalar arasındaki transfer fiyatlandırmaları dikkat çekmeye başlamıştır.¹⁵ Başlangıçta bir işletme iktisadi kavramı olan transfer fiyatlandırması, küreselleşme olgusundan dolayı zamanla daha çok uluslararası bir boyut kazanmış ve birden çok ülkede faaliyette bulunan bağlı işletmeler arasındaki mal ve hizmet satışlarında gerçekleşen

¹¹ Özgür Biyan, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulaması Hakkındaki Hukuki Tespitlerimiz ve Uygulamacılara Tavsiyelerimiz”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 237, Ocak 2008, s. 98.

¹² Frederick D.S.Choi, International Accounting and Finance, Walter O’Connor, International Transfer Pricing, 38.Bölüm, Handbook 2.Edi. John Wiley&Sons inc., New York, 1996; Namık Kemal Uyanık, **Transfer Fiyatlandırma**, Türmob Yayınları, Ankara, 2006, s. 10.

¹³ Işıl Fulya Orkunoğlu, “Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Seçimi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 242, Kasım 2008, s. 112.

¹⁴ Hakan Demir, “Holding Şirketlerde Transfer Fiyatlandırmasının Esasları ve Uygulaması”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s. 48.

¹⁵ Laixun Zhao, “Labour-management Bargaining and Transfer Pricing in Multinational Corporations”, **Canadian Journal of Economics**, Vol. 31, No. 4, October 1998, p. 817.

fiyatları ifade edecek şekilde kullanılmaya başlanılmıştır. Bu çerçevede, transfer fiyatlandırması kavramı uluslararası ve çok uluslu şirketler ile birlikte anılmakta, bağlantılı uluslararası işletmeler arasındaki ülke sınırlarını geçen mal ve hizmet transferlerine uygulanan fiyatlandırma olarak kabul edilmektedir.¹⁶

Uluslararası literatürde ve gelişmiş ülkelerde transfer fiyatlandırması genelde ana-yavru şirket kapsamında ele alınmakta ve söz konusu ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde uygulanan kar transferi amaçlı fiyatlandırmayı konu edinmektedir.¹⁷ Uluslararası vergi hukukunun en önemli konularından birisi olan uluslararası transfer fiyatlandırması; farklı ülkelerde ikamet eden bağlı şirketler arasındaki işlemlerin yerine getirildiği değeri ifade etmek için kullanılan bir terim olmaktadır.¹⁸

Çok uluslu bir şirket ile bağlı şirketleri arasında ticaret meydana geldiğinde, bu firmalar arasında müzakere edilen fiyat “transfer fiyatı”dır.¹⁹ Genel olarak uluslararası transfer fiyatları; bir çok uluslu şirketin ana merkezi ile yurt dışındaki şubesi veya iki farklı ülkedeki şubesi arasında yapılan mal veya hizmet alışverişlerine uygulanan fiyatlardır. Bir çok uluslu şirketin merkezi ile şubesi veya şubeleri arasında hammadde, yarı mamul veya nihai mal alınıp satılması oldukça yaygın bir uygulama olmaktadır.²⁰

İktisadi açıdan bakıldığında uluslararası transfer fiyatlandırması; çok uluslu bir şirketin uzantıları ya da merkez ile uzantı arasında cereyan eden alışverişte monopole bağımlı duruma gelmiş ülke ya da mal piyasalarında, satabileceğinden daha yüksek fiyatlarda mal ya da hizmet satmak ve bunun sonucunda izin verilenin dışında şirket merkezinin bulunduğu ana ülkeye veyahut başka bir ülkeye ilave bir kar ya da kazanç aktarımında bulunmaktadır.²¹

¹⁶ Yenal Öncel, **a.g.m.**, s. 5.

¹⁷ Namık Kemal Uyanık, “Ortaklarla İki Ayrı Şirket Çatısı Altında Yapılan Üretim ve Pazarlama/Satış Faaliyetlerinde Ortaklık Paylarının ve Transfer Fiyatlandırmasının Şirket Karlarına ve Kar Paylaşımına Etkisi”, **Yaklaşım**, Sayı: 190, Ekim 2008, s. 60.

¹⁸ Mehmet Aktaş, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 24.

¹⁹ Lorraine Eden, “Transfer Pricing Policies under Tariff Barriers”, **Canadian Journal of Economics**, Vol. 16, No. 4, November 1983, p. 670.

²⁰ Halil Seyidoğlu, “Ekonomik Terimler”, **Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Yayınları, Ankara, 1992, s. 880.

²¹ Kadir D.Şatıroğlu, **Çokuluslu Şirketler, Strüktürel ve Fonksiyonel Bir Evrim Yaklaşımı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 536, 1984, s. 209.

Transfer fiyatlandırması bir ülke içerisinde faaliyet gösteren bir işletmenin bağlı şirketleri veya bölümleri arasında olabileceği gibi, bağlı şirketleri ve bölümleri farklı ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerde de olabilmektedir. Çok uluslu şirketler varlık amaçlarına uygun olarak, kazancını yüksek oranda vergiye tabi olduğu ülkelerden nispeten düşük oranda vergiye tabi olduğu veya vergi cenneti olarak kabul edilen  lkelere aktarma motivasyonu ile transfer fiyatlandırması manipülasyonlarına, bir diğer ifadeyle gerçeğe aykırı transfer fiyatlandırmasına ba vurabilmektedirler.²² Transfer fiyatlandırması manipülasyonu, çok uluslu şirketlerin vergiye tabi karlarını azaltmakta ve vergi sonrası karlarını yükseltmektedir.²³

Mal ve hizmet satışlarının çok uluslu şirketler grubunun çeşitli ülkelerdeki kolları veya iştirakleri arasında yapılmış olması durumunda, transfer uluslararası düzeyde gerçekleşmekte ve fiyatlandırmalar da uluslararası transfer fiyatlandırması başlığı altında değerlendirilmektedir. Aynı  lke içerisinde bulunan grup içi şirketler arasında gerçekleşen işlemler sadece o ülkenin vergi gelirlerini ve vergi idaresini ilgilendiriyor olmasına rağmen, uluslararası alanda yapılan mal ve hizmet transferlerinin fiyatlandırması, birden fazla ülkenin milli gelirini ve vergi idaresini yakından ilgilendirmektedir.²⁴

Uluslararası transfer fiyatlandırmasının vergi planlama aracı gibi kullanılması girişimleri nedeniyle, uluslararası şirketlerle hükümetler arasında sık sık çatışmalar meydana gelebilmektedir. Bu bir anlamda, şirketlerin etkin yönetim ve hükümetlerin egemenlik anlayışlarının  atı masıdır.²⁵ Bu açıdan çok uluslu şirketlerin bu konuya ayrıca önem ve hassasiyet göstermesi gerekmektedir.

²² Emrah Ferhatoğlu, “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Sistemlerine Etkisinin Avrupa Birliği-Türkiye Açısından İncelenmesi”, (Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit  , 2005), s. 7-8.

²³ Mehmet Akta , **a.g.m.**, s. 85.

²⁴ **A.e.**, s. 84.

²⁵ Tuncay Kapusuzoğlu, **Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması**, Olu  Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 3.

1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TARİHÇESİ

Ekonomi tarihçileri, çok uluslu şirketlerin 15. ve 16. yüzyılda doğmaya başladıklarından bahsetmektedir. 20. yüzyıla gelindiğinde, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ticaretin serbestleşmesiyle birlikte, farklı ülkelerde yer alan işletmeler arasında ticari ilişkiler başlamış ve çok uluslu şirketlerin önemi gittikçe artmıştır. Buna müteakip, transfer fiyatlandırması konusuna daha önce değinilmiş olmakla birlikte, iktisadi açıdan esasen 20. yüzyılın başından itibaren açık bir şekilde transfer fiyatlandırması kavramı gündeme getirilmeye başlanılmıştır.²⁶

1901 yılında “The Principles of Political Economy” adlı kitabında İngiliz Harry Sidgwick, şirketlerin üretimleri sırasında kendi ürünlerini de kullanmak durumunda kalabileceklerini ve böyle bir durumda bu ürünler için piyasa fiyatı üzerinden işlem yapmalarının doğru olacağından bahsetmektedir.²⁷

1903 yılında Schmalenbach tarafından yapılan “Büyük Endüstri İşletmelerinde Transfer Fiyatları” adlı doçentlik çalışmasında, işletmelerin farklı birimleri arasında gerçekleşen transferlerde uygulanacak olan fiyatların nasıl belirlenmesi gerektiği araştırılmış olup, bu çalışmada dikkat çekici olan husus; günümüzde yapılan transfer fiyatlandırması tanımlarının Schmalenbach'ın yaptığı tanımdan çok farklı olmamasıdır.²⁸

1917 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde transfer fiyatlandırması alanında ilk düzenleme olan Savaş Gelirleri Yasası'na göre, devlete uluslararası işlemlere taraf olan bağlı şirketlerin gelir ve giderlerini paylaşırma yetkisi tanınmış olup,²⁹ ayrıca merkezkaç yönetim politikalarının ve transfer fiyatlandırmasının vergi kaçırma bir araç olarak kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Transfer fiyatlandırması konusu dahil olmak üzere, merkezkaç yönetim yapısının özel

²⁶ Elif Cenkeri, “Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s. 8-9.

²⁷ Tuncay Kapusuzoğlu, *a.g.e.*, s. 4.

²⁸ Elif Cenkeri, *a.g.e.*, s. 9.

²⁹ Semih Öz, *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2005, s. 273.

durumları ilk kez 1925 yılında muhasebe yönetiminde açık bir şekilde dile getirilmiştir.³⁰

1920 yılında özel sektör yönünden bakıldığında, Du Pont firmasında yönetim için hazırlanan bir raporda, iç üretimde kullanılan hammadde ve yarı mamullere, maliyet bedelinin mi yoksa bu hammadde ve yarı mamullere ait piyasa fiyatının mı uygulanması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Sonuç olarak, 1921 yılında Du Pont firması üretimde kullandıkları hammadde ve yarı mamullere güncel piyasa fiyatlarının uygulanması konusunda karar kılmıştır. Nitekim aynı dönemlerde uluslararası bir kimlik kazanan General Motors da aynı sorunla karşılaşmış ve transfere konu olan mallara o günün piyasa fiyatlarını uygulamaya karar vermiştir.³¹

1925 yılında Ulusal Maliyet Muhasebecileri Derneği (National Association of Cost Accountants) tarafından 6. Uluslararası Maliyet Muhasebesi Konferansı gerçekleştirilmiş ve bu konferansta “Transfer Fiyatlandırması” tartışma konusu olmuştur.³²

1956 yılında Ulusal Muhasebeciler Derneği (National Accountant Association NAA) tarafından transfer fiyatlandırması konusunda yapılan ilk araştırma bastırılmış olup, bu araştırmayı Solomons’un 1965 yılında transfer fiyatlandırması konusunda yayımladığı “Karşılaştırmalı Bölümler Arası Performans Ölçümü (Comprehensive Study of Divisional Performance Measurement)” adlı çalışması takip etmiştir.³³

1970’li yıllarda muhasebe yönetiminde ağırlık kazanan ekonomik yaklaşımın da etkisiyle transfer fiyatlandırmasındaki kültürel farklılık ve etkinlikleri anlatan çok sayıda eser basılmıştır. Aynı dönemde İngiltere Vergi İdaresi (Inland Revenue in the UK) ve A.B.D. Vergi İdaresi (Internal Revenue Service in the USA – IRS) tarafından transfer fiyatlandırmasının kötüye kullanılmasını önlemeyi amaçlayan pek çok yöntem geliştirilerek³⁴, transfer fiyatlandırması konusunda önemli aşamalar kaydedilmiştir.

³⁰ Zeynep Hatunoğlu, **a.g.m.**, s. 118.

³¹ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 4.

³² Robert G.Eccles, **The Transfer Pricing Problem – A Theory for Practice**, Lexington Boks, MA, 1986, p. 15-16; Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 4.

³³ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 4-5.

³⁴ **A.e.**, s. 5.

1990'lı yıllarda bilgisayar teknolojisinde meydana gelen yenilikler sonucunda küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası ticaret ve muhasebe yönetiminde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. JIT (just in time), TQM (total quality management), sıfır stok düzeyi (zero level stock) gibi ses getiren modeller geliştirilmiş ve tüm bu gelişmeler sonucunda transfer fiyatlandırmasının önemi ve etkisi daha da artmıştır.³⁵

1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ

Transfer fiyatlandırması, hem mali idareler hem de çok uluslu şirketler için özellikle 1990'lı yıllardan itibaren önem kazanan bir konu haline gelmiştir, hatta günümüzde çok uluslu şirketler açısından transfer fiyatlandırması hayati önem taşıyan bir konu olarak nitelendirilmektedir.³⁶ Konuyla ilgili olarak Ernst & Young şirketinin 1995 yılından beri iki yılda bir yaptığı ve Türkiye'nin de dahil olduğu toplam 49 ülkenin vergi idarelerinin transfer fiyatlandırması konusuna yaklaşım ve tutumlarını inceleyen "Ernst & Young 2009 Global Transfer Fiyatlandırması Anketi" transfer fiyatlandırmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ankette transfer fiyatlandırmasının önemiyle ilgili olarak ön plana çıkan hususlar genel olarak aşağıdaki gibidir:³⁷

- Vergi idareleri, transfer fiyatlandırması alanına her geçen gün daha fazla kaynak ayırmakta ve bu konuda uzman kişileri istihdam etmektedir. İdare tarafından daha fazla kaynağın transfer fiyatlandırması alanına yönlendirilmesi daha fazla şirketin incelenmesi sonucunu doğurmaktadır.
- Sadece transfer fiyatlandırması incelemeleri değil, bununla birlikte transfer fiyatlandırması cezaları da artmaktadır. Birçok ülkenin yasal mevzuatında, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına yönelik spesifik cezalar mevcut bulunmaktadır.

³⁵ A.e.

³⁶ Ahmet Kurşun, "Transfer Fiyatlaması, OECD, AB, ABD Düzenlemeleri ve Türkiye'de Transfer Fiyatlandırması Rejimi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s. 12.

³⁷ Ernst & Young, **2009 Global Transfer Pricing Survey**, September 2009, (Çevrimiçi) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/\\$FILE/Ernst%20&%20Young%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/$FILE/Ernst%20&%20Young%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf), 31 Mayıs 2010.

- Vergi incelemelerini tetikleyen en temel sebep; vergi matrahındaki ani azalmalardır. Vergi idarelerinin neredeyse dörtte üçü mükelleflerin karlılıklarına odaklanmaktadır. Yeniden yapılanmalar (business restructuring) da incelemeleri tetikleyen bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Vergi cennetlerinde yerleşik firmalar ile gerçekleştirilen ticari işlemler de bir vergi incelemesi sebebi olmaktadır. Birçok ülkede zararlı vergi rekabetinde bulunan ülkelerin yer aldığı “kara liste”ler oluşturulmuş durumdadır.

Günümüzde özerk yönetim, kar amaçlı yönetim ve yatırım amaçlı yönetim kavramlarının önem kazanması sadece bağlı şirket ya da bölümlere bir özerklik getirmemekte, bununla birlikte şirket içi karar almada ve dışarıya açıklanan finansal raporlarda transfer fiyatlandırması konusunun ciddiyetinin artmasına sebep olmaktadır. Transfer fiyatlandırmasının artan önemini ana başlıklar altında aşağıdaki dört faktörle açıklamak mümkündür:³⁸

a) Merkezileşmeden özerkliğe kayan yönetim biçimi ile kar ve yatırım amaçlı yönetim kavramlarının daha fazla kullanılması: Bir şirketin büyümesi ve çok kollu (bölümlü) hale gelmesi sonucu meydana gelen bölümlendirme ve özerkliğin beraberinde getirdiği bölümler arası mal ve hizmet transferleri, transfer fiyatlandırmasını gündeme getirmiştir.

b) Uluslararası ticarete şirketler arası transferin artan önemi: Bölümlerin uluslararası bir boyut kazanması sonucunda, transfer fiyatlandırması şirketler için önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

c) Uluslararası transfer fiyatlandırmasının birçok ülkenin vergi ve gümrük idarelerince sürekli olarak izlenmesi: 1960’lı yılların başından itibaren uluslararası transfer fiyatlandırması, birçok ülkenin vergi ve gümrük idareleri tarafından dikkatle takip edilen bir konu haline gelmiş ve bu durumun sonucunda sayısı giderek artan kısıtlamalar uluslararası şirketleri etkilemeye başlamıştır.

³⁸ Tuncay Kapusuzoğlu, a.g.m., s. 57-59.

Nitekim geçmişte bazı uluslararası şirketlerin birtakım ürünlerini, yurt dışındaki bağlı firmalarıyla yaptıkları ithalat veya ihracat yolu ile temin etmesi sonucunda, piyasa fiyatlarına göre büyük oranda farklılık olduğunun tespit edilmesi neticesinde, bu şirketler yüksek oranda vergi ödemek zorunda kalmış ve birçok ülke bu tarz olaylar karşısında transfer fiyatlandırması konusunda çeşitli kurallar ve düzenlemeler getirme ihtiyacı hissetmiştir.

d) İlişkili taraf işlemleri ve bilgilerin açıklanmasına olan ihtiyacın artması: Mali bilgilerde şeffaflığın önem kazandığı son yıllarda ilişkili taraf işlemleri ve firma işlemlerine ilişkin bilgilerin açıklanmasına olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ana firma ile bağlı firmalar arasındaki işlemleri ifade eden ilişkili taraf işlemlerinin, firmaların mali durumlarına ve yönetim sonuçlarına doğrudan doğruya etkisi bulunmaktadır.

Transfer fiyatlandırması meselesinin önemini şu şekilde de açıklamak mümkündür. Eğer bağlı şirketlerin mal hareketlerinde ve işlemlerinde aynı faaliyetleri için aralarında uyguladıkları fiyatlar, ayrı şirketler olsalardı uygulayacakları fiyatlardan farklı ise; bu durumda hesaplanan vergiye tabi gelir yanlış veya yanıltıcı olacaktır.³⁹ Şirketler arasındaki fiyatın vergi kaçırma amacıyla değiştirilmesi halinde hükümetler önemli gelir kayıplarına uğrayacaklardır. Fiyatların iktisadi gereklilik dışında değiştirilmesi ise vergi kaçırma, diğer bir deyişle; ülkelerin vergi yasalarının ihlali anlamına gelmektedir.⁴⁰

1.5. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ETKİLERİ

Transfer fiyatlandırmasının etkilerini, işletmeler ve vergi idareleri açısından iki alt başlık halinde incelemek mümkündür.

³⁹ Özgür Biyan, “Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 49, Ağustos 2007, (Çevrimiçi)

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007089557.htm, 18 Nisan 2010.

⁴⁰ Özgür Biyan, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Mali Çözüm**, Sayı: 82, Temmuz-Ağustos 2007, s. 79.

1.5.1. Transfer Fiyatlandırmasının İşletmeler Üzerindeki Etkileri

Transfer fiyatlandırması, sadece transfer işlemine konu olan bölümleri değil, işletmenin bütünü etkilemektedir. Bu etkiler; bölümlerin performansları, işletmenin karlılığı ve bölümlerin özerkliği üzerinde görülmektedir.⁴¹

a) Performans ölçütleri üzerine olan etkiler: Ara ürün için belirlenen fiyat, satın alma bölümünün maliyetleri, satış bölümünün ise gelirleri üzerinde etki yaratmakta ve böylece iki bölümün karlılığı da bu durumdan etkilenmektedir. Her iki bölümün de kar bazlı performans ölçütleri etkilendiği için, transfer fiyatlandırması oldukça hassas bir konu haline gelebilmektedir.

b) İşletme genelindeki karlara olan etkiler: Transfer fiyatlandırması, işletmenin elde ettiği kar düzeyini, bölümlerin davranışlarını etkileyerek değiştirebilmektedir. Özerk çalışan bölümler karlılıklarını arttıran yüksek transfer fiyatları belirleyebilir, ancak bu durum işletme genelindeki karlılığı ters yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, transfer fiyatlarının ayarlanması işletmenin karlılığını etkileyen kritik bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

c) Bölümlerin özerkliği üzerindeki etkiler: Transfer fiyatlandırması kararları işletmenin genel karlılığını etkilediği için, üst yönetim genellikle istenilen fiyatların uygulanmasına müdahale etmektedir. Eğer bu tarz müdahaleler sık rastlanan bir uygulama haline gelirse, işletme yerinden yönetim modelini etkin bir şekilde uygulamaktan uzaklaşacaktır. Yerinden yönetimin avantajlarına inanılıyorsa, bu tarz müdahalelerin işletmeye zarar getirmesi mümkündür.

1.5.2. Transfer Fiyatlandırmasının Vergi İdareleri ile Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Şirketlerin gerçeğe uygun olarak belirledikleri transfer fiyatları, vergi hasılatı açısından vergi idarelerini olumsuz yönde etkilememektedir. Transfer

⁴¹ Don R.Hansen, Maryanne M.Mowen, **Management Accounting**, South-Western Publishing Co., 3rd Edition, Cincinnati Ohio, 1994, p. 840-841; Sinan Aslan, **a.g.m.**, s. 49-50.

fiyatlandırmasının gerçeğe uygun olarak belirlenmemesi durumu ise; çok uluslu şirketlerde matrah erozyonu ile sonuçlanacak ve kurum kazancının nispeten vergi yükünün düşük olduğu ülkelere kaymasına neden olacaktır. Gerçeğe uygun olmayan transfer fiyatlandırmasının bu sonuçları, vergi idarelerinin grup içi işlemlerde belirlenen transfer fiyatını denetleme konusunda daha fazla çaba göstermesine neden olacak ve böylece vergi yönetim maliyetleri artacaktır.⁴²

Uluslararası piyasaların birbirlerine daha çok bağlanmaları sonucunda, vergi otoritelerinin çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması politikalarını denetlemesi daha da zorlaşmıştır.⁴³ Transfer fiyatlarında yapılan manipölasyonların (değiştirme), gerekli yasal önlemleri almayan ülkeler açısından ortaya koyabileceği olumsuz etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:⁴⁴

- Transfer fiyatlandırmasında yapılan manipölasyonlar, her şeyden önce ülkelerin egemenlik haklarından biri olan vergilendirme yetkisini kısıtlamaktadır.
- Transfer fiyatlandırmasında özellikle vergilendirmeye yönelik olarak yapılan değiştirmeler, aynı zamanda ülkelerin kaynak oluşumunu ve kaynak tahsisini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Transfer fiyatlandırması manipölasyonları sonucunda, dış kaynak gereksinimi olan gelişmekte olan ülkeler, bu yöntemle kaynak girişinden çok, kaynak çıkışıyla karşı karşıya kalmaktadır.
- Transfer fiyatlandırması manipölasyonlarının ülkeler açısından bir diğer olumsuz etkisi ise; ödemeler dengesi üzerinedir. Fiyatlar üzerindeki değiştirmeler, kar transferlerini gerçeğinden farklı olarak, ithalat ve ihracat işlemleri olarak ödemeler dengesine taşımaktadır. Bunun sonucunda, dış ticaret rakamları da gerçek durumu yansıtmamaktadır.

⁴² Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 9-11.

⁴³ Guttorm Schjelderup, Alfons J. Weichenrieder, "Trade, Multinationals, and Transfer Pricing Regulations", **Canadian Journal of Economics**, Vol. 32, No. 3, May 1999, p. 817.

⁴⁴ Yenal Öncel, **a.g.m.**, s. 9-10.

- Transfer fiyatlandırmasında yapılan değiştirmelerin ayrıca üretim girdilerine ve bileşimine, ekonomideki kaynak tahsisine ve istihdama olumsuz yönde etkileri bulunmaktadır.

Transfer fiyatlandırmasından en çok gelişmekte olan ölkelerin olumsuz yönde etkilendiğini söylemek mümkündür. Çünkü gelişmekte olan ölkelerin sanayileşme istekleri, bu ölkeleri dünya ticaretini elinde bulunduran ölkelere bağımlı hale getirmektedir. Dünya ticaretine ise gelişmiş ölkelerin çok uluslu şirketleri hakim olduğundan, bu şirketler gelişmekte olan ölkelere mal ihraç ederken monopol fiyatları ile, mal ithal ederken ise istedikleri fiyattan verebilmektedir. Ayrıca gelişmiş ölkeler, transfer fiyatlandırması nedeniyle uğrayacakları kayıpları ters yönlü transfer fiyatlandırması ile telafi edebilirken, gelişmekte olan ölkelerin transfer fiyatlandırması yoluyla karlarını aktaracak yeterli sayıda çok uluslu şirketi olmadığı için böyle bir şansları da bulunmamaktadır.⁴⁵

1.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI

Transfer fiyatlandırmasının tespitinde uygun bir transfer fiyatının ortaya konulmasında belirleyici olan unsurlar ölkeden ölkeye, şirketten şirkete ve transfer edilen mal veya hizmetin niteliğine göre farklılık arz etse de, bu faktörler ana başlıklar halinde; yabancı ölkedeki piyasa ve rekabet şartları, vergi ve diğer yükümlölükler, karlılık, nakit yönetimi, ithalat kısıtlamaları, fiyat kontrolleri, yabancı ölkedeki vergileme, döviz kuru üzerindeki kontroller ve hedef uyumu veya motivasyon gibi firma içi nedenler şeklinde sıralanabilmektedir.⁴⁶

Grup şirketleri arasında uygulanan transfer fiyatlandırmasının birçok amacı bulunmakla birlikte, kuşkusuz bu amaçlar içeresinde ön plana çıkan faktör; vergilendirme faktörüdür. Nitekim uluslararası transfer fiyatlandırmasının amaçlarını araştırmak için yapılan bir çalışmada transfer fiyatlandırmasının etkinliğini araştırmak, ilgili finansal veriyi toplamak ve cevap olasılığını maksimize etmek için

⁴⁵ İhsan Günaydın, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Vergisel Amaçları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 216, Ağustos 1999, s. 173.

⁴⁶ Mesut Koyuncu, **Örtölü Sermaye Örtölü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 2005, s. 367.

halka açık ticaret yapan 179 çok uluslu şirket seçilmiş ve yapılan bu çalışmaların sonucunda çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlama kararlarında çoklu amaçlar taşıdığı, bununla birlikte vergisel motivasyonların ise önde olduğu görülmüştür.⁴⁷

Tablo 1 – Çok Uluslu Şirketler İçin Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Temel Amaçları

Amaçlar	%
Vergileme ile İlgili Amaçlar	51
Tarifeleri yönetmek	4
Vergi düzenlemelerine uymak	7
Vergi yükünü yönetmek	40
İç Yönetim Merkezli Amaçlar	21
Adaletli performans değerlemesi	7
Motivasyon	9
Hedef uyumunu teşvik etme	5
Uluslararası veya İşlevsel Amaçlar	28
Nakit transfer sınırlamaları	2
Rekabetçi durum	21
Gerçek gelir ve maliyetleri yansıtmak	5

Kaynak: Karen S. Cravens, Çev. İhsan Günaydın, “Çokuluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlandırmasının Rolü”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 141, Haziran 2000, s. 146.

Tabloda dikkat çekici olan husus şudur ki; araştırmaya katılanların yarısından fazlası (%51) uluslararası transfer fiyatlandırmasının en önemli amacı olarak vergileme ile ilgili amaçlar arasında yer alan vergi yükünü yönetmeyi (%40) en temel amaç olarak dikkate almaktadırlar. Ancak araştırmaya katılan yöneticilerin hepsi vergisel amaçlara yoğunlaşmış değildir.⁴⁸ Tablodan da anlaşılacağı üzere, ilk sırada yer alan vergi yükünü yönetme amacını, uluslararası veya işlevsel amaçlar içerisinde yer alan rekabetçi durum (%21) amacı takip etmektedir.

⁴⁷ Mesut Koyuncu, a.g.e., s. 370.

⁴⁸ Karen S. Cravens, Çev. İhsan Günaydın, “Çok Uluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlandırmasının Rolü”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 141, Haziran 2000, s. 147.

Transfer fiyatlandırmasının amaçlarını genel olarak üçe ayırmak mümkündür. Bu amaçlar; vergileme ile ilgili amaçlar, şirket yönetimi ile ilgili amaçlar ve uluslararası amaçlar olarak aşağıda yer almaktadır.

1.6.1. Vergi ile İlgili Amaçlar

Transfer fiyatlandırmasının vergi ile ilgili amaçlarından en çok kullanılan şekli, farklı vergi oranları uygulayan ülkeler arasında kar transferi yaparak, global anlamda daha az vergi ödemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için mal ve hizmet transferlerinde uygulanacak fiyatlar belirlenirken, karın vergi oranı düşük olan ülkede toplanması hedeflenmekte ve bu sayede işletmenin ödeyeceği toplam vergi azalmaktadır. Bu bakımdan, transfer fiyatlandırması küresel olarak vergi sonrası şirket karını maksimuma çıkarmak için vergi oranı yüksek ülkelere vergi oranı düşük olan ülkelere kar transferinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla uluslararası alanda transfer fiyatlandırmasının söz konusu amaçlar doğrultusunda hileli olarak kullanılması, en önemli vergi sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁹

Çok uluslu şirketler, transfer fiyatlandırmasını kullanarak kurumlar vergisi yüksek olan şubedeki karlarını, bu vergilerin düşük olduğu başka ülkedeki şubelerine transfer edebilmektedir. Karların bu şekilde ülkeler arasındaki dağılımının değiştirilmesi, şirketin bütün olarak vergi sonrası karını arttırırken, söz konusu ülkenin vergi gelirini ise olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çok uluslu şirketlerin karlarını, vergi oranı nispi olarak yüksek olan ülkelere düşük olan ülkelere doğru kaydırmasının temel amacı, global yararlarını arttırmaktır.⁵⁰

Transfer fiyatlandırmasının vergi ile ilgili amaçları sadece kurumlar vergisi veya gelir vergisi gibi kazanç üzerinden alınan vergilerle sınırlı olmamaktadır. Literatürde yapılan incelemeler göstermiştir ki; kazanç üzerinden alınan vergilere ek olarak, dış ticaret üzerinden alınan vergiler, stopaj suretiyle ödenen vergiler, mükelleflere sağlanan vergi iadeleri gibi unsurlar da vergisel amaçlar bakımından

⁴⁹ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, **Transfer Fiyatlandırması Uygulaması**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008, s. 4-5.

⁵⁰ İhsan Günaydın, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Vergisel Amaçları”, s. 168-169.

önem kazanmaktadır.⁵¹ Transfer fiyatlandırmasının vergisel amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.⁵²

a) Vergi sonrası global karın maksimize edilmesi: Şirketler için bir maliyet unsuru olan vergiler, özellikle çok uluslu şirketlerde kar maksimizasyonunun belirlenmesinde önemli bir role sahip olmaktadır. Çok uluslu şirketler farklı vergilendirme yetkisine sahip olan ülkelerde, global ve nihai vergi yükünü minimuma indirecek davranış ve uygulamalarla vergi sonrası karlarını maksimize etmektedirler.

b) Dış ticaretten alınan vergilerin düşürülmesi: Dışarıdan ithal edilen malların transfer fiyatları olduğundan düşük gösterilerek, dış ticaret üzerinden alınan gümrük vergisi, KDV gibi vergiler daha az tutarlarda ödenebilmekte ve böylece bu tarz vergilerin şirkete olan maliyetleri düşürülmektedir. Gümrük idareleri ile vergi idarelerinin ulaşmak istediği sonuçların bazı durumlarda farklılaşabilmesi sebebiyle, her iki idarenin de eşgüdümlü olarak çalışması zorunluluk haline gelmiştir.⁵³

c) İhracat dolayısıyla haksız vergi iadesi alınması: İhraç fiyatları değiştirilerek kar maksimizasyonu sağlanırken, ilgili ülkede ihracatta vergi iadesi uygulaması da mevcutsa, transfer fiyatlarının değiştirilmesi sonucunda olması gerekenden daha fazla vergi iadesi alınmış olacaktır.

d) Stopaja tabi ödemelerde matrahın daraltılması veya gizlenmesi: Patent, know - how, marka gibi maddi olmayan hakların kullanılması karşılığında ödenecek bedeller üzerinden stopaj hesaplanması söz konusu ise; bu haklar için ödenecek bedeller düşük gösterilmek suretiyle hesaplanan stopajın azaltılması mümkündür. Bunun dışında, söz konusu gayrimaddi haklar için yapılacak ödemelerin, ayrı bedel gösterilmeden, ödemenin yapılacağı bağlı işletmeden alınan diğer malların bedellerine ek yapılmak suretiyle ödenmesi durumunda, söz konusu gayrimaddi haklar için hesaplanması gereken stopaj devre dışı bırakılabilecektir.

⁵¹ Hüseyin Işık, **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, T.C. Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 2005/370, Ankara, 2005, s. 30.

⁵² Yenal Öncel, **a.g.m.**, s. 6-8; Fatih Saraçoğlu, “Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları, Karşılaşılan Sorunlar ve OECD-AB Yaklaşımı”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 32, Ağustos 2006, s. 107-108.

⁵³ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması İle Gümrük Kıymet Takdirine İlişkin Kuralların Karşılaştırılması”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 248, Mayıs 2009, s. 157.

e) Genel giderlerin dağıtımında vergi mükellefiyetinin azaltılması: Çok uluslu şirketlerde merkezde yapılan ve bağlı şirketleri de ilgilendiren genel giderlerin ilgili şirketlere dağıtılması esnasında, vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki bağlı şirketlerin payı artırılıp, vergi oranı düşük ülkelerdeki bağlı şirketlerin ise payı azaltılarak; vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki şirketlerin maliyetlerinin artırılması suretiyle globalde daha az vergi ödenmesi mümkün olmaktadır.

f) Kar transferi, döviz ve kurlar üzerindeki kısıtlamalardan korunması ve daha az vergi ödenmesi: Bağlı şirketlerin bulunduğu bazı ülkelerde kar transferi, döviz ve kurlar üzerindeki kısıtlamalar söz konusu ise, transfer fiyatları değiştirilerek daha az vergi ödenmesi mümkündür.

1.6.2. Şirket Yönetimi ile İlgili Amaçlar

Şirket yönetimi ile ilgili amaçlar, işletmelerin transfer fiyatlarının belirlenmesi esnasında aldıkları kararları etkilemektedir. Bu bakımdan transfer fiyatlandırması, yöneticilerin kararlarını doğru olarak verebilmelerine yönelik davranışsal bir araç niteliğinde olmaktadır.⁵⁴

Transfer fiyatlandırması aracılığı ile işletme bünyesinde yer alan birimler işbirliği içinde uyumlu bir şekilde hareket etmeli ve bu şekilde işletmenin bölümleri arasında optimal bir denge kurularak, işletmenin amaçları ön planda tutulmalıdır. Bunun dışında, iyi bir transfer fiyatlandırması yöntemi, toplam işletme karını, faaliyetleri ile orantılı olarak adil bir şekilde ilgili bölümlere dağıtmalı ve bölüm yöneticileri arasında meydana gelen fiyatlandırma konusundaki anlaşmazlıkları minimuma indirmelidir.⁵⁵

Transfer fiyatlandırması politikası ile şirket hedefleri, üretimde gerekli olan mallar veya hammaddeyi diğer departmanlar, şubeler ya da bağlı bölümlerden almak için yöneticilere teşvikler sağlama yolu ile başarılabilmektedir. Aynı maddeyi dış kaynaklardan satın almak daha ucuz olsa bile, bağlı şirket grubunun hedefi iç satın almalar tarafından sağlanabilmektedir. Transfer fiyatı, bazı durumlarda malları

⁵⁴ İhsan Günaydın, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Vergisel Amaçları”, s. 167.

⁵⁵ Semih Öz, a.g.e., s. 277.

iç piyasadan satın almaya zorlanan yöneticinin hedeflerine göre sıkıntı çekmemesi için ayarlanabilmektedir.⁵⁶

Sonuç olarak özetlemek gerekirse; çok uluslu şirketlerin grup üyeleri arasındaki mal ve hizmet fiyatlandırmasında, vergisel amaçlarının yanı sıra, grup üyelerinin etkinlik ve verimliliklerinin değerlendirmesinin önemli bir amaç olarak dikkate alındığını belirtmek gerekmektedir.⁵⁷

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda; işletmelerin transfer fiyatlandırması ile ilgili amaçlarını genel olarak dört ana başlık halinde aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.⁵⁸

- Amaç uyumluluğunun sağlanması,
- Bölümsel başarının ölçülmesi (performans değerlendirmesi),
- Yöneticilerin motive edilmesi,
- Bölümsel özerklik.

1.6.3. Uluslararası Amaçlar

Transfer fiyatlandırması amaçlarından en stratejik olanı; şirketlerin rekabetçi bir piyasa konumu oluşturma ve sürdürme çabasıdır. Çok uluslu şirketlerin nihai hedefleri, küresel bir ekonomide rekabet edebilmektir. Bu sebeple, küresel rekabet içerisinde piyasaya yerleştikten sonra kazanmayı hedefleyen çok uluslu şirketler, bazı durumlarda bağlı şirketlerine düşük fiyatta mal satabilmektedir.⁵⁹

Çok uluslu şirketler piyasalarına yeni girdikleri ülkelerde tutunabilmek amacıyla, mal ve hizmetlerini düşük transfer fiyatlarıyla o ülkedeki bağlı şirketine gönderebilmekte ve böylelikle ilgili ülkelerde rekabet edebilme şanslarını arttırabilmektedir. Bunun yanı sıra, çok uluslu şirketler çeşitli nedenlerle ihtiyaç

⁵⁶ Karen S.Cravens, **a.g.m.**, s. 143.

⁵⁷ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 36.

⁵⁸ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 5.

⁵⁹ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 36.

duydukları nakit akışını, bağlı şirketlerinden transfer fiyatlandırması yoluyla temin edebilmektedirler.⁶⁰

Günümüzde uluslararası ticaretin yerli para yerine döviz ile gerçekleştirilmesi sonucunda, özellikle kurların çok değişken olduğu dönemlerde kur farkı gelirleri ya da giderlerinin doğabildiği görülmektedir. Uluslararası transfer fiyatlandırması yoluyla döviz kurlarındaki dalgalanmalar sayesinde, söz konusu kayıpların diğer ülkelerdeki bağlı şirketlere aktararak azaltılması ya da global karın zayıf paradan kurtarılabilmesi mümkün olmaktadır.⁶¹ Çok uluslu şirketler döviz kurları ile ilgili amaçlarını gerçekleştirmek için, ana merkez ile bağlı şirketler arasındaki ödemelerde kullanılan para cinsini, ödeme dönemlerini ve malların dağıtım zamanlarını olası kur dalgalanmalarına göre ayarlamaktadır. Yapılan ayarlama sonucunda kur dalgalanmalarından kaynaklanan kar veya zarar istenilen yerde oluşturularak, çok uluslu şirketlerin küresel karları maksimize edilebilmektedir.⁶²

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda; transfer fiyatlandırmasının uluslararası amaçlarını genel olarak dört başlık halinde aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.⁶³

- Rekabetçi piyasadaki konumunu sürdürme,
- Nakit transfer sınırlamalarından kurtulma,
- Ülkeler arası enflasyon ve döviz kuru riskini minimize etme,
- Gerçek maliyetler ile geliri uygun bir şekilde yansıtmak.

Çok uluslu şirketler sosyal ve politik sorunlara çözüm olarak yerel ekonomilerde ve istihdamda yatırımı haklı çıkarmak için transfer fiyatlarını kullanabilmektedir. Düşük bir transfer fiyatı, bir şubeye geçici olarak kriz içindeki bölgede işlerini sürdürme izni verebilmektedir. Böylece olumsuz eleştiriler

⁶⁰ Murat Çak, **Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/385, Ankara, 2008, s. 37.

⁶¹ A.e., s. 36.

⁶² Hüseyin Işık, a.g.e., s. 37.

⁶³ Karen S.Cravens., "Examining the Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms", **International Business Review**, 1997, Vol 6, Number 2; Mahmut Yardımcıoğlu, Veli Özer, Nuray Demirel, "Emsallere Uygunluk Prensipli Çerçevesinde Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Değerlendirilmesi", **Mali Çözüm**, Sayı: 83, Eylül-Ekim 2007, s. 55.

önlenebilmekte ve istihdam için pazarları sınırlanmış vatandaşların sürekli istihdam konusunda yöneticiler ile işbirliği içinde olması teşvik edilmektedir.⁶⁴

Sonuç olarak; yukarıda yer alan faktörlerden etkilenen uluslararası transfer fiyatlandırması, ev sahibi ülkenin refahını olumsuz yönde etkilemekte ve transfer fiyatlarındaki manipölasyonlar yabancı doğrudan yatırımlardan beklenen refah artışını azaltmaktadır. Bunun sonucunda; hükümetler daha az vergi almakta, yerli ortaklar daha az kar payı elde etmekte, işçiler daha düşük ücret almakta ve döviz kurları ülkenin aleyhine artmaktadır. Bu sebeple, çok uluslu şirketlerin uyguladığı transfer fiyatları bu şirketler açısından ekonomik olarak anlamlı iken; vergi idareleri açısından ise şüpheli ve incelemeye alınması gereken fiyatlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁵

1.7. TEORİDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Transfer fiyatlandırması, büyük ölçekteki şirketlerin merkezilikten çıkması ve uluslararası boyut kazanması sonucunda üzerinde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Transfer fiyatlandırması müessesesi, 1950'lerden itibaren ciddi bir şekilde teorik bazda irdelenmeye başlanmış ve konu hakkında yapılan söz konusu tartışmalar özellikle "maliyet bedeli" ve "satış fiyatı" kavramları üzerine yapılmıştır. Genel olarak transfer fiyatlandırmasını ekonomik, matematiksel, muhasebe ve davranışsal olmak üzere dört ayrı modelle aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür.⁶⁶

a) Ekonomik model: Ekonomik modelde transfer fiyatlandırması, kaynakların şirket içerisinde maksimum karlılık varsayımıyla nasıl tahsis edileceğini belirlemektedir. Modelin esas amacı; alış ve satış bölümlerinin şirketin maksimum karlılık noktasında üretim düzeyini yakalayan fiyatı bulmalarıdır. Ekonomik modelde en karlı fiyat - çıktı bileşimi, marjinal hasılat ve marjinal maliyetin eşit durumda olduğu optimal çıktı düzeyindedir. Bu modelin en zayıf noktası; insan unsurunu göz önünde bulundurmayıp, yöneticilerin bağımsız çalışma alanını yok etmiş olmasıdır.

⁶⁴ Karen S.Cravens, **a.g.m.**, s. 144.

⁶⁵ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 38.

⁶⁶ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.m.**, s. 59-62.

Bölümlerin bağımsızlığı varsayımı, risk ve kesinlik taşımayan hususların ihmal edilmiş olması da modelin diğer önemli zayıf noktaları arasında yer almaktadır. Teoride önerilen marjinal maliyet fiyatı kuralı, pratikte çok sayıda probleme yol açabilmektedir.⁶⁷

b) Matematiksel model: Matematiksel model, ekonomik modelin biraz daha geliştirilmiş halidir. Bu modelde, ekonomik modelin aksine bölümler arası bağıllık unsuru dikkate alınmakta ve diğer sınırlandırıcı unsurlar için lineer programlama, amaç programlaması ve ayrıştırma programlaması analizleri yapılmaktadır. Bu teorinin zaafı ise; varsayımları her ne kadar ekonomik teori kadar sınırlandırıcı olmasa da, yönetim süreci, bireysel çalışma özgürlüğü, performans ölçümü gibi unsurları göz ardı etmesi ve bölümlerin çıktı düzeylerine odaklanmasıdır.

c) Muhasebe teorisi: Muhasebe yaklaşımı, bir ara pazar olup olmamasına bağlı olarak, pazar fiyatının veya maliyet fiyatının veyahut her ikisinin bileşiminin kullanılmasıyla ilgilenmektedir. Bu yaklaşımda tek bir transfer fiyatlandırması yönteminin, özerk bölümlü yapılanmaya giden şirketlerin tümünün ihtiyacını karşılamasının mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Akademisyenler ve uygulamacı muhasebeciler, transfer fiyatlandırması konusunda çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerin temelinde, transfer fiyatlandırmasının alış bölümü için bir çeşit gider; satış bölümü içinse bir çeşit gelir olduğu gerçeği yatmaktadır.

d) Davranışsal yaklaşım: Davranışsal yaklaşım konusunda 1963 yılında Cyert ve March tarafından yapılan ilk öncü çalışmada, şirketlerin tek amacının kar maksimizasyonu olmadığı, örgütlerin çeşitli amaçlarla bir araya gelen kişilerden oluşan bir birleşim olduğu kabul edilerek, şirket amaçlarının mali konuların dışında da olabileceği vurgulanmıştır. Bu açıdan transfer fiyatlandırması, uzun dönemli bir pazarlık sürecinin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modelde yönetim sürecindeki en önemli konu, bireysellik ve yönetim çelişkisidir. Modelin en büyük zaafı ise; şirket performansının transfer fiyatının belirlenmesinde neredeyse tamamen ihmal edilmiş olmasıdır.

⁶⁷ John Eatwell, Murray Milgate, Peter Newman, *The New Palgrave a Dictionary of Economics*, The Macmillan Press Limited, 1987, p. 683.

1.8. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ

İşletme içerisinde gerçekleşen mal ve hizmet transferlerinde farklı transfer fiyatlandırması yöntemlerinin kullanılması mümkündür. Literatürde önerilmiş veya uygulamada denenmiş çeşitli transfer fiyatlandırması yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemlerin başlıcaları şunlardır:⁶⁸

- Marjinal maliyet yöntemi
- Pazar fiyatı yöntemi
- Pazarlık yöntemi
- Tam maliyet yöntemi
- Kar paylaşma yöntemleri
- Çift fiyat yöntemi

Transfer fiyatlandırmasında en uygun yöntem "fırsat maliyeti" olarak karşımıza çıkmaktadır. Fırsat maliyeti, iyi bir transfer fiyatlandırması politikası olmasına rağmen uygulamada nadiren kullanılmaktadır. Bunun sebebi; fiyatın, işletme kapasitesine bağlı olarak değişmesidir. Yöneticilerin çoğu, zamana karşı sabit kalabilen transfer fiyatlarını tercih etmektedir.⁶⁹ Bu sebeple; zaman içerisinde farklı yöntemler geliştirilmiştir. Literatürde kullanılan genel kabul görmüş geleneksel transfer fiyatlandırması yöntemlerini genel olarak dört başlık altında incelenmek mümkündür.⁷⁰

- Pazara dayalı (market-based) transfer fiyatları
- Maliyete dayalı (cost-based) transfer fiyatları
- Görüşmelerle belirlenen (negotiated) transfer fiyatı
- İkili (dual) transfer fiyatı

⁶⁸ "Ekonomi Ansiklopedisi", a.g.e., s. 1291.

⁶⁹ Leslie G.Eldenburger, Susan K. Wolcott, **Cost Management: Measuring, Monitoring and Motivating Performance**, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2004, p. 609; Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, a.g.e., s. 57.

⁷⁰ Orhan Çelik, "Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 1, Nisan 2000, s. 105.

1.8.1. Pazara Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Pazara dayalı transfer fiyatlandırması; ara mamulü alacak olan alıcı bölümün, bu ara mamulü piyasadan alması halinde ödeyeceği fiyatı yansıtan pazar (piyasa) fiyatıdır. Pazara dayalı transfer fiyatlandırması yönteminde, işletmenin bölümleri arasında transfer edilen mal ve hizmetler için işletme dışında oluşan bir piyasa fiyatı baz alınmaktadır. Pazar fiyatının kullanılabilmesi için aşağıdaki kriterlerin birlikte sağlanmış olması gerekmektedir.⁷¹

- Rekabetçi bir pazar ile bilinen ve daima bulunabilen bir piyasa fiyatının var olması,
- Bölüm yöneticilerinin karar almada özgür olması ve üst yönetimin şirket içinden ya da dışından mal alımı ve satımı esnasında müdahalede bulunmaması.

Literatürde önerilen standart transfer fiyatı tespit kuralı; mal veya hizmet için verilen rekabetçi pazar fiyatıdır. Ürün, pazar fiyatı üzerinden transfer edilmelidir. Üretim bölümünün uzun dönemde pazar fiyatı üzerinden kar elde edemediği durumlarda, şirket o ara malı grup içerisinde üretmek yerine, dışarıdan satın almalıdır. Eğer satın alma bölümü uzun dönemde pazar fiyatı üzerinden kar elde edemez ise; şirket bu ürünü kendi bünyesinde ara malı olarak kullanmamalı, ürünü şirket dışına satmalıdır. Mal veya hizmetlerin şirket içi transferinde pazar fiyatının kullanılması, çoğu zaman transfer fiyatının belirlenmesinde isabetli bir yol olmaktadır.⁷²

Aktif bir piyasada oluşan piyasa fiyatının transfer fiyatı olarak kullanılması esnasında bazı düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Örneğin piyasa fiyatı, malın büyük partilerle satın alınması sonucunda sağlanacak indirimlerle, peşin ödemeler dolayısıyla sağlanacak nakit indirimler düşüldükten sonra oluşacak düzeyi yansıtmalıdır. Piyasa şartlarına uygun olduğu sürece yukarıda bahsedilen bu indirimler gerçek fiyatın hesaplanmasını sağlamaktadır. Bunun dışında, işletme için mal ve hizmet transferleri nedeniyle satıcı bölüm ise, satış ve taşıma giderleri gibi

⁷¹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, a.g.e., s. 57.

⁷² Mesut Koyuncu, "Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 290, Ekim 2005, s. 74-75.

bazı giderlerden tasarruf edecek, tahsil edilemeyen alacaklardan doğan zararlardan kurtulacaktır.⁷³

Piyasa baz alınarak oluşturulan transfer fiyatlandırması yöntemlerini genel olarak güncel piyasa fiyatı ve düzeltilmiş piyasa fiyatı olarak ikiye ayırmak mümkündür.⁷⁴

a) Güncel piyasa fiyatı (prevailing market price): Güncel piyasa fiyatı, ilgili ürünün piyasada belirlenen o günkü satış fiyatıdır. Güncel piyasa fiyatı, işletme içi mal transferlerinde bölümlerin performansını tam olarak yansıtması ve bölümlerin özerkliklerini korumasını sağlaması sebebiyle, tam rekabet koşullarının mükemmel işlediği piyasalarda ideal transfer fiyatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemin en büyük zaafı ise; tam rekabet koşullarının genellikle piyasalarda nadir olarak işlemesidir.

b) Düzeltilmiş piyasa fiyatı (adjusted market price): Düzeltilmiş piyasa fiyatı, işletmenin satış bölümünün alım bölümüne yapacağı satışa ilişkin fiyatın mümkün olduğu ölçüde düzeltilmesi yoluyla oluşmaktadır. Bu fiyatın olumlu tarafı, iç satışları teşvik etmesidir. Diğer taraftan; düzeltilmiş piyasa fiyatının, güncel piyasa fiyatının bir çeşidi olması ve işlemesi için de neredeyse tam rekabet koşullarının olduğu bir piyasaya ihtiyaç duyması, yöntemin olumsuz tarafları olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.8.2. Maliyete Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

İşletmeler, pazar fiyatlarının mevcut veya uygun olmadığı durumlarda maliyete dayalı transfer fiyatlandırması yöntemlerini kullanmaktadır. Maliyete dayalı transfer fiyatlandırması yöntemi, işletme maliyetlerinin transfer edilen mal veya hizmetin transfer fiyatının tespit edilmesinde temel alınan yöntemdir.⁷⁵

⁷³ Sait Sevgener, Rüstem Hacırustemoğlu, **Yönetim Muhasebesi**, 3. Baskı, M.Ü. Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 402.

⁷⁴ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.m.**, s. 62-63.

⁷⁵ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 59.

Birçok işletme, ara mal transferi sağlayan bölüme herhangi bir kar ödemeyi ihmal ederek, transfer fiyatını maliyet temeline göre belirlemektedir. Bu yöntemle hesaplanan transfer fiyatı, sadece değişken maliyete dayandırılacağı gibi, sabit maliyetlerin dikkate alınması sonucu tam maliyete de dayandırılabilir. Transfer fiyatının belirlenmesinde maliyet yönteminin kullanılması nispeten kolay olmasına rağmen, bu yöntemin önemli eksiklikleri de olmaktadır. Öncelikle bu yöntem, işletme içerisinde fonksiyonel olmayan kararlar alınmasına sebep olabilmektedir. Çünkü bu yöntem, mal ve hizmet transferlerinin bölümler arasında yapılıp yapılmaması durumunu yöneticiye açıklayan bir mekanizma sağlayamaz. Yöntemin bir diğer eksik yönü ise; maliyetlerin kontrol altına alınması için herhangi bir çabaya gerek olmamasıdır. İşletmenin bölümleri transfer noktasında rekabetle karşılaşmadığı sürece, etkin olmayan üretim yapılarına devam edeceklerdir. Tüm bu eksik yönlerine rağmen maliyete dayalı fiyatlandırması yöntemi, işletmeler tarafından yaygın olarak kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Maliyet temeline dayalı transfer fiyatlandırmasında aşağıda yer alan ölçütler arasında seçim yapılmaktadır.⁷⁶

- Standart maliyet – gerçek tam maliyet
- Değişken maliyet – tam maliyet
- Kar marjı

Gerçek tam maliyet (actual full cost) yönteminde, üretimi yapan bölümün doğrudan ve dolaylı genel giderleri ürünün maliyeti ile ilişkilendirilmektedir. Bu yöntem gerçek maliyetleri tam olarak yansıtsa da çok fazla önerilmemektedir. Standart maliyet (standart cost) yöntemi ise; en çok kullanılan maliyet merkezli yöntemdir. Gelecek için yapılan tahminler, işletmenin standart maliyeti olmaktadır. Standart maliyet yöntemi, gerçek maliyet yönteminin kullanılmasının yol açtığı birçok olumsuzluğu engelse de, sabit maliyet tahsisinin yol açtığı sorunlar bu yöntemde de devam etmektedir.⁷⁷ Yukarıda yer alan diğer ölçütler ise ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Maliyete dayalı transfer fiyatının doğru tespit edilmesi, büyük ölçüde transfer edilecek mal veya hizmet maliyetinin tespitindeki genel üretim giderlerinin

⁷⁶ Sinan Aslan, “İşletmelerde Stratejik Faaliyet Bölümleri Arasında Transfer Fiyatlandırması”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 12, Nisan 2004, s. 51-53.

⁷⁷ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.m.**, s. 68-69.

dağıtımının doğru yapılmasına bağlıdır. Gider dağıtım yöntemlerinin farklılığı, transfer fiyatlarının tespitinde ortaya çıkan tartışmaları kaçınılmaz kılmaktadır.⁷⁸ Uygulamada sık olarak karşımıza çıkan maliyete dayalı transfer fiyatlandırması yöntemleri şunlardır:

- Değişken maliyet yöntemi
- Tam maliyet yöntemi

1.8.2.1. Değişken Maliyet Yöntemi

Değişken maliyet yöntemi; transfer fiyatının belirlenmesinde birim değişken maliyeti temel alan yöntemdir. Değişken maliyet yönteminin en önemli özelliği; birim değişken maliyetin, marjinal maliyete en yakın maliyet değeri olması ve marjinal maliyete göre daha kolay bir şekilde hesaplanabilmesidir. Bu bakımdan uygulamada yönetsel amaçlara uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu yöntem, satıcı bölümün aşırı kapasitede çalıştığı ve ürün fiyatı konusunda fiyatlamamanın amacının iç talebin memnun edilmesi olduğu durumlarda tercih edilmektedir.⁷⁹

Diğer transfer fiyatlandırması yöntemleri gibi, değişken maliyet yöntemi ile transfer fiyatı tespitinde de bazı problemler bulunmaktadır. Üretim bölümünün sabit maliyetlerini geri alamaması bu problemlerden birisidir. Diğer taraftan, değişken maliyeti esas alan transfer fiyatlandırmasında, üretim bölümü değişken maliyetin daha yüksek olmasına çalışabilmektedir. Üretimde işletme dışında üretilen parçaların kullanılması, herhangi bir sabit maliyet yükünü pazarlama ve dağıtım departmanına kaydırabilmektedir. Bu gibi kararlar ise, tüm firmaya ekstra maliyetler yüklemektedir.⁸⁰

⁷⁸ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “Bölümler Arası Transfer Fiyatlaması ve Bir Uygulama”, **Mali Çözüm**, Sayı: 62, Ocak-Mart 2003, s. 13.

⁷⁹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 59.

⁸⁰ Mesut Koyuncu, **a.g.m.**, s. 75-76.

1.8.2.2. Tam Maliyet Yöntemi

Tam maliyet yöntemi; transfer fiyatının belirlenmesinde, birim değişken maliyete ek olarak sabit maliyetlerin de eklenmesini öngören yöntemdir. Bu yöntemin avantajı, uygulamada kolay anlaşılması ve kullanılacak verilerin muhasebe kayıtlarında hazır olarak yer almasıdır.⁸¹

Diğer taraftan tam maliyet yönteminin dezavantajları da bulunmaktadır. Transfer fiyatı olarak toplam maliyet kullanıldığında, işletme dışında oluşmuş fiyatlardan daha yüksek olması durumunda, alıcı bölümün satın almaları işletme dışından yapması özendirilmiş olacaktır. Bu durum ise; işletme içerisindeki satıcı bölümde atıl kapasitenin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Transfer fiyatlarının toplam maliyet düzeyinde oluşturulmasının başka bir dezavantajı ise; toplam maliyet içerisinde yer alan kontrol edilemeyen giderlerin varlığıdır. Yönetici etkinliğini ölçmede kontrol edilebilir giderlerin kullanılma zorunluluğu, bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.⁸² Yöneticilerin toplam maliyet yönteminin şirketlerin özel durumları için uygun olup olmadığı hususunda oldukça dikkatli bir şekilde düşünmeleri gerekmektedir. Eğer fırsat maliyeti, büyük ölçüde toplam maliyetten farklıysa, şirketin vazgeçilen karı oldukça büyük olabilmektedir.⁸³

Sonuç olarak; değişken maliyet – tam maliyet karşılaştırması yapıldığında, işletmelerin uygulamada transfer fiyatlandırması yaparken genellikle tam maliyeti ölçüt olarak kullandıkları görülmektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere, bu yöntemin kullanılması sonucunda her zaman rasyonel kararların alınmadığı durumlar da uygulamada görülmektedir.⁸⁴

1.8.2.3. Kar Marjı Yöntemi

Maliyet temelli transfer fiyatına kar payının eklenmesini öngören kar marjı yönteminde; transfer konusu mal veya hizmetin işletme tarafından satılması

⁸¹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 59.

⁸² Orhan Çelik, **a.g.m.**, s. 106.

⁸³ Mesut Koyuncu, **a.g.m.**, s. 77.

⁸⁴ Sinan Aslan, **a.g.m.**, s. 53.

durumunda oluşacak karın işletme bölümleri arasında paylaştırılması esası benimsenmiştir.⁸⁵ Satış fiyatından değişken maliyetlerin çıkarılması sonucunda elde edilen kar marjı, transfere konu olan ara malı alan ve satan bölümler arasında dağıtılmaktadır. Bu dağıtımın sistematik olarak yapılmasıyla birlikte, bölüm yöneticileri arasında transfer fiyatlarından doğan anlaşmazlıklar da çözülmüş olmaktadır.⁸⁶ Kar marjı yaklaşımında, “maliyete normal kar payı eklenmesi” ve “maliyete katma değer eklenmesi” şeklinde iki yöntem karşımıza çıkmaktadır.

Maliyete normal kar payı eklenmesi yönteminde; satıcı bölüm yöneticisi transfere konu olan ara malın değişken maliyetine dış piyasadaki kar marjlarını dikkate alarak normal bir kar payı eklemektedir. Kar marjının yüksek tutulması durumunda, alıcı bölüm ihtiyacı olan ara malını dış piyasadan tedarik etme yolunu seçebilmektedir. Bu sebeple, kar marjının piyasa şartlarına uygun olması gerekmektedir.⁸⁷

Maliyete katma değer eklenmesi yöntemi; son ürünün değişken maliyet yöntemine göre hesaplanan katma değerinin, her bir bölüm için bölümsel değişken maliyet oranında bölünerek transfer edilecek mal veya hizmetin değişken maliyetine ilave edilmesi esasına dayanmaktadır. Bu şekilde, her bölümdeki bir birimlik değişken maliyet tasarrufunun bölümsel kara etkisi, her bölüm için ayrı olarak dikkate alınmış olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, maliyete katma değer eklenmesi yönteminin, diğer yöntemlere göre daha adil bir transfer fiyatlandırması oluşmasına olanak sağlamasının yanı sıra, bölümlerin verimliliğini artırıcı yönde etkisi de bulunmaktadır.⁸⁸

1.8.3. Görüşmelerle Belirlenen Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Görüşmelerle belirlenen transfer fiyatlandırması yöntemi; pazarda belirsizlik olduğu zamanlarda kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşme süreci, genelde satıcı bölümün fiyat teklifi yapmasıyla başlar, alıcı bölüm ise ya

⁸⁵ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, **a.g.m.**, s. 14.

⁸⁶ Sinan Aslan, **a.g.m.**, s. 54.

⁸⁷ Cemal Elitaş, Bilge Leyli Elitaş, Enver Samet Özkal, “Transfer Fiyatlaması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Mali Çözüm**, Sayı: 91, Ocak-Şubat 2009, s. 38.

⁸⁸ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, **a.g.m.**, s. 15.

teklifi ilk başta kabul eder ya da piyasadaki diğer satıcılardan da teklifler aldıktan sonra satıcı bölümle pazarlığa oturur.⁸⁹

Transfer fiyatı, üretim ve pazarlama dağıtım bölümlerinin karşılıklı anlaşması ile tespit edilebilmektedir. Bu yöntemin fırsat maliyetine en yakın transfer fiyatını verdiğini söylemek mümkündür, çünkü üretim bölümü fırsat maliyetinin altındaki bir fiyatı kabul etmeyecek, aynı şekilde pazarlama dağıtım bölümü de ürün fiyatının üzerinde bir fiyatı kabul etmeyecektir.⁹⁰

Eğer transfer edilen ara mamulün aktif bir piyasası yoksa veya piyasası olduğu halde piyasa fiyatının saptanması tartışma konusu oluyorsa, transfer fiyatı ya görüşmelerle ya da yöneticilerin saptadığı bir politikaya göre belirlenecektir. Görüşmelere dayalı olarak saptanacak transfer fiyatının etkin olabilmesi için aşağıdaki koşulların bir arada sağlanması gerekmektedir.⁹¹

- Alıcı ve satıcı bölümler arasındaki tüm transfer fiyatlarının pazarlık esasına göre saptanması gerekmektedir.
- Pazarlığa konu olan tarafların tüm seçenekler, piyasa koşulları ve fiyatlarla ilgili bilgiye sahip olması gerekmektedir.
- Alıcı ve satıcı bölümlerin birbirleri ile alışveriş yapıp yapmama hususunda serbest olmaları gerekmektedir.

Bu yöntemde, hem alıcı hem de satıcının tek olduğu bir pazarda görüşmelerle belirlenen transfer fiyatları sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Yöntemin iyi bir şekilde işleyebilmesi için; ara malın dış pazarının bulunmasının yanı sıra, alıcı ve satıcı bölümlerin pazar hakkında bilgi sahibi olmaları da önem taşımaktadır.⁹²

Görüşmelerle belirlenen transfer fiyatlandırması yönteminin etkin ve yaygın bir yöntem olarak kullanılmasının yanında, oldukça fazla dezavantajları da bulunmaktadır. Bu yöntem zaman kaybı ile birlikte, bölümler arasında ciddi anlaşmazlıklara da sebep olabilmektedir. Bölümlerin performansının ölçülmesi,

⁸⁹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 63.

⁹⁰ Mesut Koyuncu, **a.g.m.**, s. 77.

⁹¹ Orhan Çelik, **a.g.m.**, s. 106.

⁹² Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 63.

bölüm yöneticilerinin müzakere yeteneğine bağlıdır. Öte yandan, eğer iki bölüm transfer edilecek mal miktarına karar vermeksizin sadece malın fiyatı konusunda anlaşmaya varırsa, şirketin değerini maksimize edecek bir transfer fiyatına ulaşılması kesinlik taşımamaktadır.⁹³

1.8.4. İkili Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Transfer fiyatlandırması amaçlarının tümünü karşılayabilecek tek bir yöntem bulunmamaktadır. Bu sebeple, bazı işletmeler “ikili transfer fiyatı” uygulamasını tercih ederek, iki farklı transfer fiyatlandırması yöntemi kullanmaktadır. Bu yöntemde, alıcı ve satıcı bölümler birbirlerinden farklı transfer fiyatlandırması yöntemlerini kullanarak, işletmenin genel karlılığı bakımından uzun vadede aralarında bir denge oluşturmayı hedeflemektedirler.⁹⁴ Başka bir deyişle; ikili transfer fiyatlandırması yönteminde birden fazla transfer fiyatı tek bir mamul ya da hizmet için uygulanmaktadır. Fiyatlardan birisi mamul veya hizmeti devreden bölüm, diğeri ise mamul veya hizmeti devralan bölüm lehine gerçekleşmektedir.⁹⁵

Bölümler arası transfer fiyatlandırmasında piyasa fiyatı uygulanamadığında ya da uygulandığında maliyete dayalı fiyatın işletmeyi zarara uğratması durumunda ikili transfer fiyatlandırması yöntemi uygulanabilmektedir. Fiyat yüksek tutulduğunda alıcı bölümün maliyetlerinin artması, fiyat düşük tutulduğunda ise satıcı bölümün bazı maliyetlerini karşılayamaması sorunu karşısında bu yöntem tercih edilmektedir. İkili transfer fiyatlandırması yönteminde fiyat, satıcı bölümün maliyetlerine bir kar payı eklenerek belirlenmektedir. Başka bir ifadeyle fiyat; tam maliyet + kar payı düzeyinde gerçekleşmektedir.⁹⁶

İkili transfer fiyatlandırması yöntemi, satıcı bölümün yapay piyasa fiyatı ile satış yapmasını, alıcı bölümün ise mal ve hizmet transferlerinde gereksiz gider yükünden arındırılmasını sağlamaktadır.⁹⁷ Yöntemin olumsuz tarafı ise; uygulamanın işletme düzeyinde mükerrer kar saptanmasına ve işletme karının

⁹³ Mesut Koyuncu, **a.g.m.**, s. 77.

⁹⁴ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 64.

⁹⁵ Cemal Elitaş, Bilge Leyli Elitaş, Enver Samet Özkal, **a.g.m.**, s. 39.

⁹⁶ Sinan Aslan, **a.g.m.**, s. 61.

⁹⁷ Orhan Çelik, **a.g.m.**, s. 107.

olması gerekenden fazla görünmesine sebep olmasıdır. Bu nedenle, işletme karı saptanmadan önce kar kalemi üzerinde birtakım düzeltmelerin yapılması yerinde olacaktır.⁹⁸

1.8.5. Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Seçimine Etki Eden Faktörler ve Yöntemlerin Karşılaştırılması

Çok uluslu işletmelerce transfer fiyatlandırması; stratejik planlama, karar verme, esas faaliyet ve vergi planlaması gibi amaçlarını gerçekleştirmede stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır. Çünkü transfer fiyatları, işletmelere amaçlarına ulaşmada önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle çok uluslu işletmelerin, transfer fiyatlarını belirlerken veya bu fiyatların belirlenmesinde kullanılan yöntemleri seçerken, aşağıda yer alan faktörlerin göz önüne alınması gerekmektedir.⁹⁹

a) Yasal faktörler: Yasal faktörler; ana işletmenin faaliyette bulunduğu ülkedeki vergi yasaları ve oranları, bağlı işletmenin faaliyette bulunduğu ülkedeki gümrük yasaları, vergi yasaları ve oranları, vergi otoritesinin tavırları, finansal raporlama kuralları ve gerekleri, anti-damping ve anti-trust yasaları şeklinde sıralanabilmektedir.

b) Politik ve sosyal faktörler: Politik ve sosyal faktörler; işletmelerin faaliyette bulunduğu ülkelerdeki korumacı politikalar, sivil savaşlar, dini çatışmalar, politik istikrarsızlıklar, hükümetlerin insan hakları ihlalleri şeklinde sıralanabilmektedir.

c) İç ve dış ekonomik faktörler: İç ekonomik faktörler; işletmelere ait pazar payları, faaliyette bulunulan ülkelerdeki pazar koşulları, işletmelerin rekabet yetenekleri ve performans değerlendirme kriterleri olarak sıralanabilmektedir. Dış ekonomik faktörler ise; döviz kontrolleri ve dövizdeki dalgalanmalar, nakit transferlerindeki kısıtlamalar, fiyat kontrolleri, ithalat kısıtlamaları ve kotalar,

⁹⁸ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 64.

⁹⁹ İbrahim Organ, Muhsin Çelik, "İşletmelerde Vergisel Bir Planlama Unsuru: Transfer Fiyatlandırması", *Vergi Dünyası*, Sayı: 301, Eylül 2006, s. 135.

işletmelerin faaliyette bulundukları ülkelerdeki enflasyon oranları şeklinde sıralanabilmektedir.

İşletmelerin doğru transfer fiyatlandırması yöntemini seçebilmesi için aşağıda yer alan üç sorunun cevaplanması gerekmektedir.¹⁰⁰

- Transfer edilen ürünün dış piyasada üreticisi var mıdır?
- Satıcı bölümün değişken maliyeti piyasa fiyatından düşük müdür?
- Satıcı bölüm tam kapasitede midir?

İşletmelerin ilk olarak, transfere konu olan ürünün dış piyasada üreticisinin bulunup bulunmadığını araştırması gerekmektedir. Eğer dış piyasada üreticisi yoksa ara malın piyasa fiyatı yoktur ve bu durumda en iyi transfer fiyatı, maliyet ya da pazarlık temeline dayalı fiyat olmaktadır.

Satıcı bölümün değişken maliyeti piyasa fiyatından düşük değilse, o bölümün maliyetlerinin çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır ve bu durumda alıcı bölümün ürünü piyasadan almasının uygunluğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan tersi olduğu durumda, üçüncü soruya geçilerek, satıcı bölümün kapasite durumu incelenmelidir.

Satıcı bölümün tam kapasitede olmadığı durumda ise, satış bölümü işletme içi alıcıyı tedarik edecek ve transfer fiyatı değişken maliyet ile piyasa fiyatı arasında bir yerde olacaktır. Tersisi durumunda, satıcı bölümün kaybedeceği satışlarla işletme içi satışın getirileri karşılaştırılmalıdır.

Yukarıda açıklanan transfer fiyatlandırması yöntemlerinden yaygın olarak kullanılan yöntemlerin avantaj ve dezavantajları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

¹⁰⁰ Sinan Aslan, **a.g.m.**, s. 62-63.

Tablo 2 – Yaygın Olarak Kullanılan Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Avantajları ve Dezavantajları

Yöntem	Avantajları	Dezavantajları
Pazar (Market) Fiyatını Esas Alan Transfer Fiyatlandırması:	- Gerçekçi olması, - Fiyatın saptırılmasına daha az imkan vermesi, - Uzun dönem satın alma kararlarına imkan vermesi.	- Bazı mal ve hizmetler için uygulanamaması, - Bölümler arası dayanışmayı sağlaması.
Değişken Maliyeti Esas Alan Transfer Fiyatlandırması:	- Bir fazla ünitenin transferinde, transfer fiyatının fırsat maliyetine yaklaşabilmesi, - Eğer satın alma bölümü fazla kapasiteye sahipse, satın alma bölümüne olması gereken sayıda ünite satın alma imkanı vermesi.	- Satın alma bölümüne, sabit maliyetlerini yansıtabilme/ yeniden kazanabilme imkanı vermemesi, - Değişken maliyetin çıktı miktarına göre değişmesi, - Satış departmanını sabit maliyetlerini, değişken maliyet olarak göstermeye özendirmesi.
Toplam Maliyeti Esas Alan Transfer Fiyatlandırması:	- Hangi maliyetlerin sabit, hangilerinin değişken olduğu üzerine yapılan tartışmalara son vermesi, - Basit olması.	- Satış bölümünün kendi verimsizliğini satın alma bölümüne aktarabilmesi, - Satın alma bölümünün olması gerekenden az ünite mal satın alması.
Karşılıklı Anlaşma İle Tespit Edilen Transfer Fiyatlandırması:	- Hem satış hem de satın alma bölümlerinin, birlikte karlarını maksimize edebilecekleri, uygun miktarda transfer edilecek mal miktarını belirleyebilmeleri.	- Zaman kaybı yaratması, - Yöntemin başarısının bölüm yöneticilerinin müzakere yeteneğine bağlı olması.
Satın Alma ve Satış Bölümlerinin Yeniden Organize Edilmesi:	- Transfer fiyatlandırması üzerine masraflı tartışmaları ortadan kaldırması.	- Farklı sorumluluk merkezlerinin sağlayacağı yararları düşürmesi.

Kaynak: Mesut Koyuncu, **a.g.m.**, s. 78.

1.9. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KONUSUNDA OECD TARAFINDAN YAPILAN DÜZENLEMELER

Transfer fiyatlandırması sistemine ilişkin temel nitelikteki düzenlemeler, OECD tarafından yapılmaktadır. ABD hariç olmak üzere, gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmı, OECD tarafından hazırlanan ve düzenli olarak gözden geçirilip yenilenen, OECD transfer fiyatlandırması sistemini esas almaktadır. ABD transfer fiyatlandırması sistemi de bazı farklılıklarına rağmen, özü itibarıyla OECD sistemiyle oldukça uyumlu bir yapıda olmaktadır.¹⁰¹

OECD üyesi ülkeler, çok uluslu bir işletmenin her biriminin elde ettiği gelir oranında vergilendirilmesi esasına dayanan “ayrı varlık yaklaşımını (separate entity approach)” benimsemişlerdir. Bu yaklaşımın grup içi işlemlerde uygulanabilmesi, gruba dahil işletmelerin birbirleri ile olan ilişkilerinde emsallere uygun davranmalarına bağlıdır. OECD üyesi devletler, ayrı varlık yaklaşımının doğru bir biçimde uygulanabilmesi amacıyla özel koşulların kar miktarları üzerindeki etkisini ortadan kaldıran “emsaillere uygunluk ilkesini (arm’s length principle)” benimsemiştir.¹⁰² OECD üyesi ülkeler tarafından benimsenen bu vergi prensiplerinin iki temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar; her ülkede uygun vergi bazının sağlanması ve çifte vergilemeden kaçınılmasıdır. Bu sayede, vergi idareleri arasında yaşanan ihtilaflar azaltılacak ve uluslararası ticaret ve yatırım teşvik edilecektir.¹⁰³

OECD’nin transfer fiyatlandırması konusundaki ilk çalışması, 1977 yılında gerçekleştirdiği “OECD Vergi Anlaşma Modeli”dir.¹⁰⁴ 1979 yılında OECD Mali İşler Komitesi (Committee on Fiscal Affairs) transfer fiyatlandırmasının vergi yönüyle ilgili olarak ilk uluslararası rehber olan “Transfer Fiyatlandırması Rehberi”ni yayımlamıştır (OECD Report Transfer Pricing and Multinational Enterprises). Komite 1984 yılında “Three Taxation Issues” ve 1987 yılında “Thin Capitalization Rules” başlıklarında transfer fiyatlandırması alanında özellikli konuları içeren iki farklı rapor daha

¹⁰¹ Mehmet Aktaş, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I”, s. 88.

¹⁰² Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 91, Nisan 1996, s. 107.

¹⁰³ Mehmet Aktaş, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I”, s. 89.

¹⁰⁴ Muhittin Doğruyol, **Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamında Transfer Fiyatlandırması**, Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi, No: 16, Ankara, 2008, s. 26.

yayımlamıştır. 1995 yılında, 1979 yılında yayımlanan rehber “Çok Uluslu Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administration)” adıyla yeniden basılmış, 1999 yılında ise bir takım ilaveler yapılarak güncelleştirilmiştir. Yine transfer fiyatlandırmasıyla ilgili olmak üzere, 1996 yılında gayrimaddi haklar ve hizmetler, 1997 yılında maliyet paylaşım düzenlemeleri ve 1999 yılında karşılıklı anlaşma prosedürleri bağlamında peşin fiyat uygulamaları konularında özellikli bazı raporlar yayımlanmıştır.¹⁰⁵

Yukarıda yer alan OECD düzenlemelerine bakıldığında; OECD transfer fiyatlandırmasını ilk olarak 1979 yılında yayımlanan ve sonrasında içeriği genişletilen model vergi anlaşması ile tanımıştır. En son 1995 yılında yayımlanan OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nin kaynağını 1979 yılında hazırlanan bu rapor oluşturmaktadır. Rehber, her yıl OECD tarafından güncellenmekte olup, ilişkili şirketler arasındaki işlemlerin emsallere uygunluk ilkesini sağlama konusu üzerine odaklanmaktadır.¹⁰⁶ Her ne kadar rehberin kapsamı yeni bölümler eklenmek suretiyle sürekli olarak genişletilmiş olsa da, bu eklemeler öze etki edecek derecede köklü değişiklikler içermemektedir.¹⁰⁷ Ayrıca bu Rehber’de transfer fiyatlandırması konusunda genel esaslar da yer almaktadır.

OECD Rehberi, grup içi uluslararası transferlerde uygulanacak fiyatların hangi şartlarda emsallere uygunluk teşkil edeceğinin prensiplerini belirlemiştir. Bu prensipler ve yöntemler, vergi mükellefleri ve vergi idarelerine önemli ölçüde kolaylık sağlamış ve konuya açıklık kazandırmıştır. Mükellefler veya vergi idareleri, bilinen ve Rehber’de tarif edilen bir sistem çerçevesinde işlemlerini yürütmektedirler. Bu açıdan, OECD sistemi proaktif (öngörülebilir) bir yapıda olmakta ve muhtemel ihtilaflara karşı önleyici (preventive) bir rol üstlenmektedir. Nitekim mükelleflerle

¹⁰⁵ Mustafa Türkkot, “Transfer Fiyatlandırması Konusunda OECD Düzenlemeleri”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 28, Kasım 2005, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2005117391.htm, 5 Haziran 2010.

¹⁰⁶ Metin Duran, “Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 236, Mayıs 2008, s. 10.

¹⁰⁷ Mehmet Küçükkaya, “Örtülü Kazanç Hükümleri Işığında Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Rejimi”, **Legal Mali Hukuk Dergisi**, Sayı: 6, Haziran 2005, s. 1549.

vergi idarelerinin muhtemel ihtilafları baştan önlemek amacıyla yaptıkları peşin fiyatlandırma anlaşmaları da bu kapsamda değerlendirilmelidir.¹⁰⁸

OECD'nin genel amaçları çerçevesinde düzenlediği "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi", transfer fiyatlandırması konusunda uluslararası arenada uyum sağlamayı ve bu alandaki sorunları çözmeyi amaçlamaktadır.¹⁰⁹ Rehber, transfer fiyatlandırması meselesine tatminkar çözümler bulmak ve böylelikle çıkabilecek uyuşmazlıkları önleme yoluyla, hem OECD üyesi ülkelerin hem de üye olmayan devletlerin vergi idarelerine ve çok uluslu şirketlerine yardım etmeyi hedeflemektedir.¹¹⁰

OECD'nin Transfer Fiyatlandırması Rehberi, bütün ülkelerin yasal düzenleme yapabileceği bir temel üzerinde oluşturulmuştur. Bu kapsamda, çok uluslu şirketlerin aşağıda yer alan unsurları hazır bulundurmaları gerekmektedir:¹¹¹

- Grup içinde gerçekleşen her işlem için (alım, satım, royalti, kira v.b.) üçüncü kişilerle yapılan karşılaştırılabilir işlemlerin belgelenerek araştırılması,
- Grup içinde işleme konu olan her varlık için, yeniden satış, maliyet artı ya da kar yöntemlerini destekleyen ve kıyaslanabilir karın araştırılmasına olanak sağlayan fonksiyonel analizin hazırlanması,
- Belli bir pazarda veya ticari durumda geçerliliğini koruyan kesin transfer fiyatlarının sağlanması.

Rehber, uluslararası standartları belirlediği için sadece üye ülke vergi idarelerine ve şirketlerine değil, üye olmayan ülkelere de rehberlik etmektedir. OECD ve/veya Avrupa Birliği üyesi ülkelerin yanı sıra bu kurumlara üye olmayan ülkeler de transfer fiyatlandırması konusunda OECD rehberini temel almaktadır. Bu ülkelere Çin, Hindistan, Güney Afrika ve Rusya örnek olarak verilebilmektedir.¹¹²

¹⁰⁸ Mehmet Aktaş, "Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-II", **Yaklaşım**, Sayı: 131, Kasım 2003, s. 88.

¹⁰⁹ OECD, **Draft Transfer Pricing Guidelines**, Tax Executive, July-August 1995, p. 316; Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 147.

¹¹⁰ Billur Yaltı Soydan, **a.g.m.**, s. 108.

¹¹¹ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 149.

¹¹² Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 28.

Sonuç olarak bakıldığında; OECD'nin rehberi bir yasa değildir ve ye lkelerin bu rehberine uyması da zorunlu değildir. OECD, bu rehber ile üyelerini bir düzene uyma konusunda teşvik etmekte ve sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, OECD'ye ye olan lkelerin çoğu kendileri için özel, ayrıntılı bir transfer fiyatlandırması düzenlemesine sahip değildir ve bu sebeple de OECD'nin bu konudaki rehberini esas almaktadırlar.¹¹³ Nitekim Türkiye'de kendi vergi mevzuatında, yesi olduğu OECD'nin transfer fiyatlandırması düzenlemelerini temel almış bulunmaktadır.

¹¹³ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 150.

II. BÖLÜM

KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

2.1. ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI KAVRAMI VE MÜLGA 5422 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA YER ALAN DÜZENLEME

Bir ülkede vergiye tabi kazanç ve iratların tam olarak vergilendirilebilmesi, mükelleflerin sahip oldukları vergi bilincinin yanında, o ülkedeki vergi sistemi ile de yakından alakalıdır. Vergiye tabi kazanç ve iratların gerçek tutarları ile beyan edilmesi, modern vergileme sistemlerinde beyana dayalı bile olsa, yalnızca mükelleflerin vicdanlarına bırakılamayacak kadar önemli bir konu olmaktadır. Bu bakımdan vergi idaresinin, gerçek vergi matrahlarının beyan edilmesini sağlamaya yönelik geliştirilmiş bir uygulama olan vergi güvenlik müesseseleri getirme hakkı bulunmaktadır.¹¹⁴ Vergi güvenlik müesseselerinden biri olan örtülü kazanç dağıtımı ve mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan ilgili düzenleme aşağıda açıklanmaktadır.

2.1.1. Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi

Örtülü kazanç dağıtımı müessesesi, kurumlar vergisine yönelik bir vergi güvenlik müessesesidir. Vergi güvenlik müesseseleri matrahların doğruluğunu sorgulayan, bunu çeşitli verilerle test eden müesseselerdir. Vergi güvenlik müesseselerinin temel amacı, matrahın olabildiğince gerçeğe yaklaşmasını sağlamaktır.¹¹⁵ Bu müessese de, şirketlerin ortaklarına ve ortaklarıyla ilgili diğer gerçek ve tüzel kişilere, kurumlar vergisine tabi tutulmaksızın kar aktarılmasını

¹¹⁴ Erhan Gümüş, Semih Bilge, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Vergi Güvenlik Önlemleri ve Gereklikleri”, *Vergi Sorunları*, Sayı: 219, Aralık 2006, s. 121.

¹¹⁵ Mesut Koyuncu, “Örtülü Kazanç Dağıtımında Vergileme Zamanı”, *Yaklaşım*, Sayı: 123, Mart 2003, s. 102.

engellemeyi amaçlayan çok önemli bir vergi güvenlik müessesesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁶ Ayrıca örtülü kazanç dağıtımında, elde edilmesi gereken kazançtan neden vazgeçildiği sorgulanmaktadır.¹¹⁷

Gerçek kişi ve kurumlar, iktisadi faaliyetlerinden elde ettikleri vergi sonrası kazançlarını arttırmak amacıyla yasal ve yasal olmayan çeşitli yollara başvurabilmektedirler. Bu yollardan birisi de; vergi hukukumuzda yasaklanmış olan örtülü kazanç dağıtımıdır. Örtülü kazanç dağıtımı; işletmelerde kazancı düşük göstermek ve ortaklara vergisiz olarak kar dağıtmak amacıyla, kar - zarar hesabını meydana getiren kalemlerin gerçeğe aykırı büyüklüklerde gösterilerek, kurum bünyesinde kalması gereken kazancın kurumla ilişkili olan gerçek ve tüzel kişilere aktarılması şeklinde tanımlanabilmektedir.¹¹⁸ Bu doğrultuda örtülü kazanç ise; kurumun ticari ve iktisadi faaliyetlerinden hasıl olmuş, fakat kurumlar vergisi ödenmeden ilgili gerçek ya da tüzel kişilere devredilmiş karlar olarak nitelendirilmektedir.¹¹⁹

Örtülü kazanç dağıtımında, özvarlığın ya da özvarlıktaki artış olarak tanımlanan karın kayıtlara ve buna paralel olarak mali tablolara yansıtılmadan dağıtımı söz konusu olmaktadır.¹²⁰ Kazancın şirket ortaklarına dağıtılmasında temel ilke; kazanç dağıtımının, kurum kazancının kurumlar vergisine tabi tutulmasından ve vergisinin ödenmesinden sonra kalan kısım üzerinden yapılmasıdır. Bu şekilde yapılan kar dağıtımı açık veya normal kar dağıtımı olarak tanımlanmaktadır.¹²¹

Kurumların elde ettiği kazançlar, kısmen veya tamamen ortaklara dağıtılmaktadır. Kurumların varlık nedeni; kazanç sağlamak ve sağlanan bu kazançları ortak veya sahiplere dağıtmaktır. Ancak kurum kazancı bazen açık bir

¹¹⁶ Mesut Koyuncu, a.g.e., s. 150.

¹¹⁷ Mehmet Şevki Kaya, “Yeniden Gündeme Gelen Bir Tartışma: Örtülü Kazanç Dağıtımının Kar Payı Dağıtımı Sayılıp Sayılmayacağı Sorunu”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 210, Mart 2006, s. 29.

¹¹⁸ Mualla Öncel, **Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 131, Ankara, 1978, s. 1; Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 19-20.

¹¹⁹ **Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2010**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 2010, s. 663.

¹²⁰ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması ve Ticaret Hukuku”, **Yaklaşım**, Sayı: 194, Şubat 2009, s. 41.

¹²¹ H.Hüseyin Savaş, “Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsal ve Danıştay’ın Konuya Yaklaşımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 234, Şubat 2001, s. 169.

şekilde dağıtılmayıp, dolaylı yollardan ortaklara aktarılır, bu durumda ise kazanç örtülü olarak dağıtılmış sayılmaktadır. Başka bir ifadeyle; kuruma ait servet unsurlarının, normal şekilde gerçekleşen sermaye azaltımı dışında ortak veya diğer ilişkili kişilere aktarılması örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilmektedir.¹²² Gerçekte örtülü kazanç dağıtımı, şirket bünyesinde oluşan veya oluşması gereken kazancın, değişik işlemlerle şirket ortaklarına ya da kanun maddesinde belirtilmiş bulunan kişilere aktarılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹²³

Ticari şirketlerin Türk Ticaret Kanunu'na göre ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmaları ve kendilerini oluşturan ortakların gerçek kişiliğinden tamamen bağımsız olmaları, hukukumuzda “gerçek kişilik teorisi”nin benimsendiğini göstermektedir. Örtülü kazanç dağıtımının özünü de; kazancın bünyesinde ortaya çıktığı kurum ile kurumu oluşturan ortakların birbirlerinden farklı ve bağımsız kişiliğe sahip olmaları oluşturmaktadır. Bu bakımdan transfer fiyatlandırması, örtülü kazanç dağıtımının bir yolu olarak görülmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; transfer fiyatlandırması vergi hukukumuzda yasaklanmış bir işlem değildir. Nitekim kanunlarımızda transfer fiyatlandırmasına yönelik değil, gerçeğe aykırı transfer fiyatlandırmasına, diğer bir deyişle örtülü kazanç dağıtımına karşı düzenlemeler yer almaktadır.¹²⁴ Bu bakımdan transfer fiyatlandırması ile örtülü kazanç dağıtımı kavramları birbirleri ile benzerlik gösterse de; ilki bir vergi avantajı iken, diğeri ise yasadışı olarak vergiden kaçınma işlemini ifade etmektedir. Sonuç olarak, iki kavramı birbirinden ayırmak çok önemlidir.¹²⁵

2.1.2. Mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi

Örtülü kazanç dağıtımı müessesesi, Türk vergi sistemine ilk kez 1949 yılında 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17. maddesi ile girmiş ve 5520 Sayılı

¹²² Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında “Hazine Zararı” Aranmasının Sakıncaları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 323, Temmuz 2008, s. 28.

¹²³ Veysi Seviğ, “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım**, Sayı: 119, Kasım 2002, s. 30.

¹²⁴ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 20-21.

¹²⁵ S.Ateş Oktar, “A Survey of Two Typical Forms of Abusive Tax Avoidance Transactions and Contracts: The Thin Capitalization and Hidden Distribution of Profits in Turkish Tax System”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 46. Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2004, s. 202.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun uygulanmaya başlandığı 2007 yılına kadar da söz konusu hüküm yürürlükte kalmıştır.

Yukarıda bahsedildiği üzere; örtülü kazanç dağıtımı müessesesi, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği ilk tarihten itibaren vergi mevzuatımızda yer alan önemli konulardan birisi olmuştur. 1. bende yapılan ve içeriği etkilemeyen bir ekleme dışında maddede hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bu anlamda 17. madde, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun ilk yayımlandığı tarihten günümüze kadar hiçbir temel değişikliğe uğramayan nadir düzenlemelerden birisi olmuştur. Düzenleme ilk yayımlandığı tarih için oldukça çağdaş ve geleceği öngören bir yapıya sahip olsa da, yıllar itibariyle hiçbir değişikliğe uğramaması sonucunda uluslararası gelişmelerin gerisinde kalmıştır.¹²⁶

Mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun “Örtülü Kazanç” başlığını taşıyan 17. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Aşağıdaki hallerde, kazanç tamamen veya kısmen örtülü olarak dağıtılmış sayılır:

1. (2362 sayılı Kanunun 12'inci maddesiyle değişen bent) *Şirket kendi ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzelkişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı vasıtasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedeller üzerinden yahut bedelsiz olarak alım, satım, imalat, inşaat muamelelerinde ve hizmet ilişkilerinde bulunursa;*

2. *Şirket, 1 numaralı fıkra yazılı kimselerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük bedeller üzerinden kiralama veya kiraya verme muamelelerinde bulunursa;*

3. *Şirket, 1 numaralı fıkra yazılı kimselerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük faiz ve komisyonlarla ödünç para alır veya verirse;*

¹²⁶ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 296, Nisan 2006, s. 26.

4. Şirket, ortaklarından veya bunların eşleri ile usul ve fûruundan ve 3'üncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhri hısımlarından şirketin idare meclisi başkan veya üyesi, müdürü veya yüksek memuru durumunda bulunanlara emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek aylık, ikramiye, ücret verir veya benzeri ödemelerde bulunursa.”

Aynı Kanun'un “Kabul edilmeyen indirimler” başlıklı 15. maddesinin 3 numaralı bendinde ise; “sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançların” kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılamayacağı hükmü getirilmiştir.

Mülga Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine bakıldığında örtülü kazanç dağıtımı işleminin önüne geçilmesi için yasal düzenlemelerin iki temel üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki yapılan işlemlerde “emsallere uygunluk ilkesi”, diğeri ise şirket tüzel kişiliğinin bağımsız bir varlık olduğunu ortaya koyan “ayrı varlık” prensibidir ki; her iki esas da aslında önceki bölümlerde bahsedildiği üzere OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nin benimsemiş olduğu yaklaşımlardır.¹²⁷ Söz konusu 17. maddeye göre örtülü kazanç dağıtımının ana hatlarını, kurumlar arasındaki ilişkilerin ve bu şirketlerin birbirleri arasındaki fark edilir şekildeki yüksek ya da düşük ödemelerinin oluşturduğunu söylemek mümkündür.¹²⁸

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, emsal bedelin ne olduğu ve nasıl tespit edileceği, emsal bedeli belirleme yöntemleri, peşin fiyatlandırma anlaşması, dokümantasyon ve karşı kurum düzeltmesi gibi konular açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu konularda herhangi bir düzenleme yapılmadığından, 17. madde ile getirilen hüküm uygulamada ihtilaflara neden olmuş ve etkin bir şekilde uygulanamamıştır.¹²⁹ Örneğin, kimlerle olan ilişkilerde emsaline uygun hareket edilmesi gerektiği hususuna yer verilmiş olmasına rağmen, kanunda sayılan kişilerle doğası gereği birçok işlem gerçekleştiren kurumların, ileride bir vergi tarhiyatına muhatap olmamak adına nasıl bir yöntem izleyeceklerine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.¹³⁰

¹²⁷ Özgür Biyan, **a.g.e.k.**

¹²⁸ S.Ateş Oktar, **a.g.m.**, s. 202.

¹²⁹ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, **a.g.e.**, s. 21.

¹³⁰ Yakup Türk, “Geçmişten Günümüze Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 318, Şubat 2008, s. 106.

Maddeden de anlaşılacağı üzere; kanunda dört başlık altında sayılan işlemlerin gerçekleşmesi halinde, kurum kazancının bu fiillerle örtülü olarak ve vergisi ödenmeksizin kurum dışına çıkartılıp dağıtıldığı kabul edilmektedir. Örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için; örtülü kazanç dağıtımı yapabilecek kişilerin, kazanç dağıtımının şekillerinin ve emsallerine göre bariz farklılığın ortaya konulması gerekmektedir.¹³¹

Örtülü kazanç dağıtımı tanımında yer alan "emsaline göre göze çaracak derecede" kriteri netlik taşımamakta ve büyük ölçüde takdire bağlı kalmaktadır. Bu konuda ayrıntılı objektif ölçeklerin vergi yasalarında ve ilgili düzenlemelerde yer almaması anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Bir diğer tartışmalı konu ise; kanunda sayılan işlemlerde, örtülü kazanç dağıtımı kararına varılabilmesi için ayrıca bir vergi kaybı veya Hazine zararının birlikte oluşmasının koşul olarak aranması gerekip gerekmediğidir.¹³²

Tartışma konusu yapılan başka bir durum ise; diğer şirketlerin de sermaye şirketleri gibi örtülü kazanç dağıtımı kapsamı içerisinde yer alıp almadıklarına ilişkin olmaktadır. 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15/3. maddesinde geçen "sermaye şirketi" ifadesi 17. maddeyi de etkilediğinden, burada "şirket" kelimesinin daha doğru olacağını savunanlar olmuştur. Bu bakımdan sadece sermaye şirketlerinin değil, aynı zamanda diğer şirketlerinde örtülü kazanç dağıtımı hükümlerine tabi olması gerektiği eleştiri konusu yapılmıştır.¹³³

Söz konusu düzenlemede örtülü olarak dağıtılmış kazancın kabul edilmeyen indirim olduğu belirtilmiş, ancak inceleme yoluyla yapılacak tarhiyattan sonra kazancın aktarıldığı diğer şirket nezdinde bir düzeltme yapıp yapılmayacağı konusuna değinilmemiştir. Bu durum ise çoğu zaman "tarafardan birinin gider yazdığı tutarı diğeri gelir yazdığından Hazinesinin herhangi bir vergi kaybına uğramayacağı" eleştirilerini beraberinde getirmiştir. Ancak aynı mahiyetteki iki işlemi, iki farklı şirket, biri yurtiçindeki biri yurt dışındaki şirket ile gerçekleştirir ise; Hazine zararının kıstas alındığı aynı olay iki farklı sonuç doğuracaktır. Çünkü birinde

¹³¹ Murat Çak, **a.g.e.**, s. 72.

¹³² Yenal Öncel, **a.g.m.**, s. 15.

¹³³ S.Ateş Oktar, **a.g.m.**, s. 202.

karın transfer edildiği kurum farklı bir ülkede olduğu için, vergilendirme hakkı o kurumun bağlı bulunduğu ülkenin olacaktır.¹³⁴

Sonuç olarak; uzun yıllar yürürlükte kalan bu düzenleme transfer fiyatlandırması müessesesi olarak değerlendirilse de, yukarıda bahsedilen eksiklikleri ve uluslararası gelişmelere paralel olarak çağın gerisinde kalması sebebiyle, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile uluslararası düzenlemelere uyumlu olacak şekilde ayrıntılı olarak yeniden düzenlenmiştir.

2.2. 5520 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

Vergi mevzuatımızda yer alan ve en önemli vergi güvenlik müesseselerinden biri olan "örtülü kazanç dağıtımı müessesesi", 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile uluslararası gelişmeler ve özellikle OECD'nin transfer fiyatlandırması ile ilgili düzenlemeleri ve küreselleşme olgusunu dikkate alarak kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenmiştir.¹³⁵ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan söz konusu düzenlemenin uluslararası uygulamalara paralellik arz ettiği görülmektedir.¹³⁶ Her ne kadar Türk vergi sistemine yeni getirilen düzenlemelerden biri olsa da, söz konusu müessese birçok ülkede uzun yıllardır uygulanmaktadır.¹³⁷

"Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesi" 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olup, 01.01.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda örtülü kazanç dağıtımı müessesesi yeniden düzenlenirken, mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17. maddesinde yer alan düzenlemeden farklı olarak birçok husus açık ve net olarak ifade edilmiş, bunun yanı

¹³⁴ Yakup Türk, a.g.m., s. 106.

¹³⁵ Gamze Gümüşkaya, "Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü Maddesinde Bir Belirsizlik: "Bedel" ve "Fiyat" Kavramlarının "Fer'i Alacaklar"ı Kapsamakta Olup Olmadığının İrdelenmesi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 235, Nisan 2008, s. 184.

¹³⁶ Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2010, s. 663.

¹³⁷ Şaban Erdikler, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı (Yapılması Gerekenler)", **Yaklaşım**, Sayı: 183, Mart 2008, s. 38.

sıra uygulamaya ilişkin objektif kriterler getirilmiştir. Bu şekilde, yorum farklılıkları nedeniyle “örtülü kazanç” uygulamasında ihtilaflara sebep olan hususların önlenmesi amaçlanmıştır.¹³⁸

2.2.1. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Yasal Düzenleme

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi’nde 13. madde ile “transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” müessesesinin, uluslararası gelişmeler ve özellikle OECD’nin düzenlemeleri dikkate alınarak düzenlendiği belirtilmiştir. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun “*Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı*” başlıklı 13. maddesi aşağıda yer almaktadır.¹³⁹

“(1) Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

(2) İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle. Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır.

¹³⁸ A.e.

¹³⁹ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Transfer fiyatlandırmasına ilişkin olan söz konusu düzenleme ise 01.01.2007 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

(3) Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.

(4) Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder:

a) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.

b) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

c) Yeniden satış fiyatı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

ç) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir.

(5) İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır.

(6) *Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.*

(7) (5766 Sayılı Kanunun 21. maddesi ile eklenen fıkra, Yürürlük; 2008 yılı kazançlarına uygulanmak üzere yayımı tarihinde) *Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.*

(8) *Transfer fiyatlandırması ile ilgili usûller Bakanlar Kurulunca belirlenir."*

Aynı Kanun'un "Kabul edilmeyen indirimler" başlıklı 11. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde ise; "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların" kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılamayacağı hükmü getirilmiştir. Bu sebeple, eğer Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde belirtilen şekilde bir örtülü kazanç dağıtımı durumu söz konusu ise, bu tutarın ilgili olduğu dönemin kurum kazancına eklenmesi gerekmektedir.¹⁴⁰

Benzer bir düzenleme Gelir Vergisi Kanunu'nun "Gider kabul edilmeyen ödemeler" başlıklı 41. maddesine 5 numaralı yeni bir bent eklenerek getirilmiştir. Söz konusu düzenleme ile 5520 Sayılı Kanun'da yer alan örtülü kazanç dağıtımı müessesine paralel bir düzenleme getirilmiş¹⁴¹ ve ilgili madde içerisinde kurumlar

¹⁴⁰ Mehmet Batun, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Muvazaa", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010, s. 109.

¹⁴¹ İbrahim Güler, "Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunları'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulama Esasları", **E-Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, (Çevrimiçi)

vergisine atıf yapılmıştır. Gelir vergisinde örtülü kazanç dağıtımı sadece ticari kazançlar açısından düzenlenmiş olup, diğer gelir unsurları kapsam dışı bırakılmıştır.¹⁴² Ancak bu müessese, daha ziyade kurumlar vergisi vergi güvenlik aracı olarak görülmektedir. Çünkü işletmelerin kurumsallaşması sonucunda bireysel olarak ticari işletmelerin sayısı azalmakta ve var olan işletmeler ise göreceli olarak küçük çaplı işletmeler olmaktadır.¹⁴³

Yukarıda yer alan yasal düzenlemeler kapsamında ve 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği¹⁴⁴ uyarınca, kurumlar vergisi mükellefleri için transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için;

- Bir kurum tarafından bir mal veya hizmet alım ya da satımının yapılmış olması,
- Söz konusu kurumun bu mal veya hizmet alım ya da satımını ilişkili kişilerle yapmış olması,
- Bu mal veya hizmet alım ya da satımında "emsallere uygunluk ilkesi"ne aykırı olarak fiyat ya da bedel tespiti yapılmış olması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesi ile getirilen düzenlemenin amacı 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın¹⁴⁵ 2. maddesinde, "ilişkili kişilerle mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve kurumların gelirlerinin tam ve doğru olarak beyan edilmesini sağlamak ve transfer fiyatlandırması yoluyla vergi matrahının aşındırılmasına engel olmak" şeklinde hüküm altına alınmıştır.

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080411297.htm, 14 Mart 2010.

¹⁴² İbrahim Güler, "Gelir Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **E-Yaklaşım**, Sayı: 48, Temmuz 2007, (Çevrimiçi)

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007079486.htm, 18 Mart 2010.

¹⁴³ Erdoğan Öcal, "Gelir Vergisinde Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 246, Mart 2009, s. 16.

¹⁴⁴ 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği, 18.11.2007 tarih ve 26704 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁴⁵ 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı (Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar), 06.12.2007 tarih ve 26722 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile “örtülü kazanç” konusunda getirilen yenilikleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.¹⁴⁶

- **İlişkili kişi** tanımı yapılmıştır.
- **Emsallere uygunluk ilkesi** tanımlanmıştır.
- Fiyat ya da bedel tespitinde **yöntemler** belirlenmiştir.
- Maliye Bakanlığı ile **peşin fiyatlandırma anlaşması** yapma imkanı getirilmiştir.
- Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, **dağıtılmış kar payı** sayılmış olup, mükellefler için **düzeltilme** müessesesi getirilmiştir.

Getirilen yeniliklere baktığımızda; yeni düzenlemenin belirsizlikleri ortadan kaldırarak, kurumlar vergisi mükelleflerini anlaşmazlıkları minimuma indirecek şekilde yönlendirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, transfer fiyatlandırması yolu ile kurum kazancının örtülü olarak dağıtılmasının tespitinde, “ilişkili kişi” kavramının ve “emsallere uygunluk ilkesi”nin ön plana çıktığı görülmektedir.

Yukarıda yer alan yasal düzenleme doğrultusunda, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesi ile getirilen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı uygulamasına baktığımızda, söz konusu düzenlemenin rasyonel, objektif esaslara dayanan ve AB normlarına uygun bir hale getirilmiş yeni ve modern bir vergi güvenlik müessesesi olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁷ Söz konusu düzenleme ile örtülü kazanç dağıtımı kavramını daha somut bir hale getirmenin yanı sıra, hem yurtiçi hem de yurt dışı olaylara uygulanabilecek olan transfer fiyatlandırmasına yönelik bir düzenlemeye yer verilmesi Türk vergi sistemine çağdaş bir yapı kazandırmıştır.¹⁴⁸ Ancak küreselleşen ekonomiler ile birlikte ayrı bir öneme

¹⁴⁶ Aykut Kelecioğlu, İrfan Vural, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 215, Ağustos 2006, s. 162.

¹⁴⁷ Selahattin Tuncer, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Yaşanan Kaos”, **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008, s. 15.

¹⁴⁸ İbrahim Akdoğan, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Yer Alan Vergi Güvenlik Müesseseleri Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 314, Ekim 2007, s. 137.

sahip olan transfer fiyatlandırması mevzuatı, uygulamada birçok problemi de beraberinde getirmiştir.¹⁴⁹

2.2.2. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına Konu Olabilecek İşlemler

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin 1. fıkrasına göre; *"kurumların, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazancın tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılacağı"* hüküm altına alınmıştır. Ayrıca *"alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemlerin her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirileceği"* maddenin devamında açıkça belirtilmiştir.

Böylece Kurumlar Vergisi Kanunu'nun söz konusu 13. maddesinde transfer fiyatlandırmasına konu olabilecek işlemler "mal veya hizmet alım ya da satımı işlemleri" olarak belirlendikten sonra, aşağıdaki işlemlerin her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirileceği ayrıca hükme bağlanmıştır.¹⁵⁰

- Alım işleri,
- Satım işleri,
- İmalat işleri,
- İnşaat işleri,
- Kiralama işlemleri,
- Kiraya verme işlemleri,
- Ödünç para alınması,
- Ödünç para verilmesi,
- İkramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler.

¹⁴⁹ Altar Çalışaneller, "Transfer Fiyatlandırması-Örtülü Sermaye İlişkisinde Yaşanan Düzeltme Karmaşası ve Bir Öneri", **E-Yaklaşım**, Sayı: 200, Ağustos 2009, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090815088.htm, 27 Mart 2010.

¹⁵⁰ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, **Giderler ve İndirimler**, PwC Business School Yayınları, İstanbul, 2010, s. 892.

Yukarıda yer alan yasal düzenlemeden anlaşılacağı üzere; transfer fiyatlandırmasının kapsamına her türlü mal ya da hizmet girmektedir. İlgili madde içerisinde geçen “mal veya hizmet alım ya da satımı” ifadesi, hiçbir sınırlandırmaya tabi olmaksızın her türlü mal ve hizmeti transfer fiyatlandırmasının kapsamına almaktadır.¹⁵¹ Nitekim ilgili kanun maddesinde yer alan “dağıtılmış sayılır” ifadesi de, bir ölçüde, belirtilen haller dışında transfer fiyatlandırması yoluyla başka örtülü kazanç dağıtımı halleri olabileceğini, kanun maddesinde yer alan dağıtım şekillerinin, yol ve örnek gösterici bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.¹⁵²

Maddenin devamında ayrıca belirtilen “alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler” aşağıda dört ana başlık halinde açıklanmaktadır.

2.2.2.1. Alım, Satım, İmalat, İnşaat ve Hizmet İşlemleri

Kurumlar ilişkili kişilerle alım, satım, imalat, inşaat ve hizmet işlemlerinde bulunabilmektedir. Bu işlemlerde uygulanacak fiyat, vergi uygulaması yönünden geçerlidir. Ancak alış fiyatının emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek olması durumunda, şirketin yüksek fiyat uygulaması ile kazancının bir kısmını örtülü olarak dağıttığı kabul edilmektedir. Örtülü şekilde dağıtılan bu kazanç, uygulanan gerçek fiyat ile emsal bedel arasındaki fark olacaktır. Diğer taraftan, ilişkili kişilere yapılan satışlarda düşük fiyat uygulanır ya da bedelsiz kıymet aktarması yapılırsa, kazanç yine örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Bu durumda ise; gerçek satış bedeli ile emsal bedel arasındaki fark transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edilmektedir.¹⁵³

Örtülü kazanç dağıtımının tespitinde, işletme içi emsallerin belirleyici rol oynaması sebebiyle, alım satım işlemlerinde uygulanan bedellerin kıyaslanmasında, işletme tarafından yapılan diğer alım satım işlemlerine uygulanan bedellerin emsal

¹⁵¹ Aykut Kelecioğlu, İrfan Vural, **a.g.m.**, s. 164.

¹⁵² Hasan Yalçın, “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 124, Aralık 1991, s. 51.

¹⁵³ Mesut Koyuncu, **a.g.e.**, s. 175.

alınması gerekmektedir.¹⁵⁴ Mal alımında örtülü kazanç “şirkete rayiç bedelinin çok üstünde bir bedelle mal alınması” halinde söz konusu olurken, mal satışlarında ise bunun tam tersine “emsaline göre düşük bedelle” mal satışı gibi bir yol izlenmektedir. Yüksek bedelle alım nedeniyle ortaya çıkan “nakit hareketi” açısından bakıldığında, şirketten çekilen yüksek miktarlardaki nakit, faizsiz olarak kullanılmış olmaktadır.¹⁵⁵

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında, ilişkili kişiler arasındaki mal ya da hizmet alışverişlerinde, fiyatlandırmanın gerçek durumu yansıtmaması söz konusu olmaktadır.¹⁵⁶ Ortaklar, örtülü kazanç elde edebilmek için, paravan olarak kullanabilecekleri kimseler vasıtasıyla, şirkete rayiç bedelinin çok üstünde bir bedelle mal satma yoluna gidebilirler. Ters durumda ortaklar, yine paravan kişiler vasıtasıyla, mal bedelini geç ödeyerek, şirkete ait parayı faizsiz olarak kullanmak suretiyle örtülü kazanç elde etmiş olabilirler.¹⁵⁷ Her iki durumda da transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz etmek mümkündür.

2.2.2.2. Kiralama ve Kiraya Verme İşlemleri

Emsaline göre göze çarpacak derecede düşük kiralalar alınması ya da hiç kira alınmaması veya tam tersine emsaline göre çok yüksek tutarlarda kiralalar ödenmesi, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı konusuna girebilecek işlemler arasında karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁸ Genel olarak örtülü kazanç dağıtımı konusuna giren işlemlerde emsal tespit etmede yaşanan güçlük, kiralama ve kiraya verme işlemlerinde net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kiraya verme ve kiralama işlemleri, 13. maddenin 1. fıkrası hükmünde yer alan tanım dahilinde hizmet alım ya da satımı olarak kabul edilmekte ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının başka bir şeklini oluşturmaktadır. Esas olarak, kiralama konusu mal bazında karşılaştırılabilir fiyat yönteminin

¹⁵⁴ Hasan Yalçın, a.g.e., s. 51.

¹⁵⁵ Şükrü Kızılot, “Mal Alım Satımında Örtülü Kazanç”, **Yaklaşım**, Sayı: 46, Ekim 1996, s. 27.

¹⁵⁶ Mustafa Tan, “Kurumların 2006 Hesap Döneminde Örtülü Kazanç Dağıtımında Hangi Kanun Hükümleri Geçerlidir?”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 218, Kasım 2006, s. 113.

¹⁵⁷ Mehmet Maç, **Kurumlar Vergisi**, Denet Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul, 1999, s. 696-697.

¹⁵⁸ A.e., s. 698.

uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Kiralama faaliyetlerinde iç emsal genel itibariyle bulunamayacağı için; kira konusu olan nitelikteki iktisadi kıymetlerin, aralarında herhangi bir ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacakları piyasa fiyatı esas alınmaktadır.¹⁵⁹

Kiraya verme ve kiralama işlemlerinde, işletme içi ve benzer işletmelerdeki kiralarla karşılaştırma esas itibariyle söz konusu olmadığından, bu işlemlerde kıyaslama emsali gayrimenkuller ile yapılmaktadır. Bu noktada, bir vergi güvenlik müessesesi olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun 73. maddesinde düzenlenen "emsal kira bedeli"nin emsallere uygun fiyat olarak kabul edilmesi, istisnai durumlar dışında mümkün olmamaktadır. Kanunda yer alan emsal kira bedeli düzenlemesinin fazla itibar görmemesinin nedenlerini aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür.¹⁶⁰

- Emsal kira bedeli, statik yapıda bir vergi güvenlik müessesesidir. Düşük bedelli kiralamanın subjektif ve objektif nedenleri dikkate alınmaksızın uygulanır.
- Emsal kira bedeli asgari tutarı ifade eder, her zaman olması gereken kira bedeli değildir. Örtülü kazanç uygulamasında ise; mükellefin olması gerekenden farklı bir işlem yapmış olması durumu vardır ve kıyaslama cari durum itibariyle yapılır.
- Gelir vergisi uygulamasında emsal kira bedeli, olması gerekenden daha düşük bedelle kiraya verilmiş gayrimenkul kiralalarının, asgari bir tutara yükseltilmesini sağlar. Örtülü kazanç dağıtımında ise; şirketin kiracı olması halinde, kiranın gerekenden daha fazla olması durumu vardır.

Nitekim konuya ilişkin Danıştay 4. Dairesi'nin 29.11.1969 tarih ve E.1968/5040, K.1969/199 sayılı kararında; *"yüksek bedelle kiraya verme durumu olduğuna göre, matrah farkı tayininde, öncelikle Gelir Vergisi Kanunu 73. maddesi hükmünün esas alınmasının yerinde olmayacağı"* şeklinde bir hüküm yer almaktadır.

¹⁵⁹ Yılmaz Özbacı, **Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 394.

¹⁶⁰ A.e., s. 487-488; Mesut Koyuncu, a.g.e., s. 175-176.

Açıklanan tüm bu sebeplerle, Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan emsal kira bedeli uygulaması, uygun işletme içi ve işletme dışı emsalin bulunamaması halinde uygulanabilecek bir yöntemden öteye geçememektedir.¹⁶¹

2.2.2.3. Ödünç Para Alıp Verme İşlemleri

Şirketlerin ödünç aldıkları paralar için emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek ya da düşük faiz ödemeleri, örtülü kazanç konusu olabilecek işlemlerdendir. Uygulamaya bakıldığında, daha ziyade şirketlerin faizsiz ya da düşük faizle para kullandırma işlemleri, örtülü kazanç iddiasına dayalı tarhiyatlara konu olmaktadır.¹⁶²

Kanun'un 13. maddesine göre, bir kurumun ortak ya da ilişkili olduğu başka bir kuruma emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilecek faiz oranının altında borç vermesi durumunda kazanç transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılmaktadır. Borç veren kurum örtülü kazanç dağıtımı açısından herhangi bir tenkitle karşılaşmamak için, emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilecek faiz oranına göre bir faiz tahakkuk ettirmek zorundadır.¹⁶³

Kurumların ortakları ya da ilişkili kişilerle ödünç para alıp verme işlemlerinde bulunmaları, uygulamada sık rastlanan bir durumdur. Bu işlemlerin örtülü kazanç dağıtımında bir araç olarak kullanılması açısından aşağıda sayılan özellikler üzerinde durmak gerekmektedir:¹⁶⁴

- Ortak ya da ilişkili kişilerden alınan borç, örtülü sermaye niteliği taşıdığına, örtülü sermaye sayılan kısma isabet eden faiz oranına bakılmaksızın tümüyle kar dağıtım hükmünde sayılıp, kurum kazancına ilave edilecektir. Alınan borcun örtülü sermaye niteliği taşımadığı durumlarda ise, faizin matrahtan düşülmesi mümkündür.

¹⁶¹ Mesut Koyuncu, *a.g.e.*, s. 176.

¹⁶² Mehmet Maç, *a.g.e.*, s. 699.

¹⁶³ Emre Kartaloğlu, "Ödünç Para Alma ve Verme İşlemlerinde Örtülü Sermaye Müessesesi ile Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesinin Yarattığı Paradoks", *Vergi Sorunları*, Sayı: 220, Ocak 2007, s. 101.

¹⁶⁴ Yılmaz Özbacı, *a.g.e.*, s. 394-396.

Ancak emsaline göre yüksek olması halinde ise, emsali aşan kısım örtülü yoldan dağıtılmış kazanç sayılıp, gider kabul edilmeyecektir.

- Emsal kıyaslaması, duruma göre iç emsal veya dış emsale göre yapılabilir. Dış emsal (piyasadaki faiz hadleri) uygulamasında, kurumun ekonomik bir zorunluluk karşısında borç alması durumu ile ortak ya da ilişkili kişilere uygun bir sermaye yatırım alanı teşkil etmesi amacı ile alınmasına göre farklılık bulunmaktadır. Birinci durumda, üçüncü şahıslardan borç alınması halinde ödenecek faiz oranının; ikinci durumda ise, dış emsal olarak banka ve benzeri finans kuruluşlarından mevduat teşkili karşılığında alınacak faizin esas alınması gerekmektedir.
- Kurumun ortaklarından ya da ilişkili kişilerden aldığı borç karşılığında herhangi bir faiz ödemesi yapmaması da mümkündür. Bu takdirde, borcu alan kurumun yapacağı bir işlem yoktur. Borcu veren gerçek kişi olduğunda, esas olarak sorun doğmaz. Buna karşılık; borcu veren başka bir kurum olduğunda, borç veren yönünden, faizsiz borç para verdiği gerekçesi ile kanunda yer alan örtülü kazanç dağıtım hükümleri uyarınca matrah tesis edilecektir.
- Kurumun ortağına ya da ilişkili kişilere borç verdiği durumlarda, üçüncü şahıslara verilen borçlardaki faiz oranı esas alınmalıdır.

Ortaklar arasında bir borç alıp verme işleminin olması durumunda, örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseseleri aynı anda ortaya çıkabilecektir. Burada önemli olan nokta, bu işlemlerin dönem kazancında dikkate alınmasıdır.¹⁶⁵ Kurumların ilişkili kişilerle yaptıkları ödünç para alıp verme işlemlerinde, emsal faiz oranının uygulanmasını gerektiren örtülü kazanç hükümleri ile borcun faizini gider kabul etmeyen örtülü sermaye hükümlerinin çeliştiği görülse de, aslında söz konusu

¹⁶⁵ Muhittin Bekler, Saadettin Yılmaz, “Örtülü Sermaye ile Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Müesseseleri, İşleme Taraf Olan Mükellefler Bakımından Aynı Anda Gerçekleşebilir mi?”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010, s. 94-95.

hükümlerin birbirlerini tamamlayan yönleri de bulunmaktadır. Bu yönleri şu şekilde özetlemek mümkündür:¹⁶⁶

- Örtülü sermayede yer alan “ilişkili kişi” tanımı gizli sermaye koyabilme durumu göz önüne alınarak, örtülü kazanç dağıtımında yer alan “ilişkili kişi” tanımından daha dar kapsamlı tutulmuştur.
- Örtülü sermayede özsermayenin üç katını aşan borç ödünç para kabul edilmeyerek, örtülü sermaye kapsamında değerlendirilmiştir.

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda; ilişkili kişilerle yapılan para alışverişlerinde örtülü sermaye hükümleri öncelikli hüküm olarak dikkate alınacak, bununla birlikte örtülü sermaye kapsamında değerlendirilmeyen borçlanmalar için ise örtülü kazanç dağıtımı hükümleri uygulanabilecektir.

Günümüzde en yaygın şekilde görülen örtülü kazanç sağlama yollarından birisi, şirkete ait paraların ilişkili kişilere ve özellikle ortaklara faizsiz olarak kullandırılmasıdır. Şayet parayı kullananın kendi adına vergi mükellefiyeti yoksa ya da faizsiz para kullanımı, kullanıcının beyan ettiği gelir ve kurumlar vergisi tutarını olumlu yönde etkilememişse, örtülü kazanç iddiasına dayalı tarhiyat riski artacaktır. Faizsiz para kullandırma işleminin bir diğer sorunu ise; bu suretle şirketin ne miktarda zarara uğratıldığı yani emsal faiz oranının ne olduğudur.¹⁶⁷ Bu sebeple, şirketlerin faizsiz para kullandırma konusunda dikkatli olmaları ve bu işlemten kaçınmaları, ileride bir eleştiriye maruz kalmamak adına önem teşkil etmektedir.

Nitekim konuya ilişkin Danıştay 4. Dairesi’nin 28.06.2004 tarih ve E.2003/1990, K.2004/1543 sayılı kararında; *“örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için, emsaline göre yüksek veya düşük faiz ve komisyonlarla ödünç para alınıp verilmesi ve bu işlemlerin şirketin kendi ortakları ya da ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler arasında gerçekleşmiş olması şartlarının birlikte oluşması gerektiği”* hükmü yer almaktadır.

¹⁶⁶ Aysel Duman, “İlişkili Kişilerle Yapılan Ödünç Para İşlemlerinin Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi ve Örnek Üzerinde İrdelenmesi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 235, Nisan 2008, s. 51.

¹⁶⁷ Mehmet Maç, **a.g.e.**, s. 699-700.

Konuya sermaye artırım avansları açısından baktığımızda, söz konusu avansların ilgili şirketlerin yönetim kurulunda karara bağlanması ve verilen avansların hesap dönemi sona ermeden önce sermaye artırım yoluyla kapatılması durumunda, sermaye avansı ödemeleri sermaye ödemesi niteliğinde olmaktadır. Bu şartların dışında kalan ödemelerin ise, sermaye niteliğinde değerlendirilmeyip, ortaklara faizsiz olarak verilen borç niteliğinde değerlendirileceği tabiidir.¹⁶⁸

2.2.2.4. Aylık, İkramiye, Ücret ve Benzeri Ödemeler

İşletmeler, kendilerine hizmet akdiyle bağlı bulunan çalışanlarına emsallerine nazaran yüksek aylık, ikramiye ya da benzeri ödemeler yapmak suretiyle örtülü kazanç dağıtımına yönelebilirler. Bu ödemelerin emsallere göre fazla olup olmadığının tespiti konusunda yapılan değerlendirmede, ilgili işletmenin faaliyet türü, işlem hacmi, karlılığı, özkaynakları, büyüme trendi, çalışanlarının yetki ve sorumluluğunun dikkate alınması gerekmektedir.¹⁶⁹

İkramiye, ücret ve benzeri ödemelerin muhatabı kurum personel kadrosuna bağlı çalışanlardır. Çalışanlara yapılan ödemelerin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hükümlerine tabi olması ise “ilişkili kişi” sayılmalarına bağlı bulunmaktadır. Kurumun, yönetim kurulu başkan ve üyeleri, müdür ve yüksek memurları gibi idaresi veya denetimi bakımından bağlı olduğu gerçek kişiler, kanunda belirtilen ilişkili kişi kapsamına girmektedir. Bu kişilerin dışındaki çalışanların ise ilişkili kişi sayılması mümkün değildir.¹⁷⁰

Şirket çalışanlarına yapılan ödemelerin emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek olup olmadığının tespiti için yapılan kıyaslamanın ilk olarak, şirket bünyesindeki diğer ödemelerle yapılması gerekmektedir. Geçmiş dönemlerde yapılan ödemelere göre meydana gelen farklılıklar, şirketin genel ücret politikası içinde değerlendirilmek suretiyle sonuca varılmaya çalışılmalıdır. İşletme içinde yapılan değerlendirmelerle bir sonuca ulaşamadığı takdirde, istisnai durumlarla

¹⁶⁸ Haşmet Yıldırım, “Sermaye Artırımı Avansı’nın 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’ndaki Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını Müesseseleri Karşısındaki Durumu”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 325, Eylül 2008, s. 185.

¹⁶⁹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁷⁰ Yılmaz Özbalcı, **a.g.e.**, s. 396-397.

sınırlı olmak kaydıyla, benzer kurum ve işletmelerdeki ödemelerle kıyaslama yapılması mümkündür. Bu yolun istisnai durumlarda tercih edilmesinin sebebi ise; değerlendirilecek kurumla, aynı özellikleri taşıyan bir işletmenin bulunmasının güçlüğüdür.¹⁷¹

Ücret ödemelerinde, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında vergi ziyai tartışmalı bir konudur. Kurum açısından vergi ziyai kanunen kabul edilmeyen gider ve kurum bünyesinde yapılacak gelir vergisi stopajı yönünden değerlendirilecektir. Ek kurumlar vergisi tarhiyatında ücret kurum kazancı olmuş, dolayısıyla sadece vergi konusu gelirin mahiyeti değişmiştir. Ücret vergilendirmesi de, artan oranlı gelir vergisine göre yapıldığından, %20 kurumlar vergisi oranının üstünde olabilecek ve bu nedenle, kurum açısından vergi ziyai söz konusu olmayacaktır. Ancak söz konusu örtülü kazanç, olayın meydana geldiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı sayılacağından ve GVK md. 94/6b kapsamında stopaja tabi tutulması gerektiğinden, vergi ziyai meydana gelmiş sayılacaktır.¹⁷²

2.2.3. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında İlişkili Kişiler

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için öncelikli koşul; transfer fiyatlandırmasına konu olan mal veya hizmet alım ya da satımının ilişkili kişiler arasında yapılmış olmasıdır.¹⁷³ Bu bakımdan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedebilmek için, mükelleflerin ilişkili kişilerle münasebete girmesi gerekmektedir. Dolayısıyla “ilişkili kişi” kapsamına kim ya da kimlerin girdiğinin tespiti uygulamada büyük önem taşımaktadır.¹⁷⁴

¹⁷¹ Mesut Koyuncu, *a.g.e.*, s. 177-178.

¹⁷² Ferhat Fıhran, “Ücret Ödemelerinde, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının, Hazine Menfaati Açısından Değerlendirilmesi”, *Yaklaşım*, Sayı: 182, Şubat 2008, s. 108.

¹⁷³ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 318, Şubat 2008, s. 83.

¹⁷⁴ Özgür Biyan, “Transfer Fiyatlandırması ve Bakanlar Kurulu Karar Taslağı’nın Değerlendirilmesi”, *E-Yaklaşım*, Sayı: 48, Temmuz 2007, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007079465.htm, 23 Nisan 2010.

İlişkili kişi kavramı 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin 1. fıkrasında yer almakla birlikte, söz konusu kavram maddenin 2. fıkrasında anlamını bulmuş olup, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nde ise ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelere göre aşağıda sayılan kişiler ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecektir:

- Kurumların kendi ortakları,
- Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,
- Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,
- Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar,
- Ortakların eşleri,
- Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları,
- Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişiler.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi'nde 13. maddede geçen "gerçek kişi" ifadesinin, Gelir Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında gerçek kişi olarak kabul edilip vergiye tabi tutulan şahıslar ile şahıs şirketleri ya da adi ortaklıklarını; "kurum" ifadesinin ise sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeleri ve iş ortaklıklarını kapsadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, kurumlar vergisi mükellefiyetleri bulunmamasına rağmen dernek ve vakıflar da kurumlar açısından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁷⁵

Özet bir deyişle; transfer fiyatlandırması tüm grup şirketlerini, çok uluslu şirketleri, şubesi bulunan kurumları, kurum iştiraklerini, kurum ortaklarını, kurum

¹⁷⁵ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İSMMMO Yayınları, İstanbul, 2007, s. 95.

ortaklarının eşlerini, alt ve üst soylarını, kan ve sıhri akrabalarını ilgilendirmektedir.¹⁷⁶ Yukarıda yer alan ilişkili kişilerin yurt içinde, yurt dışında ya da serbest bölgede olmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır.¹⁷⁷ Yukarıda yer alan düzenlemeye genel olarak bakıldığında, Kurumlar Vergisi Kanunu uygulamasında;¹⁷⁸

- Kurumların ilgili bulunduğu kişiler,
 - Kurum ortaklarının ilgili bulunduğu kişiler,
 - Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişiler,
- ilişkili kişi olarak sayılmaktadır.

Kural olarak kurumlar vergisi mükelleflerinin, yukarıda sayılan 13. maddede belirlenen kişilerin dışındaki kişilerle olan işlemlerinde, gerçek bedel olmak şartıyla istedikleri fiyat ya da ücreti uygulamaları mümkündür. Yasal düzenlemelere uyulması ve muvazaalı işlem yapılmaması koşuluyla, bir şirketin emsalinden daha düşük bedelle mal satmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır.¹⁷⁹

Kanunda yer alan ilişkili kişi tanımına baktığımızda, mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17. maddesinde örtülü kazanç dağıtılan kişileri açıklayan ifadelerle paralellik taşıdığı görülmektedir. Değişik bentlerde yapılan tanımlamalar, yeni düzenlemede tek bir fıkra altında toplanmıştır. Bunun yanında, usul ve furuu yerine Medeni Kanun ile aynı doğrultuda üstsoy ve altsoy, murakabe yerine denetim, vasıtalı ve vasıtasız yerine ise doğrudan ve dolaylı kelimeleri kullanılarak, mümkün olduğunca Türkçe kavram kullanılmaya çalışılmıştır. Yazıma ilişkin farklılıkların yanı sıra, ortakların ilgili bulunduğu kişilere ek olarak, kurumların ilgili bulunduğu kişiler de ilişkili kişi kapsamına alınmıştır. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile ilişkili kişi hususuna getirilen en önemli farklılık ise; zararlı vergi

¹⁷⁶ Gülçin Doğan, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve İlişkili Kişi Kavramı", **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 2006, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2006128704.htm, 26 Nisan 2010.

¹⁷⁷ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Serbest Bölgeler Yurt İçinde mi Yoksa Yurt Dışında mı Sayılacak?", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 240, Nisan 2008, s. 130.

¹⁷⁸ Özlem Tuncer Tokur, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Grup İçi Hizmetler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008, s. 172.

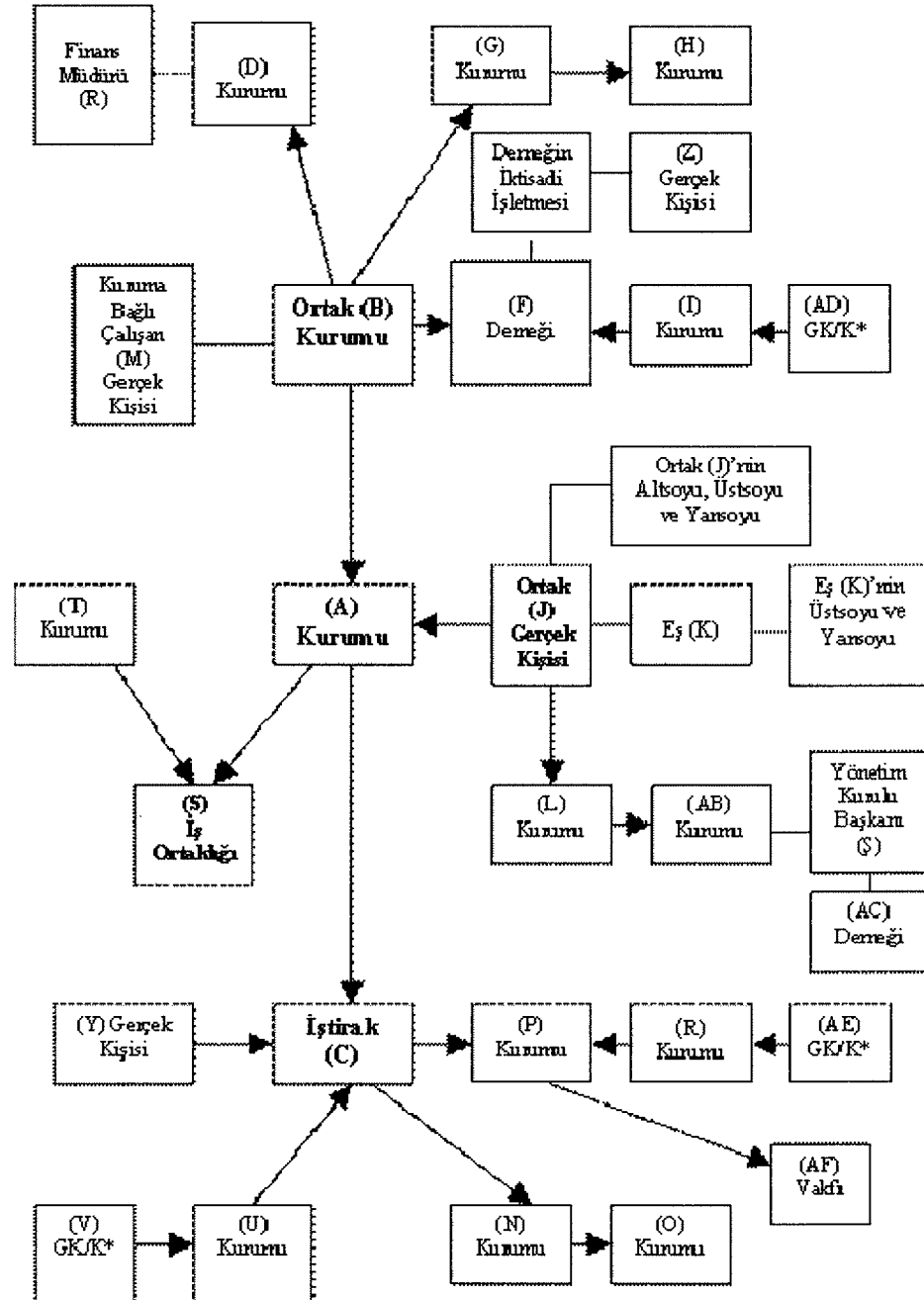
¹⁷⁹ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, **a.g.e.**, s. 889.

rekabetine sebep olan ülkelerle yapılan işlemlerin tamamının ilişkili kişilerle yapılmış işlem sayılmasıdır.¹⁸⁰

1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla  rt l  Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğı’nde ilişkili kişi kavramı aşağıdaki şemada gösterilmekle birlikte, her işlemin kendi koşulları içinde değerlendirileceği de tabiidir.

¹⁸⁰ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla  rt l  Kazanç Dağıtım”, s. 28.

Şekil 1 – Kurumlar Vergisi Kanunu’nda İlişkili Kişiler

* GK/K: Gerçek kişi veya kurum

Kaynak: 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ, Resmi Gazete Sayısı: 26704, Resmi Gazete Tarihi: 18.11.2007.

Yukarıdaki şemada görüldüğü üzere;

(A) Kurumunun;

- Ortak (B) Kurumu,
- Ortak (B) Kurumunun doğrudan ortağı olduğu (G) Kurumu,
- Ortak (B) Kurumunun dolaylı olarak ortağı olduğu (H) Kurumu,
- Ortak (B) Kurumunun kurucusu olduğu (F) Derneği ve bu derneğin iktisadi işletmesi,
- (F) Derneğine ait iktisadi işletmede çalışan (Z) Gerçek Kişisi,
- Ortakla ilişkili (F) Derneğin kurucularından (I) Kurumu,
- Ortakla ilişkili (F) Derneğin dolaylı olarak bağlı bulunduğu (AD) Gerçek Kişisi veya Kurumu,
- Ortak (B) Kurumunun doğrudan ortağı olduğu (D) Kurumu,
- Ortak (D) Kurumunda çalışan Finans Müdürü (R),
- Ortak (B) Kurumunda çalışan (M) Gerçek Kişisi,
- Ortak (J) Gerçek Kişisi,
- Ortak (J) Gerçek Kişisinin altsoyu, üstsoyu ve yansoyu,
- Ortak (J) Gerçek Kişisinin Eşi (K),
- Ortak (J) Gerçek Kişisinin Eşi (K)'nın üstsoyu ve yansoyu,
- Ortak (J) Gerçek Kişisinin doğrudan ortağı olduğu (L) Kurumu,
- Ortak (J) ile ilişkili (L) Kurumunun doğrudan ortağı olduğu (AB) Kurumu,
- (AB) Kurumunun Yönetim Kurulu Başkanı (Ş),
- Yönetim Kurulu Başkanı olan (Ş)'nin üye olduğu (AC) Derneği,
- (S) İş Ortaklığı,
- (S) İş Ortaklığının diğer ortağı (T) Kurumu
- İştirak (C),
- İştirak (C)'nin doğrudan ortağı olduğu (P) Kurumu,
- İştirak (C) ile ilişkili (P) Kurumunun doğrudan bağlı bulunduğu (R) Kurumu,
- İştirak (C) ile ilişkili (P) Kurumunun dolaylı olarak bağlı bulunduğu (AE) Gerçek Kişisi veya Kurumu,
- İştirak (C) ile ilişkili (P) Kurumunun kurucusu olduğu (AF) Vakfı,
- İştirak (C)'nin doğrudan ortağı olduğu (N) Kurumu,

- İştirak (C)'nin dolaylı olarak ortağı olduğu (O) Kurumu,
- İştirak (C)'nin doğrudan bağlı bulunduğu (Y) Gerçek Kişisi,
- İştirak (C)'nin doğrudan bağlı bulunduğu (U) Kurumu,
- İştirak (C)'nin dolaylı olarak bağlı bulunduğu (V) Gerçek Kişisi veya Kurumu

ile yaptığı mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri, ilişkili kişilerle yapılan işlemler olarak değerlendirilecektir. Diğer taraftan, aynı derneğe üye olan gerçek kişi veya kurumların, sadece aynı derneğin üyeleri olmaları nedeniyle ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeleri mümkün bulunmamaktadır.

Yukarıda yer alan şemadan da görüldüğü üzere, Tebliğ'in¹⁸¹ 3. bölümünde düzenlenen ilişkili kişi kavramı oldukça geniş kapsamlı tutulmuştur. Tebliğ'de yer alan açıklamalar doğrultusunda ilişkili kişi kapsamına girenler, aşağıda maddeler halinde ve ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.2.3.1. Kurumların Kendi Ortakları

Kurumların kendi ortakları, kurumlar vergisine tabi olan tam ve dar mükellef kurumların gerçek ve tüzel kişi ortaklarını ifade etmektedir. Yapılan düzenleme ile kurumlar vergisine tabi olan mükelleflerin gerçek ve tüzel kişi ortakları, Kanun'un 13. maddesi gereğince ilişkili kişi sayılmaktadır.¹⁸²

Kurumların transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı yapabilecekleri en yaygın grup, kendi ortaklarıdır. Ortakların vergilendirilmiş kurum kazancından alacakları payların, kurum kazancının vergilendirilmeden örtülü olarak dağıtıldığının tespiti halinde, örtülü yoldan dağıtılan kazanç kurum kazancına eklenerek vergilendirilmektedir.¹⁸³

¹⁸¹ 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nden, çalışma içerisinde bazı yerlerde kısaca "Tebliğ" olarak bahsedilmektedir.

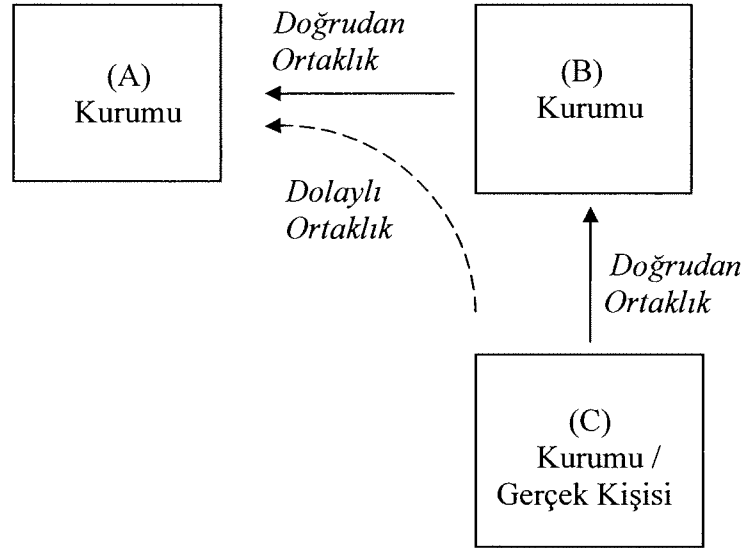
¹⁸² Aysel Duman, **5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Vergi Güvenlik Müesseseleri**, Türem Yayınları-340, Sirküler Rapor Seri No: 2008-7, Ankara, 2008, s. 84.

¹⁸³ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, **a.g.e.**, s. 889.

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ'in "Kurumların kendi ortakları" başlıklı 3.1.1. bölümünde, kurumların doğrudan veya dolaylı olarak sermaye payına sahip gerçek kişi veya kurum ortaklarının ilişkili kişi kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir. Diğer taraftan, gerek ortakların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları kurumlarla, gerekse bu kurumların kendi aralarındaki ilişki Kurumlar Vergisi Kanunu'nun uygulamasında ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir.

Tebliğ'de bahsedilen "dolaylı olarak sermaye payına sahip olma" halinden anlaşılması gereken, kurum hissedarı bir başka kurumun karından gerçek kişi ya da kurum ortağının pay almasıdır. Dolaylı ortaklık ilişkisi aşağıda yer alan şekilde gösterilmektedir.¹⁸⁴

Şekil 2 – Dolaylı Ortaklık İlişkisi

Kaynak: Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 26.

Dolaylı ortaklık ilişkisini gösteren Şekil 2'de (B) Kurumu, (A) Kurumunun sermayedarıdır. (C) Kurumu / Gerçek Kişisi ise; (B) Kurumu ile olan ortaklığı nedeniyle (A) Kurumunun dolaylı ortağı sayılmakta ve Kurumlar Vergisi Kanunu açısından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir.

¹⁸⁴ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 26.

Ortaklık ilişkilerinde sermaye veya kar payı oranının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Oysa ki örtülü sermayenin tespitinde, İMKB’de işlem gören hisse senetlerinin alınması nedeniyle ortaklık ilişkisinin doğması hali özel olarak düzenlenmiştir.¹⁸⁵ Ancak transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin hükümler getiren 13. maddede bu yönde bir düzenleme yapılmamış ve hatta Tebliğ’de ortaklık ilişkisinde sermaye ya da kar payının herhangi bir önemi olmadığı belirtilmiştir. Bu durumda İMKB’de işlem gören hisse senetlerinin edinilmesi dolayısıyla bir kuruma örneğin %0001 oranında ortak olan gerçek kişi ya da kurum ilişkili kişi sayılacaktır. Ortaklık payına belirli bir sınırlama getirilmemesi sonucunda, uygulamada sıkıntı yaşanacağı aşıkardır. Bu durumu önleyecek düzenlemelerin yapılmamış olması, finans piyasasının gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilecek subjektif değerlendirmelerin yapılmasına yol açabilecektir.¹⁸⁶

Yapılan düzenleme ile transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşmesinden sonra, ortağın hisselerini devretmesi nedeniyle şirketle ilişkisinin kalmaması durumunda dahi örtülü kazanç dağıtımı yapılmış olduğunun kabulüne engel teşkil etmemektedir.¹⁸⁷

2.2.3.2. Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi ve Kurumlar

İlişkili kişiler kapsamına “kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi ve kurumlar”ın da dahil edilmesi, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile ilişkili kişi kavramına getirilen yeniliklerden birisidir. Bu hükümle mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yer alan ilişkili kişi tanımı önemli ölçüde genişletilmiştir.¹⁸⁸

Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi ve kurumlar ifadesi çok geniş kapsamlı bir kavram olup, 1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla

¹⁸⁵ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun “Örtülü sermaye” başlıklı 12. maddesinde ortakla ilişkili kişi tanımında ortaklar için doğrudan ya da dolaylı olarak en az %10 oranında ortaklık payı öngörülmüş, ancak transfer fiyatlandırmasına ilişkin yapılan düzenlemede ortak ve ortağın ilişkili bulunduğu kişiler açısından ortaklık payı ile ilgili herhangi bir sınırlama getirilmemiştir.

¹⁸⁶ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, a.g.e., s. 98-99.

¹⁸⁷ Aysel Duman, a.g.e., s. 84.

¹⁸⁸ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 26.

Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 3.1.2. bölümünde bu kapsamdaki kişiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Tebliğ'de yer alan tanımlamalar aşağıda yer almaktadır:

Kurumun ilgili bulunduğu gerçek kişi: Kurumun kendi ortağı olan gerçek kişiler dışında kalan, kurumların ortağı olduğu şahıs şirketlerinin diğer gerçek kişi ortakları ile kurum çalışanları gibi şahıslar anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, çalışanlarının söz konusu kurum ile ilişkilerinin sadece işveren - hizmet erbabı ilişkisi içinde bulunması durumunda ilgili kurum ile kurum çalışanı, yapılan ücret ödemeleri bakımından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeyecektir. Ancak, kurum ile çalışanları arasında yukarıda belirtilen istihdam ilişkisi dışındaki işlemler, ilişkili kişilerle yapılan işlem kapsamında değerlendirilecektir.

Bilindiği gibi, şahıs şirketlerinden kolektif şirketlerin ve adi komandit şirketlerinin ortaklarının gerçek kişi olması gerekmektedir. Bu sebeple, bir kurumun kolektif şirkete ya da adi komandit şirkete ortak olması mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortaklarının gerçek kişi olması zorunlu iken, komanditer ortaklarının tüzel kişi olması imkanı da bulunmaktadır. Dolayısıyla, bir kurumun sermayesi paylara bölünmüş komandit şirkete komanditer ortak olması halinde, söz konusu komandit şirketin diğer gerçek kişi ortakları transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı uygulamasında ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecektir.¹⁸⁹

Tebliğ'de açıklandığı üzere; çalışanlar, kurum ile istihdam ilişkisi çerçevesinde yapılan ücret ödemeleri bakımından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeyecek, ancak bunun dışında yapılan işlemler bakımından ilişkili kişi sayılacak ve çalışanlarla yapılan bu türden işlemlerin, emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak tespit edilen fiyat ya da bedeller üzerinden yapılması gerekecektir.¹⁹⁰ Örneğin bir kurum, ortaklarından birinin kardeşini ücretli olarak çalıştırıyorsa, o halde çalışan ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecektir. Çünkü bu durumda işveren - hizmet erbabı ilişkisi sadece istihdam ilişkisinden ibaret olmamaktadır. Çalışan ile kurum arasında kan bağı ilişkisi bulunmaktadır ve bu nedenle çalışan, ortakla ilişkili

¹⁸⁹ Özlem Tuncer Tokur, **a.g.m.**, s. 173.

¹⁹⁰ Mehmet Batun, "Bankaların, Çalışanlarına Düşük Faizle Kredi Kullandırmaları, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımıdır", **Yaklaşım**, Sayı: 195, Mart 2009, s. 111.

kişi sayılacak ve bu kişiye yapılan ödemeler emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde değerdendirilecektir.¹⁹¹

Kurumun ilgili bulunduğu kurum: Kurumun kendi ortağı dışında, kurumun kendisinin ortaklığının bulunduğu bir başka kurumu yani iştiraklerini ifade etmektedir. Bir kurum diğer bir kuruma ortak ise iki kurum ilişkili sayılacak, ortak olduğu kurum üzerinden başka bir kuruma ortak ise dolaylı olarak ilişkili olduğu kabul edilecektir. Diğer bir ifadeyle, kurumların doğrudan veya dolaylı olarak iştirak ettiği diğer kurumlar ve şahıs şirketleri ilişkili kişi kapsamında değerdendirilecektir. Öte yandan kurumun ortağı olduğu şahıs şirketlerinin diğer kurum ortakları ilişkili kişi sayılacaktır.

Kurum ortağının ilgili bulunduğu gerçek kişiler: Kanun'un 13. maddesinin 2 numaralı fıkrasında da belirtildiği üzere, ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları, kayın hısımlarını ya da kurum ortakları ile ekonomik ve sosyal olarak ilişkisi bulunan gerçek kişileri ifade etmektedir.

Yukarıda yer alan düzenlemeye bakıldığında; Kurumlar Vergisi Kanunu'nun atıf yapılan 13. maddesinde "ekonomik ve sosyal olarak ilişkisi bulunan" ifadesi yer almamaktadır. Tebliğ'in "ilgili gerçek kişi" tanımını bu şekilde değerdendirmesi anlaşılır olmakla birlikte, olmayan bir kanun hükmünün bu değerdendirmenin dayanağı olarak gösterilmesi hukuken doğru olmamaktadır. Ayrıca Tebliğ'de bahsedilen "sosyal ilişki" kavramı da net bir ifade olmamaktadır.¹⁹² Bu durumun ise uygulamada sorun teşkil edeceği açıktır.

Kurum ortağının ilgili bulunduğu kurum: Kurum ortağının başka bir kurum ile olan ortaklık ilişkisini ifade etmektedir. Ayrıca kurum ortağının ortak olduğu şahıs şirketlerinin diğer kurum ortakları ilişkili kişi sayılacaktır. Diğer bir ifadeyle; kurum ortaklarının doğrudan veya dolaylı olarak ortak olduğu kurumlar ve şahıs şirketleri ile söz konusu kurum ve şahıs şirketlerinin diğer kurum ortakları ilişkili kişi sayılacaktır.

¹⁹¹ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s. 99.

¹⁹² Onur Elele, **a.g.m.**, s. 85.

2.2.3.3. Kurumların veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Doğrudan veya Dolaylı Olarak Bağlı Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar

Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu kişi veya kurumlar, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 3.1.3. bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmış olup, aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

Kurumun veya ortaklarının idaresi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişiler: Ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararlarında doğrudan veya dolaylı olarak etkisi bulunabilecek kurumun yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdürü, üst düzey müdürleri, aynı düzeydeki yüksek memurları gibi şahısları ifade etmektedir. Ayrıca, ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararlarında doğrudan veya dolaylı olarak etkide bulunabilecek herhangi bir gerçek kişi veya kurum ilişkili kişi sayılacaktır.

Yukarıdaki düzenleme kapsamında, kurumların idaresi bakımından doğrudan bağlı bulunduğu kişiler; kurumların veya ait oldukları tüzel kişilerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdürü ve yönetime katılan diğer üst düzey yöneticilerinden oluşmaktadır. Kurumların idaresi bakımından dolaylı olarak bağlı bulunduğu kişiler ise; kurumların veya ait oldukları tüzel kişiliklerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdürü ve diğer üst düzey yöneticilerinin, uzak ya da yakın akrabaları ile ilişki içerisinde bulunduğu diğer kişiler olarak sayılabilmektedir. Kurumların ortağı olan kurumların ortak ve yöneticileri de, kurumların idaresi bakımından dolaylı olarak bağlı bulunulan kişiler arasında yer almaktadır.¹⁹³

Kurum, faaliyetlerini organları aracılığı ile yürütmektedir. Gerek kurum politikasının tespiti, gerekse icrası bakımından genel kurultan sonra yetki sahibi olanlar; yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve bu düzeydeki yüksek memurlardır. Bu kişilerin yetkileri dahilinde, kurum kaynaklarının bir kısmını, kendilerine ya da ilgili

¹⁹³ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, a.g.e., s. 891.

bulundukları kişilere örtülü yoldan aktarma imkanları çoğu defa şirket ortaklarından daha fazladır.¹⁹⁴

Yukarıda da yer alan Genel Tebliğ düzenlemesinde; yönetim kurulu başkan ve üyeleri, kurumların idaresi bakımından bağlı bulunduğu gerçek kişi olarak ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 312. maddesi uyarınca, yönetim kurulu üyelerinin şirkette pay sahibi olma zorunluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla yönetim kurulu üyeleri zaten pay sahibi oldukları için, kanun hükmünde yer alan "şirket ortakları" ifadesi nedeniyle ilişkili kişi kapsamına girmektedirler. İlgili Tebliğ'in aynı bölümünde genel müdür ile üst düzeydeki memurlar da ilişkili kişi kapsamına alınmıştır. Bu kişiler kurum çalışanlarından farklı olarak, istihdam ilişkisinden kaynaklanan ücret ödemeleri nedeniyle ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁹⁵

Kurumun veya ortaklarının denetimi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar: Ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararlarında doğrudan veya dolaylı olarak etkisi bulunabilecek kurumun denetçileri gibi gerçek ve tüzel kişileri ifade etmektedir.

Tebliğ'de yer alan yukarıdaki düzenleme kapsamında, kurumun denetimi bakımından dolaylı ya da dolaysız olarak bağlı bulunduğu gerçek ve tüzel kişilerle; kurumun denetçileri ile olan ilişkileri kavranmak istenmiştir.¹⁹⁶ Kurum ile denetçi arasındaki ilişki doğrudan bağlılık olarak nitelendirilirken, kurum denetçilerinin ilişki içerisinde olduğu gerçek kişi ve kurumlar ise dolaylı bağlılığı ifade etmektedir.¹⁹⁷

Kurumların sermayesi bakımından bağlı bulunduğu kişiler: Esas olarak kurum ortaklarını ifade etmektedir. Ancak sermaye bakımından bağlılık, örtülü sermaye hususu açısından bağlılığı da kapsamaktadır.¹⁹⁸ Ayrıca Tebliğ'de, bir şirket ile söz konusu şirketin kurucu hisse senetleri ve/veya intifa senetlerine sahip olan gerçek kişi ve kurumların ilişkili kişi kapsamında değerlendirileceği de belirtilmiştir.

¹⁹⁴ Yılmaz Özbacı, a.g.e., s. 380.

¹⁹⁵ İhsan Kağan Bayraktar, "Kurumlar Çalışanlarına Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Kazanç Dağıtılabilir mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010, s. 119.

¹⁹⁶ Yılmaz Özbacı, a.g.e., s. 381.

¹⁹⁷ Şükrü Kızılot, **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 230.

¹⁹⁸ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, a.g.e., s. 891.

Örtülü sermaye açısından bağıllık kavramının, örtülü kazanç dağıtımı ile ilgili kişiler arasına dahil edilmesi zorunludur. Aksi takdirde, örtülü sermayeye ilişkin faizlerin matrahtan indirilemeyeceği hükmü anlamını yitirmektedir. Bu sayede, özsermaye ile aynı nitelikte sayılan örtülü sermayenin, faiz ödenmesi yerine örtülü yoldan menfaat sağlamak suretiyle nemalandırılması imkanı doğmaktadır. Bu bakımdan, örtülü kazanç dağıtımı ilişkileri arasına, kurum ortakları dışında "sermaye bakımından bağıllık" ilişkisi de dahil edilmek suretiyle, örtülü sermaye müessesesi ile kurulması gereken paralellik sağlanmıştır.¹⁹⁹

2.2.3.4. Kurumların veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Nüfuzu Altında Bulundurduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar

Ekonomik anlamda nüfuzu altında bulundurmak; sıkı bir iktisadi ilişki içinde bulunmak ya da sürekli olarak kredi açmak anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, bir kurum genellikle ya da sürekli olarak bir kişi veya kuruma borç para sağlıyorsa, söz konusu kişi veya kurum, diğer kurumun nüfuzu altında olmaktadır.²⁰⁰

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ'in 3.1.3. bölümünde kurumların nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar ifadesi, "kurumun ekonomik ve ticari kararlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek şekilde sürekli bir iktisadi ilişki veya devamlı borç para verme ya da alma ilişkisi içinde bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar" şeklinde tanımlanmıştır.

Bir kurumun fiyali şirkete kazanç aktarması, vergisel amaçlara dayanıyor olabilir. Birikmiş zararlar için mahsup potansiyeli yaratmak ya da fiyali hisse senetlerine değer kazandırmak gibi nedenler etkili olabilmektedir. Bu sebeplerle, bir şirketin nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişilerin, örtülü kazanç dağıtımı kapsamında ilişkili kişi olarak değerlendirilmesi yerinde bir uygulamadır. Ayrıca bu konu, mükelleflerin ülke dışında faaliyet yapmaları halinde önem kazanmaktadır.

¹⁹⁹ Yılmaz Özbacı, a.g.e., s. 382-383.

²⁰⁰ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, a.g.e., s. 32-33.

Kurumlar vergisi ödenmeksizin ülke dışına çıkarılan kazançların kavranması, bu sayede mümkün olabilmektedir.²⁰¹

Kurumların nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazancın tarafı olan kişilerdir. Bu düzenleme ile kanunun, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel ya da fiyatlar üzerinden işlem yapılmasını engellemek istediği ve kazancın aşındırılmasına yol açabilecek bütün durumları kavramak istediği anlaşılmaktadır.²⁰² Ancak Tebliğ'de yer alan "nüfuzu altında bulundurma" ya da "sürekli iktisadi ilişki" gibi soyut tanımlamalar, uygulamada ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilecektir.²⁰³

Genel Tebliğ'in ilgili 3.1.3. bölümünün devamında ayrıca "bir gerçek kişi/kurum ile bir başka gerçek kişi/kurum arasında olağan ticari faaliyet çerçevesinde sadece bayilik ilişkisinin bulunması durumunda söz konusu gerçek kişi veya kurumların bayiliğe ilişkin mal ve hizmetler bakımından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeyeceği, bayiliğin konusunu oluşturan mal ve hizmet alım satımları dışındaki işlemler bakımından ise ilişkili kişi kapsamında değerlendirilebileceği" hükmü getirilmiştir. Görüldüğü üzere, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği ile bazı şartlarla bayilerin ilişkili kişi sayılmayacağı belirtilmiştir. Buna göre;²⁰⁴

- Söz konusu ilişkinin sadece bayilikten ibaret olması gerekmektedir. Örneğin bir kurumun ana bayisi, kurum ortaklarından birinin kardeşi ise, bu ana bayi ilişkili kişi sayılacaktır.
- Söz konusu işlemlerin bayiliğe ilişkin mal veya hizmetlerle sınırlı olması gerekmektedir. Örneğin bir cep telefonu bayisinin ana kurum ile yaptığı ödünç para alıp verme işlemleri, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hükümleri kapsamında değerlendirilecektir.

²⁰¹ Yılmaz Özbalcı, *a.g.e.*, s. 383-384.

²⁰² Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, *a.g.e.*, s. 891-892.

²⁰³ Sakıp Şeker, "Örtülü Sermaye Kullanımı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Üzerine Bir Değerlendirme", *Yaklaşım*, Sayı: 184, Nisan 2008, s. 135.

²⁰⁴ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, *a.g.e.*, s. 103.

2 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin²⁰⁵ 1. maddesiyle, 1 Seri No'lu Tebliğ'in 3.1.3. bölümüne eklenen paragrafta distribütörlük ilişkisi hakkında verilen bir örnekle, aralarında ortaklık ilişkisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, yurt dışında bulunan bir kurum ile Türkiye'de dağıtıcı olarak faaliyette bulunan kurumun ilişkili kişi kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir.

Yukarıda yer alan düzenleme ile idarenin, birçok kişi tarafından çok geniş tutulduğu düşünülen 1 Seri No'lu Tebliğ'de yer alan ilişkili kişi kapsamını daraltmak yerine, daha da genişletmek eğiliminde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bahsedildiği üzere, 1 Seri No'lu Tebliğ'de bayilik ilişkisi belirli şartlarla ilişkili kişi kapsamı dışında tutulmuştur. 2 Seri No'lu Tebliğ ile getirilen düzenlemede ise; yurt dışında yerleşik bir firmanın bayiliğinin söz konusu olması halinde, bayilik konusuna giren alım satımların transfer fiyatlandırması incelemesine tabi tutulabileceği belirtilmektedir. Türkiye'de aralarında bayilik ilişkisi olanlar arasındaki ilişkilerin istisna tutulup, yurt dışındaki kurumların ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmesi, OECD Model Vergi Anlaşmaları'nda düzenlenen ayırım yapılmaması ilkesinin bir ihlali olarak da nitelendirilebilmektedir.²⁰⁶

2.2.3.5. Ortakların Eşleri

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 3.1.4. bölümünde düzenlenen kurum ortaklarının eşleri; söz konusu ortak ile aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişiyi ifade etmektedir.

Tebliğ'de yer alan düzenleme doğrultusunda, aralarında yasal evlilik bağı bulunmayan kişiler ortakla ilişkili sayılmamaktadır. Bu durumda boşanmış eşler birbirleri ile ilişkili kişi sayılmayacak, ancak evliliğin sona ermesi ile kayın hısımlığının sona ermemesi sebebiyle, evlilik bağı ortadan kalksa bile ortağın

²⁰⁵ 2 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği, 22.04.2008 tarih ve 26855 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁰⁶ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırması 2 Seri No.lu Tebliği'nin Getirdikleri", *Yaklaşım*, Sayı: 186, Haziran 2008, s. 30-31.

kayınbiraderi, kayınbabası vb. kişiler ortakla ilişkili kişi olarak değerlendirilmeye devam edecektir.²⁰⁷

2.2.3.6. Ortakların veya Eşlerinin Üstsoy ve Altsoyu, Üçüncü Derece Dahil Yansoy Hısımları ve Kayın Hısımları

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 3.1.5. bölümüne göre; ortakların veya eşlerinin anne, baba, büyükanne ve büyükbabaları, çocukları ve torunları ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları (ortak bir kökten gelen kişiler) ve kayın hısımları (eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları) ilişkili kişi sayılmaktadır. Ancak evliliğin sona ermesi ile kayın hısımlığı ortadan kalkmamaktadır.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Kan hısımlığı" başlıklı 17. maddesine göre, biri diğerinden gelen kişiler arasında altsoy - üstsoy hısımlığı; biri diğerinden gelmeyip de, ortak bir kökten gelen kişiler arasında ise yansoy hısımlığı bulunmaktadır. Aynı maddeye göre; kan hısımlığının derecesi, hısımları birbirine bağlayan doğum sayısı ile belli olmaktadır.

Yukarıda yer alan kanun hükümleri doğrultusunda üstsoy hısımlığı, bir kişinin anne, baba, büyükanne, büyükbaba ve daha yukarıdakilerle olan hısımlığı; altsoy hısımlığı ise, bir kişinin çocukları, torunları ve onların altındakilerle olan hısımlığı anlamına gelmektedir. Yansoy hısımlığı ise; bir kişinin kardeşleri, teyze, dayı, amca, hala, yeğenleri ve onların çocukları ile olan hısımlığını ifade etmektedir.²⁰⁸ Bir kimsenin 1. derece yansoy hısımları bulunmamakla birlikte, kardeşleri 2. derece yansoy hısımları iken; teyze, dayı, amca, hala ve yeğenleri 3. derece yansoy hısımları olmakta ve teyze, dayı, amca, hala çocukları ve yeğenlerinin çocukları ise 4. derece yansoy hısımları olmaktadır.²⁰⁹

Türk Medeni Kanunu'nun "Kayın hısımlığı" başlıklı 18. maddesine göre ise, eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın hısımları

²⁰⁷ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s. 104.

²⁰⁸ Özgür Biyan, "Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması", **a.g.e.k.**

²⁰⁹ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, **a.g.e.**, s. 43.

olmakta ve kayın hısımlığı, kendisini meydana getiren evliliğin sona ermesiyle ortadan kalkmamaktadır. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde yer alan hısımlık türlerine baktığımızda, altsoy - üstsoy hısımlıkları ile yansoy hısımlığı kan bağına bağlı olarak oluşurken; kayın hısımlığının ise evlilik sonucunda oluştuğu görülmektedir.²¹⁰

Bu noktada akillara evlat edinilen çocukların da ortakla ilişkili kişi sayılıp sayılmayacağı sorusu gelebilmektedir. Vergi kanunlarında “çocuk” tabirinin açıklaması yapılmamış, ancak konuya ilişkin düzenlemeler Medeni Kanun'da yapılmış ve evlat edinilen kişiler de çocuk olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, evlat edinilen çocuklar da ortakla ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmelidir.²¹¹

2.2.3.7. Bakanlar Kurulunca İlan Edilen Ülkelerde veya Bölgelerde Bulunan Kişiler

İlişkili kişi kavramına 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile getirilen en önemli yenilik, Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkeler ya da bölgelerde bulunan kişilerin ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmesidir.²¹²

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/2. maddesinde, “*kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemlerin, ilişkili kişilerle yapılmış sayılacağı*” hükmü yer almaktadır.

Söz konusu madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, vergi cennetleri²¹³ olarak anılan ve büyük ölçüde vergi muafiyeti tanınan ülke ya da bölgelerde bulunan

²¹⁰ A.e., s. 44.

²¹¹ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, a.g.e., s. 104.

²¹² Gündoğan Durak, “5520 Sayılı Kanun'da Düzenlenen Örtülü Kazanç Dağıtım Müessesesi”, **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 2006, s. 91.

²¹³ Genel olarak vergilemenin hiç olmadığı ya da çok düşük düzeyde olduğu ülkeler, vergi cennetleri olarak kabul edilmektedir. OECD tarafından yayınlanan raporda bir ülkenin vergi cenneti olarak kabul edilmesi için dört ana faktör belirlenmiştir. Bu faktörler şu şekildedir: Hiç vergi olmaması ya da düşük

kişiler ilişkili kişi olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkeler ya da bölgelerde bulunan kişilerle yapılan tüm işlemler herhangi bir ortaklık, yönetim, denetim veya hısımlık ilişkisi dikkate alınmaksızın ilişkili kişilerle yapılmış kabul edilmektedir.²¹⁴ Başka bir deyişle, Bakanlar Kurulu tarafından vergi cenneti olarak ilan edilmesi beklenen ülkeler ile yapılan tüm işlemler her halükarda ilişkili kişiler ile yapılmış işlem olarak değerlendirilmektedir.²¹⁵

Yurtiçinde oluşan kurum kazancının yurt dışına vergi nedeniyle kaydırılmasının önüne geçebilmek, başka bir deyişle uluslararası transfer fiyatlandırması manipülasyonu ile vergi matrahının aşındırılmasını önleyebilmek amacıyla, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen ülke ya da bölgelerde bulunan kimseler, kanunda yer alan ilişkili kişi tanımına bağlı kalınmaksızın ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Kanun'da Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen söz konusu ülke ya da bölgelerin, mükelleflere Türk vergi sisteminden daha az oranda vergi yükü getirmesi ve mükelleflere ilişkin mali bilgilerin değişimine engel olan düzenlemelere sahip olması şartları getirilmiştir.²¹⁶

Yukarıda bahsi geçen kişilerin Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde ya da bölgelerde bulunmaları, başka hiçbir şarta gerek olmadan ilişkili kişi sayılmaları için yeterli olmaktadır. Ancak bu kişilerin örtülü kazanç dağıtımı hükümlerine muhatap tutulmaları yine de, mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerinin emsallere uygunluk ilkesine aykırı fiyat ya da bedeller üzerinden yapılmış olmasına bağlı bulunmaktadır.²¹⁷

Bu düzenleme, vergisel kayıpların önlenmesi açısından vergi cenneti olarak bilinen ülkelere yönelik bir önlem amacı taşımaktadır. Bazı ülkeler vergisel alanlarda teşvikler sağlamak suretiyle, yabancı sermayeyi ülkelerine çekme çabasındadırlar. Bununla birlikte, bazı vergisel uygulamaların rekabetçi ortamı bozduğu görülmektedir. Bu durum ise hükümetlerin diğer ülke vergi yasalarına aykırı, onlarla uyumlu olmayan bazı düzenlemeleri teşvik etmeleri şeklinde kendini göstermiştir. Bu

düzeyde vergilemenin olması, etkin bir bilgi değişiminin bulunmaması, vergi kanunlarının şeffaf olmaması ve fiilen faaliyette bulunulmaması.

²¹⁴ Özlem Tuncer Tokur, **a.g.m.**, s. 176.

²¹⁵ Ersin Nazalı, "Transfer Fiyatlandırması-II", **Yaklaşım**, Sayı: 176, Ağustos 2007, s. 128.

²¹⁶ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 33.

²¹⁷ Yılmaz Özbalcı, **a.g.e.**, s. 385.

gelişmeler karşısında birçok ülke, vergi sistemlerinin karmaşılaşması pahasına, vergi tabanlarının erozyona uğratılmasını engellemeye yönelik önlemler almışlardır. Türkiye'nin de dahil olduğu OECD, dünya ticaretini ve yatırımları olumsuz yönde etkileyen zararlı vergi rekabetini önlemeyi amaçlayan yoğun çalışmalar yapmaktadır.²¹⁸

Kanun maddesinde Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkeler ya da bölgelerde bulunan kişilerin ilişkili kişi kapsamında değerlendirileceği belirtilmiş, ancak Bakanlar Kurulu bu konuda henüz bir düzenleme yapmamıştır. Söz konusu ülke ya da bölgelerin bir an önce tespit edilerek ilan edilmesi, özellikle yurt dışı ile ticaret hacmi fazla olan kurumlar açısından belirsizliğin sona ermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.²¹⁹

2.2.4. Emsallere Uygunluk İlkesi

Transfer fiyatlandırmasının özünü “emsallere uygunluk ilkesi” oluşturmaktadır.²²⁰ Emsallere uygunluk ilkesi, transfer fiyatlandırmasının temelini oluşturan en önemli unsur olmakla birlikte, uluslararası bir transfer fiyatlandırması standardıdır. Transfer fiyatlandırmasıyla ilgili olarak Kanun'da yer alan emsallere uygunluk ilkesinin tanımı, uluslararası alanda yapılan tanımlamalar ile birebir örtüşmektedir. Bu açıdan baktığımızda, evrensel ve çağdaş bir kavramın vergi yasalarımıza girmiş bulunduğunu söylemek mümkündür.²²¹ Nitekim emsallere uygunluk ilkesi, OECD'nin “Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi” esas alınarak tanımlanmıştır.

“Emsal” kelimesi; sözlükte benzer, eş, denk, örnek şeklinde tanımlanmakta ve bu kavram bir kıyaslamaya ya da karşılaştırmaya gönderme yapmaktadır. Emsal, iki şey arasındaki benzerlik ya da denklik halini, iki şeyden birinin diğerini örnek almasını vurgulayan bir kavramdır. Vergi hukukunda emsal ise; aynı ya da benzer koşullar altındaki vergi mükellefleri veya vergi konuları için vergilendirme

²¹⁸ Ahmet Ak, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 302, Ekim 2006, s. 100.

²¹⁹ Muhittin Doğruyol, *a.g.e.*, s. 104.

²²⁰ İsmail Hakkı Güneş, “Transfer Fiyatlandırması ve Grup Şirketleri Arasındaki Köprü Kredi İlişkileri”, *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı: 36, Aralık 2006, s. 53.

²²¹ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, s. 29-30.

bakımından hayatın olağan akışı içerisinde normal ve mutata olan durumun kanuni ölçütüdür. Bu kavrama, çeşitli vergi kanunlarında, bir karşılaştırma kriteri olarak sıkça başvurulmaktadır.²²²

OECD üyesi ülkelerin ve diğer ülkelerin emsallere uygunluk ilkesini benimsemelerinin en önemli sebebi, çok uluslu şirketlerin tabi oldukları vergisel ilkeler konusunda geniş bir eşitlik getiriyor olmasıdır. Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kuruluşlar ile bağımsız şirketleri vergisel açıdan aynı platforma yerleştirdiği için, her iki tür kuruluşun da sahip olduğu göreceli rekabet avantajları üzerinde bozucu etki yaratabilecek vergisel avantaj ya da dezavantajların ortaya çıkmasını önlemektedir. Bu açıdan emsallere uygunluk ilkesi, uluslararası ticaret ve yatırım ortamının gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır.²²³

Emsallere uygunluk ilkesinin kavramsal açıklaması OECD Vergi Anlaşma Modeli'nin 9. maddesinde yer almaktadır. Bu madde ile “bağlı iki işletme arasındaki ticari ve mali ilişkilerde oluşan veya oluşturulan koşulların, bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılaşması durumunda, olması gereken fakat bu koşullar sebebiyle oluşamayan karın, o işletmenin karına ekleneceği ve vergilendirileceği” hükmü getirilmiştir. Bu bakımdan emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir işlemleri ve karşılaştırılabilir bir ortamda, bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşulları referans alarak, karların yeniden ayarlanmasını hedeflemektedir.²²⁴

Türk vergi mevzuatında ise emsallere uygunluk ilkesi, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin 3. fıkrasında tanımlanmış olup, ilgili madde hükmü şu şekildedir: *“Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere*

²²² Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 251, Ağustos 2009, s. 8-9.

²²³ OECD, **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations: Travel Version**, (Çev. İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası), 2001, paragraf 1.7. (Bundan sonra bu kaynaktan kısaca “OECD, **Transfer Pricing Guidelines**” olarak bahsedilecektir.)

²²⁴ Billur Yaltı Soydan, **a.g.m.**, s. 108-109.

ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.”

Madde hükmünden de anlaşıldığı üzere, ilişkili şirketler birbirlerine mal ya da hizmet satarken, ilişkisiz şirketmiş gibi davranmak zorundadır. Bu sebeple, ilişkili şirketlerde satılan malın veya verilen hizmetin fiyatının ve kar marjının piyasa koşullarına uygun olması gerekmektedir.²²⁵

İlgili madde hükmünü mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan örtülü kazanç dağıtımı müessesesi ile karşılaştırdığımızda, eski düzenlemede geçen “emsaline göre göze çaracak derecede” ifadesinin 5520 Sayılı Kanun'daki “emsallere uygunluk ilkesi” ile aynı mahiyette olduğunu söylemek mümkündür. Ancak emsalin ne olduğu ve nasıl saptanacağına dair 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde yapılan açıklamalar, konuyu subjektif ölçütlerden kurtararak, objektif bir zemine oturtmuştur.²²⁶

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/3. maddesine göre, emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda seçilen yöntemler ve tespit edilen fiyat ya da bedellere ilişkin bütün hesaplama ve işlemler ayrıntılı olarak tutulmalı ve saklanmalıdır. Bu hesaplama ve belgeler, yöntemin seçilme gerekçelerini açıklayan en önemli unsurlar olmaktadır.²²⁷

Emsal bedel ya da emsal fiyat kavramları, hem ABD'deki transfer fiyatlandırması uygulamalarında hem de OECD ülkelerindeki uluslararası transfer fiyatlandırması uygulamalarında “the arm's length price” terimi olarak kullanılmaktadır.²²⁸ Bu terim Türkçe'ye çevrildiğinde “kol uzunluğu” anlamına gelmektedir. Terim aslında fiyatın pazarlıkla belirlenmesi sırasında alıcı ve satıcının

²²⁵ G.Lerzan Avşaroğlu, “Alacak ve Borç Notlarının Transfer Fiyatlandırması Açısından ve Vergisel Açından İncelenmesi”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 205, Ocak 2010, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100116090.htm, 18 Nisan 2010.

²²⁶ Emrullah Aslan, “Kurumlar Vergisinde Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s. 119.

²²⁷ Aykut Kelecioğlu, İrfan Vural, **a.g.e.**, s. 166.

²²⁸ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 36.

tokalaşarak, birbirlerinin el ve kollarını sallayarak fiyatı belirlemelerini, yani serbest piyasada pazarlık sonucu oluşan fiyatı ifade etmektedir.²²⁹

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 4. bölümünde emsallere uygun fiyat veya bedel, "aralarında ilişkili kişi tanımına uygun herhangi bir ilişki olmayan kişilerin tamamen işlemin gerçekleştiği andaki koşullar altında oluşturduğu piyasa ya da pazar fiyatı olarak da adlandırılan tutar" şeklinde tanımlanmıştır. Bu fiyat veya bedel, işlem anında hiçbir etki olmaksızın objektif olarak belirlenen en uygun tutar olup, ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde uygulanan fiyat veya bedelin bu tutar olması gerekmektedir. Aralarında ilişki bulunmayan gerçek kişi veya kurumlar arasındaki işlemlerde fiyat, piyasa koşullarına göre belirlendiğinden, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde de aynı koşullar geçerli olmalıdır. Dolayısıyla, taraflar arasındaki ilişkinin mal veya hizmet fiyatlandırmasına herhangi bir etkisi bulunmamalıdır.

Tebliğ'de yer alan açıklamalar doğrultusunda emsal bedel en basit ifadeyle, piyasa fiyatı olarak tanımlanabilmektedir. Piyasa fiyatı ise; aralarında ilişki bulunmayan kişi ya da kurumların uyguladıkları fiyat şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla bir kurum örtülü kazanç dağıtımı eleştirisi ile incelemeye maruz kalmak istemiyorsa, kanunda belirtilen kişilerle olan işlemlerini işlem anında hiçbir etki olmaksızın, iktisadi, teknik ve ticari icaplara göre belirlenen piyasa ya da pazar fiyatına uygun olarak gerçekleştirmelidir. Aksi takdirde, işlem transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış kazanç sayılmaktadır ve kurum kazancının tespitinde indirim kabul edilmemektedir. İlişkili kişilerle, emsallere uygun fiyat ya da bedellerle işlem yapan kurumlar ise, örtülü kazanç dağıtımı eleştirisine muhatap olmamaktadır.²³⁰

Tebliğ'in devamında emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için öncelikle iç emsal kullanılacağı, bu şekilde kullanılacak fiyat veya bedelin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde ise dış emsalin karşılaştırmada esas alınacağı belirtilmiştir. Ancak bu belirleme iç ve dış emsallerin birbirinin karşıt seçeneği olduğu, yani bu emsallerden yalnızca birinin kullanılması gerektiği

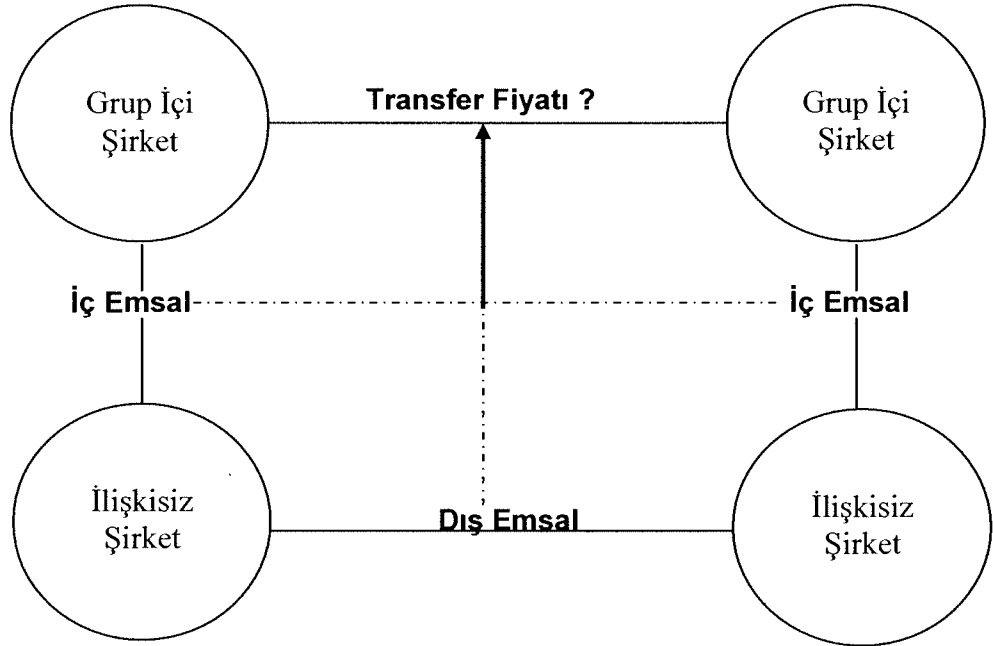
²²⁹ Namık Kemal Uyanık, a.g.e., s. 32.

²³⁰ Doğan Şenyüz, **Açıklama ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 52-54.

anlamına gelmemektedir. Kanun gerekçesine göre, emsallere uygunluğun saptanması açısından, iç ve dış emsallerin her zaman bir arada kullanılması mümkündür. İç ve dış emsal kavramları 2007/12888 No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı'nın "Tanımlar" başlığı altındaki 3/ğ-h. maddesinde aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- **İç emsal:** Mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedeli ifade etmektedir.
- **Dış emsal:** İlişkisiz kişilerin kendi aralarında yaptıkları karşılaştırılabilir nitelikteki işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedeli ifade etmektedir.

Şekil 3 – Transfer Fiyatlandırmasında İç ve Dış Emsal

Kaynak: Doğan Şenyüz, a.g.e., s. 53.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu vergi mevzuatımıza girmeden önce emsal bedel, genelde işletmenin kendi içerisinde aranmakta ve çoğunlukla daha önce yapmış olduğu satışlar temel alınarak tespit edilmekteydi. Ancak 5520 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte, emsal bedel tespiti mükelleflere yüklenmiştir.

Bu kapsamda mükelleflerin, ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri işlemler için detaylı çalışmalar yaparak, iç ya da dış emsaller tespit etmeleri gerekmektedir. İşletmenin kontrol atındaki işlemleri için en iyi emsal şüphesiz ki, yine aynı işletmenin benzer şartlarda üçüncü kişilerle gerçekleştirdiği işlemler, başka bir deyişle iç emsaller olacaktır. Çünkü her iki işlemde de işlemi gerçekleştiren aynı işletmedir ve işleme konu olan ürünler ile işlem koşulları benzer niteliktedir. Ancak uygulamada şirketlerin çoğu zaman güvenilir bir iç emsal tespit edemedikleri görülmektedir.²³¹

İç emsalin bulunamadığı durumlarda, dış emsalin tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak dış emsale ulaşmak çoğu zaman kolay olmamaktadır. Türkiye’de Sermaye Piyasası Kurulu’nun denetimine tabi kurumlarla, banka ve sigortalar dışındaki işletmeler dışında kamuya açık bilgi alınabilecek kaynaklar bulunmamaktadır. Faaliyette bulunulan sektörün, finansal tabloları yayınlanan yukarıdaki işletmelerin sektörlerinden farklı olması durumunda ise, yerli olarak kullanılacak başka bir kaynak kalmamaktadır. Ancak bu sorunun henüz tasarı halinde olan yeni Ticaret Kanunu’nun yasalaşması ile çözülmesi mümkündür. Çünkü bu tasarıya göre, anonim ve limited şirketler finansal tablolarını ve diğer bazı bilgilerini altı ay içerisinde Ticaret Sicil Gazetesi’nde ve bir yerel gazetede ilan edeceklerdir.²³²

Dış emsallerin kaynakları, çeşitli ticari kuruluşlarca oluşturulan veri tabanları, finansal analistlerce yapılan sektör araştırmaları, ülkenin yasal hükümleri gereği ve şirket ortaklarını bilgilendirme amacını taşıyan şirketlerin açıklamakla yükümlü oldukları yıllık finansal raporlar, şirket web sitelerinde açıklanan bilgiler gibi kamuya açık bilgi kaynakları olabileceği gibi, üçüncü kişilere ait ve vergi idaresince tedarik edilmiş, ancak transfer fiyatlandırması denetimine tabi olan vergi mükelleflerine açık olmayan gizli bilgiler de olabilmektedir.²³³

²³¹ Mehmet Akif Tunç, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsal Tespiti”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 200, Ağustos 2009, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090815089.htm, 18 Nisan 2010.

²³² Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Karar ve Tebliğ Taslakları Üzerine”, **Yaklaşım**, Sayı: 177, Eylül 2007, s. 75.

²³³ OECD, **Comparability: Public Invitation to Comment on a Series of Draft Issues Notes**, CTPA/CFA (2006) 31, 10 May 2006, para.2, p. 23; Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”, s. 10-11.

Türkiye’de borsaya kote edilmiş şirketler dışında, verilerin halka açıklanması zorunluluğu olmaması sebebiyle henüz bir veri tabanı oluşturulamamıştır. Bir veri tabanının Türk Vergi İdaresince kabul edilebilmesi için en önemli şart güvenilir olmasıdır ve bu güvenilirlik verilerin ancak eksiksiz ve doğru olması ile sağlanabilmektedir. Bununla birlikte, emsal tespitinin halka açık bir veri tabanından yapılması gerekmektedir.²³⁴ Bu sebeplerle, yabancı ülkelerde yer alan veri tabanları vasıtasıyla dış emsallere başvurulması çoğu zaman kaçınılmaz olmaktadır.

Uluslararası uygulamalarda dış emsallerin tespiti için yaygın bir şekilde özel sektör tarafından oluşturulan veri tabanları kullanılmakta ve bu veri tabanlarından alınan bilgiler doğrultusunda oluşturulan ekonomik analizler ilgili vergi idareleri tarafından değerlendirilmektedir. Bu veri tabanları içerisinde uluslararası transfer fiyatlandırması uygulamalarında en yoğun olarak kullanılan veri tabanı, Amadeus veri tabanıdır.²³⁵ Bu veri tabanlarının tamamı abonelik sistemi ile çalışmaktadır ve her biri abonelik için müşterilerine farklı fiyatlar uygulamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki; işletmelerin söz konusu veri tabanlarını kullanmak için seçim yaparken, ilgili oldukları ticari faaliyetler hakkında bilgiler içeren veri tabanlarını seçmeleri gerekmektedir. Bu durum ise, bahsedilen veri tabanlarının belirli bir sektöre ya da alana göre düzenlenmiş verileri içeriyor olmasından kaynaklanmaktadır.²³⁶

Türk Vergi İdaresi tarafından henüz yurt dışı emsallerin kullanılması ile ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Bu açıdan, mali idare tarafından dış emsallerin tespit yöntemleri ile ilgili düzenlemeler yapılması ve yurt dışında mevcut uluslararası veri tabanlarının mükelleflerce kullanılabilir hale getirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bununla birlikte, işletmeler dış emsal kullanmak zorunda iseler, hazırladıkları transfer fiyatlandırması dokümantasyon raporlarında öncelikle iç emsal araştırması yapıldığını, ancak güvenilir bir iç emsal tespit edilemediğini belirtmelidirler. Bunun

²³⁴ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 243, Temmuz 2008, s. 74.

²³⁵ Mehmet Akif Tunç, **a.g.e.k.**

²³⁶ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, s. 66.

yanı sıra, yurt dışında bulunan dış emsallerin kullanılması halinde, yurt içinde bulunan dış emsallerin neden kullanılmadığı detaylı bir şekilde açıklanmalıdır.²³⁷

Emsal bedel konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise, gizli emsal kavramıdır. Vergi idarelerinin vergi denetimlerinde ya da beyan usulü vasıtasıyla diğer vergi mükelleflerinden tedarik ederek kullandığı, ancak işlemleri emsal karşılaştırmasına konu olan mükelleflere açık olmayan emsaller “gizli emsal (secret comparables)” olarak tanımlanmaktadır. Gizli emsalin kullanılması demek, hakkında vergi tarhiyatı yapılan mükellefin transfer fiyatı farklılığını açıklayabilecek koşullara ilişkin herhangi bir bilgisinin olmadığı anlamına gelmektedir.²³⁸

Yukarıda yer alan açıklamalardan görüldüğü üzere, idarelerin gizli emsal uygulamaları sebebiyle, işletmeler ile idareler eşit şartlara sahip olmamaktadır. İdarenin, diğer şirketlerin finansal tablolarına ulaşma imkanı her zaman bulunmaktadır. İşletmeler ise çoğu zaman bu bilgilere ulaşamadıklarından, şirketlerin kendi çabaları ile ulaştıkları emsaller, idarenin ulaştığı emsallerin yanında yetersiz kalacaktır. Bu durumda, idarenin gizli emsali kullanarak tarhiyat yapmasına ilişkin mevzuatımızda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak böyle bir durum, hakkaniyet ilkesine aykırı olup, vergi mahremiyetinin de ihlali anlamına gelmektedir. Diğer ülkelerdeki yargı organları, bu gibi gizli emsallerinin kullanılmasını kabul etmeme eğilimindedirler.²³⁹

2.2.4.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi

Transfer fiyatlandırmasında karşılaştırılabilirlik analizi, vergi mükellefleri açısından uygulayacakları transfer fiyatlarının belirlenmesi, vergi idaresi açısından ise herhangi bir transfer fiyatı düzeltilmesine gerek olup olmadığının tespiti açısından önem taşımaktadır. Transfer fiyatlandırmasında “karşılaştırma”, sadece fiyatların ya da fiyat aralıklarının karşılaştırmasından ziyade, daha geniş anlam yüklenecek şekilde bir “koşul” karşılaştırmasını ifade etmektedir.²⁴⁰

²³⁷ Mehmet Akif Tunç, a.g.e.k.

²³⁸ Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”, s. 11.

²³⁹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”, *Yaklaşım*, Sayı: 187, Temmuz 2008, s. 39.

²⁴⁰ Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”, s. 10.

Önceki bölümde belirtildiği üzere, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde kullanılan transfer fiyatlarının belirlenmesinde, piyasa fiyatlarına uygunluk aranırken ülkemizde ve birçok ülkede uygulanan “emsallere uygunluk ilkesi” temel alınmaktadır. Emsal fiyatın tespiti ise, transfer fiyatlandırmasına ilişkin raporlarda yer alan karşılaştırılabilirlik analizi ile mümkün olmaktadır.²⁴¹

“Karşılaştırılabilirlik” kavramı, karşılaştırma konusu yapılan iki olayın birbiri ile karşılaştırılabilecek derecede yakın olması, hatta arasında fark olmaması ya da fark olması halinde makul ayarlamalarla bu farklılığın yok edilebilecek durumda olması anlamına gelmektedir. Karşılaştırma analizi yapılmadan transfer fiyatlandırması yapıldığının anlaşılması ya da iddia edilmesi mümkün değildir. Bu analizin, maddi ve gayrimaddi mallar, hizmetler ve finansal işlemler dahil olmak üzere tüm emsal bedel yöntemlerinin uygulamasında yapılması gerekmektedir.²⁴²

1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği’nin 4.1. bölümünde düzenlenen karşılaştırılabilirlik analizi, genel olarak ilişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerindeki koşullarla, aralarında ilişki bulunmayan kişiler arasındaki benzer nitelikteki işlemlerin koşullarının karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Tebliğ’e göre emsal bedel prensibinin uygulanabilmesi için, karşılaştırılabilirlik analizlerinin yapılması şarttır.²⁴³

1 Seri No’lu Genel Tebliğ’in devamında bu karşılaştırmaların güvenilir sonuçlar vermesi; karşılaştırılan durumlar arasında farklılıklar varsa, bu farklılıkların işlemi somut bir biçimde etkilememesi veya söz konusu farklılıkların etkisini ortadan kaldırmak için uygun düzeltimlerin yapılmasına bağlanmıştır. Bu çerçevede yapılacak karşılaştırılabilirlik analizinde;

- Karşılaştırılmakta olan mal veya hizmetlerin nitelikleri,
- İlişkili ve ilişkisiz kişilerin yerine getirdikleri işlevler ve üstlendikleri riskler,

²⁴¹ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, s. 65.

²⁴² Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 44.

²⁴³ Namık Kemal Uyanık, “Transfer Fiyatlandırması ve Örtülü Sermaye Düzenlemelerine Göre Vade Farklarının Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Öneriler”, **Yaklaşım**, Sayı: 207, Mart 2010, s. 53.

- İşlemlerin gerçekleştiği pazarın yapısı (pazar hacmi, pazar yeri gibi),
 - Pazardaki ekonomik koşullar,
 - Kurumların iş stratejileri,
- dikkate alınacaktır.

Yukarıda yer alan düzenlemeden anlaşılacağı üzere; “karşılaştırılabilir olmak”; kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışındaki işlemler arasında maddi bir farklılık olmamasını, varsa bile var olan farklılıkların gerekli düzeltmelerle giderilmesinin mümkün olması durumunu ifade etmektedir. Karşılaştırılabilirlik analizi, zorunlu olarak hem iç hem de dış emsaller için bir gerekliliktir.²⁴⁴

Kontrol altındaki işlem ve kontrol dışı işlem kavramları 2007/12888 No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı’nın “Tanımlar” başlığı altındaki 3/f-g. maddesinde aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- **Kontrol altındaki işlem:** Birbirleriyle ilişkili olan kişiler arasındaki işlemleri ifade etmektedir.
- **Kontrol dışı işlem:** Birbirleriyle herhangi bir şekilde ilişkisi bulunmayan kişiler arasındaki işlemleri ifade etmektedir.

Karşılaştırılabilirlik analizi iki farklı aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada, bağımsız şirketler arasındaki karşılaştırılabilir emsali ticari işlem bulunmakta, ikinci aşamada ise inceleme konusu bağlı şirketler arasındaki işlem, emsali işleme göre değerlendirilmektedir. Kontrol dışı işlem, kurumlar vergisi uygulamasında, emsal alınacak işlem anlamına gelmektedir. Karşılaştırılabilirlik analizinde temel amaç, ideal sonuca mümkün olduğunca yaklaşmak olduğundan, işlemler emsaline uygun olduğu sürece, mükellefe dilediği gibi işlemlerini oluşturma yetkisi verilmekte ve belirli bir esnekliğe sahip olmaktadır. Mükelleflerin kontrol altındaki işlemleri değerlendirilirken, kontrol dışı işlemler ile bire bir aynı olması beklenmemekte, mantıklı bir değerlendirme emsallere uygunluk için yeterli görülmektedir.²⁴⁵

²⁴⁴ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”, s. 33.

²⁴⁵ Hüseyin Işık, a.g.e., s. 90-91.

Karşılaştırılabilirlik analizinin kolay bir şekilde uygulanamaması sebebiyle, OECD Rehberi doğrultusunda mevzuatımıza giren, kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışı işlemler karşılaştırılırken 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nde açıklanan aşağıdaki unsurların göz önüne alınması gerekmektedir. Bu unsurlardan “mal veya hizmetlerin nitelikleri” ve “işlev analizi” başlıklı ilk iki unsurun ilişkili ve ilişkisiz kişiler arasında karşılaştırılmasında, söz konusu işlemlere ilişkin sözleşme koşullarının da (sağlanan garantinin kapsamı ve süresi, taşıma süreleri, kredi süreleri gibi) dikkate alınması gerekmektedir.

2.2.4.1.1. Mal veya Hizmetlerin Nitelikleri

Tebliğ'de mal veya hizmetlerin niteliğindeki farklılıkların, genellikle söz konusu mal ya da hizmetlerin değerinde de belli bir farklılığa neden olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespitinde, bu tür farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Mal ya da hizmetlerin niteliklerini belirlerken aşağıda yer alan faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir:²⁴⁶

- Mal ve hizmetlerin alım ya da satımında; malların fiziksel özellikleri, kalite ve güvenilirliği, arz miktarı ve bulunabilirliği gibi özellikler,
- Hizmetlerde; hizmetin yapısı ve büyüklüğü gibi özellikler;
- Gayri maddi varlıklarda ise; işlemin biçimi (satış, lisans gibi), malın tipi (patent, marka, know - how gibi), garanti süresi ve kapsamı, malın kullanımından sağlanan faydalar gibi özellikler.

Örneğin; bilinen bir marka ile üretim yapan bir kuruluşun fiyatı ile aynı pazarda benzer özelliklere sahip bir ürünü üreten kuruluşun fiyatı “marka” özelliği dikkate alınmadan karşılaştırıldığında, emsallere uygun fiyata ulaşmak mümkün olmayacaktır. Çünkü bir ürün üzerinde en çok değer yaratılmasına imkan veren

²⁴⁶ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, a.g.e., s. 39-40.

unsur, o ürünün marka değeridir. Müşteri daha kaliteli olduğuna inandığı için o ürüne, benzer diğer ürünlerden daha fazla bedel ödemektedir.²⁴⁷

İşleme uygulanacak yöntemin karşılaştırılabilir fiyat yöntemi olması durumunda, bu yöntemde mal ve hizmetin niteliklerindeki farklılıklar çok daha önemli olduğundan, bu unsur detaylı olarak analiz edilmelidir. Çünkü ortaya çıkacak farklılıkların tespiti ve bu farklılıklar sonucu düzeltimlerin nasıl yapılacağı, bu unsurun doğru ve kapsamlı analiziyle ortaya çıkacaktır. Ancak örneğin, uygulanacak yöntemin işleme dayalı net kar marjı yöntemi olması durumunda, mal ve hizmetin özelliklerinin ayrıntılı analizine gerek duyulmayacaktır. Bu bakımdan, analizin kendisi transfer fiyatlandırmasının bütün unsurları açısından birbiriyle bağlantılı bir değerlendirmeler bütünüdür. Bu çerçevede, unsurlar, yöntemler ve emsaller arasında interaktif bir ilişki kurulup, analiz sürecinin diğer hususlarla ilgili değerlendirmelere bağlı olarak yürütülmesi gerekmektedir.²⁴⁸

2.2.4.1.2. İşlev Analizi

İşlev analizi; ilişkili kişiler arasında yapılan işlemlerde tarafların üstlendikleri işlevler, katlandıkları riskler ve sahip oldukları varlıkların irdelenmesi suretiyle, işlemlerin karşılaştırılabilir olup olmadıklarının ve işleme taraf olanların meydana getirdikleri katma değerlerin tespit edilmesine yönelik bir araçtır. Bu anlamda işlev analizi, kontrol edilen işlemlerde uygulanan fiyatların, bağımsız kişiler arasında uygulanmakta olan fiyatlarla karşılaştırılmasında, şartların ne ölçüde uyum içerisinde olduğu hakkında bilgi vermektedir.²⁴⁹

İşlev analizi; esas olarak işletmenin bütün operasyonlarının içinde bulunduğu sektör, pazar ve işletmenin kendisi dikkate alınarak, sermaye, emek ve risk faktörlerinin karın oluşumuna olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu analiz işletmenin organizasyon yapısını, yönetim yapısını, faaliyetlerini, ürünlerini,

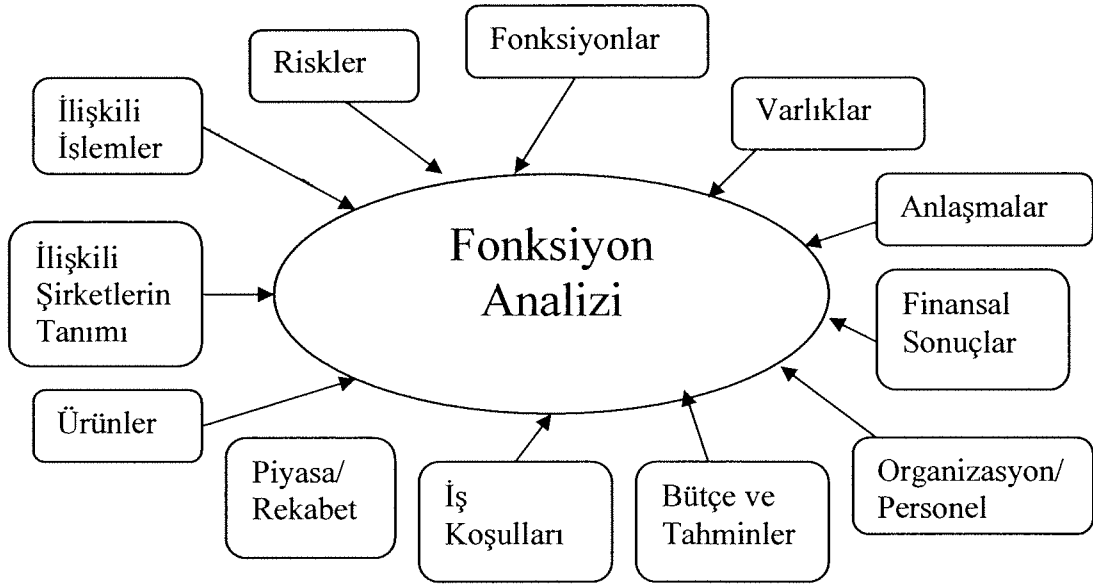
²⁴⁷ Ali Haydar Yıldırım, “Transfer Fiyatlandırmasına Yönelik Düşünceler”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 228, Eylül 2007, s. 71.

²⁴⁸ Feyyaz Yazar, “Transfer Fiyatlandırmasında Karşılaştırılabilirlik Analizi, Önemi ve Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 334, Haziran 2009, s. 61.

²⁴⁹ Serdar Sunay, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009, s. 156.

risklerini vb. diğer özellikleri açısından değerlendirmeleri içermektedir.²⁵⁰ Fonksiyon analizine giren bazı unsurlar aşağıdaki şemada yer almaktadır.

Şekil 4 – Fonksiyon Analizinin Kapsamı

Kaynak: Canan Aladağ, “Transfer Fiyatlamasına Yöntemsel Bakış ve Türkiye’de Beklenen Düzenlemeler”, PwC, İstanbul, 2006, Slide 6, (Çevrimiçi) <http://www.vergiportali.com/doc/TF/TFSUNUM2.pdf>, 10 Mayıs 2010.

Taraflardan birinin gerçekleştirdiği işlevler, üstlendiği riskler ve sahip olduğu varlıklar ne kadar fazla olursa, söz konusu işleme ilişkin olarak yarattığı katma değer de o kadar fazla olacağından, söz konusu tarafın toplam kardan yarattığı katma değer ile orantılı olarak pay alması beklenmektedir. İlişkili kişilerin elde edecekleri karların, gerçekleştirilen işlevler, üstlenilen riskler ve sahip olunan varlıklar ile orantılı olması öngörülmektedir.²⁵¹ Bu bakımdan işlev analizinde, “risk”, “varlık” ve “işlev” unsurlarının ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Tebliğ’de yer alan düzenlemeye göre, ilişkisiz kişiler arasındaki işlemlerde, her bir tarafın kullandığı varlıklar ve üstlendiği riskler, emsallere uygun fiyat veya bedel üzerinde doğrudan etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla, yapılan işlemlerin

²⁵⁰ Feyyaz Yazar, **a.g.m.**, s. 62.

²⁵¹ Serdar Sunay, **a.g.m.**, s. 156.

karşılaştırılabilirliğinin tespitinde, tarafların gerçekleştirdikleri işlevlerin göz önünde bulundurulması zorunludur. Kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespitinde dikkate alınabilecek işlevler aşağıdaki gibi sayılabilmektedir:

- Tasarım,
- Üretim,
- Montaj,
- Araştırma ve geliştirme,
- Hizmet,
- Satın alma,
- Dağıtım,
- Pazarlama,
- Reklam,
- Nakliye,
- Finansman ve yönetim gibi işlevler.

Tebliğ'in devamında işlev analizinde ayrıca kullanılan ya da kullanılacak olan varlıkların, bu varlıkların türünün (kullanılan fabrika ve tesis, gayri maddi varlıklar vb.) ve niteliğinin (kullanılan varlığın yaşı, piyasa değeri, yeri, mülkiyet hakkının sağladığı koruma vb.) de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede, ilgili tarafların gerçekleştirdiği temel işlevlerin tanımlanması gerekmektedir. Kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemleri gerçekleştiren kişilerin karşılaştırılmasında, ilişkisiz kişilerin üstlendiği işlevlerde belli maddi farklılıklar varsa, düzeltim yapılması zorunlu olacaktır.

İşlev analizi, transfer fiyatlandırmasında kullanılacak yöntemlere göre daha ön plana çıkabilmektedir. Örnek vermek gerekirse; geleneksel işlem yöntemlerinden maliyet artı yöntemi ya da yeniden satış fiyatı yönteminin uygulanması gerektiği durumlarda işlev analizi, karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre daha önemli olmakta ve bu sebeple söz konusu analizin daha kapsamlı yapılmasını gerektirmektedir.²⁵²

²⁵² Feyyaz Yazar, **a.g.m.**, s. 63.

Ayrıca Tebliğ'e göre işlev analizi yapılırken, ilgili tarafların üstlendikleri risklerin de dikkate alınması gerekmektedir. İlişkili kişiler arasındaki işlemlerde, tarafların üstlendikleri riskler koşulları etkiliyorsa, işlev analizinde bu risklerin mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle, kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılmasında, üstlenilen riskler arasında önemli farklılıklar varsa ve bunların düzeltimi mümkün değilse, karşılaştırılabilirlik söz konusu olmamaktadır. Bu risklere;

- Pazar riski (girdi maliyetleri ve çıktı fiyatlarındaki dalgalanmalar gibi),
 - Finansal riskler (faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, kredi riskleri gibi),
 - Araştırma ve geliştirme yatırımlarındaki başarısızlık riski,
 - Yatırımlarla, kullanılan malzeme, tesis ve fabrikalarla bağlantılı zarar riski,
 - Kredi riski,
- örnek olarak verilebilmektedir.

Yukarıda yer alan örnekler doğrultusunda karşılaştırmada üstlenilen risklerin değerlendirilmesi yapıldığında; serbest piyasada tahmini risk arttıkça, buna paralel olarak fiyatın da arttığı görülmektedir. Bu sebeple, tahmini risklerde önemli derecede farklılık olduğu durumlarda, kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlemlerin ve bu doğrultuda şirketlerin karşılaştırılabilir olduklarını söylemek mümkün değildir.²⁵³

2.2.4.1.3. Ekonomik Koşullar

Ekonomik koşulların analizi, önemle dikkate alınması gereken bir diğer husustur. Bu analizin basit ve yüzeysel olarak yapılması, son derece yanlış sonuçların doğmasına sebep olabilmektedir. Ekonomik analizde öncelikle ilgili ülkenin ekonomik durumu ve diğer ülkelerdeki durumla ilgili temel farklılık ve benzerlikler ortaya konulmalıdır. Sonrasında, şirketlerin durumlarının ilgili ekonomilerdeki parametrelerden nasıl etkilendiğinin, dolayısıyla işlemdeki fiyat ya da bedeli etkileyecek hususların ortaya konulması gerekmektedir. Bu bakımdan,

²⁵³ Billur Yaltı Soydan, "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", s. 110.

yapılan işlemin ekonomik koşullardan etkilenip etkilenmediği veya nasıl ve ne kadar etkilendiği bu analiz ile ortaya konulabilmektedir.²⁵⁴

Tebliğ’de belirtildiği üzere, işlem konusu mal veya hizmet aynı olmasına karşın, pazardaki ekonomik koşullar farklıysa, emsallere uygun fiyat farklı olabilecektir. Bu nedenle, karşılaştırma yapılırken pazar koşullarının aynı olması ya da fiyat üzerinde etkisi bulunan farklılıkların düzeltimlerle giderilebilir olması gerekmektedir. Karşılaştırma konusu olabilecek ekonomik koşullar aşağıdaki gibi sayılabilmektedir:

- Coğrafi konum,
- Pazar hacmi,
- Pazardaki rekabetin boyutu,
- Alıcı ve satıcının pozisyonları,
- Mal ve hizmetlerin benzerlerinin bulunabilirliği,
- Bölgeler itibarıyla mal veya hizmet arz ya da talep düzeyi,
- Pazarda devlet tarafından yapılan düzenlemeler,
- Arazi, işçilik ve sermaye unsurlarını da içeren ürün maliyetleri,
- Ulaşım masrafları,
- Perakendeci ya da toptancı olma koşulları,
- İşlem tarihi ve zamanı.

Ekonomik koşullarda dikkate alınması gereken bir diğer husus ise, ekonomide hüküm süren devrevi hareketlerdir. Ekonomilerin genişleme ve daralma dönemleri arasında geçişgenlik göstermesi halinde, emsal bulmak oldukça zorlaşmaktadır. Emsal işlem bulmada yaşanan zorluklar, şirketlerin işlem esaslı yöntemlerden ziyade, kar esasına dayanan yöntemleri tercih etmesine sebep olabilmektedir.²⁵⁵

²⁵⁴ Feyyaz Yazar, **a.g.m.**, s. 61.

²⁵⁵ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 96-97.

2.2.4.1.4. İş Stratejileri

Karşılaştırılabilirlik analizinde göz önüne alınması gereken en zor unsur, kurumların iş stratejileridir. Diğer unsurlar daha ölçülebilir fiyat farklılıklarına yol açarken, iş stratejilerinin yol açacağı farklılıkları karşılaştırabilmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Transfer fiyatlandırmasına yönelik eleştirilerde idare ile mükellefler arasında en çok tartışmanın bu hususta çıkacağını söylemek mümkündür. Şirketlerin iş stratejilerini dikkate almayan ya da bu tür durumlarda mükelleflere karşı yeterince anlayışla yaklaşmayan bir idari tavır, transfer fiyatlandırması düzenlemesinin, şirketlerin kendi durumlarına ve gelecek stratejilerine göre rasyonel ve ekonomik planlamalar yaparak hareket etme haklarının ihlal edilmesine sebep olması anlamına gelmektedir.²⁵⁶

İş stratejilerine ilişkin bilgilerin, analizde işlemin niteliğine göre ayrıntılı olarak dikkate alınması gerekmektedir. İş stratejileri konusunda bu alandaki bilgilerin elde edilebilmesinin kolay olmaması sebebiyle, özellikle buradaki bilgilere ulaşım için ayrı bir çaba sarf etmek gerekmektedir. Bu noktada, işletmelere ait sektör raporları, işletmenin sektördeki konumu, ürün yelpazesi, dergi ya da gazetelerdeki haberler, internet ortamındaki bilgiler, yöneticilerin açıklamaları, işletmenin yıllık raporları vb. gibi bilgilerden iş stratejilerinin ne olduğu ortaya konulabilmektedir.²⁵⁷

İş stratejileri, karşılaştırma yapılırken dikkate alınması gereken önemli hususlardan biri olup, Tebliğ’de bu stratejiler arasında aşağıdaki faktörler sayılmıştır:

- Pazar payının artırılması ve/veya korunması,
- Yenileme ve yeni ürün geliştirilmesi,
- Riskten kaçınma,
- Portföy çeşitlendirmesi,
- İşin gündelik akışına ilişkin diğer faktörler.

²⁵⁶ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler”, **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008, s. 61-62.

²⁵⁷ Feyyaz Yazar, **a.g.m.**, s. 62.

Yukarıda yer alan karşılaştırma yapılmadan önce dikkate alınması gereken hususlar, ancak piyasada her şeyin net olarak görülebileceği durumlarda geçerli olmaktadır. Üretim, pazarlama, finansman, tedarik ve akla gelen her faaliyetin çok şeffaf olduğu bir piyasada bu şekilde karşılaştırma yapılması mümkün olmaktadır.²⁵⁸

İşletmelerin fiyatlandırma politikaları genel amaçlarına göre değişmektedir. Bazı işletmeler yeni bir piyasaya girme amacı taşırken, bazıları ise yeni bir malı tanııtma aşamasında ya da diğer bazı firmalar “pazarda varlığını sürdürme” amacıyla olabilmektedirler. Bu amaçlar; işletmenin fiyatlandırma politikasını etkilemekte ve aynı malın aynı piyasada satılmasına karşın, iki firmanın fiyatlarının farklı olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla; bir işlemin emsale uygunluk ilkesine aykırı olup olmadığının saptanmasında, uyguladığı iş stratejisinin de vergi idaresince göz önüne alınması önem arz etmektedir. Piyasaya girmek ve tutunmak çabası içinde olan iştirakine emsaline göre düşük bedelle satış yapan işletmenin, makul bir süreden sonra normal fiyatlandırmaya dönmesi beklenmektedir.²⁵⁹

2.2.4.2. Emsal Fiyat Aralığı

1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği’nin 4.2. bölümüne göre emsallere uygunluk ilkesi açısından en güvenilir sonuç, karşılaştırmalar sonucunda ulaşılan tek bir fiyat veya bedeldir. Bununla birlikte, yapılan karşılaştırmalar ve uygulanan yöntemler sonucu tek bir fiyat veya bedelden ziyade birbirine yakın birden çok sonucu içeren belli bir fiyat veya bedel aralığına ulaşmak da mümkün olabilmektedir.

Tebliğ’de emsal fiyat aralığı, “aynı yöntemin farklı karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem verilerine uygulanmasından veya aynı verilere farklı transfer fiyatlandırması yöntemlerinin uygulanmasından elde edilen değişik emsal fiyatların oluşturduğu bir fiyat dizisi” şeklinde tanımlanmıştır. Mükellef bu sonuç aralığı içerisinde aritmetik ortalama, mod, medyan veya başka bir ölçüden en makul olanını kullanmak suretiyle bir tutar belirleyebilecektir. Dolayısıyla, mükellefin emsal fiyat

²⁵⁸ Ali Haydar Yıldırım, **a.g.m.**, s. 69.

²⁵⁹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Fiyatlandırma-II”, **Yaklaşım**, Sayı: 207, Mart 2010, s. 29.

aralığının içinde bulunması şartıyla belirleyeceği bu fiyat ya da bedel kabul edilecektir. Ancak, belirlenen emsal fiyat aralığının içindeki fiyatların birbirinden büyük ölçüde farklı olması durumunda, karşılaştırılabilirlik analizindeki unsurların veya yapılan düzeltim işlemlerinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse, (A) Kurumu'nun ilişkili kişilere sattığı (X) malının emsallere uygun fiyatının tespiti ile ilgili olarak farklı transfer fiyatlandırması yöntemlerini kullanması sonucu 10, 40, 75 ve 100 olmak üzere dört fiyat bulduğunu varsayalım. Bu durumda, söz konusu fiyatların birbirinden büyük ölçüde farklı olması nedeniyle, kurumun karşılaştırılabilirlik analizini veya kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemler arasındaki maddi farklılıkların düzeltimini yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Buna karşılık bulunan fiyatların 10, 12, 13 ve 17 olması durumunda, 10 ve 17 arasında dikkate alınabilir emsal fiyat aralığından bahsedebilmek mümkündür. İkinci örneği incelediğimizde, bulunan her fiyat sadece bir kez tekrarlandığı için, seride en çok tekrarlanan veriyi esas alan “mod” yöntemi kullanılamaz. Aynı şekilde bulunan fiyatlar 10 ile 17 arasında görece eşit dağılmadığı ve daha çok 12 civarında yer aldığı için, serinin tam ortasındaki veriyi esas alan “medyan” yöntemi de kullanılmamalıdır. Dolayısıyla, burada aritmetik ortalamanın kullanılması daha doğru olmaktadır.²⁶⁰

Emsal fiyat aralığı, vergi incelemelerinde mükellefle vergi idareleri arasında potansiyel olarak sorun yaratma özelliğine sahiptir. Karşılaşılan iki önemli sorunu aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.²⁶¹

- Karşılaştırılabilir örnekler içerisinde aşırı değerler olması durumunda, İdare tarafından yapılması gereken ilk iş, bu aşırı değerlerin ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi olmalıdır. Aşırı kar ya da zararlı değerlerin normal ekonomik koşullarda faaliyette bulunan bağımlı işletmenin değerleri ile karşılaştırılması hatalı sonuçlar verecektir. Bu sebeple bazı ülkeler uygulamada aşırı değerleri otomatik olarak reddedip aralığa dahil etmezken, bazı ülkelerin ise dahil ettiği görülmektedir.

²⁶⁰ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler”, s. 62-63.

²⁶¹ Namık Kemal Uyanık, a.g.e., s. 63.

- Zarar eden işletmenin değerlerinin emsal fiyat aralığına dahil edilip edilmeyeceği, ikinci bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Yine bazı ülkeler zararları aralığa dahil etmezken, bazıları ise zararları normal bir ekonomik sonuç olarak kabul edip, aralığa dahil etmektedir. Aşırı değerlerde olduğu gibi zararlarında ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, zararların ne kadar zamandır devam ettiğinin tespiti de önem arz etmektedir.

Emsal fiyat aralığının oluşturulması, mükellefler açısından zorunlu bir uygulama olmamaktadır. Ancak mükellefler oluşturdukları emsal fiyat aralığını, transfer fiyatlandırmasında uyguladıkları bedelin emsal bedel olduğunu ispat etme konusunda önemli bir araç olarak kullanabilmektedirler.²⁶²

2.2.5. Emsallere Uygun Fiyat ya da Bedelin Tespitinde Kullanılan Yöntemler

OECD transfer fiyatlandırması ile ilgili önemli çalışmalar yapmakta ve hem üye olan hem de üye olmayan ülkelere, transfer fiyatlandırmasına yönelik çeşitli önerilerde bulunmaktadır. OECD transfer fiyatlandırmasında emsal bedel ilkesinin kullanılarak, transfer edilen mal ya da hizmetin piyasa fiyatı, piyasa fiyatının olmadığı durumlarda ise belirlediği diğer bazı yöntemlerle, çok uluslu şirketlerin transfer fiyatı olarak kullanmalarını önermektedir.²⁶³

OECD tarafından geliştirilen ve Türk vergi mevzuatında esas alınan bu yöntemlerin temel amacı, çok uluslu işletmeler ile vergi idareleri arasında yaşanan ihtilafları minimum düzeye indirmek ve öngörülebilir bir sistem oluşturmaktadır.²⁶⁴ Yöntem seçiminin belirlenmesinde genel olarak aşağıdaki kıstasların dikkate alınabileceğini söylemek mümkündür.²⁶⁵

- İşlemlerin yapısı,
- Bilgiye ulaşılabilirlik,
- Yerel vergi mevzuatı.

²⁶² Aysel Duman, **a.g.e.**, s. 95.

²⁶³ M.Fatih Güner, **a.g.e.k.**

²⁶⁴ Mahmut Yardımcıoğlu, Veli Özer, Nuray Demirel, **a.g.m.**, s. 58.

²⁶⁵ Metin Duran, **a.g.m.**, s. 13.

OECD Modeli'ndeki yöntemlerin sınıflandırması Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3 – OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde Yer Alan Yöntemler

Geleneksel İşlem Yöntemleri (Traditional Transaction Methods)	İşlemsel Kar Yöntemleri (Transactional Profit Methods)
1- Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method) 2- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method) 3- Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)	1- Kar Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method) 2- İşlemsel Net Marj Yöntemi (Transactional Net Margin Method)

Kaynak: Mahmut Yardımcıoğlu, Veli Özer, Nuray Demirel, **a.g.m.**, s. 58.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi'nde; emsallere uygun fiyat ya da bedelin tespitinde mükelleflerin uygulayabileceği üç ayrı yöntem öngörüldüğü, bu yöntemlerin, OECD'nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde "geleneksel işlem yöntemleri" olarak öncelikle önerilen temel yöntemler olduğu belirtilmiştir. Bu yöntemlerden hiçbirisi emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermiyorsa, mükellefler kendi belirleyecekleri bir yöntem ile anılan fiyat ya da bedeli belirleyebileceklerdir. Ancak, bu şekilde bir belirleme yapabilmeleri için maddede öngörülen üç yönteme de başvurabilme olanağının olmaması gerekmektedir. Bu durum, maddede 4. yöntem olarak belirtilmiştir. Bu yöntemler arasında uygulama açısından herhangi bir öncelik sırası yoktur, uygulama kıstası, "işlemin niteliğine en uygun yöntem"dir. Bu bağlamda, işleme uygulanacak yöntemlerden birisi, emsallere uygun fiyat ya da bedeli yansıtma açısından diğer yöntemlerden daha belirleyici ise yani "işlemin niteliğine en uygun yöntem" ise, uygulanacak yöntem olarak söz konusu bu yöntem seçilecek, diğer yöntemlere kesinlikle başvurulmayacaktır. Madde gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, mükelleflerin farazi olarak bir yöntem belirlemesi mümkün olmamaktadır.²⁶⁶

²⁶⁶ Erkan Yetkiner, "K.V.K'da Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını Düzenlemesinde Yanıtlanması Gereken Bazı Sorular", **Vergi Dünyası**, Sayı: 306, Şubat 2007, s. 49.

Transfer fiyatlandırmasında seçilen yöntemlerin uygulanmasında, bazı teknik analiz çalışmalarının yapılması gerekecektir.²⁶⁷ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/4. maddesinde *“kurumların, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit edecekleri”* hükme bağlanmıştır. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı eleştirisine muhatap tutulmamak için, kurumların ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde uyguladıkları fiyat ya da bedellerini;

- Piyasa fiyatı ile karşılaştırarak; **karşılaştırılabilir fiyat**,
- Makul bir kar oranı ekleyerek; **maliyet artı**,
- Makul bir brüt satış karı düşülerek; **yeniden satış fiyatı**,
- Bunların hiçbirinin kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise, kendi tespit edecekleri,

bir yönteme göre “emsallere uygun olup olmadığını” tespit etmeleri ve ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde uyguladıkları fiyat ya da bedellerin, emsallere uygun olduğundan emin olmaları gerekmektedir.²⁶⁸

Emsal bedelin bulunmasında yaşanan güçlük nedeniyle belirlenen yöntemlere alternatif olarak, kazancın yüklenilen işlev ve risklere göre dağılımını esas alan “formüle dayalı dağıtım” yöntemi önerilmekte ise de, bütün ülkelerin üzerinde mutabık kalacakları bir formülün geliştirilmesindeki zorluk nedeniyle bugüne kadar bu yöntem yaygın olarak kullanılamamıştır.²⁶⁹ Transfer fiyatlandırması yöntemlerine alternatif olarak önerilen ve global bölüşüm formülü olarak da adlandırılan bu yöntem, OECD tarafından eleştirilmiş ve emsallere uygunluk ilkesine bir seçenek olamayacağı ileri sürülmüştür.²⁷⁰

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesi ile getirilen transfer fiyatlandırması düzenlemesini, mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer

²⁶⁷ Gündoğan Durak, “Transfer Fiyatlandırması Formunun Doldurulması”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 54, Haziran 2008, s. 39.

²⁶⁸ Şükrü Kızılot, “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım**, Sayı: 165, Eylül 2006, s. 39.

²⁶⁹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Fiyatlandırma-I”, **Yaklaşım**, Sayı: 206, Şubat 2010, s. 37.

²⁷⁰ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Emsale Uygunluk İlkesine Bir Seçenek: Global Bölüşüm Formülü”, **Yaklaşım**, Sayı: 195, Mart 2009, s. 25.

alan örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesinden ayıran en önemli özelliklerden bir tanesi, 5520 Sayılı Kanun'da emsallere uygun fiyat ya da bedelin tespitinde maddede sayılan yöntemlerin kullanılma zorunluluğunun getirilmiş olmasıdır.²⁷¹ Söz konusu yöntemler ile örtülü kazanç dağıtımı konusunda yeni değerlendirme ölçütleri getirilmiştir.²⁷²

2.2.5.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri

OECD'nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde geleneksel işlem yöntemleri ile ilgili yer alan açıklamalar şu şekildedir: "Geleneksel işlem yöntemleri olarak adlandırılan bu yöntemler, bağlantılı kuruluşlar arasındaki ticari ve mali işlemlerde emsallere uygun fiyatın belirlenmesinde kullanılan en açık yöntemlerdir. Bu nedenle de eğer uygulanma olanağı varsa, geleneksel işlem yöntemleri diğer tüm yöntemlere tercih edilmektedir. Bununla birlikte iş yaşamının karmaşıklığı, zaman zaman bu yöntemlerin uygulanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Uygulama için yeterli verilerin bulunamadığı böyle durumlarda, işleme dayalı kar yöntemlerini de içeren diğer yöntemlere başvurulabilecektir."²⁷³

OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde yer alan açıklamalar doğrultusunda geleneksel işlem yöntemleri, ilişkili şirketler arasındaki ticari ve mali işlemlerde emsallere uygun fiyatın belirlenmesinde en çok kullanılan yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemler sayesinde, standart nitelik taşıyan mal ve hizmetlerde emsal bedelin tespit edilmesi belirli bir disiplin altına alınmış olmaktadır.²⁷⁴

Belirlenen yöntemler birbirlerini destekler konumda olmakla birlikte, OECD Rehberi bu yöntemlerin belirli bir hiyerarşi içerisinde uygulanması gerektiğini

²⁷¹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 72.

²⁷² Hüsamettin Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı İle İlgili 1 Nolu Genel Tebliğ Çıktı", *Vergi Dünyası*, Sayı: 317, Ocak 2008, s. 19.

²⁷³ OECD, *Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*, OECD Publications, Paris, 2001, p. II-17; Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", s. 31.

²⁷⁴ Sema Küçük, "Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-I", *Yaklaşım*, Sayı: 198, Haziran 2009, s. 61.

önermekte ve özellikle geleneksel işlem yöntemlerinin öncelikle uygulanmasını kabul etmektedir. Bununla birlikte, OECD Rehberi Vergi İdarelerinin transfer fiyatlandırması denetimine, mükelleflerin seçmiş olduğu yöntem açısından bakılmasının önemini vurgulamakta ve mükelleflere yöntemleri seçme serbestisi tanımaktadır.²⁷⁵ Nitekim Türk vergi mevzuatında da geleneksel işlem yöntemlerine öncelik tanınmıştır.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemi olarak ayrılan geleneksel işlem yöntemleri, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/4. maddesinde yer almakta, bunun yanı sıra 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 5. bölümünde de örneklerle birlikte ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.2.5.1.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/4-a. maddesi karşılaştırılabilir fiyat yöntemini; *“bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesi”* şeklinde tanımlamıştır.

Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilişkili kişilerle yapılan işlemin, birbirleriyle ilişkili olmayan kişilerin yaptıkları işlemler ile karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir. İşlemlerin karşılaştırılabilir nitelikte işlem olarak değerlendirilmesi içinse;

- İşleme konu mal ya da hizmetlerin,
- İşlem koşullarının,

ilişkili kişiler ve ilişkili olmayan kişiler arasındaki işlemlerde benzer nitelikte olması gerekmektedir. Dolayısıyla, işleme konu olan mal ya da hizmetlerin benzer

²⁷⁵ Timur Çakmak, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygun Fiyatın Belirlenmesi İçin Kullanılan Yöntemler ve Bu Yöntemlerin İşleyişi”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 306, Şubat 2007, s. 57.

nitelikte olması yeterli olmayıp, aynı zamanda işlem koşullarının da benzer nitelikte olması karşılaştırılabilirlik açısından önem taşımaktadır.²⁷⁶

Bu yöntemde diğer işletmelerin benzer mal ya da hizmetler için belirlediği satış fiyatı veya bedeli kullanılarak emsal bir fiyat belirlenmektedir. Başka bir deyişle, bu yöntemde transfer fiyatları, emsallere uygun benzer işletmelerdeki fiyatlar dikkate alınarak tespit edilmektedir.²⁷⁷ Bu bakımdan, yöntemin kullanılması için emsal fiyatı belirlenecek malın karşılaştırılabilir nitelikte olması ve piyasada emsallerinin bulunması önem arz etmektedir. Ayrıca emsal mal ya da hizmetlerin referans olacak fiyatlarının normal piyasa şartlarında oluşması gerekmektedir.²⁷⁸

Tebliğ'in 5.1. bölümüne göre, ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde oluşan fiyatın, ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlerdeki fiyatlardan farklı olması durumunda; ilişkili kişiler arasında yapılan işlemlerin emsallere uygun olarak gerçekleşmediği kabul edilerek, ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlerdeki fiyat, ilişkili kişilerle yapılan işlemlerdeki fiyatın yerine ikame edilecektir. Bu yöntem, işleme konu mal veya hizmet ile işlem koşullarının benzer nitelikte olduğu durumlarda uygulanacaktır. İlgili işlemler arasında, ölçülebilir nitelikte küçük farklılıklar varsa, bu farklılıklar düzeltilerek yöntemin uygulanması mümkündür. Ancak, farklılıkların büyük olması ya da farklılıkların ölçülebilmesinin mümkün olmaması halinde bu yöntemin uygulanabilmesi mümkün olamayacaktır.

Karşılaştırılabilir nitelikte kontrol dışı işlemlerin bulunması durumunda, emsallere uygun fiyat ya da bedelin tespiti bakımından emsallere uygunluk ilkesinin en dolaysız ve güvenilir biçimde uygulanan yöntem olması nedeniyle, karşılaştırılabilir fiyat yöntemi diğer yöntemlere tercih edilmektedir. Bu bakımdan, Kurumlar Vergisi Kanunu yöntemler arasında herhangi bir hiyerarşi öngörmese de, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nde bu yöntemin, diğer yöntemlere tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu yüzden, öncelikle bu yöntemin uygulanması, bu

²⁷⁶ İrfan Vural, "Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Tasarısına Göre Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Sorunları**, Sayı: 212, Mayıs 2006, s. 126.

²⁷⁷ Ömer Tekşen, Gülsüm Bağcı, "Transfer Fiyatlandırmasında Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Bir Muhasebe Uygulaması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 348, Ağustos 2010, s. 133.

²⁷⁸ Sema Küçük, **a.g.m.**, s. 61.

yöntem uygulanamaz ise diğer geleneksel işlem yöntemlerinin uygulanılması daha yerinde olacaktır.²⁷⁹

Karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemler için uygulamada en sık bu yöntem kullanılmakta olup, vergi idarelerince de tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim OECD ve ABD, uygulanabildiği hallerde bu yöntemin diğer yöntemlere tercih edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Diğer ülke uygulamalarında da, bu yöntemin tercih edilen ilk yöntem olduğu görülmektedir. Örneğin, OECD üyesi ülkeler arasında yer almayan Çin'de de gelir idaresi tarafından karşılaştırılabilir fiyat yönteminin, tercih edilmesi gereken ilk yöntem olduğuna karar verilmiştir.²⁸⁰

Konuya ilişkin olarak Tebliğ'de verilen bazı örneklerle baktığımızda; Türkiye'de yerleşik (A) Kurumu, Türkiye'de bulunan ilişkili kurumu (B)'ye ve ilişkili olmayan (C)'ye bilgisayar satmaktadır. Aynı ürünün hem ilişkili hem de ilişkisiz şirketlere satılması nedeniyle karşılaştırılabilir fiyat yöntemi uygulanarak emsallere uygun bedel tespit edilebilecektir. Emsallere uygun bedel tespitinde iç emsal kullanılacak olup, iç emsalin kullanılması emsallere uygun bedelin bulunmasında yeterli olduğundan ayrıca dış emsal aranmamalıdır.

Başka bir örnekte ise; Türkiye'de yerleşik (D) Kurumu'nun Türkiye'de bulunan ilişkili kurumu (E)'ye satışı dışında aynı ürüne ilişkin ilişkisiz firmalara satışı bulunmamakta olup, Türkiye'de aynı sektörde faaliyet gösteren (X) ve (Y) Kurumlarının benzer nitelikteki ürünü ilişkisiz kişilere sattığı tespit edilmiştir. Ürüne ilişkin iç emsalin mevcut olmaması nedeniyle, karşılaştırılabilirlik analizi yapılarak gerekli düzeltmeler sonucu, emsallere uygun fiyatın tespitinde Türkiye'de bulunan (X) ve (Y) Kurumlarının benzer nitelikteki ürüne ilişkin işlemlerindeki fiyat, yani dış emsaller kullanılabilecektir.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi özellikle ticari emtia alım satım işlemleri, borçlanma işlemlerinde faiz oranı tespiti, komisyonlar ve lisans ödemelerinde tercih

²⁷⁹ Metin Duran, **a.g.m.**, s. 13.

²⁸⁰ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 116-117.

edilen bir yöntemdir.²⁸¹ Karşılaştırılabilir fiyat yöntemiyle özellikle ilgili olabilecek faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:²⁸²

- Ürünün kalitesi,
- Sözleşme süreleri,
- Pazarın seviyesi
- Coğrafi pazar,
- İşlem tarihi,
- Döviz kur riski,
- Satışla ilişkili gayrimaddi varlık,
- Alıcı ve satıcı için mevcut alternatifler.

Sonuç olarak karşılaştırılabilir fiyat yöntemine baktığımızda; emsallere uygunluk ilkesinin uygulamadaki bir yansıması olduğu görülmektedir. Uygulamada bu yönteme ilişkin olarak bilgi toplanmasının diğer yöntemlere göre daha kolay olması sebebiyle, bu yöntem sıklıkla kullanılmaktadır.²⁸³ Ayrıca bu yöntem, 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan emsallere uygun fiyat düzenlemesi ile paralel bir yapıdadır. Dolayısıyla, mevcut hükümde herhangi bir geriye gidiş söz konusu olmamaktadır.²⁸⁴

2.2.5.1.2. Maliyet Artı Yöntemi

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/4-b. maddesine göre maliyet artı yöntemi; *“emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını”* ifade etmektedir. Buradaki makul brüt kar oranı, işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere ilişkin olarak ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde uyguladığı brüt kar oranı olacaktır. 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'na göre brüt kar oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

²⁸¹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 73.

²⁸² Metin Duran, **a.g.m.**, s. 14.

²⁸³ Ersin Nazalı, **a.g.m.**, s. 132.

²⁸⁴ Tuncay Kapusuzoglu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, s. 32.

Brüt kar oranı = (Satışlar – Maliyet) / Maliyet

Tebliğ'e göre, piyasa şartları ve gerçekleştirilen işlevler dikkate alınarak ilgili mal ve hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle bulunan tutar ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde emsallere uygun fiyat veya bedel olacaktır. Eğer koşullar uygunsa, işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere ilişkin olarak ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde uyguladığı genel brüt kar marjı (iç emsal), ideal oran olacaktır. Ancak, böyle bir kar marjı mevcut değilse ya da karşılaştırma için gerekli işlem sayısı yetersizse, aynı koşullarda karşılaştırılabilir olmak şartıyla dış emsal de kullanılabilir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, maliyet artı yöntemine göre hesaplanan fiyat ya da bedel, karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre daha çok varsayıma dayalıdır.²⁸⁵ Bu bakımdan yöntemin, piyasa fiyatının olmaması ya da bu fiyatın tespitinin çok güç olması durumunda kullanılabilmesi mümkündür. Maliyet artı yöntemi, ilişkili şirketler arasındaki mal veya hizmet transferlerinde satışı yapan şirketin bu mal veya hizmeti üretme maliyetini temel almaktadır.²⁸⁶

Tebliğ'de yer alan açıklamalar doğrultusunda, kurumların maliyetleri belirlenirken; mal veya hizmetin üretilmesi için yapılan doğrudan ve dolaylı harcamalar dikkate alınacaktır.²⁸⁷ Diğer taraftan, maliyetler belirlenirken faaliyet giderlerine de yer verilmesinin zorunlu olduğu durumlarda, brüt kar marjının hesabında bu giderlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Dolayısıyla, brüt kar marjının hesaplanması sırasında maliyet bazının kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde aynı olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, maliyet bazının az ya da çok olması brüt kar marjını etkileyeceğinden maliyetler kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde aynı olmalıdır. Tebliğ'de yer alan unsurların dışında, tahmini (bütçesel) maliyet - gerçek maliyet, kapasite üzeri zararlar, maliyetlere dahil

²⁸⁵ Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, **a.g.e.**, s. 895.

²⁸⁶ Ömer Tekşen, Gülsüm Bağcı, **a.g.m.**, s. 134.

²⁸⁷ Görüldüğü gibi Tebliğ'de maliyetlerin belirlenmesinde, doğrudan ve dolaylı kavramları kullanılmıştır. Maliyetler değişik açılardan sınıflandırılmakta olup, doğrudan ve dolaylı kavramları ise, maliyetlerin üretim unsurlarına yüklenme biçimlerine göre sınıflandırılmasında kullanılmaktadır. Maliyet hesabında esas alınan üretim unsurlarına dolaysız olarak yüklenebilen maliyetler direkt (dolaysız) maliyet, dolaylı yoldan yüklenebilen maliyetler ise endirekt (dolaylı) maliyet olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 76.

edilmeyen harcamalar ve finansman maliyeti hususlarında hangi maliyetlerin dikkate alınacağı konusu da önem arz etmektedir.²⁸⁸

Malların nitelikleri, şirketlerin üretim süreçleri, verimlilikleri, maliyet yapıları, enerji fiyatları, üretim teknolojileri, kaynak yapıları ve finansman giderleri, bütçeleri, kapasite kullanımları, kapasite aşım giderleri gibi birçok etken işletme maliyetlerini ve karlılık oranlarını etkilemektedir. Bu etkenler sebebiyle işletme karlılıklarının farklı olması bir ölçüde kabul edilebilmektedir. Bu farklılık bazen değerlendirme yapan işletme lehine bazen de aleyhine sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden emsal fiyatın birebir esas alınması durumunda yöntemin uygulama alanı daralacaktır. Bunun sonucunda ise yöntem, daha ziyade yarı mamül bağlantılı üretim yapan firmalar ile üretim yeri ve koşulları ile maliyet yapıları aynı olan şirketler gibi kısıtlı bir işletme kitlesine uygulanmak durumunda kalınacaktır.²⁸⁹

Tebliğ'in devamına bakıldığında, maliyet artı yönteminin uygulanabilmesi için kontrol dışı bir işlemin kontrol altındaki bir işlemle karşılaştırılmasında; karşılaştırılan işlemler arasında taraflarca üstlenilen risk ve gerçekleştirilen işlevlerle birlikte maliyetler arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak, bir farklılık var ise bu farklılıkların maddi etkilerini ortadan kaldıracak düzeltimlerin yapılabilir olması gerekmektedir. Ayrıca, kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde uygulanan muhasebe yöntemleri arasında farklılıklar varsa tutarlılığı sağlamak için kullanılan bilgilerde uygun düzeltimler yapılmalı ve aynı usul ve esasların kullanımında süreklilik bulunmalıdır.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre bu yöntemin uygulanmasında ürün farklılıklarından ziyade, karşılaştırılabilirlik analizinin diğer faktörlerine daha çok ağırlık verilmesi gerekmektedir. Tebliğ'e göre bu yöntem özellikle hammadde ve yarı mamuller ile imal edilen mallara ilişkin işlemlerde, fason imalatlarda ve hizmet tedarikinde uygulama alanı bulmaktadır. Söz konusu hammadde ya da yarı mamuller yaygın olarak piyasada işlem görüyorsa ve bunun sonucunda oluşmuş bir piyasa fiyatı varsa, "karşılaştırılabilir fiyat yöntemi"nin tercih edilmesi gerekmektedir.

²⁸⁸ Timur Çakmak, a.g.m., s. 60-61.

²⁸⁹ Sema Küçük, a.g.m., s. 63.

Karşılaştırılabilirlik tam olarak mümkün değilse “maliyet artı yöntemi”nin uygulanması daha doğru olacaktır.²⁹⁰

Maliyet artı yöntemi de transfer fiyatlandırması uygulamasında sık olarak başvuru alan yöntemler arasında yer almaktadır. Ernst & Young tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bu yöntem ilişkili şirketler arasındaki servis temininde en çok kullanılan yöntemdir.²⁹¹ Bu yöntemin uygulanmasında karşılaşılan zorlukları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:²⁹²

- Maliyetler istikrarsız olabilir,
- Faaliyetler özü itibarıyla karmaşık ve riskli olabilir,
- Masraf dağıtımı grup içi anlaşmalarla çarpıtılmış olabilir.

Yapılan bir ekonometrik çalışma sonucunda, maliyet artı yöntemi yüksek vergi uygulayan ülkelerde seçildiğinde, vergi gelirlerinin maksimum seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden, maliyet artı yönteminin teşvikleri olumsuz yönde etkilediği ve transfer fiyatları üzerinde koordinasyon sağlamada çok uluslu işletmeleri vazgeçirdiği görülmüştür.²⁹³

2.2.5.1.3. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/4-c. maddesine göre yeniden satış fiyatı yöntemi; “*emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış karı düşülerek hesaplanmasını*” ifade etmektedir. 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'na göre söz konusu hesaplama aşağıdaki formül kullanılarak yapılacaktır:

$$\text{Yeniden satış fiyatı} = \text{Emsallere uygun fiyat} * (1 + \text{Brüt satış kar oranı})$$

²⁹⁰ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, s. 32.

²⁹¹ Hüseyin Işık, a.g.e., s. 123.

²⁹² Metin Duran, a.g.m., s. 14.

²⁹³ Işıl Fulya Orkunoğlu, a.g.m., s. 121.

Kanunda yer alan hüküm doğrultusunda yeniden satış fiyatını, “ilişkili bir şirketten alınan mal ya da hizmetlerin ilişkisiz bir şirkete yeniden satışında uygulanan fiyat” şeklinde tanımlamak mümkündür.²⁹⁴ Bu bakımdan yeniden satış fiyatı yönteminde emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için gerekli olan unsurun, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi’nde aralarında herhangi bir şekilde bağlantı bulunmayan gerçek ya da tüzel kişilere yapılması beklenen satış ve bu satışta uygulanacak olan fiyat ya da bedel olduğu belirtilmiştir.

Yeniden satış fiyatı yöntemi, ilişkili kuruluştan satın alınan mal ya da hizmetin bağımsız bir kuruluşa yeniden satışıyla başlamaktadır. Daha sonra bu fiyat, yeniden satış yapanın satış giderleri ile diğer faaliyet giderlerini karşılayacak şekilde brüt marjla azaltılmaktadır. Üstlenilen işlevin gereği, kullanılan kaynaklar ve üstlenilen riskler de dikkate alınarak işlevin gerektirdiği kaynak kadar makul seviyede kar ilave edilmelidir.²⁹⁵

Tebliğ’e göre, farklı ürünlerin söz konusu olduğu işlemler için de kullanılabilecek olan bu yöntem, özellikle pazarlama ve dağıtım faaliyetleri gibi ilişkili şirketin satın aldığı mal veya hizmeti ilişkisiz kişilere sattığı işlemlerde güvenilir sonuçlar vermektedir. Dolayısıyla bu yöntemin temeli, grup içerisinde yer alan pazarlama şirketlerinin uygun bir kar marjı tespit etmelerine dayanmaktadır. Böylece ana şirket, aradaki pazarlama şirketlerinin sayısını arttırarak, karı grup şirketleri bünyesinde dağıtım imkanı bulabilmekte ve bu durum ise sakıncalı olabilmektedir.²⁹⁶ Yeniden satış fiyatı yönteminin kullanım alanları olarak aşağıdaki işlemler örnek olarak verilebilmektedir.²⁹⁷

- Maliyet bedeli tespitinde zorluk yaşanan mallara ilişkin işlemler,
- Farklı ürünlerin söz konusu olduğu işlemler,
- Pazarlama faaliyetleri gibi işlevin önemli olduğu alanlar,
- Pazarlama ve dağıtım faaliyetleri gibi ilişkili şirketlerin satın aldığı mal ya da hizmetin ilişkisiz kişilere satıldığı işlemler.

²⁹⁴ Özgür Biyan, “Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması”, **a.g.e.k.**

²⁹⁵ M.Fatih Güner, **a.g.e.k.**

²⁹⁶ Ali Haydar Yıldırım, **a.g.m.**, s. 70.

²⁹⁷ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 83.

Bu yöntemin uygulanmasında da kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlemin karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Tebliğ’de verilen örneğe baktığımızda; araştırma ve geliştirme harcamalarının faaliyet giderleri ya da satışların maliyeti içerisinde gösterilmesi mümkündür. Ancak, söz konusu harcamaların işlemlerin birinde faaliyet giderleri, diğerinde ise satışların maliyeti içerisinde yer alması durumunda düzeltme yapılması şartıyla, bu iki işlemin karşılaştırılması mümkün olmaktadır.

Yeniden satış fiyatı yöntemi, gerçekleştirilen işlevlerin değerini ölçmektedir.²⁹⁸ Tebliğ’de yapılan açıklamalara göre, bu yöntemin uygulandığı olaylarda genellikle yeniden satışı yapan kişi ya da kuruluş, satmak üzere aldığı mallara herhangi bir şekilde değer artırıcı bir katkıda bulunmamakta, fiziksel olarak ürünün yapısını değiştirmemekte ve söz konusu ürünü aldığı biçimde satmaktadır. Bu çerçevede paketlenme, etiketlenme ve küçük çaplı montajlar değer artırıcı katkı ya da fiziksel değişim olarak değerlendirilmeyecektir. Ancak, yeniden satıştan önce ürüne çok fazla değer katılması veya bir başka ürünle birleştirilmesi nedeniyle ürünün ilk özelliğini yitirmesi hallerinde emsallere uygun bedel bulmak zorlaşacağından, bu yöntemin kullanılması mümkün olmayacaktır.

Yeniden satış fiyatı yöntemiyle özellikle ilgili olabilecek faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.²⁹⁹

- Döviz riskleri,
- Pazarın seviyesi,
- Sözleşmeye dayalı süreler,
- Satış, pazarlama, reklam programları ve hizmetleri,
- Stok seviyeleri ve fiyat koruma programlarını da içeren çeşitli riskler.

Uygulama açısından bakıldığında bu yöntemin, işleme konu olan ürünlerdeki maliyet ve yapısal benzerliklere, diğer geleneksel işlem yöntemlerinden karşılaştırılabilir fiyat yöntemi ve maliyet artı yöntemine göre daha az bağımlı olduğu söylenebilmektedir. Ancak yöntemin uygulanma aşamasında, doğrudan maliyeti

²⁹⁸ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, s. 33.

²⁹⁹ Metin Duran, **a.g.m.**, s. 14.

etkileyen hususlar ya da iş deneyimi, piyasa payı gibi konular karşılaştırmanın güvenilirliğini etkileyebilmektedir.³⁰⁰

2.2.5.2. Diğer Yöntemler

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi'ne göre; emsallere uygun fiyata ulaşmada bu yöntemlerin hiç birisi uygulanamıyorsa, mükellef kendi belirleyebileceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de transfer fiyatlandırmasına konu işlemlere uygulayabilir. Mükellefler, bu kapsamda uygulayabilecekleri yöntemleri tamamen kendileri belirleyecekleri gibi, maddede sayılmayan ancak OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi"nde belirtilen ya da diğer ülkelerin uygulamalarında karşılaşılabilen yöntemleri de kullanabileceklerdir. Bu açıdan uygulama olanağı bulabilecek yöntemlerin en önemlileri, OECD'nin Rehberi'nde "geleneksel işlem yöntemleri"ne başvurma olanağının olmadığı haller için "diğer yöntemler" başlığı altında önerilen kar bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kar marjı yöntemidir. Bu yöntemler, bağlantılı şirketler arasındaki işlemlerden doğan karı temel almaktadır.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, "diğer yöntemler"i uygulanabilmesi için Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde sayılan her üç yöntemin de uygulanma olanağının kesin olarak bulunmamasıdır. Gerekli düzeltimlerin yapılabilir olması durumu da dahil olmak üzere, herhangi bir şekilde söz konusu üç yöntemden birisinin uygulanma ihtimali varsa, "diğer yöntemler"e başvurma olanağı mutlak bir şekilde ortadan kalkacaktır.³⁰¹

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde geleneksel işlem yöntemleri yer almakla birlikte, mükelleflere esneklik sağlamak açısından, "emsale uygun fiyata sayılan yöntemlerden biriyle ulaşma olanağı yoksa mükellefin, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabileceği" hükmü getirilmiştir. Burada, mükellefin kendi belirleyeceği bir yöntemden bahsedilmekle birlikte, uygulanan yöntemin işlemlerin mahiyetine en uygun yöntem olduğunun ispat külfeti mükellefe düşeceğinden, bu durumda genel olarak kabul görmüş diğer OECD

³⁰⁰ Sema Küçük, **a.g.m.**, s. 64.

³⁰¹ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", s. 33.

yöntemlerinin tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Nitekim diğer ülkelerin vergi uygulamaları da bu doğrultudadır.³⁰² Bu bakımdan mükelleflere OECD Rehberi'nde belirtilen veya diğer ülkelerin kullandıkları yöntemleri uygulama imkanı tanınmasının bir avantaj olduğu düşünülebilir, ancak net olarak ortaya konulan yöntemlere başvurulması savunulabilirlik açısından mükellefler lehine olmaktadır.³⁰³

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda, geleneksel işlem yöntemlerinin güvenilir olmadığı veya uygulanma aşamasında zorluk yaşandığı durumlarda, emsal bedelin tespiti için diğer yöntemlere başvurabilmek mümkündür.³⁰⁴ Bu yöntemlerden OECD'nin düzenlemelerine göre en kabul görmüş olan kar bölüşüm yöntemi ile işleme dayalı net kar marjı yöntemi, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde yer alan yöntemler arasında sayılmamakla birlikte, 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nda tanımlanmış ve 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nde ayrıntılı olarak örnekler ile desteklenerek açıklanmıştır.

2.2.5.2.1. Kar Bölüşüm Yöntemi

2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nda kar bölüşüm yöntemi, "ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ilişkin toplam faaliyet karı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanan bir yöntem" şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ'de kar bölüşüm yöntemine başvurulması durumunda aşağıdaki faktörlerin dikkate alınacağı belirtilmiştir:

- Bir ürünün edinimi, üretimi veya satımı ya da hizmet sunumu için yapılan harcamalar,
- Bir ürünün geliştirilmesi veya hizmet sunumu esnasında ihtiyaç duyulan sermaye veya kullanılan varlıklar ya da üstlenilen risk derecesi,

³⁰² Erdoğan Öcal, "Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Transfer Fiyatlandırması (Örtülü Kazanç Dağıtımı) Konusunda Ne Getiriyor?", **Yaklaşım**, Sayı: 166, Ekim 2006, s. 50.

³⁰³ Fatih Saraçoğlu, Ercan Kaya, "Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Sorunları**, Sayı: 216, Eylül 2006, s. 155.

³⁰⁴ M.Fatih Güner, **a.g.e.k.**

- İşlemin her aşamasında gerçekleştirilen işlevlerin göreceli önemi,
- Ölçülebilir nitelikteki diğer faktörler.

Kar bölüşüm yöntemi, ilişkisiz şirketlerin yaptıkları işlemleri veya bu işlemde elde edecekleri karı göz önünde bulundurmak suretiyle, kontrol altındaki bir işlemde oluşan şartların kar üzerindeki etkisini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu yöntemin temel amacının, kontrol edilen bir işlemde oluşturulan ya da empoze edilen şartlar sonucunda gerçekleşen fiktif karın etkisinin elemine edilmesi olduğunu söyleyebiliriz.³⁰⁵

OECD, mal ya da hizmet transferlerinde, örneğin tek çeşit bir gayri maddi varlığın söz konusu olması durumunda olduğu gibi, kayda değer derecede karşılaştırılabilir işlemler bulunmadığında, en güvenilir yöntem olarak kar bölüşüm yöntemini önermektedir. Aynı şekilde yüksek düzeyde entegre olmuş transferlerin olduğu durumlarda da, ayırıcı bir değerlendirme yapılamaması sebebiyle, OECD bu yöntemi tercih etmektedir.³⁰⁶ Dolayısıyla bu yöntem;

- Geleneksel işlem yöntemlerinin kullanılmadığı,
- Özellikle karşılaştırılabilir işlemlerin olmadığı,
- İlişkili kişiler arasındaki işlemlerin birbirinin ayrılmaz bir parçası olduğu durumlarda kullanılmalıdır.

Kar bölüşüm yönteminde önce, ilişkili kuruluşların kontrollü işlemler sonucunda elde ettikleri kar tanımlanır. Sonrasında söz konusu kar ilişkili şirketler arasında, piyasa koşullarına göre düzenlenen bir sözleşme mevcudiyeti varsayımına göre dağıtılır. Her kuruluşun kara olan katkısı fonksiyon analizi ile belirlenir ve dış piyasa verileriyle de değerlendirilir. Fonksiyon analizi, kullanılan aktifler ve üstlenilen risklerin doğrultusunda her kuruluşun işlevlerinin değerlendirilmesini esas almaktadır. Böylece sürece katılan ilişkili kuruluşların kara ne kadar katkıda bulundukları belirlenmeye çalışılmaktadır.³⁰⁷ Bu doğrultuda Tebliğ'e göre de kar bölüşüm yöntemi, iki aşamada gerçekleşmektedir:

³⁰⁵ Timur Çakmak, **a.g.m.**, s. 62.

³⁰⁶ Işıl Fulya Orkunoğlu, **a.g.m.**, s. 123.

³⁰⁷ M.Fatih Güner, **a.g.e.k.**

- İlk aşamada, ilişkili şirketlerin yaptığı işlemde ortaya çıkan paylaşılacak kar tespit edilir.
- İkinci aşamada ise bu kar, ilişkili şirketler arasında paylaşılır.

Tebliğ’de yapılan açıklamalar doğrultusunda aynı şekilde, kontrol altındaki işlemlerden elde edilen toplam kar da iki aşamada paylaştırılmaktadır:

- İlk aşamada, ilişkisiz şirketlerin benzer türdeki kontrol dışı işlemlerden elde ettikleri kar marjı dikkate alınarak, her ilişkili şirketin toplam kar içerisinde alacağı kar miktarı belirlenir.
- İkinci aşamada, ilk aşamada ilişkili şirketlere yapılan kar dağıtımından sonra toplam kardan geriye kalan bakiye kar var ise, bu kar üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler nispetinde ilişkili şirketler arasında tekrar dağıtılmak suretiyle, ilişkili şirketlerin kontrol altındaki işlemlerden elde ettikleri karlar yeniden hesaplanır. Dolayısıyla, gerekli düzeltimlerin yapılması sonucu, ilişkili kişilerin kontrol altındaki işlemlerde uygulayacağı emsallere uygun fiyat tespit edilir.

Kar bölüşüm yönteminin, işlemlerin birbirleriyle iç içe geçtiği ya da bağlantılı olduğu veya her bir işlemin ayrı ayrı ele alınmasının zor olduğu durumlarda kullanılması daha uygun olmaktadır. Yöntemin en güçlü tarafı; karşılaştırılabilir işlemlere doğrudan, sıkı bir şekilde bağlı olmaması sebebiyle bağımsız şirketler arasında tanımlanabilen bir işlem olmasa dahi kullanılabilmesidir. Zayıf tarafı ise; dış piyasa verilerinin az olarak kullanılması sebebiyle, kar dağıtım sonuçlarının subjektif bir nitelik taşımasıdır. İş ortaklığı ve adi ortaklık şeklinde yürütülen ticari işlemlerden elde edilen karın dağıtımında kullanışlı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁸

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; İsviçre’de faaliyette bulunan (A) Kurumu çok önemli bir ilacın ana maddesini üretmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de tam mükellef olan ilişkili (B) Kurumu ise söz konusu ilacın İsviçre’de

³⁰⁸ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, s. 34.

üretilmesinden sonra kendisinin yapmış olduğu Ar-Ge faaliyeti sonuçları ile ana maddeyi birleştirerek nihai ürün haline getirmekte ve bu ürünün Türkiye’de dağıtımına yetkili tek şirket olmaktadır. Bu noktada emsal bedel tespitinde yöntem seçilirken aşağıda yer alan hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Üretilen ürünün son derece özgün ve ileri düzeyde bir yapıda olması sebebiyle, piyasada karşılaştırılabilir benzer nitelikte başka bir ürün bulunmamaktadır. Bu yüzden, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanması mümkün olmamaktadır. Maliyet artı yönteminin uygulanabilmesi için ise, yeterli bilgi ve veri bulunmamaktadır. Ürünün ilişkili kişiler arasında nitelik değiştirerek alım ya da satıma konu edilmesi sebebiyle de yeniden satış fiyatı yönteminin uygulanması söz konusu değildir. Bu durumda, geriye kar bölüşüm yöntemi kalmakta ve bu yöntem uygulanabilecek en iyi yöntem olmaktadır.

Genel uygulamaya bakıldığında, birleşik karın bölüşümü için birden fazla işlemde elde edilen toplam faaliyet karı esas alınmakta ve karın bölüşümünde “katkı analizi” yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem, kurumların analiz edilen işleme ne kadar katkı sağladıkları üzerine kurulmuştur. Sonuç olarak, bu yöntemde asıl sorun karın ilişkili kurumlar arasında dağılımının nasıl yapılacağıdır. OECD Rehberi, bu yöntemin uygulamasında daha çok birleşik kar analiz yöntemi, kalan kar yöntemi, sermaye dönüşüm oranına göre kar bölüşümü ve bağımsız kurumların benzer işlemleri dolayısıyla gerçekleşen karının emsal olarak alınması yöntemlerini tercih etmektedir.³⁰⁹

2.2.5.2.2. İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi

2007/12888 No’lu Bakanlar Kurulu Kararı’nda işleme dayalı net kar marjı yöntemi, “mükellefin kontrol altındaki bir işlemde; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kar marjının incelenmesi esasına dayanan yöntem” olarak tanımlanmıştır.

³⁰⁹ Timur Çakmak, a.g.m., s. 62.

İşleme dayalı net kar marjı yönteminde, kontrol altındaki işlemlerle kontrol dışındaki işlemlerin karşılaştırılma aşamasında, kar düzey göstergeleri esas alınmaktadır.³¹⁰ Bahsi geçen kar düzey göstergeleri, faaliyet giderlerinin satışlara oranı, kullanılan sermayenin getiri oranı, brüt karların brüt faaliyet giderlerine oranı gibi çeşitli göstergelerden oluşmaktadır.³¹¹ Başka bir deyişle bu yöntemde, uygun bir baza (maliyet, satış ya da aktifler) dayalı olarak, vergi mükelleflerinin kontrol altındaki bir işlemde elde ettiği göreceli net kar marjı incelenmektedir.³¹²

İşleme dayalı net kar marjı yönteminde, transfer fiyatının tespit edilmesi amacıyla daha ziyade kontrol altındaki bir işlemde mükellefin realize ettiği uygun bir taban ile ilişkili net kar marjı test edilmektedir. Bu açıdan işleme dayalı net kar marjı yönteminin uygulanmasının, maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinin uygulanmasına benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir.³¹³ İşleme dayalı net kar marjı yöntemi ile diğer yöntemler arasındaki fark, diğer iki yöntemde de brüt kar marjı hesaplanırken, bu yöntemde net faaliyet kar marjının hesaplanmasıdır. Bu yöntemde de karşılaştırılabilirlik analizi yapılacaktır. Ancak işlevlerde farklılık olsa dahi, net faaliyet kar marjı, bu farklılıktan diğer yöntemlerde dikkate alınan brüt kar marjına göre daha az etkilenmektedir. Dolayısıyla bu yöntemi diğer yöntemlerle kıyasladığımızda, “gayri safi kar” yerine “safi kar” dikkate alınmakta ve net kar marjının işlevsel farklılıklardan daha az etkilenmesi sonucunda emsal bulma olanağı artmaktadır.³¹⁴

Tebliğ’e göre net faaliyet kar marjının tespitinde, ilk olarak mükellefin karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde uyguladığı net faaliyet kar marjı dikkate alınacaktır. Bunun mümkün olmaması durumunda ise, ilişkisiz bir kurumun karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemde uyguladığı net faaliyet kar marjı dikkate alınacaktır. Yöntemin uygulanmasında ilişkili kurumların işlev analizinin yapılması gereklidir. Aralarında ilişki bulunmayan işletmelerin net faaliyet kar marjlarının kullanılacağı durumlarda, güvenilir sonuçların elde edilebilmesi için işlemlerin karşılaştırılabilir olup olmadığı ve ne kadar düzeltme yapılması gerektiği

³¹⁰ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 91.

³¹¹ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 136.

³¹² Murat Çak, **a.g.e.**, s. 79.

³¹³ Timur Çakmak, **a.g.m.**, s. 62.

³¹⁴ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Emsale Uygunluk İlkesine Bir Seçenek: Global Bölüşüm Formülü”, s. 23.

belirlenmelidir. Bu yöntem kullanılarak yapılan analizlerde, ilişkili kurumun tek bir kontrol altındaki işlemine ait karı dikkate alınmalıdır.

Yukarıda yer alan yasal düzenleme doğrultusunda bu yöntemde, mükellefin kontrol altındaki işleminden kaynaklanan net karı, aynı mükellefin kontrol dışı işlemlerinden elde edeceği net kara göre belirlenmelidir. Buna imkan yoksa, bağımsız şirketlerin karşılaştırılabilir işlemleri sonucunda elde edilen net kar tutarı yol gösterici olacaktır. Sonrasında, işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespiti ve sağlıklı sonuçlar elde edilmesi için gerekli düzeltmelerin yapılması amacıyla, bağlantılı şirketle bağımsız şirket arasında işlevsel analiz gerçekleştirilecektir.³¹⁵

İşleme dayalı net kar marjı yönteminin, ülkeler arasında anlaşma olduğunda tercih edilmesi daha uygun olmaktadır. Bu anlaşmalar doğrultusunda, yerel ve yabancı vergi kanunlarının çeşitli işlemlere uygulanabilirliği sağlanmaktadır.³¹⁶ Aşağıda yer alan durumlar bu yöntemin uygulanma alanlarına örnek olarak verilebilmektedir:³¹⁷

- Taraflardan birine ait işlemlerin karmaşık olduğu alanlar,
- Birbiriyle ilişkisiz çok sayıda faaliyet alanının bulunduğu durumlar,
- Taraflardan birinin güvenilir bilgi elde etme imkanının kısıtlı olduğu durumlar.

Kar düzey göstergelerinin, işlem farklılıklarından diğer yöntemlere göre daha az etkilenmesinin dışında, bu yöntemin başka bir avantajı, yerine getirilen işlevin ve üstlenilen sorumluluğun birden fazla bağlantılı şirket için ayrı ayrı saptanmasına gerek olmamasıdır. Bu durum, taraflardan birine ait işlemlerin karmaşık olması, birbiriyle ilişkisiz çok sayıda faaliyet alanı bulunması ya da taraflardan birisinden güvenilir bilgi elde etme olanağının zor olması halinde ön plana çıkmaktadır. Bu yöntemin en büyük dezavantajının ise, bir işlemin brüt kar tutarı ya da fiyatı üzerinde

³¹⁵ Ersin Nazalı, “Transfer Fiyatlandırması-III”, **Yaklaşım**, Sayı: 177, Eylül 2007, s. 151.

³¹⁶ Işıl Fulya Orkunoğlu, **a.g.m.**, s. 121.

³¹⁷ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 92.

hiç etkisi olmayan veya çok az etkisi olan bazı hususlardan etkilenmesi olduğunu söyleyebiliriz.³¹⁸

Bunların dışında, ilişkili kişilerle yapılan alım ve satımlarda uygulanacak fiyat ya da bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşma yoluyla da belirlenebilmektedir. Peşin fiyatlandırma anlaşmaları olarak adlandırılan bu durum, üçüncü bölümde ayrıntılı olarak açıklanacağından, konuya bu bölümde yer verilmemiştir.

2.2.6. Gayri Maddi Haklarda Transfer Fiyatlandırması Uygulaması

İlişkili kişiler arasındaki işlemler genellikle mal ya da hizmet transferine yönelik olsa da, grup şirketleri arasında el değiştirme süreci en detaylı olan kalemlerden birisi gayri maddi haklar olarak karşımıza çıkmaktadır.³¹⁹ Gayri maddi hakların yer aldığı ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlere ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir. Çünkü bu tarz işlemlerin vergisel açılarından değerlendirilmesi oldukça güçtür.³²⁰

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nin 10. bölümünde yer almakta olan gayri maddi haklar, özellikleri nedeniyle ticari gayri maddi haklar ve pazarlama amaçlı gayri maddi haklar olmak üzere iki grup altında değerlendirilmektedir. Bazı gayri maddi haklar ise her iki özelliği de taşıyan karma, melez varlıklardır.³²¹ Bilgi birikimi, ticari sırlar gibi fikri mülkiyet (intellectual property) hakları, ticari ya da pazarlama karakterli olabilmekte, dolayısıyla karma varlıklar kapsamına girmektedir.³²²

³¹⁸ OECD, **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**, p. III-9; Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", s. 34.

³¹⁹ Özgür Çubukçu, "Gayrimaddi Haklarda Aktifleştirme, Değerleme, Satış ve Devir İşlemlerinin Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi", **Mali Pusula**, Sayı: 52, Nisan 2009, s. 82.

³²⁰ Mehmet Aktaş, **a.g.e.**, s. 148.

³²¹ Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 151.

³²² Mehmet Aktaş, **a.g.e.**, s. 149.

2.2.6.1. Gayri Maddi Haklarda Emsallere Uygunluk İlkesi

Emsal bedel uygulama prensipleri, ilişkili şirketler arasında gerçekleşen gayri maddi varlıkların transfer işlemlerinde de geçerli olmaktadır. Ancak emsal bedel prensibinin gayri maddi hakların yer aldığı kontrol altındaki işlemlerde uygulanması oldukça zordur. Nitekim transfer edilen mal ya da hizmet içinde bulunan gayri maddi varlığın özelliği sebebiyle bağımsız benzer bir işlemle karşılaştırma ve değerini belirleme imkanı işlemin yapıldığı tarih itibarıyla olanaklı olmayabilmektedir.³²³

Tebliğ'e göre, gayri maddi haklara ilişkin emsallere uygun fiyat ya da bedelin belirlenmesinde öncelikle gayri maddi hakkı devreden ile devralan taraf ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Gayri maddi hakka ilişkin emsal fiyat/bedel devreden yönünden; karşılaştırılabilir nitelikteki bağımsız bir işlemde, gayri maddi hakkın sahibinin söz konusu hakkı başkasına devretmeyi kabul edebileceği bedel olmalıdır. Devralan yönünden emsal fiyat/bedel, karşılaştırılabilir ilişkisiz bir kurumun faaliyetlerinde kullanmayı düşündüğü gayri maddi varlık için ödemeyi kabul ettiği tutarı ifade etmelidir.

Gayri maddi hakların transferine (devrine) ilişkin koşullar, bir gayri maddi varlığın doğrudan satışına ilişkin olabileceği gibi, imzalanan bir lisans anlaşması sonucunda gayri maddi varlığa ilişkin hakkın karşılığında ödenen bir royalti ödemesi şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

2.2.6.2. Gayri Maddi Haklarda Emsallere Uygun Bedelin Tespitinde Kullanılabilecek Yöntemler

Tebliğ'e göre, ilişkili kişiler arasında gerçekleştirilen işlemlerde gayri maddi hakların yer alması halinde, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanabilmesi için kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışı işlemler arasında karşılaştırılabilirlik analizinin yapılması gerekmektedir. Daha sonra gayri maddi varlığın alım ya da satım işleminde kullanılacak en uygun transfer fiyatlandırması yöntemi

³²³ A.e., s. 151-152.

belirlenecektir. Ancak değerli gayri maddi varlıkların söz konusu olduğu hallerde, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerin bulunması zorlaşabilmektedir.³²⁴

Bir gayri maddi varlığın satışı ya da lisanslanması işlemlerine yönelik olarak emsallere uygun fiyat/bedel tespit edilirken karşılaştırılabilir fiyat yöntemi kullanılabilir. Bu yöntemde göre, aynı gayri maddi hakkın sahibi, benzer bir gayri maddi hakkın karşılaştırılabilir şartlarda ilişkisiz kuruluşlara hangi fiyattan transfer edildiğini veya lisans hakkının verildiğini belirleyebiliyorsa, bu fiyat ya da bedel emsallere uygun fiyat/bedel olarak kullanılabilir.

Gayri maddi haklar içeren ürünlerin satışında da karşılaştırılabilir fiyat yöntemi uygulanabilir. Gayri maddi hakların pazarlanması söz konusu olduğunda, uygulanacak olan karşılaştırılabilirlik analizinde, müşteri tarafından kabul edilebilirlik, coğrafi önem, pazar payı, satış hacmi ve ilgili diğer unsurların dikkate alınması gerekir. Ticari gayri maddi haklar söz konusu olduğunda ise, karşılaştırılabilirlik analizinde ayrıca ilgili gayri maddi haklar ve Ar-Ge işlevlerinin taşıdıkları önemin de dikkate alınması gerekmektedir. Ancak karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerin bulunmadığı yüksek düzeyde değerli gayri maddi hakların yer aldığı işlemlerde, emsallere uygun fiyat/bedelin tespitinde karşılaştırılabilir fiyat yönteminin dışındaki diğer yöntemlerin kullanılabilmesi mümkündür.

Tebliğ’de de belirtildiği üzere, yerel vergi mevzuatında gayri maddi varlık transferlerinde emsallere uygunluk ilkesinin sağlanabilmesi için öncelikli olarak “karşılaştırılabilir fiyat yöntemi” öngörülmüştür. Bununla birlikte, ülkemiz ve uluslararası transfer fiyatlandırması uygulamalarında, bu yöntemin yanı sıra, grup içi gayri maddi hak kullanımları için kar bölüşüm yöntemi de ideal bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, uluslararası transfer fiyatlandırması uygulamalarında gayri maddi varlıklar için maliyet artı ve işleme dayalı net kar marjı yöntemlerinin de kullanılabilirliği teorik bazda öngörülmektedir.³²⁵

³²⁴ Namık Kemal Uyanık, a.g.e., s. 159.

³²⁵ Özgür Çubukçu, a.g.m., s. 86-87.

2.2.7. Grup İçi Hizmetlerde Transfer Fiyatlandırması Uygulaması

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nin 11. bölümünde ayrıntılı olarak yer alan grup içi hizmetler konusunun uluslararası uygulamalara paralel olarak ayrı bir başlık altında düzenlenmiş olması, bu tarz işlemlere muhatap olan ulusal ve özellikle çok uluslu şirketler açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, söz konusu Tebliğ'de sırasıyla "gayri maddi haklar" ve "grup içi hizmetler" konularının ayrı bir başlık altında detaylı olarak açıklanması, vergi incelemelerinde bu kapsamdaki işlemlerin inceleme elemanları tarafından daha ayrıntılı bir şekilde inceleneceği anlamına gelebilmektedir.³²⁶

Grup içi hizmet, ilişkili şirketler arasında gerçekleşen, genellikle ana şirketin bağlı şirketlerine veya aynı gruba bağlı şirketlerden birinin diğerlerine verdiği hizmetleri ifade etmektedir. Grup içi hizmetlerle ilgili olarak;

- Grup içi hizmetin fiilen sağlanıp sağlanmadığı,
- Söz konusu hizmete/hizmetlere adı geçen şirketin ihtiyacı olup olmadığı,
- Hizmetin alınmış olması halinde hizmet bedelinin emsallere uygunluk ilkesine uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla, grup şirketleri tarafından grup üyesi olan diğer şirketlere sunulan hizmetlerin, yukarıda yer alan şartların tamamının sağlanması halinde, hizmeti alan grup şirketlerince giderleştirilebilmesi mümkündür. Yasal düzenlemenin gereği olarak, grup içi hizmetleri sunan grup şirketinin, grup üyesi olan diğer şirketlere söz konusu hizmetleri emsallere uygun fiyatlar üzerinden yansıtması gerekmektedir.³²⁷

³²⁶ Mehmet Müstehlik, "Transfer Fiyatlandırması Açısından İlişkili Kişilerde Grup İçi Hizmetler", **E-Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080411270.htm, 20 Ağustos 2010.

³²⁷ Serkan Uçar, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Kapsamında Grup İçi Giderlerin Grup Şirketlerine Yansıtılması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 337, Eylül 2009, s. 94.

2.2.7.1. Grup İçi Hizmetlerin Fiilen Sağlanıp Sağlanmadığının Tespiti ve Emsallere Uygunluk İlkesi

Tebliğ'e göre, emsallere uygunluk ilkesi gereği grup içi hizmetin verilip verilmediğinin belirlenmesinde, hizmeti alan grup üyesinin ticari pozisyonunu güçlendirecek ticari veya ekonomik bir değer sağlayıp sağlamadığı dikkate alınmalıdır. Grup içi hizmeti alan şirketin söz konusu hizmete ihtiyacı olup olmadığı hususu, en önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmeti alan şirketin hizmete ihtiyacının olmadığına tespit edilmesi durumunda, söz konusu şirketin grup içi hizmet elde ettiğinin kabulü mevzuat açısından mümkün bulunmamaktadır.³²⁸

Grup içi hizmetlerin, grubun bir veya daha fazla sayıdaki üyesi tarafından tanımlanan bir gereksinimi karşılamak üzere, grubun bir diğer üyesi tarafından sağlandığı durumda, hizmetin fiilen sağlanıp sağlanmadığının belirlenebilmesi mümkün bulunmaktadır. Öte yandan, grup içi şirket tarafından sağlandığı belirtilen hizmetler karşılığı ilişkili kişilere ödeme yapılmış olması, hizmetin fiilen sağlanıp sağlanmadığının tespiti hususunda göz önüne alınacaktır. Ancak yapılan bir ödemenin "yönetim gideri" olarak tanımlanmış olması da söz konusu hizmetlerin fiilen sağlandığını göstermemektedir.

Grup içi hizmetlerin fiilen sağlanıp sağlanmadığının yanı sıra hizmet bedelinin hem hizmeti alan hem de hizmeti sağlayan bakımından ayrı ayrı ele alınarak emsallere uygunluğunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Mükellefler işlemin koşullarını ve özelliklerini en iyi yansıtan yöntemi kullanarak, emsallere uygunluk ilkesiyle tutarlı fiyat ya da bedel uyguladıklarını göstermek zorundadır. Bu ise, grup içi hizmetler karşılığını oluşturan bedellerin, benzer şartlarda ilişkisiz şirketler tarafından yapılan işlemlerde aynı emsal bedel bulunması gerektiği anlamına gelmektedir.³²⁹

³²⁸ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 101.

³²⁹ Kadir Çekirdekoğlu, "İlişkili Şirketlerde Grup İçi Hizmetlerin Dağıtımı ve Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünnyası**, Sayı: 329, Ocak 2009, s. 103.

Grup içi şirketlerden birine ya da bir kaçına verilen hizmetlerin doğrudan belirlenebildiği durumlarda, Tebliğ’de belirtilen yöntemler çerçevesinde emsallere uygun bedelin tespiti gerçekleştirilebilecektir. Öte yandan, bir grup şirketinin ilişkili kurumlara sağladığı hizmetleri ilişkisiz kişilere sağlaması durumunda da emsallere uygun bedelin tespiti aynı şekilde belirlenecektir. Ancak, çeşitli hizmetlerin tüm grup içi şirketlere verilmesi halinde hizmeti veren tarafından katlanılan toplam hizmet maliyeti grup içindeki şirketlerin hizmetten faydalanma oranlarına göre dağıtılacaktır.

2.2.7.2. Grup İçi Hizmetlerde Emsallere Uygun Bedelin Tespitinde Kullanılabilecek Yöntemler

Grup içi hizmet bedellerinin yansıtılmasında uygulanabilecek yöntemler, OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nde doğrudan ve dolaylı yansıtma yöntemi olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan yansıtma yöntemi; belirli grup içi hizmetlerin net olarak tanımlanan bir baz üzerinden doğrudan yansıtılması yöntemidir. Doğrudan yansıtma yönteminin, bir hizmetin hem ilişkili hem de ilişkisiz kurumlara sağlandığı durumlarda kullanılması daha doğru olacaktır. Dolaylı yansıtma yöntemi ise; grup içi hizmetlerle ilgili bedellerin maliyet paylaşım yöntemleri bazında yansıtılmasını ifade etmektedir.³³⁰

Tebliğ’e göre, grup içi hizmetlerde emsal bedelin belirlenmesinde kullanılacak yöntemlerin, Tebliğ’in ilgili bölümlerine göre tespit edileceği tabiidir. Ancak, grup içi hizmetlerin fiyatlandırılmasında “karşılaştırılabilir fiyat yöntemi veya maliyet artı yöntemi”nin uygulanması diğer yöntemlere tercih edilebilmektedir. Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, hizmeti alan tarafın faaliyet gösterdiği piyasadaki ilişkisiz kuruluşlar arasında karşılaştırılabilir nitelikteki bir hizmetin bulunduğu durumlarda uygulanabilecektir.

Karşılaştırılabilir bir fiyatın bulunmadığı durumlarda ise “maliyet artı yöntemi”nin kullanılması uygun olacaktır. Bu yöntemin uygulanışında, hizmete dahil edilen maliyet kategorilerinde kontrol altındaki ve kontrol dışındaki işlemler arasında bir tutarlılığın da mevcut olması gerekmektedir. Öte yandan, karşılaştırılabilir fiyat

³³⁰ A.e., s. 103-104.

yönteminin veya maliyet artı yönteminin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda, emsal bedelin doğru bir biçimde belirlenebilmesini sağlamak üzere, birden fazla yöntem dikkate alınabileceği gibi "işlemsel kar yöntemleri"nin kullanılması da mümkündür.

Tüm grup şirketlerinin yurt içinde olması ya da dönem sonlarında kar beyan etmeleri halinde, grup içi hizmetlerin sunulması ve grup üyesi diğer şirketlere yansıtılması suretiyle grup şirketlerinden birine kar transfer edilmesi sürecinde, vergi matrahının aşınmaması, yani Hazine zararı oluşmaması sebebiyle bu durum önem arz etmeyecektir. Ancak tersi durumda, hizmeti sunan grup şirketi karının bir kısmını, grup üyesi diğer şirketlere transfer edecek ve bu yolla vergi matrahını aşındıracaktır. Özetle, grup şirketlerince, grup içi hizmetlerin hesap dönemini zararlar kapatan grup üyesi tarafından sunulmasının tercih edilmesi halinde, vergiden kaçınma imkanı doğacaktır.³³¹

2.2.8. Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13/3. maddesine göre; emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur. Madde gerekçesinde de, hesaplama ve belgelerin yöntemin seçilme gerekçelerini açıklayan en önemli unsurlar olmaları sebebiyle, seçilen yöntem ve uygulanmasına ilişkin bütün hesaplama ve işlemlerin ayrıntılı olarak tutulması ve saklanması gerektiği belirtilmiştir. Yöntemin neden seçildiği konusunda ikna edici gerekçeyi mükellefler idareye sunmak zorundadır, dolayısıyla bu konuda mükellefler yükümlü durumda olmaktadır.³³²

2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın "Tanımlar" başlığı altındaki 3/k. maddesinde belgelendirme; "emsallere uygunluk ilkesinin transfer fiyatlandırmasının her aşamasında göz önünde bulundurulduğunu göstermek amacıyla mükellef tarafından tutulan kayıtlar ile sağlanan bilgiler" şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu

³³¹ Serkan Uçar, **a.g.m.**, s. 94-96.

³³² Zihni Kartal, "Transfer Fiyatlaması Nasıl Belgelenir?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008, s. 151-152.

Karar'ın 18. maddesine göre ise; belgelendirmede amaç, transfer fiyatlandırmasına ilişkin sürecin anlaşılması ve hesaplamaların ayrıntılarının gösterilmesidir.

Mükelleflerden istenecek belgeler 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nin 7. bölümünde ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup, buna göre emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur. Dolayısıyla, yöntemin seçilme gerekçelerini açıklayan en önemli unsurlar bu hesaplama ve belgeler olduğundan, seçilen yöntem ve bu yöntemin uygulanmasına ilişkin bütün hesaplama ve işlemlere ait belgeler ayrıntılı olarak tutulmalı ve saklanmalıdır.

Kurumlar vergisi mükelleflerinin, ilişkili kişilerle bir hesap dönemi içinde yaptıkları mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri ile ilgili olarak (Ek: 2)'de yer alan "TRANSFER FİYATLANDIRMASI, KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM ve ÖRTÜLÜ SERMAYEYE İLİŞKİN FORM"u doldurmaları ve kurumlar vergisi beyannamesi ekinde, bağlı bulunulan vergi dairesine göndermeleri gerekmektedir.

Düzenleme kurumlar vergisi mükellefleri için öngörüldüğünden, gelir vergisi mükelleflerinin söz konusu formu doldurma zorunlulukları bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de mukim şirketin serbest bölgede faaliyet gösteren şubesinin işlemleri, Türkiye'de kurumlar vergisi mükellefi olan ana şirkete ait form ile beyan edilecektir.³³³ Formun düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Sirküler'de ayrıntılı olarak yer almaktadır.

1 Seri No'lu Tebliğ'de yer alan ilişkili kişilerle işlem yapan mükelleflerin, işlem yaptıkları ilişkili kişilerin cari hesap dökümünü alıp öncelikle işlemleri alım, satım, ödeme, faiz, kur farkı, KDV ödemesi ya da tahsili şeklinde ayrıştırmaları gerekmektedir. Daha sonra alım ve/veya satım işlemleri işlemin mahiyetine göre

³³³ Cem Tekin, "Transfer Fiyatlandırmasında 2008 Yılı İşlemlerinin Belgelendirilmesi", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 66, Haziran 2009, s. 78.

ayrıştırıldıktan sonra, miktar ve tutar olarak da ayrıştırılan işlemler için hangi transfer fiyatlandırması yönteminin en uygun yöntem olacağı belirlenecektir.³³⁴

Formun kurumlar vergisi beyannamesi ekinde verilmesi sebebiyle, anılan formun hazırlanma ve teslim süresi, kurumlar vergisi beyannamesinin süresi ile aynıdır.³³⁵ Söz konusu forma tutarların TL cinsinden ve KDV, ÖTV gibi işlem vergileri hariç olarak kaydedilmesi gerekmektedir. Formda, birim ve miktarı içeren bir sütun açılması, daha sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi açısından yararlı olacaktır.³³⁶

Bununla birlikte, Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptığı yurt içi ve yurt dışı işlemleri ile diğer kurumlar vergisi mükelleflerinin bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptığı yurt dışı işlemlere ilişkin olarak (Ek: 3)'de yer alan formata uygun şekilde, Tebliğ'de sayılan bilgi ve belgeleri içeren "YILLIK TRANSFER FİYATLANDIRMASI RAPORU"nu kurumlar vergisi beyannamesinin verilme süresine kadar hazırlamaları ve bu süre sona erdikten sonra istenmesi durumunda İdare'ye veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlara ibraz etmeleri zorunludur. Dolayısıyla, mükellef tarafından hazırlanan raporun zamanaşımı süresi olan beş yıl süresince saklanması ve yetkili merciler tarafından istenmesi durumunda ibraz edilmesi gerekmektedir.³³⁷

Görüldüğü üzere, transfer fiyatlandırmasına ilişkin formun, ayırım yapılmadan tüm kurumlar vergisi mükellefleri tarafından yurt içi ve dışı ilişkili kişiler için doldurulması istenirken, Transfer Fiyatlandırması Raporu'nu ise sadece BMVDB'na kayıtlı mükelleflerin doldurulması istenmekte, böylece diğer mükellefler ile BMVDB mükellefleri arasında ayırım yapılmaktadır.³³⁸ Tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin 01/01/2008 tarihinden itibaren serbest bölgelerde bulunan ilişkili kişilerle yaptıkları

³³⁴ Şenol Çetin, "2007 Kurumlar Vergisi Beyannamesi Ekinde Verilecek Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Form (Ek-2 Formu), **Mali Çözüm**, Sayı: 85, Ocak-Şubat 2008, s. 296.

³³⁵ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14/3. maddesinde ilgili hüküm şu şekilde geçmektedir: "Kurumlar vergisi beyannamesi, hesap döneminin kapandığı ayı izleyen dördüncü ayın birinci gününden yirmi beşinci günü akşamına kadar mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine verilir."

³³⁶ Zihni Kartal, **a.g.m.**, s. 155-159.

³³⁷ Erkan Yetkiner, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme", **Vergi Dünyası**, Sayı: 315, Kasım 2007, s. 34.

³³⁸ Erdoğan Öcal, "Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu", **Yaklaşım**, Sayı: 185, Mayıs 2008, s. 55.

işlemlerin de Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporuna dahil edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla;

- Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptıkları yurt içi ve yurt dışı işlemleri,
 - Serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükelleflerinin bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptıkları yurt içi işlemleri,
 - Diğer kurumlar vergisi mükelleflerinin bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemleri,
- için Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu hazırlamaları gerekmektedir.

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nde idareye ibraz etme zorunluluğu getirilen bilgi ve belgeleri Tebliğ'de belirlenen sürelerde vermeyenler hakkında Vergi Usul Kanunu'nun cezalara ilişkin hükümlerinin uygulanacağı belirtildiğinden, transfer fiyatlandırmasına ilişkin formun, raporun ve diğer belgelerin belirlenen sürelerde ibraz edilmemesi halinde, Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 355. maddesinde yazılı özel usulsüzlük hükümlerinin uygulanması gerekmektedir.³³⁹

Kurumların dolduracakları Transfer Fiyatlandırması Formu ile Transfer Fiyatlandırması Raporu'nun düzenlenebilmesi için öncelikle bu konuda ayrıntılı bir çalışma yapılması; bu çalışma esnasında, ilişkili kişilerle yapılan işlemler için uygulanan transfer fiyatlandırması yönteminin ve emsalin, nasıl ve neden seçildiğinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde, transfer fiyatlandırması formuyla yapılan bildirimle, rapordaki bilgilerin birbirleriyle çelişmesi gibi bir risk söz konusudur.³⁴⁰

Transfer fiyatlandırmasında belgelendirmeye ilişkin hususların zorlu ve yoğun bir çalışmayı gerektirmesi sebebiyle, bu güçlüğü aşılmasında belirli büyüklükteki işletmeler açısından düzenleme yapılması tartışma ve ihtilafları

³³⁹ Cem Tekin, **a.g.m.**, s. 80.

³⁴⁰ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırması Bilgi Formunun Düzenlenmesi", **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, s. 52.

azaltılabilecektir.³⁴¹ Diğer taraftan, ilişkili kişilerle yapılan işlemlere bir alt sınır getirilerek, transfer fiyatlandırması hususunda fazla işlemi olmayan mükelleflerin belgelendirmeye ilişkin yükümlülüklerden muaf tutulması, hem mükelleflere hem de vergi idaresine gerek zaman gerekse maliyet tasarrufu açısından önemli kolaylıklar sağlayacaktır.³⁴² İlgili Tebliğ’de belgelendirme yükümlülüğünün kapsamı geniş tutulmuştur, ancak bu durum mükelleflere tercihlerinin haklılığını her türlü bilgi ve belgeyi kullanarak ispatlayabilme olanağı da getirmektedir.³⁴³

2.2.9. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında düzeltme kavramı ilk kez 5520 Sayılı Kanun’la vergi mevzuatımıza girmiştir.³⁴⁴ Söz konusu düzenleme ile önceki düzenlemeye göre yapılan en önemli değişikliklerden biri, örtülü kazanç dağıtımı müessesinde taraflara düzeltme yapabilme olanağının getirilmesidir.³⁴⁵ Temel olarak bu müessese ile öngörülen; örtülü kazanç dağıtan kurumun vergi matrahı düzeltilirken, işlemin karşı tarafında da ikincil bir düzeltme yapma imkanı verilmesidir.³⁴⁶

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13/6. maddesinde yer alan düzenleme şu şekildedir: *“Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç*

³⁴¹ İsmail Hakkı Güneş, “Transfer Fiyatlandırmasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşması, Belgelendirme ve Muhasebe Kayıtları” **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 44, Ağustos 2007, s. 90.

³⁴² Erkan Yetkiner, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme”, s. 37.

³⁴³ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorular”, **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, s. 98.

³⁴⁴ Mesut Koyuncu, “Örtülü Sermaye Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme Ne Demek?”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 301, Eylül 2006, s. 53.

³⁴⁵ Adnan Ersoy, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Düzeltme İşlemleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008, s. 160.

³⁴⁶ Mehmet Batun, “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 347, Temmuz 2010, s. 78.

dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.” Böylece transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtan kurum tam mükellef ise düzeltmede “kar payı”, dar mükellef ise “ana merkeze aktarılan tutar” sayılma yöntemi kabul edilmiştir.³⁴⁷

Yukarıda yer alan yasal hüküm doğrultusunda, düzeltme işlemlerinin ancak örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması durumunda anlam ifade edeceği tabiidir.³⁴⁸ “Vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması” ifadesi, yasa koyucunun örtülü olarak dağıtıldığı var sayılan kazancın ilgili dönem vergi matrahına eklenmesi ile varsa geçmiş yıl zararları da dikkate alındıktan sonra ödenecek vergi çıkması halinde bu verginin kesinleşip ödenmiş olması şeklinde yorumlanabilmesi mümkündür. Ancak bu görüşte olmayanlar da bulunmaktadır.³⁴⁹ Ayrıca örtülü kazanç dağıtımında kazancın dağıtıldığı tarih, hesap döneminin son günü olarak kabul edilirken, normal kar dağıtımında ise kazancın dağıtıldığı tarih esas alınıp, buna göre stopaj yapılmaktadır.³⁵⁰ Bu durum ise mükellef lehine olmaktadır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi’ne baktığımız zaman, bu hükmün getirilmesindeki temel amacın, transfer fiyatlandırması nedeniyle örtülü kazanç dağıtımı yapan mükellef nezdinde bir eleştiri getirildiği zaman, örtülü kazanç dağıtılan mükellef nezdinde de bir düzeltmenin yapılmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Böylece, aynı işlem üzerinden mükerrer vergilemenin önüne de geçilmektedir. Dolayısıyla, yapılan düzenleme ile daha önceki düzenlemede sürekli tartışma konusu olan ama aslında örtülü kazanç uygulamasının vergi güvenlik müessesesi olmasının sonucu olan mükerrer vergilemenin önlenmesi amaçlanmıştır.³⁵¹ Özünde mükerrer vergileme olmaması için getirilen bir sistem olmakla beraber, bazı alternatif durumlarda Hazine zararı doğurabilecek bir niteliğe

³⁴⁷ A.e., 80.

³⁴⁸ Veysel Tekin, Erdal Güleç, “Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına İlişkin Düzeltme İşlemlerinde Özellik Arz Eden Bazı Hususlar”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 338, Ekim 2009, s. 96.

³⁴⁹ Cevdet Okan Bahar, “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Düzenlemelerde Ayrık ve Çelişkili Hükümler”, *Yaklaşım*, Sayı: 182, Şubat 2008, s. 123.

³⁵⁰ Kürşat Ataç, Çağatay Yüce, “Kazancı Örtülü Olarak Dağıtmak Daha Karlıdır”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 331, Mart 2009, s. 216.

³⁵¹ Adnan Ersoy, *a.g.m.*, s. 160.

sahiptir.³⁵² Düzeltme sonucu mükerrer vergilemeyi önleme amacı bazı zamanlarda gerçekleşmemektedir.³⁵³ Devletin örtülü kazanç dağıtımı yapılmasaydı ilgili kurumdan ne kadar vergi alması gerekiyorsa (kar dağıtımı dahil), inceleme sonucunda da aynı tutarda vergiyi alması gerekmektedir.³⁵⁴

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nin 9. bölümüne göre; transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazancın kar payı sayılması ile mükellefler bu kar payına ilişkin olarak istisna hükümlerinden yararlanacağından, "karşı taraf düzeltmesi" bu şekilde, işleme taraf olanlar arasında gerçekleşmiş olacaktır. Dolayısıyla, dağıtılmış kar payının net kar payı tutarı olarak kabul edilmesi ve brüte tamamlanması sonucu bulunan tutar üzerinden ortakların hukuki niteliğine göre belirlenen oranlarda vergi kesintisi yapılması gerekmektedir. "Net kar payı" tabirine Tebliğ'de yer verilmiş olup, Kanun'un 13. maddesinde yer verilmemiştir.³⁵⁵ Örtülü olarak dağıtılan kazançla ilişkin kurumlar ve gelir vergisi kesintisinin, örtülü olarak dağıtılan kazanç dışındaki işlemlerden elde edilen kazançtan karşılanması sebebiyle, dağıtılmış sayılan kar payının brüt ya da net sayılması söz konusu durumu değiştirmeyecektir.³⁵⁶

Söz konusu vergi kesintisi hesap döneminin kapandığı ayı takip eden ayın 23. günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile beyan edilecek ve beyannamenin verildiği ayın 26. günü akşamına kadar da ödenecektir.³⁵⁷ Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilecektir. Ancak, bu düzeltmenin yapılabilmesi için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması gerekmektedir. Örtülü kazanç dağıtılan kurum nezdinde yapılacak düzeltmede dikkate alınacak tutar, kesinleşen ve ödenen tutar olacaktır. Tebliğ'in 9. bölümünde örtülü kazanç

³⁵² Mustafa Tan, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Örtülü Sermaye Müesseselerinde Karşı Kurum Düzeltmesi ve Olası Bazı Soru(n)lar", **Vergi Sorunları**, Sayı: 232, Ocak 2008, s. 177.

³⁵³ Adnan Ersoy, Ömer Güzeldal, "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (II)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 306, Şubat 2007, s. 98.

³⁵⁴ Sakıp Şeker, "Örtülü Sermaye Kullanımı veya Örtülü Kazanç Dağıtımı Yapıldığının Tespiti Halinde Vergilendirme ve Düzeltme", **Vergi Sorunları**, Sayı: 225, Haziran 2007, s. 30.

³⁵⁵ Garip Ayaz, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Dağıtılan Kazancın Net Kar Payı Sayılmasının Çelişkili Sonuçları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 328, Aralık 2008, s. 22.

³⁵⁶ İsmail Onay, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Dağıtılan Kazancın Net Kar Payı Sayılması Üzerine Değerlendirme", **Vergi Dünyası**, Sayı: 329, Ocak 2009, s. 83.

³⁵⁷ Ahmet Kavak, **Açıklamalı Kurumlar Vergisi Kanunu**, İstanbul, Şubat 2010, s. 345.

dağıtımında bulunan kurum ile örtülü kazanç dağıtılan kurum veya gerçek kişiler nezdinde yapılacak olan düzeltme işlemleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.2.9.1. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Kurum Tarafından Yapılacak Düzeltme İşlemleri

Tebliğ'e göre, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtım şartlarının gerçekleşmesi halinde, örtülü kazanç dağıtım kurum tarafından işlemin yapıldığı geçici vergi döneminde hesaben gerekli düzeltme işlemleri yapılabilecektir. Örtülü kazanç dağıtılan tarafından da aynı dönem içinde düzeltme yapılabilmesi mümkündür. Düzeltmenin geçici vergi döneminden sonra yapılması halinde ise, örtülü kazanç dağıtım kurum tarafından verilen düzeltme beyannamesi ile tahakkuk eden vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şartıyla, örtülü kazanç dağıtılan tarafından da bir sonraki geçici vergi döneminde düzeltme yapılabilecektir. Kanunun, kazancın her işlem sırasında değil dönem sonunda dağıtılmış olduğunu kabul etmesinin bir sonucu olarak, düzeltmenin hemen yapılmamış olması, ilgili geçici vergi dönemini geçmemek şartı ile herhangi bir cezai sorumluluk doğurmayacaktır.³⁵⁸

Yukarıda yer alan düzenleme kapsamında düzeltme, beyanname verilene kadar faturalaşıma yoluyla veya hesaben yapılmamışsa, ilgili dönem geçici vergi beyannamesi üzerinde dağıtıldığı kabul edilen örtülü kazancın kanunen kabul edilmeyen gider olarak dönem kazancına eklenmesi suretiyle de yapılabilecektir. Kayıtlarda gösterme ve fiktif bir kar yaratma söz konusu olmayacağı için, belki de daha çok bu yol tercih edilecektir. Aslında kanunda bahsedilen düzeltme, beyan tarihinden sonraki düzeltmedir. Çünkü 13. maddede vergilendirme işlemlerinin düzeltilmesinden bahsedilmektedir.³⁵⁹

Hesap dönemi kapandıktan sonra transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtım yapan kurumun düzeltme talebi, vergi dairesince Vergi Usul Kanunu hükümleri uyarınca değerlendirilip sonuçlandırılacaktır. Bu düzeltme sonucu

³⁵⁸ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme", **Yaklaşım**, Sayı: 183, Mart 2008, s. 43.

³⁵⁹ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme (2008)", **Vergi Sorunları**, Sayı: 243, Aralık 2008, s. 13.

tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması halinde, karşı tarafta da gerekli düzeltme işleminin kendiliğinden yapılması mümkün olacaktır. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtan kurumun, zamanaşımı süresi içinde düzeltme talebinde bulunmuş olması halinde, düzeltme sonucu tarh edilen verginin kesinleşip ödenmesi şartıyla karşı tarafta da süreye bakılmaksızın gerekli düzeltme işlemi yapılacaktır.

Sonuç olarak düzeltme, mükellef tarafından dönem sonunda ancak beyandan önce örtülü kazanç dağıtım riski nedeniyle ilerde yapılacak bir inceleme sonucunda tarhiyatla karşılaşmamak için, dönem matrahını bunu engelleyecek şekilde yükseltmeyi kapsadığı gibi; beyandan sonra örtülü kazanç dağıtılması doğrultusunda mükellefin kendi başvurusu ya da vergi idaresinin saptaması sonucu vergi ziyai cezası ve gecikme faizi talep edilerek vergi tarhiyatında bulunulması işlemlerini de içermektedir.³⁶⁰

2.2.9.2. Örtülü Kazanç Dağıtılan Kişinin Tam Mükellef Kurum Olması

Tebliğ'e göre, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı kar payı geliri olarak dikkate alınacak olup, şartların varlığı halinde iştirak kazançları istisnasından yararlanılacak ve düzeltme işlemi gerçekleşecektir. Düzeltme yapılabilmesi için ilgili tutarın örtülü kazanç dağıtan mükellef tarafından ödenmesi ve sonrasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtılan mükellefin, bu düzeltmeleri ilgili dönem beyannameleri üzerinde yapması gerekmektedir.

Dağıtılan örtülü kazancın kar payı olarak kabulü, örtülü kazanç dağıtan kuruma tevkifat sorumluluğu getirmekte, kar payını elde edenler açısından ise iştirak kazançları istisnasından yararlanma ve düzeltme imkanı sağlamaktadır.³⁶¹ Hesaplanan tutarların dağıtılmış kar payı olarak kabul edilmesinin mükelleflere

³⁶⁰ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırmasında Riskten ve Çifte Vergilendirmeden Kurtulmanın Yolu: Düzeltme Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri", *Yaklaşım*, Sayı: 211, Temmuz 2010, s. 26.

³⁶¹ Aysel Duman, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemlerinin Örnek Üzerinde İrdelenmesi", *Vergi Sorunları*, Sayı: 234, Mart 2008, s. 57.

avantajı, düzeltilen tutarın bir taraf için iştirak kazancı istisnası olarak değerlendirilmesi sonucunda eğer iki şirkette karlıysa grup için toplama baktığımızda ödenen vergi tutarının aynı kalmasıdır.³⁶²

2.2.9.3. Örtülü Kazanç Dağıtılan Kişinin Dar Mükellef Kurum, Gerçek Kişi, Vergiye Tabi Olmayan veya Vergiden Muaf Olan Herhangi Bir Kişi Olması

Tebliğ'e göre, örtülü kazanç dağıtılan kişinin dar mükellef kurum, gerçek kişi, vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf herhangi bir kişi olması durumunda, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde, kanunda belirtilen şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı olarak kabul edilecektir. Bu şekilde dağıtılmış kar payı net kar payı tutarı olarak kabul edilecek ve brüte tamamlanması sonucu bulunan tutar üzerinden vergi kesintisine tabi tutulacaktır. Tebliğ'in 9. bölümü örneklerle birlikte incelendiğinde örtülü kazanç dağıtan tam mükellef kurum iken;³⁶³

- Örtülü kazanç dağıtımı yapılanın tam mükellef kurum olması halinde, dağıtılan örtülü kazancın KVK'nın 5/1-a. maddesine göre, iştirak kazancı istisnası kapsamında değerlendirileceği ve düzeltmenin beyanname üzerinde yapılacağı,
- Örtülü kazanç dağıtımı yapılan Türkiye'de işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla kar payı elde edenler hariç olmak üzere dar mükellef kurum veya kurumlar vergisinden muaf dar mükellef ise, dağıtılan örtülü kazanç tutarının, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde dağıtılmış net kar payı olarak kabul edilerek bu miktarın brüte tamamlanacağı, KVK'nın 30/3. maddesine göre vergi kesintisine tabi tutulacağı,
- Örtülü kazanç dağıtımı yapılan kurumlar vergisinden muaf bir kurum ise, dağıtılan örtülü kazanç tutarının, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde dağıtılmış

³⁶² Adnan Ersoy, Ömer Güzelal, "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (I)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 305, Ocak 2007, s. 74.

³⁶³ Mehmet Batun, "Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular", s. 82.

net kar payı olarak kabul edilerek bu miktarın brüte tamamlanacağı ve KVK'nın 15/2. maddesine göre vergi kesintisine tabi tutulacağı,

- Örtülü kazanç dağıtımı yapılan tam veya dar mükellef gerçek kişi ise, dağıtılan örtülü kazanç tutarının, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde dağıtılmış net kar payı olarak kabul edilerek bu miktarın brüte tamamlanacağı ve GVK'nın 94/6-b. maddesine göre vergi kesintisine tabi tutulacağı, yönünde açıklamalarda bulunulduğu görülmektedir.

Örtülü kazanç dağıtılan kurumun dar mükellefiyete tabi ve Türkiye'de iş yeri ya da daimi temsilcisi bulunmayan bir kurum olması durumunda, karşı taraf düzeltmesi yapılamayacaktır. Çünkü dar mükellefiyete tabi kurumların Türkiye'de elde ettikleri kar paylarında vergileme kaynakta kesinti yoluyla yapılmaktadır.³⁶⁴ Türkiye'nin vergi mevzuatı gereği, örtülü dağıtıldığı kabul edilen kazancın hem kurumlar vergisine hem de temettü olarak vergi kesintisine tabi tutulması, uluslararası uygulamalar ile de paralellik taşımaktadır.³⁶⁵

Kar dağıtılanın Türkiye'de olmaması halinde düzeltmenin nasıl yapılacağı ya da yurt dışındaki bir transfer fiyatlandırması incelemesi sonucunda Türkiye'deki ilişkili kişilerde çifte vergilendirmenin nasıl önleneceği konuları iki ülkenin vergilendirme haklarını ilgilendirdiğinden, bu konuların çözümü uluslararası vergi anlaşmaları özellikle de çifte vergilendirme önleme anlaşmalarında aranmalıdır. Eğer başvurulacak bir vergi anlaşması yoksa her ülke kendi mevzuatını uygulamakta özgür olacaktır. OECD Model Anlaşması'nda ise bu konuda "karşılıklı anlaşma yöntemi" önerilmektedir.³⁶⁶ Ayrıca OECD Rehberi'nde düzeltim yapan ülkelerin bu düzeltimi, karşı tarafa "kar payı", "varlık" ya da "borç" aktarımı kabul ederek yaptıkları belirtilmektedir. Vergi sistemimiz için ise en uygun düzeltim yöntemi istisna mekanizması nedeniyle kar payı olarak belirlenmiştir.³⁶⁷

³⁶⁴ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri ve Uygulama Örnekleri", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 237, Ocak 2008, s. 154.

³⁶⁵ Erdoğan Öcal, "Vergi Anlaşmaları ve Bağımlı Teşebbüsler Arası Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 249, Haziran 2009, s. 19.

³⁶⁶ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırması ve Vergi Anlaşmaları", **Yaklaşım**, Sayı: 191, Kasım 2008, s. 48.

³⁶⁷ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında "Hazine Zararı" Aranmasının Sakıncaları", s. 32.

Sonuç olarak, emsaline uygun olmayan alım ya da satım işlemlerinin yapılması halinde, şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle bu kazançlar dağıtılmış kar payı sayılacaktır.³⁶⁸ Söz konusu işlemlerin grup şirketleri bazında birer vergi planlama ve nakit yönetim politikası olarak kullanılabilmesi için, grubun şirketlerinin faaliyetlerini çok iyi yönetiyor olması ve finansal/mali tahminlerini iyi düzeyde gerçekleştiriyor olması gerekmektedir.³⁶⁹ Karşılıklı düzeltim işlemi ilk bakışta makul bir düzenleme gibi görünse de, aslında uygulamada birçok problemlere yol açabilecek niteliktedir.³⁷⁰

2.2.10. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı

5766 Sayılı Kanun'un 21. maddesi ile 5520 Sayılı Kanun'un 13. maddesine 7. fıkra olarak eklenen hüküm şu şekildedir: *"2008 yılı kazançlarına uygulanmak üzere, tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığına kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir."*

Yukarıda yer alan madde hükmü doğrultusunda, ilişkili kişilerle emsallere uygun olmayan bir işlem yapılmakla birlikte, bu işlemin sonucunda devletin alacağı vergide bir azalma olmaması halinde, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edilebilmesi mümkün değildir.³⁷¹ Gelir İdaresi Başkanlığı

³⁶⁸ İrfan Çetin, "Gider Oluşmasa Dahi Transfer Fiyatlandırması Kapsamında Örtülü Kazanç Aktarımı Gerçekleşir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 329, Ocak 2009, s. 84.

³⁶⁹ Mehmet Müstehlik, "Örtülü Sermaye Üzerinden Mi, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Mı Kar Dağıtılır?", **E-Yaklaşım**, Sayı: 61, Ağustos 2008, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080812616.htm, 11 Ağustos 2010.

³⁷⁰ Adnan Ersoy, Ömer Güzeldal, **a.g.m.**, s. 74.

³⁷¹ Süleyman Güçlü, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı", **Vergi Sorunları**, Sayı: 260, Mayıs 2010, s. 22.

tarafından yayınlanan Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber'e göre 01.01.2008 tarihinden itibaren;

- Yukarıdaki maddede belirtilen kurumlar arasında ilişkili kişi kapsamındaki işlemin yurt içinde gerçekleştirilen bir işlem olması,
- Emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat veya bedelle işlem yapılmış olması,
- Bu işlem sonucunda Hazine zararının bulunması,

durumunda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olacaktır. Dolayısıyla madde hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere, tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin yalnızca kendi aralarında ilişkili kişi olarak gerçekleştirdikleri yurt içi işlemlerinin transfer fiyatlandırması uygulaması dışında tutulmasının ön koşulu "Hazine zararı bulunmaması" şartına bağlanmıştır.³⁷²

Yasal düzenleme kapsamında yurt içindeki kurumların, yurt içi işlemlerinde uygulamış oldukları fiyatlar sebebiyle herhangi bir vergi kaybı oluşmadığı müddetçe, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedilemeyecektir. Transfer fiyatlandırmasında Hazine zararının unsurlarını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.³⁷³

- Hazine zararı sadece kurumlar vergisi yönünden değil, her türlü vergi toplamı yönünden değerlendirilecektir.
- İşleme taraf olanların tam mükellef kurumlar ile Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcisi olan yabancı kurumlar olması gerekmektedir.
- Söz konusu işlemlerin Türkiye'de yapılmış olması gerekmektedir.

Yukarıda yer alan unsurları sırasıyla açıklamak gerekirse, maddede geçen eksik veya geç tahakkuk ifadesinin, Vergi Usul Kanunu'nun 341. maddesindeki vergi

³⁷² Cevdet Okan Bahar, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Hazine Zararı Kriteri", **Yaklaşım**, Sayı: 197, Mayıs 2009, s. 87.

³⁷³ Emre Kartaloğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Kavramı ve Serbest Bölgelerdeki Mükellefler", **Vergi Sorunları**, Sayı: 251, Ağustos 2009, s. 164-166.

ziyar tanımını ile aynı olduğu görülmektedir. Eksik veya geç tahakkuk şartının, sadece kurumlar vergisi için değil Türk vergi sistemindeki tüm vergiler için aranılması gerekmektedir. Kurumlar vergisi açısından herhangi bir eksik veya geç tahakkuk söz konusu olmasa bile, KDV ve gelir vergisi gibi diğer vergilerde herhangi bir eksik veya geç tahakkuk olması halinde Hazine zararının varlığından söz edilebilecektir.³⁷⁴ Eğer bir işlem bir vergi açısından fazla, diğer vergi açısından eksik ödemeye sebep olmuşsa, her vergiyi ayrı düşünmek yerine toplam hazine kaybı ve kazancı dikkate alınarak, vergi tarhı ve cezası kesilmelidir. Zira bütün vergi güvenlik müesseselerinin amacı, Hazine'ye yapılması gereken ödemelerin tam ve zamanında yapılmış olmasıdır.³⁷⁵

Tüm vergiler kapsamına dolaylı ve dolaysız tüm vergiler girmektedir, ancak Vergi Usul Kanunu'nu hükümlerine tabi olmayan gümrük vergilerinin bu kapsama girmeyeceği kabul edilmektedir. Zaten tamamen Türkiye'deki iki vergi mükellefi arasında gerçekleşen işlemlerde bazı ender durumlar hariç olmak üzere gümrük vergisinin söz konusu olmaması gerekir. Benzer bir şekilde, vergi kapsamına girmeyen resim ve harçların da Hazine zararı uygulamasında dikkate alınmaması gerekmektedir.³⁷⁶

Yukarıdaki açıklamaların dışında kanun metninde yer alan “her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesi” ifadesinden, işlemin yapıldığı dönem itibariyle Hazine zararı oluşmasa dahi, zararın sonraki dönemlerde oluşması halinde, kazancın transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtıldığının kabulünün gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Hazine zararının meydana gelip gelmediği konusu, işlemin yapıldığı dönemle sınırlı olmamakla birlikte, zamanaşımı süresince dikkate alınması gereken önemli bir husustur.³⁷⁷

5766 Sayılı Kanun'la 2008 yılından itibaren uygulanmak üzere getirilen Hazine zararı şartı, tüm mükellefler için geçerli olmamaktadır. Bu şart sadece birbirleri ile işlem yapan ilişkili kişilerin, tam mükellef kurum ya da Türkiye'de işyeri

³⁷⁴ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı”, *Yaklaşım*, Sayı: 188, Ağustos 2008, s. 34-36.

³⁷⁵ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük”, *Yaklaşım*, Sayı: 190, Ekim 2008, s. 32.

³⁷⁶ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Konusundaki Görüşlere Toplu Bir Bakış”, *Yaklaşım*, Sayı: 209, Mayıs 2010, s. 26.

³⁷⁷ Süleyman Güçlü, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı”, s. 30.

veya daimi temsilcisi olan yabancı kurum olması durumunda uygulanabilecektir. Ayrıca önemli bir diğer nokta ise, kar ya da zararları Türkiye'deki kurum kazancı ile ilişkilendirilen mükelleflerin yapmış oldukları işlemlerin yurt içi işlem olarak kabul edilmesi gerekmektedir.³⁷⁸

İlişkili kişiler arasında gerçekleşen yurtdışı işlemler yukarıda bahsedilen düzenlemenin kapsamına girmemektedir. Başka bir ifadeyle, yabancı ülkede bulunan ilişkili kişilerle yapılan sınır ötesi işlemlerde Hazine zararı aranmayacaktır. Dolayısıyla, mükelleflerin yurtdışı işlemlerinde Hazine zararı olmasa dahi, uygulamada yapılan yanlışlıklar sebebiyle idare tarafından eleştirilebilecekleri anlamına gelmektedir.³⁷⁹ Bu bakımdan yurt dışı işlemler ile yurt içindeki gerçek kişiler, dernek ve vakıflar ile yapılan işlemlerde, örtülü kazanç dağıtımı açısından Hazine zararı şartına bakılmayacaktır.³⁸⁰

Söz konusu düzenleme sonrasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedebilmek için işlem, farklılık, ilişkili kişi ve Hazine zararı olmak üzere dört unsurun bir arada bulunması gerekmektedir. İlk üç unsur 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihte mevcutken, Hazine zararı unsuru kanun yürürlüğe girdikten iki yıl sonra yapılan değişiklik ile ilgili kanunda yerini almıştır.³⁸¹

Sonuç olarak; söz konusu düzenleme ile "Hazine zararı" konusunda uzun yıllardır süre gelen tartışmalar sona erdirilmiştir.³⁸² Hazine zararının faydalı ya da faydasız olduğu hususunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, söz konusu düzenlemenin yürürlüğe girmesi ve uygulanması zorunlu bir müessese haline gelmesi sebebiyle, bu konudaki tartışmaların artık uygulayıcılara pratik bir yararı kalmamıştır. Nitekim ilgili düzenlemenin vergi mevzuatımıza girmemiş olması

³⁷⁸ Emre Kartaloğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Kavramı ve Serbest Bölgelerdeki Mükellefler", s. 166.

³⁷⁹ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırmasında Yeni Dönem: Hazine Zararı", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 244, Ağustos 2008, s. 91.

³⁸⁰ Süleyman Güçlü, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı", s. 29.

³⁸¹ Beytullah Sarıcan, Yakup Türk, "Henüz Gider Olarak İndirilmeyen Örtülü Kazanç Tutarı Matraha İlave Edilebilir Mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 338, Ekim 2009, s. 84-85.

³⁸² Salih Bayram, "Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Kurum Düzeltmesi ve Hazine Zararı Uygulaması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009, s. 87.

durumunda dahi, eski uygulamalara baktığımızda büyük ihtimalle yargının Hazine zararı şartını ileri sürebileceğini söylemek mümkündür.³⁸³

2.2.11. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Uygulaması

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nda örtülü kazanç dağıtımına ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bununla birlikte, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda da örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin KDV uygulamalarında geçerli olacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kurumlar vergisine yönelik olan bir vergi güvenlik müessesesinin KDV açısından uygulanması söz konusu olmamaktadır.³⁸⁴ Ancak uygulamada örtülü kazanç dağıtımında KDV hususu oldukça tartışmalı olup, bu konuda çeşitli görüşler mevcuttur.

Konu ile ilgili olarak Katma Değer Vergisi Kanunu'nun "Emsal bedeli ve emsal ücreti" başlıklı 27. maddesinde yer alan hüküm şu şekildedir:

1. *Bedeli bulunmayan veya bilinmeyen işlemler ile bedelin mal, menfaat, hizmet gibi paradan başka değerler olması halinde matrah işlemin mahiyetine göre emsal bedeli veya emsal ücretidir.*
2. *Bedelin emsal bedeline veya emsal ücretine göre açık bir şekilde düşük olduğu ve bu düşüklüğün mükellefçe haklı bir sebeple açıklanamadığı hallerde de, matrah olarak emsal bedeli veya emsal ücreti esas alınır.*
3. *Emsal bedeli ve emsal ücreti Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tespit olunur.*

Söz konusu hüküm kapsamında, düşük satış fiyatı uygulanmak suretiyle örtülü kazanç dağıtımının tespiti halinde, kurumlar vergisi yönünden gerekli işlemlerin yapılmasından sonra, KDV matrahının tespiti için yukarıda yer alan 27. madde hükmüne başvurulmalıdır. Ancak işlem bedeli düşük uygulanmak yoluyla

³⁸³ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Konusundaki Görüşlere Toplu Bir Bakış", s. 28.

³⁸⁴ İsmail Hakkı Güneş, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının KDV Yönünden İncelenmesi", *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı: 38, Şubat 2007, s. 58.

örtülü olarak dağıtılan kazançlarda, Kurumlar Vergisi ile Katma Değer Vergisi Kanunları'nın çelişkili düzenlemeler içeriyor olması, kurumlar vergisi matrahı ile KDV matrahının eşit olmaması sonucunu doğurmaktadır.³⁸⁵ KDV tarhiyatı için tarhiyata esas alınacak emsal bedeli, 27. madde hükmünde belirtildiği gibi, Vergi Usul Kanunu'nun 267. maddesine göre belirlenecek emsal bedelidir.³⁸⁶

Aynı Kanun'un "İndirilemeyecek Katma Değer Vergisi" başlıklı 30/d. maddesine göre ise; *"Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları'na göre kazancın tespitinde indirimi kabul edilmeyen giderler dolayısıyla ödenen katma değer vergisi"* indirim konusu yapılamaz. Dolayısıyla 30. maddede sayılan işlemler üzerinden KDV hesaplanmayacak, bu doğrultuda söz konusu işlemler sebebiyle işletme bünyesinde üstlenilmiş bir KDV'nin mevcut olması halinde, KDV'nin indirim konusu yapılması mümkün olmayacaktır.³⁸⁷

Kar payları KDV'nin konusuna girmemekle birlikte, ticari, sınai, zirai ve serbest meslek faaliyetleri kapsamında yapılan teslim ve hizmetler KDV'ye tabi olmaktadır. Bu sebeple, örtülü kazanç dağıtımı ile ilgili şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı üzerinden KDV hesaplanması söz konusu olmayacağı gibi, aynı tutarlar üzerinden önceden hesaplanmış olan KDV tutarlarının da hesaplanmamasının gerektiği söylenemez. Dolayısıyla, KDV'nin konusuna girmesi koşuluyla örtülü kazanç dağıtımı ile ilgili işlemlerde, mal teslimi ya da hizmet ifası ile ilgili olan işlem bedelleri üzerinden KDV hesaplanması mecburidir.³⁸⁸

Katma Değer Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu uygulamalarındaki emsal bedel arasındaki farklılıktan dolayı, bazı durumlarda KDV içinde mükerrer vergilendirme söz konusu olmaktadır. Bu sebeple, mükelleflere kurumlar vergisinde

³⁸⁵ Emre Kartaloğlu, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Tartışması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 250, Temmuz 2009, s. 104-106.

³⁸⁶ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırması ve KDV", **Yaklaşım**, Sayı: 189, Eylül 2008, s. 44.

³⁸⁷ Mehmet Şirin Öztürk, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durumu", **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008, s. 103.

³⁸⁸ Süleyman Güçlü, "Örtülü Sermayenin Varlığının ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Bulunduğunun Kabul Edildiği Durumlarda, KDV Uygulaması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 262, Temmuz 2010, s. 34.

tanınan düzeltme hakkının KDV uygulamasında da bir yasal düzenleme ile getirilmesi yerinde olacaktır.³⁸⁹

Sonuç olarak, örtülü kazanç dağıtımının KDV ile ilişkilendirilmesinin kesin bir yasal dayanağı bulunmamaktadır.³⁹⁰ Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında yapılan incelemeler sonucunda, örtülü kazanç dağıtıldığının tespiti halinde kurumlar vergisi tarhiyatına ek olarak KDV tarhiyatının yapılıp yapılamayacağı bugüne kadar sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. Genel olarak bu konuda vergi yargısı, örtülü kazanç dağıtımı yapıldığının tespiti halinde, KDV tarhiyatı da yapılması gerektiği görüşünde olmuştur.³⁹¹

³⁸⁹ Ömer Güzeldal, “Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (III)”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 313, Eylül 2007, s. 100.

³⁹⁰ Mehmet Şirin Öztürk, **a.g.m.**, s. 103.

³⁹¹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması ve KDV”, s. 44.

III. BÖLÜM

PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI

3.1. OECD DÜZENLEMELERİ ÇERÇEVESİNDE GENEL OLARAK PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, uluslararası literatürde “advance pricing agreements” ya da “advance pricing arrangements” (APA) olarak geçmektedir. Burada geçen “anlaşma” kelimesi için OECD Rehberi’nde “arrangement”, ABD’nin yapmış olduğu düzenlemelerde ise “agreement” ifadeleri kullanılmıştır.

Transfer fiyatlandırmasında kullanılan yöntemlerin, mükellefler ile vergi idareleri arasında daima ihtilafsız ve hatasız bir şekilde uygulanması mümkün değildir. Dolayısıyla, vergilendirmede belirliliğin sağlanması ve yargısal uyuşmazlıkların minimuma indirilmesi amacıyla, mükellefin ileride uygulamayı öngördüğü transfer fiyatlandırması yöntemi üzerinde mükellef - idare uzlaşmasını ifade eden peşin fiyatlandırma anlaşmaları gün yüzüne çıkmıştır. Bu anlaşmalar ilk kez 1991 yılında ABD’de uygulanmaya başlanmış olup, daha sonra Almanya, Avusturya, Hindistan, Hollanda, Japonya, İngiltere, İspanya, Kanada, Meksika, Yeni Zelanda gibi ülkelerin vergi sistemlerinde de yerini almıştır.³⁹²

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, mükellefler ile idare arasında yaşanacak olası transfer fiyatlandırması sorunlarını çözme imkanı getirmekte, vergisel hususlarda kesinliği arttırmaktadır. Mükellef bakımından bu anlaşmalar, transfer fiyatlandırması için mevzuatta kesin bir yöntem belirtilmemesi sebebiyle oluşan boşluğu doldurmaktadır. Bu anlaşmalar, mükelleflere vergi planlaması yapma olanağı getirmekte ve vergi yükleri ile ilgili yapılan hesaplamaların kesinlik kazanmasını sağlamaktadırlar. Bu bakımdan bazı işletmelerin bu anlaşmaları, risk yönetim stratejisi olarak kullandıkları görülmektedir.³⁹³

³⁹² Billur Yaltı, “Kurumlar Vergisi Kanununun “Yenisi”: Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 219, Aralık 2006, s. 10.

³⁹³ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 196.

Transfer fiyatlandırmasında kullanılan idari ve geleneksel yöntemlere destek olmak veya bu yöntemlerin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak amacıyla peşin fiyatlandırma anlaşmaları tasarlanmıştır.³⁹⁴ Uluslararası şirketler genellikle aşağıda yer alan durumlarda vergi idareleri ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapmayı tercih etmektedirler.³⁹⁵

- Yöntem tespitinde karşılaştırma yapılabilecek bir emsal bulunamaması ve karşılaştırma yapabilmek için kamuya açık yeterli ve güvenilir bir veriye ulaşılamaması,
- Mükellefin kendine has bir faaliyet sisteminin bulunması, bu sistemin niteliklerinin emsal firmalara göre karşılaştırma yapılamayacak derecede farklılık arz etmesi,
- Mükellefin ilişkili kişilerle arasındaki mevcut fiyatlama yönteminin sürekli olarak değişik vergi idarelerince denetim altında olması.

OECD'nin hazırlamış olduğu Transfer Fiyatlandırması Rehber'inde, mükellefler ile vergi idareleri arasında "emsal bedel" hususunda çıkabilecek uyuşmazlıkları önlemek³⁹⁶ ve yaşanan ihtilafları çözüme kavuşturmak amacıyla bazı idari çözüm yolları tavsiye edilmektedir. Bu çözüm yollarından OECD ülkeleri tarafından en çok tercih edileni ve en önemlisi "peşin fiyatlandırma anlaşmaları"dır. Kısaca peşin fiyatlandırma anlaşmaları, belirli bir dönemi kapsayan ve mükellef ile vergi idaresi arasında uygun transfer fiyatını tespit edecek yöntemin belirlenmesi maksadıyla gerçekleştirilen anlaşmalardır.³⁹⁷ Bu noktada kritik olan husus şudur ki; peşin fiyatlandırma anlaşmaları fiyatı belirlemez, bu anlaşmalar daha ziyade transfer

³⁹⁴ Murat Çak, a.g.e., s. 59.

³⁹⁵ Gressi Benveniste, "Transfer Fiyatlamasında Ön Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements) ve Türk Vergi Mevzuatındaki Düzenlemeler", (Çevrimiçi) <http://www.verginet.net/Gundem.aspx?ID=106>, 10 Temmuz 2010; Erhan Gümüş, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 313, Eylül 2007, s. 142.

³⁹⁶ Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan vergi uyuşmazlıklarının önlenmesine yönelik, mükellef ile idare arasındaki işbirliğine dayanan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bazı yazarlar bu anlaşmaları, uyuşmazlıkların giderilmesinde kullanılan bir yöntem olarak nitelendirmiş olsalar da, peşin fiyatlandırma anlaşmalarının bu uyuşmazlıkların ortaya çıkmasında önleyici bir niteliğe sahip olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Bkz. Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, a.g.e., s. 107.

³⁹⁷ Mehmet Akif Tunç, "Transfer Fiyatlandırması Uyuşmazlıklarının Çözümünde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements)", **E-Yaklaşım**, Sayı: 47, Haziran 2007, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007069362.htm, 12 Temmuz 2010.

fiyatının kabul edilebilir bir aralıkta belirlenen yöntem üzerine kurulmasına dayanmaktadır.³⁹⁸

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, 1995 yılındaki OECD Rehberi'nde "Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Tartışmaların Çözümünde İdari Yaklaşımlar (Administrative Approaches to Avoiding and Resolving Transfer Pricing Disputes)" başlıklı IV. bölümün (F) başlıklı alt bölümünde 4.124 ila 4.166 maddeleri arasında yer almaktadır. 1999 yılında ise ek bir bölüm olarak "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Karşılıklı Anlaşma Süreci İçinde Yürütülmesinde Ana Hatlar (Guidelines for Conducting Advance Pricing Arrangements Under the Mutual Agreement Procedure - MAP APAs)" başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. 1999 yılında Rehber'e yapılan ek bölümdeki (annex) açıklamalar daha çok uygulamanın ayrıntılarına ve başlıkta da belirtildiği üzere karşılıklı anlaşma sürecine yöneliktir.³⁹⁹ OECD Rehberi'nin Türk vergi mevzuatı açısından önemi, ülkemizdeki transfer fiyatlandırması düzenlemesine kaynaklık etmesi ve her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da, 13. madde ile ilgili kanun gerekçesinde yer verilmek suretiyle, bir anlamda iç hukuk sistemimize dahil edilmiş olmasıdır.⁴⁰⁰

OECD Rehberi'ne göre peşin fiyatlandırma anlaşması, kontrol altındaki işlemlere ilişkin olarak, söz konusu işlemler için sabit bir dönemde transfer fiyatlandırmasının belirlenmesi amacıyla uygun bir dizi ölçüt (örneğin; yöntem, karşılaştırılabilir değerler ve uygun düzeltmeler, gelecekteki olaylara yönelik önemli varsayımlar) belirleyen düzenlemeler bütünüdür. Peşin fiyatlandırma anlaşması, resmi olarak bir mükellef tarafından başlatılır ve mükellefle, bir ya da daha fazla ilişkili kuruluş ve bir ya da daha fazla vergi idaresi arasındaki müzakereleri gerektirir. Bu anlaşmalar, transfer fiyatlandırmasına ilişkin hususların çözüme kavuşturulmasında, geleneksel idari, adli ve anlaşma mekanizmalarına yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Geleneksel mekanizmaların başarısız olmaları ya da uygulanamamaları halinde son derece faydalı olabilmektedirler.⁴⁰¹

³⁹⁸ Adrian J.Sawyer, "Advance Pricing Agreements: A Primer and Summary of Developments in Australia and New Zealand", *Bulletin for International Taxation*, Vol. 58, No. 12, December 2004, p. 556.

³⁹⁹ Tuncay Kapusuzoğlu, a.g.e., s. 190-191.

⁴⁰⁰ Salih Tanrıkulu, "Transfer Fiyatlandırmasında İdare ile Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?", *Vergi Sorunları*, Sayı: 232, Ocak 2008, s. 131.

⁴⁰¹ OECD, *Transfer Pricing Guidelines*, paragraf 4.124.

OECD Rehber'inde yer alan tanımın ardından peşin fiyatlandırma anlaşmasının karakteristik özellikleri paragraflar halinde sıralanmaktadır. OECD ülkelerinde peşin fiyatlandırma anlaşmaları mevzuatının hazırlanması esnasında baz alınacak temel ilkeler, bu özelliklere göre belirlenmektedir. Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının (PFA) Rehber'de belirlenen temel prensiplerinin bazı önemli olanları aşağıdaki gibidir.⁴⁰²

- PFA, ilişkili kişilerle yapılan ticari işlemlerde kullanılacak uygun transfer fiyatını değil; uygun transfer fiyatının bulunmasını sağlayacak metodu tespit etmek amacıyla yapılmaktadır.
- İlişkili kuruluşlar arasındaki işbirliği, PFA'na yönelik müzakerelerin başarısında hayati bir önem taşımaktadır.
- PFA için mükellefler başvurur ve vergi idareleri bu başvuruyu kabul edip etmemekte serbesttirler. Vergi idareleri mükellefleri böyle bir anlaşma yapmak için zorlayamaz.
- PFA, belirli bir dönem için yapılmakta ve daha sonra yenilenebilmektedir. (Genellikle bu süre 3 ila 5 yıl arasında değişebilmektedir.)
- PFA, bir mükellefin transfer fiyatlandırması kapsamındaki tüm işlemleri için yapılabileceği gibi, sadece bir ilişkili kişi ile yaptığı işlemler için de yapılabilmektedir.
- Vergi idareleri, peşin fiyatlandırma anlaşması için başvuran mükellefin "ilişkili kişilerini" de incelemeli ve gerekirse mükellefin ilişkili kişilerinden de birtakım bilgiler isteyebilmelidir.

⁴⁰² Mehmet Akif Tunç, "Transfer Fiyatlandırması Uyuşmazlıklarının Çözümünde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements)", a.g.e.k.

- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının imzalanmasının ardından mükellefin anlaşmadaki hükümlere sadık kalıp kalmadığının vergi idaresi tarafından tespit edilmesi gerekmektedir.
- Vergi idareleri, mükellefin anlaşmanın getirdiği yükümlülükleri karşılayamaması ya da mükellef tarafından hileli yollara başvurulması halinde anlaşmayı tek taraflı olarak feshedebilmektedir.

OECD'nin yapmış olduğu tanım kapsamında, peşin fiyatlandırma anlaşmalarının kapsamına sadece kontrol altındaki işlemler girmekte olup, kontrol dışı işlemler için bu anlaşmaların yapılması mümkün olmamaktadır.⁴⁰³ Mükelleflerin aktif katılımlarıyla gerçekleşen peşin fiyatlandırma anlaşmaları süreci sonucunda vergi idarelerinin, vergi mükelleflerine kendi egemenlik alanlarındaki ilişkili kuruluşlar arasındaki transfer fiyatlarının, anlaşmada yer alan şartlara ve kanun hükümlerine uyulduğu müddetçe yeniden düzeltilmeyeceğinin garantisini vermesi önemli bir husustur.⁴⁰⁴

Sonuç olarak yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda peşin fiyatlandırma anlaşmalarını, vergi idaresi ile bağlı işletmeleri bulunan bir kurum arasındaki gönüllü müzakereler sonucunda, kurumun dahili fiyatlandırma politikasını oluşturacak ve bu şekilde kurumun vergi yükümlülüğünü belirleyecek biçimde, belirli bir dönem içerisinde kontrol altındaki işlemlerde uygulanacak olan fiyatlandırma yöntemine ilişkin varılan ve taraflar arasında bağlayıcılığı olan bir ön anlaşma şeklinde tanımlamak mümkündür.⁴⁰⁵

⁴⁰³ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 243, Aralık 2008, s. 142-143.

⁴⁰⁴ Feyyaz Yazar, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008, s. 140.

⁴⁰⁵ John L.Abramic, “Advance Pricing Agreements: Confidential Return Information or Written Determinations Subject to Release?”, **Chicago-Kent Law Review**, Vol. 76, 2001, p. 1823; Billur Yaltı, “Kurumlar Vergisi Kanununun “Yenisi”: Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, s. 11.

3.2. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI TÜRLERİ

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, anlaşmada yer alan tarafların sayısına göre tek taraflı (Unilateral APA), iki taraflı (Bilateral APAs) ya da çok taraflı (Multilateral APAs) olmak üzere üç şekilde düzenlenebilmektedir.⁴⁰⁶

- **Tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları:** Faaliyette bulunulan ülkenin vergi mevzuatına göre mükellef ile vergi idaresi arasında yapılan anlaşmalardır.
- **İki (çift) taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları:** Çok uluslu bir şirketin iki ayrı ülkede bulunan ilişkili şirketleri ile bu ülkelerin vergi idareleri arasında yapılan anlaşmalardır.
- **Çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları:** İkidenden fazla ülkede faaliyet gösteren mükellefler ile bu ülkelerin vergi idareleri arasında yapılan anlaşmalardır.

Çift taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları ile çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları arasındaki temel fark; anlaşma içerisinde yer alan vergi mükellefleri ile yabancı otoritelerin sayısıdır. Tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları yapıldıkları ülkelerin sınırları dışarısında bir etkiye sahip olmamaktadır. Bu anlaşmalar ile çift taraflı ya da çok taraflı anlaşmalar arasındaki temel fark ise; tek taraflı anlaşmaların, konu ile ilgili diğer yetkilileri bilgilendirmeden kendi içerisinde sonuçlandırılmasıdır.⁴⁰⁷

Örneğin, Türkiye’de tam mükellef (A) Kurumu’nun Almanya’daki ilişkili kişisi (B) Kurumu ile yapacağı işlemlerde kullanmak üzere, yöntem tespiti için Türk Vergi İdaresi’ne başvurarak anlaşma yapması tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması, aynı mükellefin yine söz konusu işlem için Türk Vergi İdaresi ile Almanya Vergi İdaresi’nin taraf olduğu bir anlaşma yapması iki taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması, yine (A) Kurumu’nun Türk Vergi İdaresi’nin yanı sıra Almanya ve

⁴⁰⁶ Feyyaz Yazar, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, s. 140.

⁴⁰⁷ Adrian J.Sawyer, a.g.m., p. 558-559.

İngiltere Vergi İdareleri'nin de katıldığı bir anlaşmada yer alması durumu ise çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması olarak nitelendirilecektir.⁴⁰⁸

Vergi idaresi ile mükellefin anlaşmaya vardıkları bazı ülkelerde ilgili diğer vergi idarelerinin katılımı olmaksızın, tek taraflı anlaşmalara izin verilebilmektedir. Ancak, tek taraflı bir peşin fiyatlandırma anlaşması, diğer ülkelerde faaliyet gösteren ilişkili şirketlerin vergi yükümlülüklerini etkileyebilmektedir. Bu bakımdan, tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarına izin verildiği durumlarda, ilgili diğer ülkelerin yetkili mercilerinin, karşılıklı mutabakat prosedürleri uyarınca ikili bir anlaşmaya taraf olmaya hazır ve istekli olup olmadıklarını belirlemek üzere, en kısa sürede prosedür konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.⁴⁰⁹

Çifte vergilendirme hususunda duydukları endişelerden dolayı birçok ülke, iki taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarını tercih etmektedirler. Aynı endişe yüzünden, bazı ülkeler tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarına izin vermemektedir. İki taraflı ya da çok taraflı yaklaşım, çifte vergilendirme riskinin azaltılması, ilgili tüm ülkelerin vergi idarelerince daha adil bir yaklaşımın benimsenmesi ve ilgili mükelleflerin vergi yüklerinin daha kesin ve doğru bir biçimde hesaplanması hususlarında çok daha etkin sonuçlar vermektedir.⁴¹⁰

Türk vergi mevzuatına açısından konuya baktığımızda, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan "mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak" ifadesinden, Türk hukukunda öncelikle tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarının kabul edildiğini söyleyebilmek mümkündür.⁴¹¹ Bununla birlikte, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nde; "peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin başvuruda bulunan mükellefin iki taraflı veya çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması talep edebileceği, İdarenin, bu talebi değerlendirmesi sonucunda birden fazla ülkeyi ilgilendirdiğini tespit etmesi halinde ise, ilgili ülke veya ülkelerle anlaşma(lar) bulunması şartıyla bu anlaşmalar çerçevesinde değerlendirme yapılacağı" ifade edilmektedir. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber'e göre ise, peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin başvuruda bulunan

⁴⁰⁸ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 144.

⁴⁰⁹ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.130.

⁴¹⁰ A.e., s. 4.131; Hüseyin Işık, a.g.e., s. 199.

⁴¹¹ Billur Yaltı, "Kurumlar Vergisi Kanununun "Yenisi": Peşin Fiyat Sözleşmeleri", s. 12.

mükelleflerin, tek taraflı, iki taraflı veya çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması talep edebilecekleri açıkça belirtilmiştir.

Aşağıda bazı ülkelerin transfer fiyatlandırması uygulamalarında peşin fiyatlandırma anlaşmalarının tercih edilmesi durumunda, tek taraflı, çift taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması türlerinden hangisine ya da hangilerine izin verildiğini gösteren tablo yer almaktadır.

Tablo 4 – Bazı Ülkelerin Kullandıkları Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Türleri

	Tek Taraflı PFA	Çift Taraflı PFA	Çok Taraflı PFA
Avustralya	✓	✓	
Kanada	✓	✓	✓
Fransa	✓*	✓	
İtalya	✓		
Japonya	✓	✓	
Yeni Zelanda	✓		
Türkiye	✓	✓	✓
Birleşik Krallık	✓	✓	
Amerika	✓	✓	✓
Danimarka	✓	✓	
Macaristan	✓	✓	✓
Endonezya	✓	✓	
Meksika	✓	✓	
Güney Kore	✓	✓	
İsveç		✓	✓
Kolombiya	✓		
Kazakistan	✓		
Malezya	✓	✓	
Hollanda	✓	✓	✓
Polonya	✓	✓	✓
Romanya	✓	✓	✓
Singapur	✓	✓	✓
Tayland	✓	✓	
Venezüella	✓	✓	

* Belirli bazı koşullar altında tek taraflı anlaşmalar da olabilmektedir.

Kaynak: Ernst & Young, **Transfer Pricing Global Reference Guide**, 2010'dan derlenmiştir.

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarını başka bir sınıflandırmaya göre, anlaşma hükümlerinin kapsamı açısından genel ve özel olarak ikiye ayırılabilir. Buna göre, eğer anlaşmaya varılan yöntem kurumun ilişkili kişilerle yaptığı bütün işlemlerine uygulanıyorsa genel; mükelleflere esneklik sağlanarak sadece belirli ilişkili şirketlere ya da işlemlere uygulanıyorsa da özel peşin fiyatlandırma anlaşmaları söz konusu olmaktadır.⁴¹²

3.3. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASININ HUKUKİ VE İDARİ DAYANAKLARI

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları, transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan sorunların çözümünde hukuki ve idari yollardan, aynı zamanda çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını destekleyici bir şekilde, bu anlaşmalara ilave olarak yapılmaktadır. İki ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları, üç farklı hukuki temele dayandırılabilir.⁴¹³

Söz konusu hukuki dayanaklardan ilki, OECD Model Vergi Anlaşması'nın 25. maddesine göre çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalanan diğer ülkenin yetkili otoritelerinin katıldığı karşılıklı anlaşma prosedürü çerçevesinde yapılmasıdır. Söz konusu maddenin 3. bendinde yetkili mercilerin, anlaşmanın yorumundan ya da uygulanışından kaynaklanan güçlüklerin veya belirsizliklerin karşılıklı anlaşma prosedürü çerçevesinde çözümü için gereken çabayı göstermeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır.⁴¹⁴

İkinci bir dayanak olarak, OECD Model Vergi Anlaşması'nın 26. maddesi de peşin fiyatlandırma anlaşmalarının yapılması için kullanılabilir. Söz konusu madde hükmü, yetkili otoriteler arasında bilgi değişimi vasıtasıyla işbirliği yapılmasına müsaade etmektedir.

⁴¹² OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.137; Billur Yaltı, "Kurumlar Vergisi Kanununun "Yenisi": Peşin Fiyat Sözleşmeleri", s. 13.

⁴¹³ Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 281-282.

⁴¹⁴ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.140.

Son olarak, vergi idarelerinin ulusal düzenlemelerden kaynaklanan genel yetkilerini de kullanabilme imkanı bulunmaktadır. Vergi idarelerinin bazılarının, transfer fiyatlandırmasına yönelik konularda mükelleflerine, özel idari ya da prosedürel rehberler yayınlama yetkisi bulunmaktadır. Kimi OECD üyesi ülkelerin vergi kanunları, mükelleflere peşin fiyatlandırma anlaşmalarını da kapsayan muktezalar alabilme hakkı tanımaktadır.

Bazı ülkelerin yerel vergi mevzuatı, peşin fiyatlandırma anlaşmalarına girmeyi mümkün kılacak hukuki ya da idari dayanaktan yoksun bulunmaktadır. Ancak OECD Model Vergi Anlaşması'nın 25. maddesine paralel düzenleme içeren herhangi bir vergi anlaşmasının mevcudiyeti söz konusu ise, aynı zamanda transfer fiyatlandırması çifte vergilendirmeye sebep olacak ya da anlaşmanın uygulanması bakımından zorluk ve kuşku doğuracaksa, yetkili mercilerin peşin fiyatlandırma anlaşması yapabilmesine izin verilmesi gerekmektedir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları yerel mevzuatın önüne geçtiği sürece, yerel mevzuatta peşin fiyatlandırma anlaşmaları yapılmasına ilişkin hukuki bir dayanağın bulunmaması, bu anlaşmaların karşılıklı anlaşma prosedürü çerçevesinde uygulanabilmesine herhangi bir engel teşkil etmemektedir.⁴¹⁵

3.4. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASININ AVANTAJLARI

Mükellefler içerisinde bulundukları durumu değerlendirmek ve vergi idaresi ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapılmasının kendilerine sağlayacağı yararları göz önünde bulundurmak suretiyle anlaşma yapıp yapmama konusunda seçimde bulunarak bir karara varmaktadırlar.⁴¹⁶ Peşin fiyatlandırma anlaşmasının yapılmasına karar verilmesi sonucunda, bu anlaşma sayesinde vergisel sorunlarını çözen mükellefler, şirket faaliyetleriyle ilgili temel işlerine daha rahat bir şekilde odaklanma imkanı bulabilecek ve transfer fiyatlandırması meseleleriyle daha fazla uğraşmayacaklardır.⁴¹⁷

⁴¹⁵ A.e., paragraf 4.142; Billur Yaltı Soydan, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, s. 132.

⁴¹⁶ Feyyaz Yazar, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, s. 140.

⁴¹⁷ Hüseyin Işık, a.g.e., s. 200.

Genel olarak baktığımızda peşin fiyatlandırma anlaşmaları, transfer fiyatlandırması uyuşmazlıklarının çözümünde faydalı nitelikteki araçlardır.⁴¹⁸ OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde yer alan açıklamalar doğrultusunda peşin fiyatlandırma anlaşmalarının başlıca sağladığı avantajlar aşağıda bölümler halinde açıklanmaktadır.

3.4.1. Uygulanacak Yöntemin Kesinlik Taşınması ve Mükellefe Vergi Planlaması İmkânı Tanınması

OECD'ye göre mükellefler açısından bu sistemin en büyük avantajı, belli bir süre zarfında uygulanacak yöntemin kesinlik taşınması ve herhangi bir eleştiri ya da ceza riski olmadan mükellefe mali açıdan önünü görebilme ve bunun sonucunda plan yapabilme imkânı tanınmasıdır.⁴¹⁹ Peşin fiyatlandırma anlaşması, ilgili kuruluşlar arasında ve kuruluşların bölümleri arasındaki uluslararası ticari işlemlerde emsal bedele ulaşmada kullanılacak yöntemin belirlenmesi için önceden kesinlik sağlamaktadır.⁴²⁰

Bu açıklamalar kapsamında, transfer fiyatlandırması ile ilgili tarhiyat riskini minimuma indiren peşin fiyatlandırma anlaşması, mükelleflere büyük kolaylık sağlamaktadır. Diğer taraftan mükellef ile vergi idaresinin anlaşma imzalaması sonucunda, transfer fiyatlandırması ile ilgili ileriki yıllarda doğabilecek vergisel yükümlülüklerini önceden bilmesi sebebiyle, mükellefler finansal açıdan daha tutarlı kararlar alabilecektir.⁴²¹

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda, peşin fiyatlandırma anlaşması, uluslararası işlemler üzerindeki vergisel uygulamaların önceden tahmin edilebilirliğini arttırarak belirsizliğin ortadan kaldırılması hususunda mükelleflere yardımcı

⁴¹⁸ Hans F.W.Flick, "Zu Gut um Wahr zu Sein; das APA?", *Internationales Steuerrecht*, 5. Jahrgang, Heft 4, 1996, s. 162; Elif Cenkeri, *a.g.e.*, s. 70.

⁴¹⁹ Emre Kartaloğlu, "Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Yapabilmek İçin Büyük Mükellef Olmak Gerekiyor", *Vergi Sorunları*, Sayı: 228, Eylül 2007, s. 98.

⁴²⁰ Hans Pijl, Wobke Hahlen, "The New Advance Pricing Agreement and Advance Tax Ruling Practice in the Netherlands", *Bulletin for International Taxation*, Vol. 55, No. 12, December 2001, p. 618.

⁴²¹ Mehmet Akif Tunç, "Transfer Fiyatlandırması Uyuşmazlıklarının Çözümünde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements)", *a.g.e.k.*

olabilmekte ve önemli varsayımların karşılanması koşuluyla transfer fiyatlandırması ile ilgili vergisel işlemler konusunda mükelleflere kesin bilgi sağlayabilmektedir. Anlaşmanın sunduğu bu kesinlikten dolayı mükelleflerin, kendi vergi yükümlülükleri üzerinde daha gerçekçi tahminlerde bulunmaları ve bu sayede, yatırımlar için uygun bir vergisel ortamın yaratılabilmesi mümkün olmaktadır.⁴²²

3.4.2. Mükellef ile Vergi İdaresi Arasında İşbirliği Sağlanması

Peşin fiyatlandırma anlaşmasının bir başka avantajı ise; mükellef ile idare ya da yargı arasındaki işbirliğini güçlendirmesidir. Bu anlaşma ile işletmeler, vergi idaresi ile ortak çalışma olanağına sahip olurken, aynı zamanda idarenin konu ile ilgili uygulamaları ve benimsedikleri felsefe hakkında da derinlemesine bilgi sahibi olmaktadır. Buna paralel olarak idare de, kurumun yapısı, işlevleri, kıymetleri ve grup içinde üstlendikleri riskleri öğrenme, emsal bedelin tespitinde karşılaşılan güçlükleri anlayabilme gibi önemli avantajlar elde etmiş olacaktır.⁴²³

Peşin fiyatlandırma anlaşması, hem mükelleflere hem de vergi idarelerine, uzlaşmaya dayalı bir ortamda istişare ve iş birliğinde bulunabilme imkanı sağlamaktadır. Karmaşık nitelikteki vergisel sorunların transfer fiyatlandırması incelemelerine kıyasla daha az ihtilafların yer aldığı bir ortamda tartışılması fırsatı, hukuki yönden doğru ve pratik açıdan uygulanabilir sonuçların elde edilebilmesi hedefi doğrultusunda, taraflar arasında serbest bir bilgi alışverişini teşvik edebilmektedir. Uzlaşmacı bir ortam, vergi mahkemeleri gibi anlaşmazlıklardan kaynaklanan bir ortama göre mevcut bilgilerin ve verilerin daha tarafsız bir şekilde değerlendirilmesini sağlayabilmektedir.⁴²⁴

Sonuç olarak, peşin fiyatlandırma anlaşmaları ile vergi idareleri anlaşmaya vardıkları mükellefler hakkında daha fazla bilgiye sahip olacaklar⁴²⁵ ve yaratılan işbirliğine dayalı uzlaşmacı ortamda mükellefler ile idare arasında sağlanan bilgi değişimi sonucunda çetin vergi problemlerinin çözümü kolaylaşmış olacaktır.⁴²⁶ Söz

⁴²² OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.143.

⁴²³ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

⁴²⁴ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.144.

⁴²⁵ Feyyaz Yazar, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, s. 141.

⁴²⁶ Salih Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 131.

konusu anlaşmaya taraf olanların görüşmelerde gösterdikleri işbirliği, görüşme sürecinin başarıyla sonuçlanmasının yaşamsal koşullarından bir tanesidir.⁴²⁷

3.4.3. Anlaşma Süresinin Uzatılabilmesi

OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'ne göre peşin fiyatlandırma anlaşması, bazı durumlarda anlaşmanın geçerlilik süresinin uzatılması ile ilgili bir seçenek sunabilmektedir. Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının süresi sona erdiğinde, ilgili vergi idareleri mükellefler ile bir araya gelerek anlaşmanın şartları ve süresi üzerinde yeniden müzakerelerde bulunma imkanı tanıyabilmektedir.⁴²⁸

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının uygulandıkları dönemi uzatma opsiyonu barındırması imkanı sonucunda, anlaşmanın süresinin bitmesi ve tekrar müzakerelerin başlaması halinde, mükelleflerin yükümlülüklerini tahmin etmesi daha da kolaylaşmış olmaktadır.⁴²⁹

İleriki bölümlerde bahsedileceği üzere, Türk vergi sisteminde de mükelleflere anlaşmanın kapsadığı süre sona ermeden en az 9 ay önce idareye başvurup talepte bulunulması halinde, peşin fiyatlandırma anlaşmalarının sürelerinin uzatılması imkanı tanınmıştır.

3.4.4. İki Taraflı ve Çok Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarında Çifte Vergilendirme Riskinin Azaltılması

İki taraflı ve çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları, ilgili tüm ülkelerin katılması dolayısıyla, adli ve ekonomik açıdan çifte vergilendirme olasılığını büyük ölçüde azaltmakta ya da tamamen ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, iki taraflı ve çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları, karşılıklı mutabakat için gerekli olan zamanı

⁴²⁷ Ersin Nazalı, “Transfer Fiyatlandırması-I”, **Yaklaşım**, Sayı: 175, Temmuz 2007, s. 124.

⁴²⁸ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.143.

⁴²⁹ Akın Tavuz, “Önceden Fiyatlama Anlaşmaları (Advance Pricing Arrangements)”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 310, Haziran 2007, s. 61.

büyük ölçüde azaltarak, karşılıklı mutabakat prosedürünün daha etkin bir biçimde işlemlerini sağlamaktadırlar.⁴³⁰

Dolayısıyla ilgili bütün ülkelerin katılması koşuluyla, iki taraflı ve çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarının, ekonomik ve hukuki açıdan çifte vergilendirme problemini gidermekte ya da azaltmakta oldukça etkili olduğunu söyleyebilmek mümkündür.⁴³¹

3.4.5. İdarenin Belirli Konularda Uzmanlık Kazanması

Peşin fiyatlandırma anlaşması müzakerelerinde tarafların işbirliği içinde olmaları, vergi idarelerinin çok uluslu şirketlerin karmaşık yapıdaki uluslararası işlemleri üzerinde bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu anlaşmalar ile vergi idareleri global ticaret ve ilgili vergisel konularda üst düzeyde teknik bilgiye sahip olabilmektedir. Belirli sektörler ya da işlem türleri üzerinde odaklanan uzmanlık gerektiren becerilerin elde edilmesi, vergi idarelerinin benzer durumlardaki diğer mükelleflere daha iyi hizmet sunmalarını sağlayacaktır.⁴³²

İdare ile mükellef arasında gerçekleşen işbirliği sonucunda, idare uluslararası işlemler konusunda uzman elemanlara ihtiyaç duymaktadır. Vergi idarelerinin peşin fiyatlandırma anlaşmaları sayesinde içinden çıkılması zor uluslararası işlemler konusunda kapsamlı ve doğru bilgiler edinmesi sonucunda, teknik kapasitesi artan uzman elemanlar vasıtasıyla diğer mükelleflere verilen hizmetin kalitesi de artmış olmaktadır.⁴³³

Ayrıca peşin fiyatlandırma anlaşması, idare ile mükellef arasında transfer fiyatlandırmasıyla ilgili bazı hususlarda ortaya çıkabilecek yüksek maliyet ve zaman gerektiren incelemelerin ya da davaların ortaya çıkmasını önleyebilmektedir. Anlaşma imzalandıktan sonra, vergi idaresinin mükellef hakkında daha geniş bilgiye sahip olması ve bu konuda uzmanlık kazanması sebebiyle, ilgili mükellefin gelecek dönemde vergi incelemesine tabi tutulması durumunda daha az kaynak

⁴³⁰ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.146.

⁴³¹ Tuncay Kapusuzoğlu, **a.g.e.**, s. 192.

⁴³² OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.147.

⁴³³ Salih Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 131.

gerekecektir.⁴³⁴ Aynı sebepten ötürü, denetimler daha kısa sürede tamamlanabilecektir.⁴³⁵

3.4.6. Anlaşma Hükümlerinin Geriye Yürüyebilmesi

OECD tarafından belirlenen ilkelere göre, bir peşin fiyatlandırma anlaşması, kabul edilen transfer fiyatlandırması metodolojisinin, önceki yıllarda ortaya çıkan transfer fiyatlandırmasına dair benzer nitelikteki problemlerin çözüme kavuşturulması amacıyla, geriye dönük bir şekilde uygulanmasına imkan verebilmektedir. Ancak böyle bir uygulama, vergi idaresinin, mükellefin ve uygulanabildiği hallerde, anlaşmada yer alan diğer tarafların önceden onayını zorunlu kılmaktadır.⁴³⁶

Yukarıda yer alan açıklama kapsamında, transfer fiyatlandırması işlemlerinde idarenin kabul etmesi durumunda, anlaşma hükümlerinin belirlenen zaman dilimi içerisinde geçerli olması gibi, anlaşmanın yapıldığı tarih öncesindeki işlemler açısından da netlik sağlaması, bir diğer ifadeyle; anlaşma hükümlerinin geriye yürümesi mümkün olmaktadır. Bu bakımdan peşin fiyatlandırma anlaşması, OECD'ye göre geçmişte idare ile mükellef arasında ortaya çıkmış ihtilafların çözümünde bir yol olarak görülmektedir. Bununla birlikte, ülkemizdeki mevcut düzenlemelere baktığımızda peşin fiyatlandırma anlaşması, anlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren geçerli olmakta ve bunun sonucunda ABD'de olduğu gibi mükelleflerin geçmişe yönelik işlem riskini azaltmak amacıyla yöneldiği bu özellik, Türk vergi sisteminde yer almamaktadır.⁴³⁷

⁴³⁴ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.145.

⁴³⁵ Mehmet Akif Tunç, "Transfer Fiyatlandırması Uyuşmazlıklarının Çözümünde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements)", **a.g.e.k.**

⁴³⁶ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.137.

⁴³⁷ Tunç Köse, Emrah Ferhatoglu, **a.g.e.**, s. 110-111.

3.5. PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI DEZAVANTAJLARI

Genel olarak karmaşık bir yapıda olması, uzunluğu, maliyetli olması, belge toplamasının çok zahmetli olması, özel bir yönetim gereği ve uzman ekspertiz ihtiyacı peşin fiyatlandırma anlaşmalarının önemli dezavantajları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³⁸ Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının dezavantajları uygulandıkları ülkelerin yasal düzenlemeleri kapsamında değişebilmekle birlikte, OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde yer alan açıklamalar doğrultusunda aşağıda başlıklar halinde yer almaktadır.

3.5.1. Tek Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Çifte Vergilendirme Sorunu

Tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları, hem vergi idareleri hem de mükellefler açısından bazı ciddi sorunlara sebep olabilmektedir. Çift taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarının tersine, tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları ilgili mükellef açısından bir kesinlik taşımamakta ve çok uluslu şirketlerin ekonomik ya da hukuki çifte vergilendirmeye tabi tutulma olasılığı üzerinde bir azalmaya neden olmamaktadır.⁴³⁹ Bununla birlikte, çifte vergilendirme riskini önlemek üzere, bir peşin fiyatlandırma anlaşmasının yeterli esnekliğe sahip olması gerekmektedir; zira statik bir peşin fiyatlandırma anlaşmasının, emsallere uygunluk koşullarını istenilen düzeyde yansıtamama durumu söz konusu olabilmektedir.⁴⁴⁰

Bilhassa çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının olmadığı durumlarda, ülkelerin tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarına yönelmesi çifte vergilendirme sorununu gündeme getirebilmektedir. Tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması, mükellefin faaliyette bulunduğu diğer ülkelerin vergi idareleri dikkate alınmaksızın, sadece kanuni ya da iş merkezinin bulunduğu ülkenin vergi idaresi ile mükellef arasında gerçekleşmesi durumunu ifade etmektedir. Nitekim OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde, tek taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarında diğer

⁴³⁸ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak A.B.D.’de Yapılan Yasal Düzenlemeler-II”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 215, Temmuz 1999, s. 107.

⁴³⁹ OECD, *Transfer Pricing Guidelines*, paragraf 4.148.

⁴⁴⁰ A.e., paragraf 4.150.

lkelerin, yerel vergi idaresi tarafından kabul edilen transfer fiyatlandırması yöntemini kabul etmemesi durumunda ifte vergilendirme sorunuyla karşı karşıya kalınabileceği belirtilmiştir.⁴⁴¹

3.5.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Maliyet Faktörü

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının başka bir dezavantajı ise, transfer fiyatlandırması uyurşmazlıklarını çözmeye yönelik diğer mekanizmalara oranla daha maliyetli olmasıdır. Usuln pahalı olması, mükellefler ve idarelerden oluşan mekanizmanın taraflarını bu yönteme başvururken kısıtlamaktadır. Nitekim küçük ölçekli işletmeler, altından kalkamama riskleri bulunması sebebiyle genelde bu usule girmek istememektedirler.⁴⁴²

Dolayısıyla prosedürlerin oldukça yüksek maliyet ve zaman gerektirmesi, peşin fiyatlandırma anlaşmalarından tüm mükelleflerin yararlanamaması sonucunu gündeme getirmektedir. Küçük lekli mükelleflerin bu tür anlaşmalara erişebilecek maddi gleri bulunmaması hususu özellikle, bağımsız uzmanların da bu tür anlaşmalarda yer aldıkları durumlarda geçerli olmaktadır. Böylece, peşin fiyatlandırma anlaşmaları daha ziyade büyük ölçekli transfer fiyatlandırması davalarının çözümüne yardımcı olmaktadır.⁴⁴³

Bu soruna bir çözüm olması açısından, idarelerin küçük ölçekli mükelleflerin başvuru sürecindeki yükünü azaltmak amacıyla, mükelleflerin uluslararası işlemlerine orantılı olarak istenilen bilgi ve belgeleri ayrıca belirlemesi faydalı olacaktır. Nitekim çeşitli ülke uygulamalarına baktığımızda, peşin fiyatlandırma anlaşmalarına küçük ölçekli işletmelerin fazla rağbet göstermedikleri, anlaşmalardan daha çok büyük ölçekli işletmelerin yararlandığı görülmektedir.⁴⁴⁴

Türk vergi sistemindeki uygulamaya baktığımızda ise; mükelleflerin, idare ile anlaşma yapmak ya da mevcut anlaşmayı yenilemek istemeleri halinde, 492 Sayılı Harçlar Kanunu'nun (8) Sayılı Tarifesi'nde "XII-Transfer fiyatlandırması ile ilgili

⁴⁴¹ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 111-112.

⁴⁴² Hüseyin Işık, a.g.e., s. 202.

⁴⁴³ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.159.

⁴⁴⁴ Salih Tanrıkulu, a.g.m., s. 132.

yöntem belirleme anlaşması harçları” başlığı altında yer alan ve yıllık olarak belirlenen başvuru harcı ile yenileme harcını ödeme zorunluluğu bulunmaktadır. Transfer fiyatlandırması ile ilgili yöntem belirleme harçlarının, anlaşmanın gerçekleşmemesi veya iptali halinde, mükelleflere iadesi söz konusu olmazken, anlaşmanın revize edilmesi halinde ise bu işlemin harca tabi tutulmaması gerekmektedir.⁴⁴⁵

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber’e göre, 01.01.2010 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, transfer fiyatlandırması ile ilgili yöntem belirleme anlaşması harç tutarı 30.800 TL olarak belirlenmiştir. Anlaşma başvurusunda bulunmak isteyen mükellefin, öncelikle başvurunun yapıldığı yıl için belirlenen başvuru harcını bağlı olduğu vergi dairesine yatırması ve buna ilişkin dekontu başvuru dilekçesine eklemesi gerekmektedir.

Dünya ülkelerinin geneline baktığımız zaman, en yüksek harç uygulayan ülkelerden birinin Türkiye olduğu görülmektedir. Uygulamada zaten birçok maliyete katlanmak durumunda olan, bunun yanında mali yüklerle de karşılaşan mükelleflerin büyük bir çoğunluğu, bu kadar yüksek bir harç miktarına katlanmak istemeyeceklerdir. Dolayısıyla da söz konusu anlaşmalardan etkin bir şekilde yararlanmaları mümkün olmayacaktır. Bunun dışında, idare de çok sayıda mükellef hakkında bilgi sahibi olma imkanından yoksun kalacaktır. Halbuki harç miktarı düşük olsa ya da hiç olmasa, bu yöntemi tercih eden mükelleflerin sayısı artacaktır. Bu sebeple, harç miktarının yüksek olmasının kısa vadeli getirisi dışında hiçbir faydasının bulunmadığını söylemek mümkündür.⁴⁴⁶

3.5.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasında Zaman Faktörü

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarında zaman faktörü, mükellefler açısından önemli bir olumsuzluğu teşkil etmektedir. Tek taraflı ya da birden fazla ülkenin vergi idaresini ilgilendiren çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarında, karşılıklı

⁴⁴⁵ Mahmut Aydoğmuş, “Transfer Fiyatlandırması ile İlgili Yöntem Belirleme Anlaşması Harçları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 252, Eylül 2009, s. 198-201.

⁴⁴⁶ Özgür Biyan, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları” İçin Belirlenen Harç Miktarlarının Dayanılmaz Yüksekliği”, **Yaklaşım**, Sayı: 205, s. 156.

anlaşma prosedürünün işletilmesinden dolayı idare ile mükellefler açısından önemli bir zaman kaybı meydana gelebilmektedir.⁴⁴⁷

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları taraflarından birinin devlet olması sebebiyle zaman almaktadır. Kamu sektörünün genel olarak yavaş işlemesi ve transfer fiyatlandırmasının zaten karmaşık bir yapıda olması, konunun hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulmasına engel olmaktadır. Nitekim ülke uygulamalarına baktığımızda, ABD ve Fransa'da anlaşmalara varılmasının yirmi ayı bulabildiği görülmektedir.⁴⁴⁸

Mükellefler, idarenin transfer fiyatlandırması incelemesi yapması durumunda, gerekecek para ve zaman yatırımını tartmalıdır. Bazı mükellefler açısından peşin fiyatlandırma anlaşması için gereken para ve zaman yatırımı uygulanabilir bir opsiyon değildir. Bu durumda peşin fiyatlandırma anlaşması fayda - maliyet analizleri açısından tutarlı bir risk yönetim aracı olmamaktadır.⁴⁴⁹

3.5.4. Mükelleflerin İncelemeye Alınma Olasılığı

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarına başvurulması, mükelleflerin incelemeye alınma olasılığını arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Peşin fiyatlandırma anlaşmasına başvuru sürecinde istenilen bilgi ve belgelerin vergi idaresine sunulması, mükellef açısından önceden incelemeye konu olmuş ancak ortaya çıkmamış hususların belirgin hale gelmesi sonucunu doğurabilmektedir.⁴⁵⁰ Mükellef tarafından yapılan başvurunun incelenmesi esnasında idareye sunulan bilgi ve belgeler, anlaşmanın gerçekleşmemesi durumunda kötüye kullanılarak vergi incelemesinde kullanılmamalı ve anlaşmanın sağlanamaması da inceleme nedeni olarak görülmemelidir.⁴⁵¹

⁴⁴⁷ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 112.

⁴⁴⁸ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 202.

⁴⁴⁹ Adrian J.Sawyer, **a.g.m.**, p. 558.

⁴⁵⁰ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 112.

⁴⁵¹ Salih Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 132.

Ayrıca vergi idarelerinin, anlaşma ile ilgili çalışmalar sürecinde ticari sırların ve kendisine sunulan diğer hassas nitelikteki bilgi ve belgelerin gizliliğini sağlamaları gerekmektedir. Bu sebeple, gizli bilgilerin ifşa edilmemesi hususunda ulusal mevzuatın mutlaka uygulanması gerekmektedir. İkili peşin fiyatlandırma anlaşmalarında, tarafların uymaları gereken gizlilik hükümleri geçerliliğini koruyarak, gizli bilgilerin kamuya ifşası önlenmelidir.⁴⁵² Örneğin, ABD Gelir İdaresi peşin fiyatlandırma anlaşmalarından elde ettiği bilgileri gizli tutmaktadır. Genellikle bu anlaşmalar vasıtasıyla edinilen bilgiler gizli tutulmakla birlikte, bazı vergi idareleri söz konusu verileri başka olaylarda kullanma eğiliminde olmaktadır. Bu durumun sonucunda, vergi mükellefleri bilgilerini idareyle paylaşmaktan kaçınacak ve beklenen işbirliği gerçekleşmeyebilecektir.⁴⁵³ Dolayısıyla vergi idarelerinin bu konuda mümkün olduğunca hassas davranmaları gerekmektedir.

3.5.5. İdarelerin Kaynak Sıkıntısı Çekmesi

Vergi idarelerinin genellikle inceleme, müşavirlik, dava açma, vb. amaçlar için ayırdıkları kaynaklarını, peşin fiyatlandırma anlaşmalarına tahsis etmek zorunda kalmaları sebebiyle, bu durum başlangıçta transfer fiyatlandırmasına ilişkin denetim kaynakları üzerinde bir zorlamaya neden olabilmektedir. Mükelleflerin vergi idaresinin kaynaklarına yönelik taleplerde bulunmasının, vergi idarelerinin kaynak kullanım planları ile örtüşmemesi halinde, peşin fiyatlandırma anlaşması programının etkin bir şekilde işleyebilmesi zorlaşmaktadır. Öte yandan, bir peşin fiyatlandırma anlaşmasının yenilenme süreci, anlaşmanın ilk kez uygulanmaya konmasından daha kısa bir zamanı gerektirmektedir.⁴⁵⁴

Kaynak sıkıntısı çeken idarenin mükellef ile yapabileceği peşin fiyatlandırma anlaşmalarının sayısı sınırlı olmaktadır. İdarenin bu sınırlı kaynak karşısında, seçeceği mükellefleri büyüklüklerini dikkate alarak belirlemesi durumunda, küçük ölçekteki işletmelerin fazla bir şansı kalmayacaktır. Hem mükelleflerin hem de idarenin kaynak yetersizliğinden kaynaklanan bu durum, mükellefler arasında eşitsizliklere yol açacaktır. Nitekim söz konusu eşitsizliğin önüne geçilebilmesi

⁴⁵² OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.158.

⁴⁵³ Hüseyin Işık, **a.g.e.**, s. 202.

⁴⁵⁴ OECD, **Transfer Pricing Guidelines**, paragraf 4.151.

amacıyla bazı ülkeler önlem almaya başlamış olup, bu ülkeler küçük mükellefler için peşin fiyatlandırma anlaşmasına başvuru koşullarını göreceli olarak kolaylaştırmayı hedeflemektedirler.⁴⁵⁵

Yukarıda yer alan açıklamalara paralel olarak, peşin fiyatlandırma anlaşmalarının avantajları ve dezavantajları karşılaştırmalı bir şekilde aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

⁴⁵⁵ Hüseyin Işık, *a.g.e.*, s. 203.

Tablo 5 – Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Avantajları ve Dezavantajları

Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Avantajları	Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Dezavantajları
1. Peşin fiyatlandırma anlaşması, vergi otoriteleri için fiyatların kabul edilebilir olduğuna dair maksimum kesinlik sağlamaktadır.	1. Vergi otoritelerinin peşin fiyatlandırma anlaşmalarındaki transfer fiyatlandırması yöntemini kabul edeceğinin kesin garantisi bulunmamaktadır.
2. Peşin fiyatlandırma anlaşmasını uygulamanın maliyeti, transfer fiyatlandırması iç denetimi yapmanın maliyetinden dikkate değer bir şekilde fazla değildir.	2. Eğer peşin fiyatlandırma anlaşmaları bağlayıcı işlemlerin bir parçasıysa, tek taraflı bir peşin fiyatlandırma anlaşmasını uygulamanın maliyetine maruz kalınabilir.
3. Eğer denetim yapılmazsa, gelecek transfer fiyatlandırması denetiminin riski ve denetimin maliyeti önemli miktarda azaltılmaktadır.	3. Peşin fiyatlandırma anlaşmasının uygulanması, vergi otoritelerinin dikkatini yapılan ticari işleme çekmektedir.
4. Vergi otoriteleri, peşin fiyatlandırma anlaşmasının gelecek ticari işlemlerle birlikte geçmiş ticari işlemlere de uygulanmasına da izin verebilmektedir.	4. Peşin fiyatlandırma anlaşmasının uygulanması, vergi otoritelerini mükellefin geçmiş anlaşmalarını ve transfer fiyatlarını denetlemeye itebilmektedir.
5. Genellikle transfer fiyatlandırması inceleme elemanları, mükellefin anlaşmasının koşullarına uyduğundan emin olma konusunda kısıtlıdır.	5. Anlaşmanın şartlarından sapmak, transfer fiyatlandırması inceleme elemanlarının vergi düzeltmesi yapma riskini arttırmaktadır.
6. Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının düşük bir maliyetle yenileneceği ihtimali yüksektir.	6. Peşin fiyatlandırma anlaşmaları kısıtlı bir periyot için uygulanmaktadır. (3 yıldan 5 yıla kadar)
7. Çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmaları çok uluslu şirketlerin çifte vergilendirme riskini azaltmaktadır.	7. Peşin fiyatlandırma anlaşmalarında ticaret sırların ya da benzeri önemli bilgilerin sızdırılma riski bulunmaktadır.

Kaynak: Adrian J.Sawyer, a.g.m., p. 558.

3.6. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASI

Peşin fiyatlandırma anlaşması, Türk vergi sistemimize 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile dahil edilmiştir. Peşin fiyatlandırma anlaşmaları dayanağını Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin 5. fıkrasında yer alan *“İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır.”* hükmünden almaktadır. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, bu anlaşmalar bir zorunluluk olarak değil, aksine mükelleflere tanınan seçimlik bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁵⁶ Uygulama esnasında belirginliği sağlaması ve inceleme söz konusu olduğunda riski engelleyici işlevi olması, bu anlaşmaların zorunlu olmamasına rağmen tercih edilmesine sebep olmaktadır.⁴⁵⁷

Maddenin 5. fıkrasında öngörülen yenilikle kurumların ilişkili kişilerle yaptığı işlemlere ilişkin olarak belirleyeceği yöntem konusunda Maliye Bakanlığı'na başvurarak anlaşma yapma imkanı getirilmiştir.⁴⁵⁸ Kanun Gerekçesi'ne göre, uygulayacağı yöntem konusunda tereddüt yaşayan mükellefin gerekli bilgi ve belgelerle birlikte idareye başvurarak belli bir dönem için yöntem tespit talebinde bulunabilmesi mümkündür. Yöntem üzerinde anlaşma sağlanması halinde, bu yöntem üç yılı aşmamak üzere belirlenen süre ve koşullar dahilinde kesinlik taşıyacaktır. Dolayısıyla bu şekilde tespit edilen yöntem, belirlenen koşullar altında eleştiri konusu yapılamayacaktır. Ancak yöntemin yanlış uygulanması durumunda, yapılan hatanın eleştiri konusu yapılacağı tabiidir.⁴⁵⁹

Kanun koyucu, söz konusu düzenleme ile ilk defa Türk vergi mevzuatında vergilendirme konusunda mükellef ile vergi idaresi arasında kesin olarak anlaşma

⁴⁵⁶ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, a.g.e., s. 67.

⁴⁵⁷ Cevdet Okan Bahar, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Son Durum”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 241, Mayıs 2008, s. 73.

⁴⁵⁸ Süleyman Hayri Balcı, Derviş Altınok, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 299, Temmuz 2006, s. 89.

⁴⁵⁹ Burhan Gündoğdu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım**, Sayı: 170, Şubat 2007, s. 133.

imkanı sağlamaktadır.⁴⁶⁰ Yasal hükümler doğrultusunda, mükellefin kendi belirleyeceği yöntem ile Maliye Bakanlığı ile birlikte tespit edeceği yöntemlerin aynı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ilk durumda mükellef seçimine kendisi karar verirken, ikinci durumda ise yöntem Maliye Bakanlığı ile birlikte karar vermektedir.⁴⁶¹ Dolayısıyla, mükellef yöntemlerden hiçbirisi ile emsal tespitinde bulunma başarısını gösteremez ise, idare tarafından belirlenen usullere göre Maliye Bakanlığı ile anlaşabilmektedir.⁴⁶²

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi'ne göre, bu sistemin en büyük avantajı, mükellefler açısından belli bir süre için uygulanacak yöntemin kesinlik taşıması ve herhangi bir eleştiri, ceza riski olmadan plan yapabilme, önünü görebilme olanağı vermesidir. İdare açısından en büyük avantaj ise konunun başlangıçta belli bir anlaşma ile belirlenmesi ve eleştiri sürecinden başlayarak yargı sürecine kadar taşınabilecek bir işlemin getirdiği zaman ve iş yükünden tasarruf sağlanmasıdır. Dolayısıyla bu imkandan faydalanmanın en önemli özelliği, bu yöntemle yapılacak fiyatlandırmanın “en uygun fiyatlandırma yönteminin seçilmediği” eleştirisini bertaraf ederek, işletme için ceza riskini ortadan kaldırmasıdır. Kanunen tanınan bu imkan standart dışı malların emsal fiyatının tespitinde ortaya çıkabilecek problemleri önleyici bir fonksiyon görevi görecektir.⁴⁶³

Söz konusu düzenleme ile mükellef ile idare arasında yeni bir sözleşme tipi öngörülmektedir; bu sözleşmenin konusu transfer fiyatlandırması yöntemleridir, içeriği ise yöntem konusunda vergi idaresi ile mükellef arasında yapılan anlaşmadır.⁴⁶⁴ Türk vergi sisteminde yer alan peşin fiyatlandırma anlaşması düzenlemelerini OECD Rehberi'ndeki mevcut düzenlemeler ile karşılaştırdığımızda, OECD düzenlemelerinde işletmelerin komplekslik derecelerini dikkate alırken, Türkiye'deki düzenlemelerde ise işletmelerin büyüklükleri temel alınmaktadır.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ Erdoğan Öcal, “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Transfer Fiyatlandırması (Örtülü Kazanç Dağıtımı) Konusunda Ne Getiriyor?”, s. 51.

⁴⁶¹ Erkan Yetkiner, “K.V.K'da Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Düzenlemesinde Yanıtlanması Gereken Bazı Sorular”, s. 49.

⁴⁶² Ali Haydar Yıldırım, **a.g.m.**, s. 71.

⁴⁶³ Sema Küçük, **a.g.m.**, s. 65.

⁴⁶⁴ Billur Yaltı, “Kurumlar Vergisi Kanununun “Yenisi”: Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, s. 9.

⁴⁶⁵ Özgür Kaymaz, Önder Kaymaz, Ali Alp, “Vergi Mevzuatımızda Transfer Fiyatlandırması”, **Mali Çözüm**, Sayı: 86, Mart-Nisan 2008, s. 53.

Peşin fiyatlandırma anlaşması, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin "Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı ile Anlaşma Usulü" başlıklı 6. bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin son fıkrasında yer alan "transfer fiyatlandırması ile ilgili usullerin Bakanlar Kurulunca belirleneceği" hükmü uyarınca, Tebliğ'de yer alan düzenlemelere paralel olarak 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın "Peşin Fiyatlandırma Anlaşması" başlıklı 4. bölümünde usulle ilgili kapsamlı düzenlemeler yer almaktadır.⁴⁶⁶

3.6.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Amacı

Peşin fiyatlandırma anlaşması, mükelleflerin yöntem yelpazesi içerisinde kendilerine en uygun yöntemi seçmeleri esnasında ortaya çıkabilecek uyumsuzlukların bertaraf edilmesi amacıyla Türk vergi mevzuatına dahil edilmiştir.⁴⁶⁷ Nitekim 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın 14. maddesinde "peşin fiyatlandırma anlaşmasının temel amacının, mükelleflerin ilişkili kişilerle yapacakları mal veya hizmet alım ya da satımında uygulayacakları transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak karşılaşılabilecek olası vergi ihtilaflarının önüne geçmek" olduğu belirtilmiştir.

Peşin fiyatlandırma anlaşmasının amacı, çok uluslu şirketler açısından olası vergi incelemelerinin azaltılması ve cezai müeyyidelerden kaçınılması, idareler açısından ise transfer fiyatları ile piyasa fiyatı kuralları dışındaki uygulamalarla yaratılacak vergi kaybının peşin olarak önlenmesidir.⁴⁶⁸ Başka bir deyişle; bu anlaşmalar ile güdülen temel amaç, transfer fiyatlandırması sebebiyle karşılaşılan problemleri en kısa yoldan çözüme kavuşturmadır. Zira bu anlaşmalar, hem mükelleflere hem de vergi idarelerine oldukça önemli bazı avantajlar sağlamaktadır.⁴⁶⁹ Peşin fiyatlandırma anlaşması gerçekleştiğinde, mükelleflerin ilişkili kişilere uygulayacakları transfer fiyatlandırması yöntemi anlaşma süresince en uygun yöntem olarak kabul edilmekte ve mükelleflerin uygun yöntemi seçmediği

⁴⁶⁶ Salih Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 128.

⁴⁶⁷ Özgür Kaymaz, Önder Kaymaz, Ali Alp, **a.g.m.**, s. 51-52.

⁴⁶⁸ Aykut Kelecioğlu, İrfan Vural, **a.g.m.**, s. 169.

⁴⁶⁹ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 143.

gerekçesiyle vergi tarhiyatıyla karşı karşıya kalma riski ortadan kaldırılmış olmaktadır.⁴⁷⁰

Burada dikkat edilmesi gereken husus, peşin fiyatlandırma anlaşmalarının, ilişkili kişiler ile yapılan ticari işlemlerde kullanılacak uygun transfer fiyatının değil, uygun transfer fiyatının bulunmasını sağlayacak yöntemin tespit edilmesi amacıyla yapılmasıdır. Mükellefler tarafından yöntemin yanlış uygulanması ya da hesaplamaların yanlış yapılması durumunda, idarece eleştiri konusu yapılabilecektir.⁴⁷¹

3.6.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Kapsamı

2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın 15. maddesine göre, peşin fiyatlandırma anlaşmasının kapsamına kurumlar vergisi mükellefleri girmektedir. Bu çerçevede, 01.01.2008 tarihinden itibaren Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığına kayıtlı mükelleflerin, 01.01.2009 tarihinden itibaren ise tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemlerine ilişkin olarak belirlenecek yöntem konusunda İdare'ye başvurmaları mümkündür. Ayrıca, 01.01.2009 tarihinden itibaren, serbest bölgelerde faaliyette bulunmayan tüm kurumlar vergisi mükellefleri ile bu bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükelleflerinin birbirleriyle ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemlere ilişkin olarak belirlenecek yöntem konusunda İdare'ye başvurmaları mümkündür.

1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'ne göre, 01.01.2008 tarihinden itibaren Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı (BMVDB)'na kayıtlı mükelleflerin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemleri, 01.01.2009 tarihinden itibaren ise,

⁴⁷⁰ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, **a.g.e.**, s. 69.

⁴⁷¹ Özgür Kaymaz, Önder Kaymaz, Ali Alp, **a.g.m.**, s. 53.

- Tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemleri,
- Tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri,
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde faaliyette bulunmayan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri,

ile ilgili olarak belirlenecek yöntem konusunda İdare'ye başvurmaları mümkün bulunmaktadır. Dolayısıyla peşin fiyatlandırma anlaşmasından yararlanma şartları genel olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir.⁴⁷²

- Kurumlar vergisi mükellefi olmak,
- 01.01.2008 tarihinden itibaren BMVDB'na kayıtlı olmak,
- 01.01.2009 tarihinden itibaren sadece kurumlar vergisi mükellefi olmak,
- İlişkili kişilerle yurt dışı işlemlerde bulunmak.

Yukarıda yer alan yasal düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, Maliye Bakanlığı ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapma hakkı sadece kurumlar vergisi mükelleflerine tanınmıştır. Yapılan bu sınırlandırma doğrultusunda, şahıs şirketleri ile gelir vergisi mükellefi olan gerçek kişilerin başvuruda bulunma ya da Maliye Bakanlığı ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapma hakkı bulunmamaktadır.⁴⁷³

Bakanlar Kurulu tarafından kapsamı belirleme hususunda getirilen başka bir sınırlandırma ise, ilişkili kişilerle yapılan işlemin niteliğine ilişkin olmaktadır. Peşin fiyatlandırma anlaşması başvuruları sadece ilişkili kişilerle yapılan yurt dışı işlemlere ilişkin olarak belirlenecek yöntem konusunda yapılabilmekte olup, mükellefin yurt içi işlemlere ilişkin olarak başvuruda bulunma hakkı bulunmamaktadır. Bu sebeple, yurt dışı işlemleri sınırlı düzeyde olan şirketlerin idare ile peşin fiyatlandırma anlaşması

⁴⁷² Erkan Yetkiner, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme", s. 35.

⁴⁷³ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, a.g.e., s. 69.

yapmaları gereksiz olup,⁴⁷⁴ maliyet ve zaman faktörleri dikkate alındığında, anlaşma yapılması yönünde alınan karar şirket açısından optimal bir tercih olmayacaktır.

Transfer fiyatlandırması açısından baktığımızda, aktörleri farklı ülkede bulunan sınır ötesi işlemlerin yanı sıra tek bir ülke sınırları içinde olan işlemlerde de transfer fiyatlandırması yöntemlerinin uygulanması mümkünken; peşin fiyatlandırma anlaşmaları ise tamamen uluslararası işlemler için öngörülmüş, birden fazla ülkede faaliyette bulunan kurumların bağlı olduğu grup içi işlemlerde sonuç doğuran bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷⁵

Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı'na göre, kurumlar vergisi mükellefleri peşin fiyatlandırma anlaşması konusunda Büyük Mükellefler Vergi Dairesi'ne bağlı olanlar ve diğer kurumlar vergisi mükellefleri olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuş olup, böylece bir geçiş dönemi öngörülmüştür.⁴⁷⁶

Kurumlar vergisi mükellefleri arasında yapılan bu ayırım, belli bir süre zarfı için geçerli olsa da Anayasal ilkelere aykırılık taşımaktadır. Anayasa'nın 10. ve 73. maddeleri uyarınca vergi kanunlarının herkese eşit bir biçimde uygulanması şarttır. Bu noktada bir ayrıma gidilebilmesi için haklı bir neden olması gerekmektedir, ancak burada haklı bir nedenden bahsetmek mümkün değildir. Gerek kanuni düzenlemelerde, gerekse Bakanlar Kurulu Kararı'nın ilk maddesinde uygulamanın Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumların tamamı için geçerli olduğunun belirtilmesine rağmen, sadece belirli mükelleflere peşin fiyatlandırma anlaşması yapma hakkının tanınması tartışmasız bir şekilde Anayasa'da yer alan eşitlik ilkesine aykırıdır.⁴⁷⁷

Yasal düzenlemelerde açıkça yer almamakla birlikte, peşin fiyatlandırma anlaşmaları bir mükellefin transfer fiyatlamasına ilişkin tüm işlemlerine yönelik olarak yapılabileceği gibi, belirli bazı işlemlerine münhasır olarak da yapılabilmektedir. Bazı işlemlerin niteliği gereği belli yöntemlerin uygulanmasını zorunlu kılması sebebiyle, sadece yurt dışı işlemlere ilişkin olarak belirlenecek yöntem konusunda yapılabilen

⁴⁷⁴ Onur Elele, "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına İlişkin Değerlendirmeler", *Yaklaşım*, Sayı: 183, Mart 2008, s. 86.

⁴⁷⁵ Özgür Biyan, "Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması", *a.g.e.k.*

⁴⁷⁶ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, *a.g.e.*, s. 69-70.

⁴⁷⁷ Özgür Biyan, "Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması", *a.g.e.k.*

peşin fiyatlandırma anlaşmalarının mükellefin tüm işlemlerine uygulanmasını beklemek, transfer fiyatlandırması müessesesinin özüne aykırı bir durum teşkil etmektedir.⁴⁷⁸ Aynı şekilde mükellef tüm ilişkili kişileri anlaşmanın kapsamına dahil etmek zorunda değildir. Sonuç olarak, başvurunun kapsamını belirlemek idare tarafından mükellefin kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Çeşitli ülke uygulamalarına bakıldığı zaman, mükellefler daha çok önemli gördükleri işlemler için bu yöntemi tercih etmektedirler.⁴⁷⁹

3.6.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Süreci

Peşin fiyatlandırma anlaşması süreci, 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın 16. maddesinde ve 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 6. bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmış olup, söz konusu yasal düzenlemeler doğrultusunda anlaşma süreci aşağıda bölümler halinde anlatılmaktadır.

3.6.3.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Aşamaları

İdare ile anlaşma süreci, genel olarak mükellefin yazılı başvurusundan sonra ön değerlendirme, analiz ve anlaşmanın kabulü ya da reddi safhalarından oluşmakta olup, tarafların gerekli görmesi halinde ikili görüşme yapılabilmektedir.⁴⁸⁰ Peşin fiyatlandırma anlaşmasının aşamaları genel olarak aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir:

Mükellefin yazılı başvurusu: Peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin süreç, mükellefin İdare'ye yazılı başvurusuyla başlamakta olup, mükellef söz konusu başvuru ile birlikte, 2007/12888 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı'nın 17. maddesinde yer alan asgari bilgi ve belgeleri İdare'ye sunmak zorundadır.

⁴⁷⁸ Onur Elele, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, s. 86.

⁴⁷⁹ Mehmet Akif Özmen, **Gelir ve Kurumlar Vergisi Mevzuatında Vergi Güvenlik Müesseseleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 324.

⁴⁸⁰ Salih Tanrikulu, **a.g.m.**, s. 129.

Tebliğ'e göre, peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin başvuruda bulunan mükellef iki taraflı veya çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması talep edebilmektedir. İdarenin, iki taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin talebi değerlendirmesi sonucu birden fazla ülkeyi ilgilendirdiğini tespit etmesi durumunda, ilgili ülke veya ülkelerle anlaşma/anlaşmalar bulunması şartıyla bu anlaşmalar çerçevesinde değerlendirme yapması mümkün bulunmaktadır.

Ön değerlendirme: Yapılan başvuru, sunulan bilgi ve belgelerle birlikte İdare tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Tebliğ'e göre İdare, mükellefin yaptığı başvuruda yer alan bilgi ve belgeler üzerinden peşin fiyatlandırma anlaşmasının uygun olup olmadığını, ne tür bilgilere ihtiyaç olduğunu tespit etmek amacıyla bir ön değerlendirme yapmaktadır. Dolayısıyla, mükellefin peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin başvurusunu İdare mükellef ile interaktif bir şekilde, sağlanan verilerin doğruluğunu tespit ederek ve gerekli görülmesi halinde ek bilgi ve belge isteyerek değerlendirmektedir.⁴⁸¹

Bu tür bir ön değerlendirme yapılması, mükellef ile İdare arasında kesin olarak bir peşin fiyatlandırma anlaşması yapılacağı anlamına gelmemektedir. Diğer taraftan, mükellefin bu süre zarfında başvurusunu geri çekme hakkı bulunmaktadır.⁴⁸²

Analiz: Gerekli veriler tamamlandıktan sonra karşılaştırılabilir işlemlerin, kullanılan varlıkların, diğer düzeltimlerin, uygulanabilir yöntemlerin, anlaşma şartlarının ve diğer temel hususların seçim ve değerlendirmesi yapılmaktadır.

Yukarıda yer alan aşamalara baktığımızda, peşin fiyatlandırma anlaşmalarında ilk olarak bir "ön değerlendirme" yapılmakta, başvuru esnasında verilen dokümanlar kontrol edilerek ilave ihtiyaçlar tespit edilmekte ve sonraki aşamada ise "analiz" kısmına geçilmektedir.⁴⁸³ İdare tarafından karşılaştırılabilirlik analizi çerçevesinde işlev analizi yapılması ve işlev analizi yapılırken, kullanılan ya

⁴⁸¹ Feyyaz Yazar, "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 144.

⁴⁸² Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s. 132.

⁴⁸³ Özgür Biyan, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları" İçin Belirlenen Harç Miktarlarının Dayanılmaz Yüksekliği", s. 153.

da kullanılacak olan varlıkların, bu varlıkların türünün ve niteliğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İdarenin analiz aşamasında aşağıda yer alan hususlara dikkat etmesi önem arz etmektedir.⁴⁸⁴

- Analiz aşamasını mümkün olduğu kadar kısa süre içerisinde gerçekleştirip görüşmelere bir an önce başlamak için sürecin dengeli bir yaklaşımla planlanması gerekmektedir. Mükellef ise gerekli bilgileri sağlayarak idarenin yapacağı analizi kolaylaştırmalıdır.
- Çok taraflı anlaşmalarda aynı bilgiler farklı idareler tarafından da istenilebileceğinden, hangi bilgi ve belgelerin istenildiği bilgisi diğer idarelere de bildirilmelidir.
- İdare, anlaşma sürecindeki gecikmelerin önlenmesi, gerekli bilgi ve belgelerin zamanında istenilmesi ve getirilmesi için sürekli olarak mükellef ile karşılıklı işbirliği içinde çalışmalıdır.

Anlaşmanın kabulü veya reddi: İdare, yapılan analiz sonucunda, mükellefin başvurusunu aynen kabul edebilmekte veya gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla kabul edebilmekte ya da reddedebilmektedir. İdare'nin başvuruyu kabul etmesi halinde mükellef ile İdare arasında peşin fiyatlandırma anlaşması imzalanmaktadır.

Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının süresi en fazla 3 yıl olup, söz konusu anlaşmalar imzalandığı tarihten itibaren hüküm ifade etmektedir. Bununla birlikte, peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin sürecin her aşamasında mükellef ile karşılıklı bilgi ve görüş alışverişinde bulunulur. Ayrıca, yapılan her anlaşma yalnızca ilgili mükellefe özgüdür ve bu mükellefi ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, yapılan anlaşmaların başka mükellefler tarafından emsal olarak kullanılması veya yapılan işlemlere ilişkin bir kanıt olarak sunulması mümkün değildir.

Tebliğ'e göre, İdare ile mükellef arasında peşin fiyatlandırma anlaşmasının yapılmış olması, anlaşma konusuyla ilgili olarak mükellef ya da mükelleflerin

⁴⁸⁴ Feyyaz Yazar, "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 144.

incelenmeyeceği anlamına gelmemektedir. Anlaşma kapsamındaki işlemlere ilişkin belirlenen yöntemin uygulanması inceleme konusu yapılabilecektir. Örneğin mükellef ile İdare arasında imzalanan peşin fiyatlandırma anlaşması ile mükellefin ilişkili kişiler ile gerçekleştireceği işlemlerde “maliyet artı yöntemi”ni kullanması uygun bulunmuştur. Anlaşmada belirlenen yöntem eleştiri konusu yapılamayacak olup, bu yöntemin uygulanmasının doğru olup olmadığı, yöntem uygulanırken anlaşma koşullarına uyulup uyulmadığı inceleme konusu yapılabilecektir.

Bir diğer ifadeyle; anlaşma süreci sonucunda İdare ile mükellef arasında anlaşma sağlanması halinde, mükellef anlaşma şartlarına uyduğu sürece transfer fiyatlandırması yöntemiyle ilgili olarak İdare’nin mükellefi eleştirme hakkı ortadan kalkacaktır. Bütün aşamaların karşılıklı görüşmelerin başlamasıyla birlikte en kısa süre içerisinde bitirilmesi gerekse de, ticari hayatın karmaşık yapısı ve yeterli verilere kolay ulaşılamaması gibi sebeplerle anlaşma süreci birkaç yıldan daha uzun sürede tamamlanabilmektedir. Mükellef tarafından istenilen bilgi ve belgelerin zamanında idareye sunulması, bu sürecin hızlandırılmasını sağlayacaktır.⁴⁸⁵

İdare, mükellefin söz konusu anlaşma koşullarına uyum gösterip göstermediğini ve bu koşulların geçerliliğini sürdürüp sürdürmediğini, anlaşmada belirlenen süre boyunca mükellefin sunacağı yıllık rapor üzerinden takip etmektedir. Söz konusu raporun, anlaşma süresi boyunca her yıl kurumlar vergisi beyannamesinin verilme süresi içinde 1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği’nde (Ek: 1) yer alan formata uygun olarak hazırlanarak bir yazı ekinde İdare’ye gönderilmesi gerekmektedir.

3.6.3.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Yenilenmesi

Anlaşmanın yenilenmesi: Mükellef mevcut bir peşin fiyatlandırma anlaşmasının yenilenmesi talebinde bulunabilmektedir. Bu durumda mükellef anlaşma süresinin bitiminden en az 9 ay önce İdare’ye başvurmalıdır. Mükellef başvurusunda, mevcut anlaşmada belirtilen koşullar ile varsayımlarda herhangi bir değişiklik meydana gelip gelmediğini, anlaşmanın yenilenmesi sonucunda

⁴⁸⁵ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, s. 145.

anlaşmada herhangi bir değişiklik yapılması gerekip gerekmediğini ve tespit edilen yöntemin anlaşmada kavranan işlemlerin mahiyetine uygun olarak emsallere uygunluk ilkesini karşıladığını gösterecek gerekli bilgi ve belgeleri sunmalıdır. Dolayısıyla kurumlar vergisi mükelleflerinin anlaşma şartlarını koruduğunu gösteren belgelerle birlikte belirtilen süre içerisinde İdare'ye başvurmaları halinde, peşin fiyatlandırma anlaşmasının yenilenmesini isteme hakları da bulunmaktadır.⁴⁸⁶

İdare söz konusu başvurunun incelenmesi sonucunda, mevcut anlaşmada belirtilen koşullar ile varsayımların devam ettiğine ve tespit edilen yöntemin emsallere uygunluk ilkesini karşıladığına karar verirse, mevcut anlaşmanın aynı koşulları, varsayımları ve yöntemi kapsayacak şekilde bir dönem daha devam ettirilmesini kabul edebilir. Bununla birlikte, İdare anlaşmada kavranan işlemlerin mahiyetinin, belirtilen koşulların ve varsayımların değiştiğine ya da farklı bir yöntem tespit edilmesi gerektiğine karar verirse, mükellefin yeni bir peşin fiyatlandırma anlaşması başvurusunda bulunması gerekmektedir.

3.6.3.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Revize Edilmesi

Anlaşmanın revize edilmesi: İdare ile mükellef arasında imzalanmış ve yürürlükte olan bir peşin fiyatlandırma anlaşması aşağıdaki durumların gerçekleşmesi halinde revize edilebilmektedir:

- Anlaşmada yer alan kritik bir varsayımın gerçekleşmemesi,
- Anlaşma koşullarında esasa ilişkin bir değişikliğin gerçekleşmesi veya anlaşmada belirlenen koşulların geçerliliğini sürdürmemesi,
- Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları da dahil, yasal düzenlemelerde anlaşmayı etkileyecek değişikliklerin gerçekleşmesi,
- İki veya çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmalarında, diğer ülke idaresinin/idarelerinin anlaşmayı revize etmesi, yürürlükten kaldırması veya iptal etmiş olması.

Tebliğ'e göre mükellef, İdare ile imzaladığı peşin fiyatlandırma anlaşmasının revize edilmesi amacıyla İdare'ye başvurabilir. Söz konusu başvuruda mükellef,

⁴⁸⁶ Musa Yıldırım, Fatih Balcı, Abdullah Kiraz, a.g.e., s. 71.

anlaşmanın revize edilmesi talebinin nedenlerini de içerecek şekilde gerekli bilgi ve belgeleri İdare'ye ibraz etmek zorundadır. Anlaşmanın revize edilmesi hususunun İdare tarafından kabul edildiği durumda, anlaşmanın revize edildiği tarihten mevcut anlaşmanın süresinin bitimine kadar yeniden belirlenen anlaşma koşulları geçerli olacaktır. İdarenin anlaşmanın revize edilmesini kabul etmediği durumda anlaşma aynen devam edecektir. Ancak mükellef yukarıda yer alan nedenleri ileri sürerek anlaşmanın iptalini isteyebilir. Bu durumda, İdare anlaşmayı iptal edebilmektedir.

Mevcut bir peşin fiyatlandırma anlaşmasının revize edilmesine ilişkin nedenler İdare tarafından da tespit edilebilmektedir. Mükellefin anlaşmanın revize edilmesini kabul etmediği durumda İdare anlaşmayı tek taraflı olarak iptal edebilmektedir. Anlaşmanın iptal edildiği durumlarda iptal kararının verildiği tarihten itibaren anlaşma hükümleri geçerliliğini kaybetmektedir.

Peşin fiyatlandırma anlaşmasının bu aşamasında dikkat çekici olan husus şudur ki; idarenin anlaşmanın revize edilmesini gerekli görmesi halinde mükellefin bunu kabul etmemesi durumunda, idareye doğrudan anlaşmayı iptal etme hakkı tanınırken, tam tersi durumda mükellefin iptal talebinin gerçekleşmesinin idarenin takdirine bırakılmış olmasıdır.⁴⁸⁷ Bu düzenlemenin sonucunda ise, mükellef aleyhine adaletsiz bir durum ortaya çıkmaktadır.

3.6.3.4. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının İptali

Anlaşmanın iptali: Aşağıda belirtilen durumlarda, İdare mevcut bir peşin fiyatlandırma anlaşmasını tek taraflı olarak anlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren iptal edebilmekte ve anlaşmayı hiç yapılmamış kabul ederek mükellefi vergi incelemesine sevk edebilmektedir:

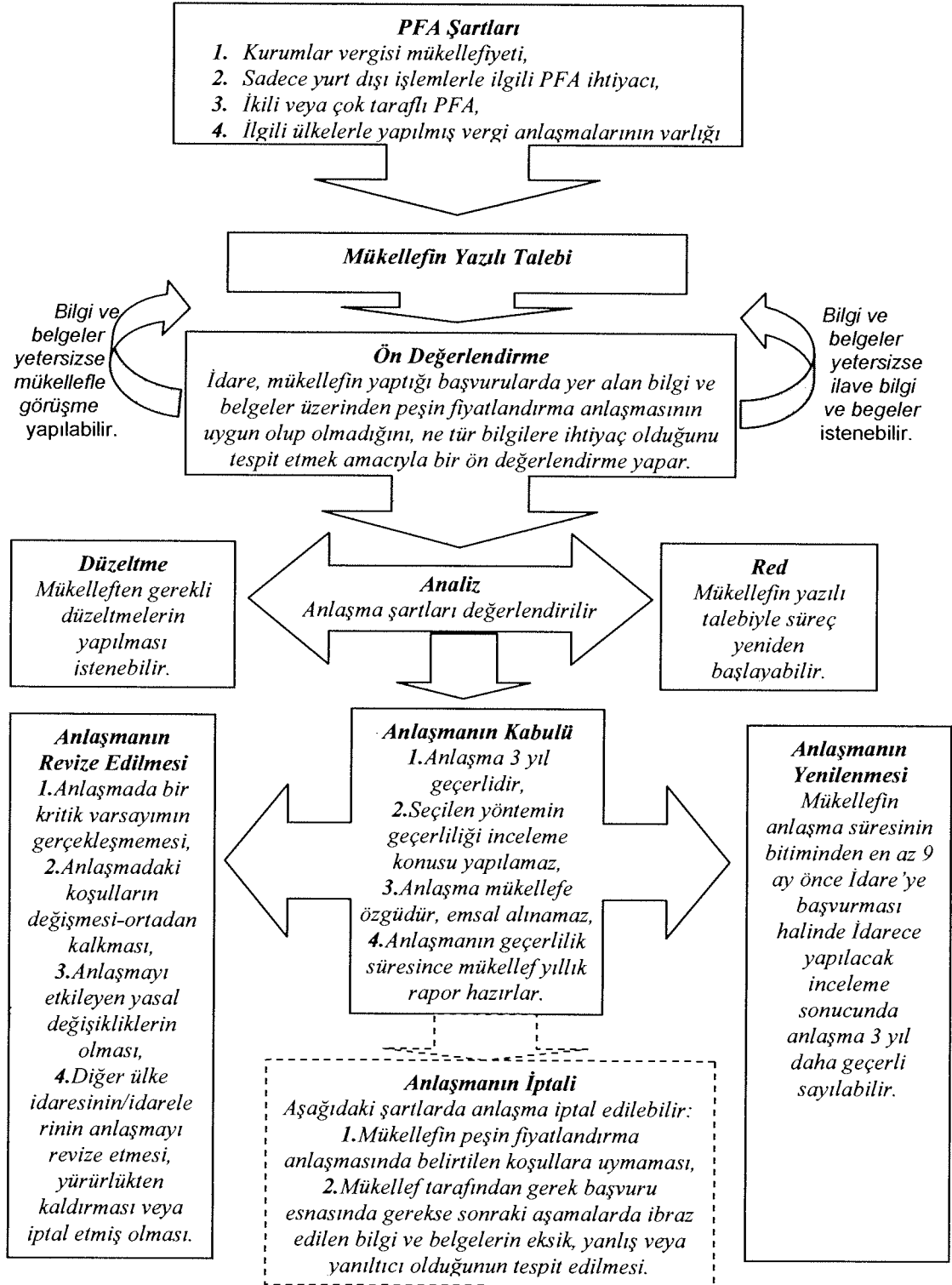
- Mükellefin peşin fiyatlandırma anlaşmasında belirtilen koşullara uymaması,
- Mükellef tarafından gerek başvuru esnasında gerekse sonraki aşamalarda (yıllık rapor da dahil) ibraz edilen bilgi ve belgelerin eksik, yanlış veya yanıltıcı olduğunun tespit edilmesi.

⁴⁸⁷ Salih Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 130.

Bununla birlikte, anlaşma süresince her yıl kurumlar vergisi beyannamesinin verilme süresi içinde İdare'ye gönderilmesi gereken yıllık raporun zamanında ibraz edilmemesi durumunda, mevcut anlaşma söz konusu raporun ilgili bulunduğu hesap döneminin başından itibaren iptal edilebilmektedir. Dolayısıyla belirli bazı koşulların gerçekleşmemesi durumunda tek taraflı olarak idarenin anlaşmayı iptal etme ve mükellefi vergi incelemesine sevk etme hakkı bulunmaktadır. Bu durumda ise, iptal edilen anlaşma hükümleri, iptal kararının verildiği tarihten itibaren değil, mükellef ile idare arasında anlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren geçerliliğini kaybedecektir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁸ Musa Yıldırım, Fatih Balci, Abdullah Kiraz, **a.g.e.**, s. 71-79.

Şekil 5 – Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Süreci

Kaynak: Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, **a.g.e.**, s. 115.

3.6.4. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Belgelendirme

Peşin fiyatlandırma anlaşmasından yararlanmak isteyen mükelleflerin gerekli bilgi ve belgelerin hazırlanması aşamasında, oldukça ayrıntılı bir dokümanle çalışması yapmaları gerekmektedir.⁴⁸⁹ Peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin belgelendirme, ilgili Bakanlar Kurulu Kararı'nın 17. maddesinde ve 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'nin 7.2. bölümünde açıklanmış olup, uluslararası uygulamalarına benzer bir şekilde⁴⁹⁰ İdare'ye başvuruda bulunan mükelleflerin sunmaları gereken temel bilgi ve belgeler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- a) Yazılı Başvuru (Yazılı Başvuru'da anlaşmanın süresine ilişkin talep, anlaşma sürecine katılacak mükelleflerin ya da temsilcilerin adları, T.C. kimlik numaraları, adresleri, telefon numaraları, mükellefin faaliyet konusu, kurumun yapısı (merkez, şube) ve ortakları, sermaye yapısı, içinde bulunduğu sektör, ekonomik ve hukuki geçmişi hakkında özet bilgiler, ilişkili kişilerin tanımı ve bu kişiler arasındaki mülkiyet ilişkilerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.),
- b) Üstlenilen işlevleri, sahip olunan riskleri ve kullanılan varlıkları içeren tüm bilgiler,
- c) Kritik varsayımlara ilişkin bilgiler ve gerekçeleri (önerilen transfer fiyatlandırması yöntemi ile bu yöntemin seçimine ve uygulanmasına esas teşkil eden koşullara ve varsayımlara ilişkin açıklamalar, analizler ve yapılan diğer çalışmalar),
- ç) Gayri maddi varlıkların mülkiyetine ve alınan veya ödenen gayri maddi hak bedellerine ilişkin bilgi,
- d) İlişkili kişiler tarafından farklı muhasebe standartları ve yöntemleri kullanılıyor ise bunlara ilişkin bilgi,
- e) Başvuru tarihinin içinde bulunduğu hesap dönemine ilişkin ürün fiyat listeleri,

⁴⁸⁹ Gündoğan Durak, "Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Riskinden Kaçınma: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması", **Yaklaşım**, Sayı: 178, Ekim 2007, s. 117.

⁴⁹⁰ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 145.

- f) Başvuru tarihinin içinde bulunduğu hesap dönemine ilişkin üretim maliyetleri,
- g) İlişkili kişiler arasındaki işlemlere uygulanan şirket içi fiyatlandırma politikası,
- ğ) Başvuru tarihinin içinde bulunduğu hesap döneminde ilişkili ve ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlerin miktarı ile fatura, dekont ve benzeri belgeler,
- h) İlişkili kişilerin son üç yıla ilişkin mali tabloları, gelir veya kurumlar vergisi beyanname örnekleri, yurt dışı işlemlerine ait sözleşmelerin örnekleri,
- ı) Önerilen transfer fiyatlandırması yöntemini destekleyen son üç yıla ait finansal veriler ve bunlarla ilgili belgeler,
- i) İki veya daha fazla karşılaştırılabilir işlemin olması durumunda belirlenen emsal fiyat aralığı ve bu aralığın tespitinde kullanılan yöntem,
- j) Emsal fiyatın tespit edilmesi için gerekli diğer belgeler.

Peşin fiyatlandırma anlaşması başvurusunda, yukarıda sayılan bilgilerin belgelendirilmesinin temel amacı; transfer fiyatlandırmasına ilişkin sürecin idare tarafından anlaşılması ve hesapların ayrıntılı olarak gösterilmesidir.⁴⁹¹ İdare gerekli gördüğü takdirde mükelleften ilave bilgi ve belge talebinde bulunabilmektedir. İlgili bilgi ve belgelerin yabancı dilde yazılmış olmaları halinde, bunların Türkçe çevirilerinin de ibraz edilmesi zorunludur.

Bununla birlikte, Maliye Bakanlığı ile mükellef arasında peşin fiyatlandırma anlaşması imzalanması durumunda, Bakanlık mükellefin anlaşma koşullarına uyumlu davranıp davranmadığını ve bu koşulların geçerliliğinin devam edip etmediğini mükelleflerin anlaşma süresince her yıl düzenli olarak verecekleri Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Yıllık Rapor'a göre takip edecektir. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Yıllık Rapor, mükellef tarafından anlaşmada

⁴⁹¹ Erhan Gümüş, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", s. 146.

belirlenen süre boyunca her yıl kurumlar vergisi beyannamesi verilme süresi içerisinde bir yazı ekinde idareye gönderilecektir.⁴⁹²

Diğer taraftan 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'ne göre, idare ile peşin fiyatlandırma anlaşması imzalayan mükelleflerin, anlaşma kapsamındaki işlemlerine ilişkin olarak Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu (Ek: 3) hazırlamalarına gerek bulunmamaktadır. Ancak anlaşma müddeti boyunca her yıl hazırlanacak olan "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Yıllık Rapor" içerisinde (Ek: 3)'de yer alan unsurlara da yer verilmesi gerekmektedir. İlişkili kişilerle gerçekleştirilen ve anlaşma kapsamında olmayan işlemlere ait bilgi ve belgeler ile Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu'nun Tebliğ'de belirtilen şekilde hazırlanacağı tabiidir.

Dolayısıyla, idare ile peşin fiyatlandırma anlaşması imzalayan mükelleflerin, bu anlaşmayı imzalamayan kurumlar vergisi mükellefleri ile peşin fiyatlandırma anlaşması imzalaması Tebliğ'e göre mümkün olmayan gelir vergisi mükelleflerinin hazırlamak zorunda oldukları Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu'nu (Ek: 3) hazırlamaları gerekli olmamaktadır.⁴⁹³

⁴⁹² Erkan Yetkiner, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme", s. 36.

⁴⁹³ Tunç Köse, Emrah Ferhatoğlu, a.g.e., s. 117.

SONUÇ

Dünyadaki küreselleşme eğilimi sonucunda transfer fiyatlandırması, uluslararası boyuta taşınmış ve uluslararası arenada tartışılır hale gelmiştir. Transfer fiyatlandırması müessesinin, ülkemizde son yıllarda önemi oldukça artan bir düzenleme olmasına karşın, uluslararası vergi mevzuatında çok uzun zamandır gündemde olan bir konu olduğu görülmektedir.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile kurumlar vergisi uygulamasının daha modern ve günün ihtiyaçlarına daha fazla oranda cevap veren bir yapıya kavuşturulduğunu görmekteyiz. Söz konusu düzenlemenin sınırları ve içeriği, yani köşeleri belirlenmiş ve uluslararası anlayışa ve OECD normlarına uygun bir şekilde düzenlenmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Tüm bu gelişmelere rağmen transfer fiyatlandırması konusu, halen ülkelerin tamamı için en sorunlu ve en çok tartışılan vergisel konuların başında gelmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde yapılan düzenlemenin de bir anda örtülü kazanç ile ilgili tüm sorunları çözmesi beklenmemelidir. Buna karşın, uygulamada açık olmayan birçok konu netleştirilmiş, uluslararası uygulaması olabilecek bir yapı getirilmiş ve sorunlu birçok konunun da çözüme kavuşturulması sağlanmıştır.

Şirketler transfer fiyatlandırmasına ilişkin kararlarını birden fazla amaca yönelik olarak almakla birlikte, yapılan araştırmalarda çok uluslu şirketlerin uluslararası transfer fiyatlandırması amaçları arasında vergileme ile ilgili amaçların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Çünkü şirketlerin en büyük hedefi, düşük vergi oranı olan ülkelere kar transferi yaparak, daha az vergi ödemek suretiyle vergi yüklerini globalde minimize etmektir.

İlişkili kişiler arasında gerçekleşen ticari işlemlerde uygulanan fiyatı ifade eden transfer fiyatlandırmasının, vergi kaçırma olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. İlişkili kişiler arasındaki işlemlerde geçerli olan fiyatın emsallere uygun olması halinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında bahsedebilmek mümkün değildir. Transfer fiyatının, emsallere uygunluk ilkesi ihlal edilerek belirlenmesi durumunda ise, örtülü kazanç dağıtımı konusunun gündeme

geleceği tabiidir. Bu sebeple, transfer fiyatlarının vergiden kaçınma amacıyla kötüye kullanılması, kazancın örtülü olarak dağıtıldığı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, transfer fiyatlandırmasının gerçeğe uygun bir şekilde belirlenmesi, idareler açısından önem taşımakta ve bu yönde yasal düzenlemeler yapma ihtiyacını doğurmaktadır.

Bilindiği üzere vergiden kaçınma yasal bir kavram olup, kurumların vergi kanunlarını ihlal ettiği anlamına gelmemektedir. Bazı durumlarda şirketler yasal boşluklardan yararlanıp, vergiden kaçınma yoluyla da transfer fiyatlandırması manipülasyonlarına başvurabilirler. Vergi idareleri ise bu durumu önlemek için vergi mevzuatına transfer fiyatlandırmasına yönelik spesifik düzenlemeler getirmekte ve yüksek oranlardaki cezalar ile de caydırıcı olmayı hedeflemektedir.

Örtülü kazanç dağıtımı müessesesi Türk vergi mevzuatında mülga 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer almakla birlikte, uluslararası gelişmeler ve çağın gerekliliklerine paralel olarak 5520 Sayılı Kanun'da eski kanunda yer alan belirsizlikleri ortadan kaldıracak şekilde ve kapsamı büyük ölçüde genişletilerek yeniden düzenlenmiştir. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile en önemli düzenlemelerden biri olarak getirilen transfer fiyatlandırması düzenlemesi sonucunda, Türk vergi sistemi daha çağdaş bir yapıya kavuşturulmuştur.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" başlıklı 13. maddesinde ilk olarak transfer fiyatlandırmasının tanımı yapılmış, sonrasında ise transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına konu olabilecek işlemler açıkça belirtilmiştir.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin öncelikli şartları; transfer fiyatlandırmasına konu olan işlemlerin ilişkili kişiler arasında yapılmış olması ve söz konusu işlemlerin emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak gerçekleşmiş olmasıdır. Ancak getirilen düzenlemelerde ilişkili kişi kapsamının çok geniş tutulması, uygulamada sorunları da beraberinde getirmektedir.

Şüphesiz ki, 5520 Sayılı Kanun’la ilişkili kişi kapsamına getirilen yeniliklerden en önemlisi, Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerin ilişkili kişi kapsamına dahil edilmesidir. Söz konusu düzenleme ile vergi cenneti olarak tabir edilen ülkelerle yapılan ve emsallere uygun olmayan tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılacaktır. Böylece Türk vergi sisteminde de zararlı vergi rekabetini önlemeyi amaçlayan önemli bir adım atılmış olmaktadır. Ancak Bakanlar Kurulu vergi cenneti olarak değerlendirilen ülkeleri, düzenlemenin üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen hala ilan etmemiştir. Uygulamada yaşanan belirsizliği önlemek için bu ülkelerin biran önce ilan edilmesi gerekmektedir.

Emsallere uygunluk ilkesi, transfer fiyatlandırmasının özünü teşkil etmektedir. Gerek Türk vergi mevzuatında gerekse uluslararası uygulamalarda transfer fiyatlandırmasının temeli, esasen emsallere uygunluk ilkesine dayanmaktadır. Kurumlar transfer fiyatlandırmasına konu olan işlemler için emsal tespitinde bulunurken, uygulamada çoğu zaman güçlükler yaşamaktadır. Güvenilir bir iç emsalin tespit edilmesi durumunda, şirketler emsal bedel olarak kendi işletmelerinde üçüncü kişilerle gerçekleştirdikleri bu işlemleri dikkate almaktadır. Ancak her durumda iç emsalin tespit edilmesi mümkün olmadığından, şirketlerin dış emsallere de sıkça başvurduğu görülmektedir. Sonuç olarak emsal bedelin tespit edilmesi, işletmeler açısından zorlu bir süreç olmaktadır.

Emsal bedelin belirlenmesinde, “karşılaştırılabilirlik analizi” büyük önem taşımaktadır. İlişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerindeki koşullarla, aralarında ilişki bulunmayan kişiler arasındaki benzer nitelikteki işlemlerin koşullarının karşılaştırılması esasına dayanan karşılaştırılabilirlik analizinin güvenilir sonuçlar verebilmesi için; işlev analizi, mal ya da hizmetin nitelikleri, iş stratejileri ve ekonomik koşullar gibi önemli faktörlerin göz önüne alınması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırmasında bir kıyas noktası bulmak, yani karşılaştırılabilir fiyatlandırma oluşturabilmek, işin en zor ve karmaşık tarafıdır. Bu analiz sırasında yapılacak yanlış değerlendirmeler ilişkili kişilerle yapılan işlemlere uygulanan fiyatların hatalı olmasına neden olabilecektir. Bu sebeple, mükelleflerin transfer fiyatlandırmasının özünü oluşturan karşılaştırılabilirlik analizine ayrı bir önem

vermeleri kendi lehlerine olacaktır. Transfer fiyatlandırması uygulamasında yöntem ne olursa olsun, işlem hangi ilişkili kişiler arasında yapılırsa yapılsın, şüphesiz ki transfer fiyatlandırmasına konu olan tüm işlemler emsallere uygunluk ilkesi çatısı altında birleşmektedir. Bu çerçevede, karşılaştırılabilirlik analizi tüm işlemlerin ortak paydası olarak karşımıza çıkmaktadır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile örtülü kazanç dağıtımı müessesine getirilen önemli yeniliklerden birisi; emsal bedelin tespitinde 13. maddede sayılan ve OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'ne göre geleneksel işlem yöntemleri olarak adlandırılan karşılaştırılabilir fiyat, maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinin getirilmiş olmasıdır. Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin, emsallere uygunluk ilkesini en iyi yansıtan yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Geleneksel işlem yöntemleri öncelikli olmakla birlikte, bu yöntemlerin uygulanamadığı durumlarda, diğer yöntemler olarak adlandırılan kar bölüşüm yöntemi ile işleme dayalı net kar marjı yöntemi de kullanılabilecektir. Uygulamada söz konusu yöntemler arasında herhangi bir öncelik sırası bulunmamakla beraber, kanun maddesinde "işlemin mahiyetine en uygun yöntem" olmasının, yöntemin seçilme ölçütü olduğu belirtilmiştir.

Transfer fiyatlandırmasında belgelendirme hususu, mükellefler açısından büyük önem taşımaktadır. Mükellefler, emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen bedellere ilişkin tüm kayıt ve belgelerini ispat edici kağıtlar olarak saklamak zorundadır. Dolayısıyla bu konudaki tüm yükümlülük mükellefe aittir. İdare tarafından mükelleflerden istenilen bilgi ve belgelerin oldukça fazla olması, mükelleflerin belgelendirme konusunda uzun ve kapsamlı bir çalışma yapmasını gerekli kılmaktadır. Söz konusu zorluktan dolayı, belgelendirme yükümlülüğünün işletmelerin büyüklükleri ya da şirketlerin ilişkili kişilerle olan işlem hacimleri dikkate alınarak, mükellef bazında sınıflandırılması daha adil bir uygulama olacaktır. Bu durum, idarenin de gereksiz iş yükünden kurtulup, zaman ve maliyet tasarrufu sağlamasına sebep olacaktır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile ilk kez örtülü kazanç dağıtımı konusunda düzeltme müessesesi vergi mevzuatımıza dahil edilmiştir. Söz konusu düzenleme ile mükelleflere düzeltme yapabilme imkanı tanınmıştır. Bu noktada düzeltme yapılabilmesi için, vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şartına çok

dikkat etmek gerekmektedir. Bunun dışında, Tebliğ'de gayrimaddi haklar ve grup içi şirketlerle ilgili yapılan açıklamalar da önemli değişiklikler arasında yer almaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesinde Hazine zararı aranıp aranmayacağı konusu, uzun yıllardır tartışılmakta ve net bir çözüme kavuşturulamamaktaydı. 5520 Sayılı Kanun'la 2008 yılından itibaren örtülü kazanç dağıtıldığının kabulü, Hazine zararı doğması şartına bağlanmıştır. Dolayısıyla, transfer fiyatlandırması konusuna Hazine zararı kriterinin getirilmesinin olumlu ya da olumsuz olduğunu savunan çeşitli görüşler bulunmakla birlikte, söz konusu düzenleme ile tartışmaların sona erdiğini söylemek mümkündür.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile peşin fiyatlandırma anlaşması adı altında getirilen önemli bir başka yenilik ise; mükelleflere, ilişkili kişilerle yaptıkları mal ya da hizmet alım - satımlarında fiyat ya da bedelin tespitine ilişkin yöntemi, Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirleme imkanı getirilmesidir. Ancak bu anlaşmanın yapılması halinde, mükellefler üç yıl süre ile bu yöntemi uygulamak zorundadır. Dolayısıyla mükelleflerin ilişkili kişilerle olan işlemlerinde uygulayacakları fiyat ya da bedelin tespitine ilişkin yöntemin, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile belirlenmesi hususu gündeme getirilmiştir. Peşin fiyatlandırma anlaşmalarında idarenin etkin bir rolü olmaktadır.

Mükelleflerin aktif olarak katıldıkları peşin fiyatlandırma anlaşmaları, mevzuatta kesin bir yöntem belirtilmemesi sebebiyle uygulayacağı yöntem konusunda tereddüt yaşayan mükellef ile İdare arasında ileride yöntem açısından ortaya çıkabilecek ihtilafların önüne geçmeyi ve bu konuda oluşan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu anlaşmalar, transfer fiyatını değil; transfer fiyatlandırmasına ilişkin uygun yöntemi belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Söz konusu düzenleme ile Türk vergi sisteminde ilk kez mükellef ile İdare arasında kesin olarak anlaşmaya varılması imkanı doğmaktadır.

İlk bakışta bu anlaşmaların belirli bir süre kesinlik taşıması ve eleştiri ya da ceza riski olmadan mükellefe plan yapabilme olanağı getirmesi sebebiyle, kurumlar vergisi mükelleflerine önemli bir imkan getirildiği düşünülse de; peşin fiyatlandırma anlaşmalarının maliyetli ve zaman gerektiren yapısından dolayı, bu anlaşmalara

daha ziyade büyük ölçekteki şirketlerin yönelmesi doğaldır, ancak yine de eşitlik ilkesi gereğince bu anlaşmalardan yararlanma hakkının tüm mükelleflere tanınması en doğrusu olmaktadır. Anlaşmanın olumsuz bir başka yönü ise, İdareye anlaşmayı tek taraflı olarak iptal etme yetkisinin verilmiş olmasıdır. Ayrıca mükelleflerin incelenme riski de her zaman bulunmaktadır.

Mükelleflerin peşin fiyatlandırma anlaşması yapmaya karar vermesi durumunda, zaman ve maliyet gibi faktörlerin dikkate alınarak, fayda - maliyet analizleri çerçevesinde rasyonel bir şekilde karar vermesi yerinde olacaktır. Bu anlaşmaların sadece yurt dışı işlemler için geçerli olması sebebiyle, yurtdışı işlemleri fazla olan ve emsal bedeli tespit etmede güçlük yaşayan kurumlar vergisi mükelleflerinin, bu yöntemi tercih etmesi optimal bir tercih olmaktadır. Ancak şunu belirtmemiz gerekir ki; şimdiye kadar İdareye peşin fiyatlandırma anlaşması kapsamında başvurular yapılmış olmakla birlikte, henüz İdare ile mükellef arasında imzalanmış bir anlaşma bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abramic, John L.: "Advance Pricing Agreements: Confidential Return Information or Written Determinations Subject to Release?", **Chicago-Kent Law Review**, Vol 76, 2001.
- Ak, Ahmet: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Dünyası**, Sayı: 302, Ekim 2006.
- Akdoğan, İbrahim: "5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Yer Alan Vergi Güvenlik Müesseseleri Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Dünyası**, Sayı: 314, Ekim 2007.
- Aktaş, Mehmet: "Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I", **Yaklaşım**, Sayı: 130, Ekim 2003.
- Aktaş, Mehmet: "Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-II", **Yaklaşım**, Sayı: 131, Kasım 2003.
- Aktaş, Mehmet: **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Aslan, Emrullah: "Kurumlar Vergisinde Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).
- Aslan, Sinan: "İşletmelerde Stratejik Faaliyet Bölümleri Arasında Transfer Fiyatlandırması", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 12, Nisan 2004.

- Ataç, Kürşat
Yüce, Çağatay: “Kazancı Örtülü Olarak Dağıtmak Daha Karlıdır”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 331, Mart 2009.
- Avşaroğlu, G.Lerzan: “Alacak ve Borç Notlarının Transfer Fiyatlandırması Açısından ve Vergisel Açidan İncelenmesi”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 205, Ocak 2010, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100116090.htm, 18 Nisan 2010.
- Ayaz, Garip: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Dağıtılan Kazancın Net Kar Payı Sayılmasının Çelişkili Sonuçları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 328, Aralık 2008.
- Aydoğmuş, Mahmut: “Transfer Fiyatlandırması ile İlgili Yöntem Belirleme Anlaşması Harçları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 252, Eylül 2009.
- Bahar, Cevdet Okan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Hazine Zararı Kriteri”, **Yaklaşım**, Sayı: 197, Mayıs 2009.
- Bahar, Cevdet Okan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Son Durum”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 241, Mayıs 2008.
- Bahar, Cevdet Okan: “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Düzenlemelerde Ayrık ve Çelişkili Hükümler”, **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008.
- Balcı, Süleyman Hayri
Altınok, Derviş: “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 299, Temmuz 2006.

- Batun, Mehmet: "Bankaların, Çalışanlarına Düşük Faizle Kredi Kullandırmaları, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımındır", **Yaklaşım**, Sayı: 195, Mart 2009.
- Batun, Mehmet: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Muvazaa", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010.
- Batun, Mehmet: "Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular", **Vergi Dünyası**, Sayı: 347, Temmuz 2010.
- Bayraktar, İhsan Kağan: "Kurumlar Çalışanlarına Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Kazanç Dağıtabilir mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010.
- Bayram, Salih: "Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Kurum Düzeltmesi ve Hazine Zararı Uygulaması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009.
- Bekler, Muhittin
Yılmaz, Saadettin: "Örtülü Sermaye ile Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müesseseleri, İşleme Taraf Olan Mükellefler Bakımından Aynı Anda Gerçekleşebilir mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010.
- Benveniste, Gressi: "Transfer Fiyatlandırmasında Ön Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements) ve Türk Vergi Mevzuatındaki Düzenlemeler", (Çevrimiçi) <http://www.verginet.net/Gundem.aspx?ID=106>, 10 Temmuz 2010.
- Beylik, Ali: "Transfer Fiyatlandırması", **Yaklaşım**, Sayı: 142, Ekim 2004.

- Bıyık, Recep
Kıratlı, Aydın: **Giderler ve İndirimler**, PwC Business School Yayınları, İstanbul, 2010.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması ile Gümrük Kıymet Takdirine İlişkin Kuralların Karşılaştırılması”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 248, Mayıs 2009.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 243, Aralık 2008.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Serbest Bölgeler Yurt İçinde mi Yoksa Yurt Dışında mı Sayılacak?”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 240, Nisan 2008.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 243, Temmuz 2008.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırmasında Yeni Dönem: Hazine Zararı”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 244, Ağustos 2008.
- Biçer, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri ve Uygulama Örnekleri”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 237, Ocak 2008.
- Biyan, Özgür: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları” İçin Belirlenen Harç Miktarlarının Dayanılmaz Yüksekliği”, **Yaklaşım**, Sayı: 205, Ocak 2010.

- Biyan, Özgür: "Transfer Fiyatlandırması ve Bakanlar Kurulu Karar Taslağı'nın Değerlendirilmesi", **E-Yaklaşım**, Sayı: 48, Temmuz 2007, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007079465.htm, 23 Nisan 2010.
- Biyan, Özgür: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Mali Çözüm**, Sayı: 82, Temmuz-Ağustos 2007.
- Biyan, Özgür: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulaması Hakkındaki Hukuki Tespitlerimiz ve Uygulamacılara Tavsiyelerimiz", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 237, Ocak 2008.
- Biyan, Özgür: "Türk Vergi Hukukunda Yeni Bir Boyut: Transfer Fiyatlandırması", **E-Yaklaşım**, Sayı: 49, Ağustos 2007, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007089557.htm, 18 Nisan 2010.
- Cenkeri, Elif: "Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).
- Choi, Frederick D.S.
O'Connor, Walter: **International Accounting and Finance**, International Transfer Pricing, 38.Bölüm, Handbook 2.Edi. John Wiley&Sons inc., New York, 1996.
- Cravens, Karen S.: (Çev. İhsan Günaydın) "Çok Uluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamasının Rolü", **Vergi Sorunları**, Sayı: 141, Haziran 2000.

- Cravens, Karen S.: "Examining the Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms", **International Business Review**, 1997, Vol 6, Number 2.
- Çak, Murat: **Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/385, Ankara, 2008.
- Çakmak, Timur: "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygun Fiyatın Belirlenmesi İçin Kullanılan Yöntemler ve Bu Yöntemlerin İşleyişi", **Vergi Dünyası**, Sayı: 306, Şubat 2007.
- Çalışaneller, Altar: "Transfer Fiyatlandırması-Örtülü Sermaye İlişkisinde Yaşanan Düzeltme Karmaşası ve Bir Öneri", **E-Yaklaşım**, Sayı: 200, Ağustos 2009, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090815088.htm, 27 Mart 2010.
- Çekirdekoğlu, Kadir: "İlişkili Şirketlerde Grup İçi Hizmetlerin Dağıtımı ve Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünyası**, Sayı: 329, Ocak 2009.
- Çelik, Orhan: "Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 1, Nisan 2000.
- Çetin, İrfan: "Gider Oluşmasa Dahi Transfer Fiyatlandırması Kapsamında Örtülü Kazanç Aktarımı Gerçekleşir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 329, Ocak 2009.
- Çetin, Şenol: "2007 Kurumlar Vergisi Beyannamesi Ekinde Verilecek Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Form (Ek-2 Formu)", **Mali Çözüm**, Sayı: 85, Ocak-Şubat 2008.

- Çubukçu, Özgür: "Gayrimaddi Haklarda Aktifleştirme, Değerleme, Satış ve Devir İşlemlerinin Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi", **Mali Pusula**, Sayı: 52, Nisan 2009.
- Demir, Hakan: "Holding Şirketlerde Transfer Fiyatlandırmasının Esasları ve Uygulaması", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).
- Doğan, Gülçin: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve İlişkili Kişi Kavramı", **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 2006, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2006128704.htm, 26 Nisan 2010.
- Doğruyol, Muhittin: **Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamında Transfer Fiyatlandırması**, Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi, No: 16, Ankara, 2008.
- Duman, Aysel: "İlişkili Kişilerle Yapılan Ödünç Para İşlemlerinin Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi ve Örnek Üzerinde İrdelenmesi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 235, Nisan 2008.
- Duman, Aysel: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemlerinin Örnek Üzerinde İrdelenmesi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 234, Mart 2008.
- Duman, Aysel: **5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Vergi Güvenlik Müesseseleri**, Türmob Yayınları-340, Sirküler Rapor Seri No: 2008-7, Ankara, 2008.

- Durak, Gündoğan: "Transfer Fiyatlandırması Formunun Doldurulması", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 54, Haziran 2008.
- Durak, Gündoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Riskinden Kaçınma: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması", **Yaklaşım**, Sayı: 178, Ekim 2007.
- Durak, Gündoğan: "5520 Sayılı Kanun'da Düzenlenen Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi", **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 2006.
- Duran, Metin: "Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 236, Mayıs 2008.
- Eatwell, John
Milgate, Murray
Newman, Peter: **The New Palgrave a Dictionary of Economics**, The Macmillan Press Limited, 1987.
- Eccles, Robert.G.: **The Transfer Pricing Problem – A Theory for Practice**, Lexington Boks, MA, 1986.
- Eden, Lorraine: "Transfer Pricing Policies under Tariff Barriers", **Canadian Journal of Economics**, Vol. 16, No. 4, November 1983.
- Eldenburg, Leslie G.
Wolcott, Susan K.: **Cost Management: Measuring, Monitoring and Motivating Performance**, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2004.
- Elele, Onur: "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına İlişkin Değerlendirmeler", **Yaklaşım**, Sayı: 183, Mart 2008.
- Elele, Onur: "Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorular", **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008.

- Elele, Onur: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler", **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008.
- Elele, Onur: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 318, Şubat 2008.
- Elitaş, Cemal
Elitaş, Bilge Leyli
Özkal, Enver Samet: "Transfer Fiyatlaması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama", **Mali Çözüm**, Sayı: 91, Ocak-Şubat 2009.
- Erdikler, Şaban: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı (Yapılması Gerekenler)", **Yaklaşım**, Sayı: 183, Mart 2008.
- Ernst & Young: **2009 Global Transfer Pricing Survey**, September 2009, (Çevrimiçi)
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/\\$FILE/Ernst%20%20Yong%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/$FILE/Ernst%20%20Yong%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf), 31 Mayıs 2010.
- Ersoy, Adnan
Güzeldal, Ömer: "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (I)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 305, Ocak 2007.
- Ersoy, Adnan
Güzeldal, Ömer: "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (II)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 306, Şubat 2007.

- Ersoy, Adnan: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Düzeltme İşlemleri", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008.
- Fahran, Ferhat: "Ücret Ödemelerinde, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının, Hazine Menfaati Açısından Değerlendirilmesi", **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008.
- Ferhatoğlu, Emrah: "Uluslararası Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Sistemlerine Etkisinin Avrupa Birliği-Türkiye Açısından İncelenmesi", (Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).
- Flick, Hans F.W.: "Zu Gut um Wahr zu Sein; das APA?", **Internationales Steuerrecht**, 5. Jahrgang, Heft 4, 1996.
- Gelir İdaresi Başkanlığı: **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber**, Yayın No: 114, 2010.
- Güçlü, Süleyman: "Örtülü Sermayenin Varlığının ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Bulunduğunun Kabul Edildiği Durumlarda, KDV Uygulaması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 262, Temmuz 2010.
- Güçlü, Süleyman: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı", **Vergi Sorunları**, Sayı: 260, Mayıs 2010.

- Güler, İbrahim: "Gelir Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **E-Yaklaşım**, Sayı: 48, Temmuz 2007, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007079486.htm, 18 Mart 2010.
- Güler, İbrahim: "Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunları'nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulama Esasları", **E-Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080411297.htm, 14 Mart 2010.
- Gümüş, Erhan
Bilge, Semih: "5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Vergi Güvenlik Önlemleri ve Gereklilikleri", **Vergi Sorunları**, Sayı: 219, Aralık 2006.
- Gümüş, Erhan: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 313, Eylül 2007.
- Gümüşkaya, Gamze: "Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü Maddesinde Bir Belirsizlik: "Bedel" ve "Fiyat" Kavramlarının "Fer'i Alacaklar"ı Kapsamakta Olup Olmadığının İrdelenmesi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 235, Nisan 2008.
- Günaydın, İhsan: "Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Vergisel Amaçları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 216, Ağustos 1999.
- Gündoğdu, Burhan: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Yaklaşım**, Sayı: 170, Şubat 2007.

- Güner, M.Fatih: "Örtülü Kazanç Kavramı Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması ve OECD Transfer Fiyatı Belirleme Yöntemleri", **E-Yaklaşım**, Sayı: 14, Eylül 2004, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004094812.htm, 5 Nisan 2010.
- Güneş, İsmail Hakkı: Transfer Fiyatlandırmasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşması, Belgelendirme ve Muhasebe Kayıtları" **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 44, Ağustos 2007.
- Güneş, İsmail Hakkı: "Transfer Fiyatlandırması ve Grup Şirketleri Arasındaki Köprü Kredi İlişkileri", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 36, Aralık 2006.
- Güneş, İsmail Hakkı: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının KDV Yönünden İncelenmesi", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 38, Şubat 2007.
- Güzeldal, Ömer: "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (III)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 313, Eylül 2007.
- Hansen, Don R.
M.Mowen, Maryanne: **Management Accounting**, South - Western Publishing Co., 3rd Edition, Cincinnati Ohio, 1994.
- Hatunoğlu, Zeynep: "Çok Uluslu Şirketler, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu", **Mali Çözüm**, Sayı: 78, Kasım-Aralık 2006.

- Işık, Hüseyin: **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, T.C. Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 2005/370, Ankara, 2005.
- Kapusuzoğlu, Tuncay: "Transfer Fiyatlandırması Nedir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 205, Eylül 1998.
- Kapusuzoğlu, Tuncay: "Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak A.B.D.'de Yapılan Yasal Düzenlemeler-II", **Vergi Dünyası**, Sayı: 215, Temmuz 1999.
- Kapusuzoğlu, Tuncay: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Dünyası**, Sayı: 296, Nisan 2006.
- Kapusuzoğlu, Tuncay: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında "Hazine Zararı" Aranmasının Sakıncaları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 323, Temmuz 2008.
- Kapusuzoğlu, Tuncay: **Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması**, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Kartal, Zihni: "Transfer Fiyatlaması Nasıl Belgelenir?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008.
- Kartaloğlu, Emre: "Ödünç Para Alma ve Verme İşlemlerinde Örtülü Sermaye Müessesesi ile Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesinin Yarattığı Paradoks", **Vergi Sorunları**, Sayı: 220, Ocak 2007.

- Kartaloğlu, Emre: "Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Yapabilmek İçin Büyük Mükellef Olmak Gerekıyor", **Vergi Sorunları**, Sayı: 228, Eylül 2007.
- Kartaloğlu, Emre: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Kavramı ve Serbest Bölgelerdeki Mükellefler", **Vergi Sorunları**, Sayı: 251, Ağustos 2009.
- Kartaloğlu, Emre: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Tartışması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 250, Temmuz 2009.
- Kavak, Ahmet: **Açıklamalı Kurumlar Vergisi Kanunu**, İstanbul, Şubat 2010.
- Kaya, Mehmet Şevki: "Yeniden Gündeme Gelen Bir Tartışma: Örtülü Kazanç Dağıtımının Kar Payı Dağıtımı Sayılıp Sayılmayacağı Sorunu", **Vergi Sorunları**, Sayı: 210, Mart 2006.
- Kaymaz, Özgür
Kaymaz, Önder
Alp, Ali: "Vergi Mevzuatımızda Transfer Fiyatlandırması", **Mali Çözüm**, Sayı: 86, Mart-Nisan 2008.
- Kelecioğlu, Aykut
Vural, İrfan: "5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları", **Vergi Sorunları**, Sayı: 215, Ağustos 2006.
- Kızılot, Şükrü: "Mal Alım Satımında Örtülü Kazanç", **Yaklaşım**, Sayı: 46, Ekim 1996.
- Kızılot, Şükrü: **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2002.

- Kızılot, Şükrü: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım**, Sayı: 165, Eylül 2006.
- Koyuncu, Mesut: “Örtülü Kazanç Dağıtımında Vergileme Zamanı” **Yaklaşım**, Sayı: 123, Mart 2003.
- Koyuncu, Mesut: **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 2005.
- Koyuncu, Mesut: “Örtülü Sermaye Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme Ne Demek?”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 301, Eylül 2006.
- Koyuncu, Mesut: “Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 290, Ekim 2005.
- Köse, Tunç
Ferhatoğlu, Emrah: **Transfer Fiyatlandırması (Üretim İşletmelerinde Uygulama)**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008.
- Kurşun, Ahmet: “Transfer Fiyatlaması, OECD, AB, ABD Düzenlemeleri ve Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Rejimi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).
- Küçük, Sema: “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-I”, **Yaklaşım**, Sayı: 198, Haziran 2009.
- Küçükkaya, Mehmet: “Örtülü Kazanç Hükümleri Işığında Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Rejimi”, **Legal Mali Hukuk Dergisi**, Sayı: 6, Haziran 2005.

- Maç, Mehmet: **Kurumlar Vergisi**, Denet Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul, 1999.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları: **Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2010**, İstanbul, 2010.
- Mısırlıoğlu, İsmail Ufuk: “Bölümler Arası Transfer Fiyatlaması ve Bir Uygulama”, **Mali Çözüm**, Sayı: 62, Ocak-Mart 2003.
- Müstehlik, Mehmet: “Örtülü Sermaye Üzerinden Mi, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Mı Kar Dağıtım?”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 61, Ağustos 2008, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080812616.htm, 11 Ağustos 2010.
- Müstehlik, Mehmet: “Transfer Fiyatlandırması Açısından İlişkili Kişilerde Grup İçi Hizmetler”, **E-Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080411270.htm, 20 Ağustos 2010.
- Nazalı, Ersin: “Transfer Fiyatlandırması-I”, **Yaklaşım**, Sayı: 175, Temmuz 2007.
- Nazalı, Ersin: “Transfer Fiyatlandırması-II”, **Yaklaşım**, Sayı: 176, Ağustos 2007.
- Nazalı, Ersin: “Transfer Fiyatlandırması-III”, **Yaklaşım**, Sayı: 177, Eylül 2007.
- OECD: **Comparability: Public Invitation to Comment on a Series of Draft Issues Notes**, CTPA/CFA (2006) 31, 10 May 2006.

- OECD: **Draft Transfer Pricing Guidelines**, Tax Executive, July-August 1995.
- OECD: **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**, OECD Publications, Paris, 2001.
- OECD: **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations: Travel Version**, (Çev. İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası), 2001.
- Oktar, S.Ateş: "A Survey of Two Typical Forms of Abusive Tax Avoidance Transactions and Contracts: The Thin Capitalization and Hidden Distribution of Profits in Turkish Tax System", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 46. Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2004.
- Onay, İsmail: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Dağıtılan Kazancın Net Kar Payı Sayılması Üzerine Değerlendirme", **Vergi Dünyası**, Sayı: 329, Ocak 2009.
- Organ, İbrahim
Çelik, Muhsin: "İşletmelerde Vergisel Bir Planlama Unsuru: Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 301, Eylül 2006.
- Orkunoğlu, Işıl Fulya: "Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Seçimi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 242, Kasım 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Gelir Vergisinde Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Sorunları**, Sayı: 246, Mart 2009.

- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırması 2 Seri No.lu Tebliği'nin Getirdikleri", **Yaklaşım**, Sayı: 186, Haziran 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırması Bilgi Formunun Düzenlenmesi", **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırması Emsale Uygunluk İlkesine Bir Seçenek: Global Bölüşüm Formülü", **Yaklaşım**, Sayı: 195, Mart 2009.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırması Karar ve Tebliğ Taslakları Üzerine", **Yaklaşım**, Sayı: 177, Eylül 2007.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme (2008)", **Vergi Sorunları**, Sayı: 243, Aralık 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu", **Yaklaşım**, Sayı: 187, Temmuz 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Fiyatlandırma-I", **Yaklaşım**, Sayı: 206, Şubat 2010.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Fiyatlandırma-II", **Yaklaşım**, Sayı: 207, Mart 2010.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı", **Yaklaşım**, Sayı: 188, Ağustos 2008.
- Öcal, Erdoğan: "Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Konusundaki Görüşlere Toplu Bir Bakış", **Yaklaşım**, Sayı: 209, Mayıs 2010.

- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırmasında Riskten ve Çifte Vergilendirmeden Kurtulmanın Yolu: Düzeltme Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri”, **Yaklaşım**, Sayı: 211, Temmuz 2010.
- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük”, **Yaklaşım**, Sayı: 190, Ekim 2008.
- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırması ve KDV”, **Yaklaşım**, Sayı: 189, Eylül 2008.
- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırması ve Ticaret Hukuku”, **Yaklaşım**, Sayı: 194, Şubat 2009.
- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırması ve Vergi Anlaşmaları”, **Yaklaşım**, Sayı: 191, Kasım 2008.
- Öcal, Erdoğan: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme”, **Yaklaşım**, Sayı: 183, Mart 2008.
- Öcal, Erdoğan: “Vergi Anlaşmaları ve Bağımlı Teşebbüsler Arası Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 249, Haziran 2009.
- Öcal, Erdoğan: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Transfer Fiyatlandırması (Örtülü Kazanç Dağıtımı) Konusunda Ne Getiriyor?”, **Yaklaşım**, Sayı: 166, Ekim 2006.
- Öcal, Erdoğan: “Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu”, **Yaklaşım**, Sayı: 185, Mayıs 2008.

- Öncel, Mualla: **Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 131, Ankara, 1978.
- Öncel, Yenal: "Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2003.
- Öz, Semih: **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2005.
- Özbalcı, Yılmaz: **Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Özmen, Mehmet Akif: **Gelir ve Kurumlar Vergisi Mevzuatında Vergi Güvenlik Müesseseleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Öztürk, Mehmet Şirin: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durumu", **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008.
- Paymaş Yayınları: **"Ekonomi Ansiklopedisi"**, Üçüncü Cilt, İstanbul, 1984.
- Pijl, Hans
Hahlen, Wobke: "The New Advance Pricing Agreement and Advance Tax Ruling Practice in the Netherlands", **Bulletin for International Taxation**, Vol. 55, No. 12, December 2001.

- Saraç, Mehmet: "Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 282, Şubat 2005.
- Saraçoğlu, Fatih: "Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları, Karşılaşılan Sorunlar ve OECD-AB Yaklaşımı", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 32, Ağustos 2006.
- Saraçoğlu, Fatih
Kaya, Ercan: "Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Sorunları**, Sayı: 216, Eylül 2006.
- Sarıcan, Beytullah
Türk, Yakup: "Henüz Gider Olarak İndirilmeyen Örtülü Kazanç Tutarı Matraha İlave Edilebilir Mi?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 338 Ekim 2009.
- Savaş, H.Hüseyin: "Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsal ve Danıştay'ın Konuya Yaklaşımı", **Vergi Dünyası**, Sayı: 234, Şubat 2001.
- Sawyer, Adrian J.: "Advance Pricing Agreements: A Primer and Summary of Developments in Australia and New Zealand", **Bulletin for International Taxation**, Vol. 58, No. 12, December 2004.
- Schjelderup, Guttorm
Weichenrieder, Alfons J.: "Trade, Multinationals, and Transfer Pricing Regulations", **Canadian Journal of Economics**, Vol. 32, No. 3, May 1999.
- Seal, Willie
Garrison, Ray H.
Noreen, Eric W.: **Management Accounting**, Second Edition, The McGraw-Hill Companies Inc., Berkshire, 2006.

- Sevgener, Sait
Hacıüstemoğlu, Rüstem: **Yönetim Muhasebesi**, 3. Baskı, M.Ü. Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Seviğ, Veysi: "Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Yaklaşım**, Sayı: 119, Kasım 2002.
- Seyidoğlu, Halil: "Ekonomik Terimler", **Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Yayınları, Ankara, 1992.
- Soydan, Billur Yaltı: "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", **Vergi Sorunları**, Sayı: 91, Nisan 1996.
- Sunay, Serdar: "Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti", **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009.
- Şatıroğlu, Kadir D.: **Çokuluslu Şirketler, Strüktürel ve Fonksiyonel Bir Evrim Yaklaşımı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 536, 1984.
- Şeker, Sakıp: "Örtülü Sermaye Kullanımı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Üzerine Bir Değerlendirme", **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008.
- Şeker, Sakıp: "Örtülü Sermaye Kullanımı veya Örtülü Kazanç Dağıtımı Yapıldığının Tespiti Halinde Vergilendirme ve Düzeltme", **Vergi Sorunları**, Sayı: 225, Haziran 2007.
- Şenyüz, Doğan: **Açıklama ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Tan, Mustafa: "Kurumların 2006 Hesap Döneminde Örtülü Kazanç Dağıtımında Hangi Kanun Hükümleri Geçerlidir?", **Vergi Sorunları**, Sayı: 218, Kasım 2006.

- Tan, Mustafa: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Örtülü Sermaye Müesseselerinde Karşı Kurum Düzeltmesi ve Olası Bazı Soru(n)lar", **Vergi Sorunları**, Sayı: 232, Ocak 2008.
- Tanrıkulu, Salih: "Transfer Fiyatlandırmasında İdare ile Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?", **Vergi Sorunları**, Sayı: 232, Ocak 2008.
- Tavuz, Akın: "Önceden Fiyatlama Anlaşmaları (Advance Pricing Arrangements)", **Vergi Dünyası**, Sayı: 310, Haziran 2007.
- Tekin, Cem
Kartaloğlu, Emre: **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İSMMMO Yayınları, İstanbul, 2007.
- Tekin, Cem: "Transfer Fiyatlandırmasında 2008 Yılı İşlemlerinin Belgelendirilmesi", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 66, Haziran 2009.
- Tekin, Veysel
Güleç, Erdal: "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına İlişkin Düzeltme İşlemlerinde Özellik Arz Eden Bazı Hususlar", **Vergi Dünyası**, Sayı: 338, Ekim 2009.
- Tekşen, Ömer
Bağcı, Gülsüm: "Transfer Fiyatlandırmasında Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Bir Muhasebe Uygulaması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 348, Ağustos 2010.
- Tokur, Özlem Tuncer: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Grup İçİ Hizmetler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008.

- Tuncer, Selahattin: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Yaşanan Kaos", **Yaklaşım**, Sayı: 182, Şubat 2008.
- Tunç, Mehmet Akif: "Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsal Tespiti", **E-Yaklaşım**, Sayı: 200, Ağustos 2009, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090815089.htm, 18 Nisan 2010.
- Tunç, Mehmet Akif: "Transfer Fiyatlandırması Uyuşmazlıklarının Çözümünde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements)", **E-Yaklaşım**, Sayı: 47, Haziran 2007, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007069362.htm, 12 Temmuz 2010.
- Türk, Yakup: "Geçmişten Günümüze Transfer Fiyatlandırması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 318, Şubat 2008.
- Türkkot, Mustafa: "Transfer Fiyatlandırması Konusunda OECD Düzenlemeleri", **E-Yaklaşım**, Sayı: 28, Kasım 2005, (Çevrimiçi)
http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2005117391.htm, 5 Haziran 2010.
- Uçar, Serkan: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Kapsamında Grup İçi Giderlerin Grup Şirketlerine Yansıtılması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 337, Eylül 2009.

- Uyanık, Namık Kemal: “Ortaklarla İki Ayrı Şirket Çatısı Altında Yapılan Üretim ve Pazarlama/Satış Faaliyetlerinde Ortaklık Paylarının ve Transfer Fiyatlandırmasının Şirket Karlarına ve Kar Paylaşımına Etkisi”, **Yaklaşım**, Sayı: 190, Ekim 2008.
- Uyanık, Namık Kemal: **Transfer Fiyatlandırma**, Türmob Yayınları, Ankara, 2006.
- Uyanık, Namık Kemal: “Transfer Fiyatlandırması ve Örtülü Sermaye Düzenlemelerine Göre Vade Farklarının Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Öneriler”, **Yaklaşım**, Sayı: 207, Mart 2010.
- Vural, İrfan: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Tasarısına Göre Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 212, Mayıs 2006.
- Yalçın, Hasan: “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 124, Aralık 1991.
- Yaltı, Billur: “Kurumlar Vergisi Kanununun “Yenisi”: Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 219, Aralık 2006.
- Yaltı, Billur: “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 251, Ağustos 2009.
- Yardımcıoğlu, Mahmut
Özer, Veli
Demirel, Nuray: “Emsallere Uygunluk Prensibi Çerçevesinde Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Değerlendirilmesi”, **Mali Çözüm**, Sayı: 83, Eylül-Ekim 2007.

- Yazar, Feyyaz: "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", **Vergi Dünyası**, Sayı: 317, Ocak 2008.
- Yazar, Feyyaz: "Transfer Fiyatlandırmasında Karşılaştırılabilirlik Analizi, Önemi ve Uygulaması", **Vergi Dünyası**, Sayı: 334, Haziran 2009.
- Yetkiner, Erkan: "K.V.K'da Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Düzenlemesinde Yanıtlanması Gereken Bazı Sorular", **Vergi Dünyası**, Sayı: 306, Şubat 2007.
- Yetkiner, Erkan: "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme", **Vergi Dünyası**, Sayı: 315, Kasım 2007.
- Yıldırım, Ali Haydar: "Transfer Fiyatlandırmasına Yönelik Düşünceler", **Vergi Sorunları**, Sayı: 228, Eylül 2007.
- Yıldırım, Haşmet: "Sermaye Artırımı Avansı'nın 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müesseseleri Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünyası**, Sayı: 325, Eylül 2008.
- Yıldırım, Musa
Balci, Fatih
Kiraz, Abdullah: **Transfer Fiyatlandırması Uygulaması**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008.
- Zhao, Laixun: "Labour-management Bargaining and Transfer Pricing in Multinational Corporations", **Canadian Journal of Economics**, Vol. 31, No. 4, October 1998.

EKLER

EK : 1

PEŞİN FİYATLANDIRMA ANLAŞMASINA İLİŞKİN YILLIK RAPOR

I- GENEL BİLGİLER

- Mükellefin Adı, Ünvanı
- Bağlı olduğu vergi dairesi ve vergi kimlik numarası
- Adresi
- Faaliyet konusu
- Organizasyon yapısı
- İlişkili kişiler hakkındaki bilgiler (vergi kimlik numaraları, adresleri, telefon numaraları vb.)

II- TRANSFER FİYATLANDIRMASI ANALİZİNE İLİŞKİN BİLGİLER

- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçerli olduğu vergilendirme dönemi içinde ilişkili kişiler arasında gerçekleşen mülkiyet ilişkilerindeki değişiklikler, kurumun organizasyon yapısındaki değişiklikler
- Emsal fiyatın tespitinde esas alınan koşulların veya varsayımların geçerliliğini sürdürüp sürdürmediğine ilişkin bilgi
- Üstlenilen fonksiyon ve riskler, ekonomik şartlar, sözleşme şartları, maliyetler, kullanılan varlıklarda ve yerine getirilen hizmetlerde yıl içinde gerçekleşen önemli maddi değişiklikler
- Anlaşmaya taraf olan kurumların mali yapılarının özeti ve mükellefin mali yapısını etkileyebilecek düzeydeki değişiklikler
- İlişkili kişiler ve emsal kurumlar tarafından anlaşmada bahsedilmeyen farklı muhasebe standartları ve yöntemleri kullanılmaya başlanmış ise bunlara ilişkin bilgi

- İlgili vergilendirme dönemi içinde anlaşmada öngörülen kriterlerden karşılanamayanların neler olduğu ve ilgili kriterlerin sağlanamamasının nedenleri
- Anlaşmada öngörülen işlemlerin gerçekleşme tarihleri, miktarları, sapmaları ve ilgili işlemde ödemeyi yapan veya ödemeyi alan taraf
- Anlaşmada belirtilen yöntem ile hesaplanan fiyat ve hesaplama süreci
- Anlaşmada, yıllık raporda yer alması tespit edilen diğer hususlar.

III- SONUÇ

EK : 2

**TRANSFER FİYATLANDIRMASI, KONTROL EDİLEN
YABANCI KURUM VE ÖRTÜLÜ SERMAYEYE İLİŞKİN
FORM**

KURUMA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Vergi Kimlik No	
Kurum Sicil No	
Kurum Unvanı	
Faaliyet Kodu	
İrtibat Telefonu ve Faks No	
Vergilendirme Dönemi	

**I-TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAPSAMINDAKİ İLİŞKİLİ KİŞİLERE
İLİŞKİN BİLGİLER**

	Yurt İçinde Bulunan İlişkili Kişi Adı-Ünvanı	Vergi Kimlik No/T.C. Kimlik No	Yurt Dışında Bulunan İlişkili Kişi Adı-Ünvanı	İlişkili Kişinin Bulunduğu Ülke
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

**II-İLİŞKİLİ KİŞİLERLE GERÇEKLEŞTİRİLEN TRANSFER
FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN İŞLEMLER**

		Alım (YTL)	Satım (YTL)
	Varlıklar		
1.	Hammadde-Yarı Mamul		
2.	Mamul-Ticari Mallar		
3.	Gayri Maddi Haklar/Varlıklar (Edinilen veya kullanılan)		
4.	Kiralamalar		
5.	Diğer (Belirtiniz)		
	Hizmetler		
6.	İnşaat-Onarım-Teknik		
7.	Araştırma ve Geliştirme		
8.	Komisyon		
9.	Diğer (Belirtiniz)		
	Mali İşlemler		
10.	Ödünç Para/Kredi- Faiz		

11.	Gayri Nakdi Krediler				
12.	Mevduat/Repo-Faiz				
13.	Vadeli İşlemler (Türev ürünler)				
14.	Menkul Kıymetler				
15.	Sigorta				
16.	Diğer (Belirtiniz)				
	Diğer İşlemler				
17.	İkramiye ve Benzeri Ödemeler				
18.	Grup İçi Hizmetler				
19.	Diğer (Belirtiniz)				
	Yapılan İşlemlerin Toplamı				

III-TRANSFER FİYATLANDIRMASINA KONU OLAN İŞLEMLERDE KULLANILAN YÖNTEMLER

	Alım (YTL)	Satım (YTL)
Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi		
Maliyet Artı Yöntemi		
Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi		
Kâr Bölüşüm Yöntemi		
İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi		
Mükellefçe Belirlenen Yöntem		
Toplam İşlem Tutarı		

IV-KURUMUN YURTDIŞI İŞTİRAKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

	Yurtdışı Unvanı	İştirakin	Kanuni veya İş Merkezinin Bulunduğu Ülke	Kurumun Sermaye, Oy veya Kâr Payı Oranı	Yurtdışı İştirakin Gayrisafi Hasılatı
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

V-ÖRTÜLÜ SERMAYE UYGULAMASINA İLİŞKİN BİLGİLER

Aktif Toplamı	
Toplam Borçlar	
Öz Sermaye Tutarı	
Toplam Faiz Giderleri	
Toplam Kur Farkı Giderleri	
Ortak veya Ortakla İlişkili Kişilerden Temin Edilen Borçların En Yüksek Olduğu Tarihteki Toplam Tutarı	

(*) (2 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 6. maddesiyle değiştirilen şekli)

AÇIKLAMALAR:

Bu form, kurumlar vergisi mükellefleri tarafından doldurulacaktır. Formda yer alan transfer fiyatlandırması, kontrol edilen kurum kazancı ve örtülü sermayeye ilişkin işlemlerin bir veya birkaçının bulunması durumunda sadece bu işleme ilişkin kısım doldurulacak olup, formda belirtilen söz konusu işlemlerin bulunmaması durumunda bu form doldurulmayacak ve beyanname ekinde de gönderilmeyecektir.

I. “TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAPSAMINDAKİ İLİŞKİLİ KİŞİLERE İLİŞKİN BİLGİLER” bölümüne 1 seri numaralı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ gereğince ilişkili kişi kapsamında değerlendirilen ve gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bulunan gerçek kişi ve kurumlara ilişkin bilgiler yazılacaktır. Örneğin, bir şirketin hem yurt içinde hem yurt dışında ilişkili olduğu gerçek kişi ve kurumlar bulunmasına rağmen ilgili hesap döneminde sadece yurt dışında bulunan ilişkili kişilerle işlem yapmış olması durumunda, forma sadece yurt dışında bulunan ilişkili kişi adı ve ünvanı ile bulunduğu ülke yazılacaktır.

II. “İLİŞKİLİ KİŞİLERLE GERÇEKLEŞTİRİLEN TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN İŞLEMLER” bölümünde yer alan işlemlerin alım ve satımından kastedilen; alım satımın yapılması ya da hizmetin alınıp verilmesi olarak anlaşılmalıdır. Örneğin, kiralama veya kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler mal veya hizmet alım ya da satımıdır.

“Alım” sütununa, ilişkili kişi tarafından sağlanan işlem tutarı, “Satım” sütununa ise ilişkili kişiye sağlanan işlem tutarı yazılacak olup, kurumlar vergisi mükelleflerinin bir hesap dönemi içerisinde ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri tüm işlemlerine ilişkin alım ve satım tutarlarının yazılması gerekmektedir.

“Varlıklar” bölümünün 3 numaralı satırında yer alan Gayri Maddi Haklar/Varlıklar, patent, ticari marka, ticari unvan, tasarım ya da model gibi sınai varlıkların kullanım hakkı ile edebi, sanatsal eserlerin mülkiyet hakları

ve ticari bilgi birikimi (know how), ticari sırlar gibi fikri hakları kapsamaktadır.

“Diğer İşlemler” bölümünün 18 numaralı satırında yer alan Grup İçi Hizmetler, ilişkili şirketler arasında gerçekleşen, genellikle aynı gruba bağlı şirketlerden birinin diğerlerine verdiği hizmetleri ifade etmektedir.

III. “TRANSFER FİYATLANDIRMASINA KONU OLAN İŞLEMLERDE KULLANILAN YÖNTEMLER” bölümüne, ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde kullanılan yöntemlere ilişkin alım ve satım tutarları yazılacaktır.

IV. “KURUMUN YURT DIŞI İŞTİRAKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER” bölümü, kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği hesap döneminde, kurumların yurtdışı iştiraklerinin bulunması halinde doldurulacaktır.

Tablodaki sütunlar itibarıyla, iştirak edilen her bir yurtdışı iştirak için ayrı ayrı olmak üzere, yurtdışı iştirakin;

- Unvanı,
- Kanuni veya iş merkezinin bulunduğu ülke,
- Toplam gayrisafi hasılatı

ile yurtdışı iştirakte kurumun sermaye, oy veya kâr payı oranı (hangi oran daha yüksekse o oran dikkate alınacaktır) yazılacaktır.

V. “ÖRTÜLÜ SERMAYE UYGULAMASINA İLİŞKİN BİLGİLER” bölümü, kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği hesap döneminde ortak veya ortakla ilişkili kişilerden temin edilen bir borç bulunması halinde aşağıda yer alan açıklamalar çerçevesinde doldurulacaktır.

- “Aktif Toplamı”: Kurumun hesap dönemi başında çıkartılmış olan bilânçosunda yer alan bilgilere göre doldurulacaktır.
- “Toplam Borçlar”: Kurumun hesap dönemi başında çıkartılmış olan bilânçosunda yer alan bilgilere göre doldurulacaktır.

- **“Öz Sermaye Tutarı”:** Kurumun öz sermayesi bu tabloda yer alan Aktif Toplamı ve Toplam Borçlar dikkate alınarak, 1 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinin "12.1.5" bölümünde yapılan açıklamalar çerçevesinde hesaplanacaktır.
- **“Toplam Faiz Giderleri”:** Ortak veya ortakla ilişkili kişilerden temin edilen borç nedeniyle hesap dönemi içinde gerçekleşen ve maliyetlere veya faaliyet giderlerine intikal etmiş olan faiz giderlerinin toplamı yazılacaktır.
- **“Toplam Kur Farkı Giderleri”:** Ortak veya ortakla ilişkili kişilerden temin edilen borç nedeniyle hesap dönemi içinde gerçekleşen ve maliyetlere veya faaliyet giderlerine intikal etmiş olan kur farkı giderlerinin toplamı yazılacaktır.
- **“Ortak veya Ortakla İlişkili Kişilerden Temin Edilen Borçların En Yüksek Olduğu Tarihteki Toplam Tutarı”:** İlgili hesap döneminde ortak veya ortakla ilişkili kişilerden temin edilen borçların en yüksek olduğu tarihteki toplam tutarı yazılacaktır.

EK : 3

YILLIK TRANSFER FİYATLANDIRMASI RAPORU

I- GENEL BİLGİLER

Mükellefin faaliyet alanı, bu alandaki ekonomik koşullar, pazar koşulları ve iş stratejileri hakkındaki bilgiler

II- İLİŞKİLİ KİŞİLER HAKKINDAKİ BİLGİLER

İlişkili kişilerin vergi kimlik numaraları, adresleri, telefon numaraları vb. ile ilişkili kişilerin faaliyet alanı, bu alandaki ekonomik koşullar, pazar koşulları, iş stratejileri, ilişkili kişilerin gerçekleştirdiği işlevler, üstlendikleri riskler, sahip oldukları varlıklar hakkında ayrıntılı bilgiler

III- İLİŞKİLİ KİŞİLER ARASINDAKİ İŞLEMİN AYRINTILARINA İLİŞKİN BİLGİLER

İlişkili kişiler arasındaki bütün işlemlere ve sözleşmelere ait ayrıntılı bilgiler

IV- TRANSFER FİYATLANDIRMASI ANALİZLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

Karşılaştırılabilirlik analizine ilişkin ayrıntılar ve karşılaştırılabilir işlemlerin seçiminde kullanılan kıstaslar, karşılaştırılabilirliğin tespitinde düzeltim yapılmış ise buna ilişkin ayrıntılı bilgiler, kullanılan transfer fiyatlandırması yönteminin diğer yöntemlerle karşılaştırılarak bu yöntemin kullanılma gerekçeleri ile bu yöntemin en uygun yöntem olduğuna ilişkin bilgi, belge ve hesaplamalar, emsallere uygun fiyat/bedel veya kâr marjının saptanmasında kullanılan hesaplamalara ilişkin ayrıntılı bilgiler, emsal fiyat aralığı tespit edilmiş ise bu aralığa ilişkin hesaplamaları içeren ayrıntılı bilgiler

V- SONUÇ